

ÜN

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

İç varlığın nizamı

BİR ÖĞÜT KARŞISINDA

Turgut Akkay

"Bir memleketle namus erbabı; laakal namussuzlar kadar
cessur olmadıkça memleket için kurtuluş yoktur.,

İSMET İNÖNÜ

Bugünkü Türk inkılâbının ömrünü, Cumhuriyetten başlatan dar görüş; bir çok konuların incelenmesinde bizi yanlış yollara sapıtabilir. Bir ağacın kökleri, ne kadar derinlerde ise yapısı da o kadar kuvvetli olur. Alınan sonuçların bütün şereflerini; tek bir nesle maalefemek kıskançlığı yerinde bir hareket sayılamaz. Nitekim göze batan kötülüklerin sebeplerini, eski ve yeni nesillere yüklemek gayreti de bizi yanlış teşhislere götürebilir. İşte bunun içindir ki bugünkü ileri Türk devriminin temel duvarlarını yoklarken; enaz «TANZİMAT» a kadar köz atmek gerekmektedir.

Bir çok Milletleri sınırları içinde toplu tutmaya çabalayan Osmanlı imparatorluğu; bu mücadelenin bütün ağır yükünü Türklerin omuzlarına yüklemiş bulunuyordu. Sözde bu devletin hâkimi olan Türk; kozmopolit bir idareciler zümresinin gardiyanlığını yapmak derecesine düşürülmüştü. Bu kötü durum Rumeli ve Anadoludaki Türkleri fakirleştiriyor, köklerini kurutacak hale getiriyordu. Buna karşılık «Ekalliyetler» adı verilen başka milletler: daha iyi şartlar içinde gelişiyor: ilerliyordu.

Meşrutiyet inkılâbına kadar: her şehrin en güzel ve mamur mahallerinde Ekalliyetler oturur, en temiz elbiseleri onlar giyerdi. Bu acıklı duruma karşı Anadolunun yer yer ayaklanması; kanla ateşle boğuluyordu.

Feodal bir Ortaçağ kavramı içinde, tâ 17 inci asırdanberi çökmeye ve dağılmaya yüz tutan Osmanlı imparatorluğu, 18 inci asırda büsbütün temelinden sarılmaya başlamıştı. Yabancı devletler tarafından da yardım gören sözde ekalliyetler; birer birer istiklallerini kazanarak ayrıldılar, Devlet makinesini idare edenlerden, zaman ve muhitin hakiki şartlarını kavrayarak -diğer milletlerin yaptıkları gibi- daha köklü inkılapların doğmasına önyak olmaları beklene mezdi. Çünkü: Türkten başka her milletin geniş nüfuzlar yarattığı saray muhiti, devlet makinesini; yalnız midesine ve menfaatına bağlı olanlar teşkil ediyordu. İşte bunun içindir ki: sık sık vukubulan askerî ve millî isyanlar arasında en tehlikelisinin: Türkler tarafından yapılanlar olduğuna hükmedilirdi. Ekalliyetler tarafından yapılan isyanların, heman hepsi, yabancı devletler tarafın-

dan himaye olunduğu için, strasına göre, pamuk ipliğine bağlandığı halde, devletin keskin kılıcı, bu dağılıp ve yıkılıp en zavallı bir durumda olan, Türkün saf bağırını delmekte devam etti.

Oçüncü Selimin askeri yenilikler yapmağa teşebbüs etmesi, ikinci Mahmudun Yeniçerileri kaldırarak yeni bir ordu kurması ve ıslahat yapması; Türkten ziyade başka milletlerin ekmeğine yağ sürüyordu. Fakat Türk inkılâp şuru da işte bu kadar zalim şartların baskısı altında doğmağa başladı.

Tanzimatın babası sayılan, Mustafa Reşit paşa, ikinci Mahmuda ve onun ölümünden sonra Abdülmecide, Osmanlı idare teşkilâtının kökünden değıştirilmesi lüzumunu kabul ettirmişti. Fakat bu adımla hakikî hastalığın ilacı bulunamadı. Evet, o devrin inkılâpçuları yalnız şekil değışikliği ile durumun kurtarılabilceğine inanmışlardı. Nitekim 1830 da Rusyadan dönen kaptanı derya Halil paşa: «Rusyadan geliyorum; her zamandan ziyade inandım ki, eğer avrupalılaşımsak bizim için Asyaya dönmek lâzımgelcektir.» demişti. Meseleyi bu kadar üstünkörü kavramanın ağır cezasını çektik. Hakikî ve şuurlu, ruha dayanan bir millet inkılâbı yapmadan -paşanın dediğı gibi değıl Asyaya dönmek- Anadolu da bile rahat yaşamamanın imkânı olmadığını gördük. Bu hakikati Venizelosun topları kulaklarımıza haykırmasa idi, hâlâ bu derdi bir şekil meselesi saymakta ve hâlâ avrupalılaşıarak kurtulacağımıza inanmakta devam edecektik.

Dünkü inkılâpçıların olduğı gibi,

bugünkü ve yarınki inkılâpçıların da bir dakika gözlerinin önünden uzak tutmamaları gereken bir noktaya parmak bastığıma inanıyorum.

Yalnız kılık, kıyafet değıştirmekle; yalnız fabrikalar kurmakla dâvanın bitmediğini artık tamamiyle ve milletçe kavramış bulunmamız gerektir. Hattâ gözlerimiz önünde çatıları çökmeye başlayan Avrupaya benzemek çaresi de bu yaranın tek merhemi değıldir. Bugünün cehennemî potası içinde çelikleşen yarının milletleri arasında, Türklerin de mutlaka iyi bir durumda olmaları için bütün vazifelerimizi yaptığımızı sanmak, tarihin en ağır ve mükerrer gafletlerinden birisini daha irtikâp etmek olur.

Dışla beraber «İÇVARLIK»ımızın nizamını da ayarlamağa mecburuz. Ruhlarının düzeni bozuk millet leşlerinin nasıl ayaklar altında süründüğünü gördükten sonra gözlerimiz faltaşı gibi açılmalıdır. Yalnız devletçe değıl, milletçe bu konu üzerinde düşünmeğe ve işbirliği etmeğe muhtacız.

Fazilet temelleri üzerine dayanan en ileri ve (dinamik) dîmdik bir millet yaratmak için her yönden örnek aldığımız Millî Şef, bu mücadeleinin anahtarını elimize vermiş bulunuyor:

«BİR MEMLEKETTE NÂMUS ERBABI-LÂAKAL NAMUSSUZLAR KADAR CEMUR OLMADIKÇA MEMLEKET İÇİN KURTULUŞ YOKTUR.»

Bu mücadelede tepelenecek ilk düşmanın, her ferdin evvelâ kendi ruhunda araması ve derhal işe başlaması gerekmektedir.

Eğridirde bir kurs

Köy ve kasabalarda kızlarımızın öğrendikleri

Yazan: Kemal TURAN

Eğridir ilkokulunun bir salonunda masalar üzerine sıralanmış renk renk nakışlara ve dikişlere eğiliyor, bir çoklarını ihtiyarsız, ellerimizle okşıyorduk. Bu işleri tanıyanlar, martta başlayan kursun, haziran sonlarında bu kadar eser vermesinden memnundular. Ancak öğrenciler bunu yeter bulmuyorlardı. Teknik öğretimin en salâhiyetli âmirinden istedikleri, öğretmenin kasabada fazlaca kalmasıydı. Eğridir halkı yakında kış erzakını hazırlamak için, gölün biraz ötesindeki bağlara taşınacaktı. Genç kızları ve kadınları orada daha dolu bir ev hizmeti bekliyordu. Bu sebeple bağlardan dönüşte birkaç ay gene öğretmenleriyle dikişe devam edebilmeli idiler.

Salâhiyetli zat gözleri ümitle parlayan öğrencilere şu cevabı verdi:

«— Büyük şehirlerimizde ilkokulu bitiren kardeşleriniz için enstitüler açıldı. Bunların yanında, evli yahut gündüz vazifesi olanlar için de Akşam Sanat Okulları var. Buraya gelirken uğradığımız vilâyet merkezinde geçen yıla kadar yalnız sonuncusu vardı. Geçen sonbahar enstitü açıldı. Şimdi yapısı tamamlanıyor. Aranızdan hali vakti olanlar Isparta'da enstitüye devam eder. Kasabalarda ve köylerdeki kızlarımıza gelince: gezici öğretmenler kışın köylerde yazın kasabalarda çalışıyorlar. Sizin öğretmeniniz de bu kış Isparta'nın bir köyünde kaldı. Köylü şimdi toprakla meşgul. Onu hasat işlerinden alıkoyamaz. Böylece öğretmeniniz bu yaz size geldi, gelecek yaz da komşu kasabaya gidecek.

Eğridir bağlarında devamlı bir kış hazırlığı yapıldığına göre kursunuzu uzatma çaresini ararız. Fakat öğretmeniniz kışın mutlaka bir köyde kursuna devam edecek. Prensipl köylerdeki kızlara ve kadınlara toprakla uğraşmadıkları aylarda dikiş, nakış ve çocuk bakımı gibi şeyleri öğretmektir. Birkaç yıldır, birçok vilâyetlerimizde köyler stra ile bu kış kurslarını görüyorlar. Öğretmen sayılarını artırarak bu kursları her köye ulaştırmak vazifemizdir.»

Salâhiyetli zat, salonun bir köşesine konulmuş sandığa dikkati çekerek:

«— İşte öğretmeninizin köyde kendi başına kullanabileceği ilaçlar, beraberinde götüreceği daha birçok şeyler ayrı sandıklarda vilâyet merkezinde bekliyor.»

Ders salonunda bir paravananın ilerisinde asılı duran açılır kapanır üç kanatlı aynada Eğridir gölünün çimen rengindeki tatlı suları dalgalanıyordu. Demek kışın, o, sağlam yapılı köy kızlarının bedenlerini yeni elbiseler içinde aksettirecek ortada gördüğümüz dikiş masaları sökülüp köyde tekrar kurulacak. Duvardaki kara tahta bile kursun malı.

Öğrenciler memnun bakışları ve baş hareketleri içinde topluca bizi uğurladılar. Onlardan ayrıldıktan bir saat sonra Isparta'da kurs öğretmeninin köye götüreceği sandıkları gördük. Bunlardan birisi kapkacak içindi büyük ve küçük iki tencere, bir tava, kalaylı bir kaç bakır sahan, ufak bir tepsi, su kapları bir sandığa tertiple yerleştirilmişti. Ayrı bir büyük sandıkta lâmba, perde

daha birçok ufak ev eşyası vardı. Öğretmenin karyolası, yatağı, sandalyası, masası ayrı bir tertipte idi. Kısaca denilebilir ki üzeri örtülü dört duvara kavuşan öğretmen, orasını kendisi için oldukça rahat edilir bir hale sokabilecekti. İçine birçok ufak renkli şişeler, ampuller ve âletler yerleştirilen ilaç sandığı ise köyde sağlıkla çalışmanın hazır unsuru idi.

Köy kızına ve kadınına kadar ulaşan sanat öğretiminin birçok meseleleri vardır ve daima olacaktır. Vazife sever bir kadro, şehirde veya köyde olsun, madde ve insan unsurlarından gelen bütün güçlükleri yenmek için üstün bir gayretle çalışıyor. Ancak içinde bulunduğumuz mahrumluk yıllarının kızlarımıza sanat öğretimini fazla zorlaştırdığını tahmin edebiliriz. Dikış ve nakışa ait her şey pahalılaşmış, birçokları da bulunmaz oldu. Halbuki teknik bilginin ev kadınına böyle dar zamanda daha faydalı olacağını isbat fırsatı bulunmuş gibi şevkli bir çalışmayı Kız Enstitülerinde ve Akşam Kız Sanat okullarında görmek mümkündür. Bunların birkaç eserini sütunların müsaadesi içinde ve kısaca anlatmağa çalışalım:

Ankara Akşam Kız Sanat Okulunun bu ayın ilk günlerinde kapanan sergisinde, bazı geyim eşyasıyla bunlar üzerindeki maloluş rakamları Başşehir halkını günlerce hayrette bıraktı. Üzerlerindeki etiketlerde 240, 360, 400 kuruşa malolduğu yazılı zarif kadın elbiselerinin, ağartılmış ve boyanmış kaput bezinden yapıldığını seçmek oldukça zordu. Bozuntulardan yapılan yeni elbiselerin eski hüviyeti ise hiç tanınmıyordu. Altı urgan üstü bez ayakkapları, daha bir yığın ehemmiyetsiz şeylerden yapılmış ev eşyası vardı ki bunları bir mağazanın vitrininde yüksek rakamlar arkasında görülse asla şaşılmazdı. Serginin yalnız bu işlerle dolu olmadığını, yeni kumaşlardan da birçok

zarif şeylerin salonları başmetle doldurduğunu söylemeliyiz. Çeşitli Türk işlemleri, goblen denilen bir nevi iğne işleri serginin en zengin köşesiydi. Bir çok kumaş ve hasır şapkalar, kumaş ve deriden eldivenler, çantalar; bilgili bir ev kızının az masrafla bunların en iyisine ve en zarifine kavuşabileceğini gösteriyordu. Bine yakın Türk kızının yarısının katıldığı büyük bir sergi bir kaç satırla nasıl anlatılabilir?... Esas fikrinizi belirlemek için Burdur Halkevi salonlarını ince bir zevkle dolduran Akşam Kız Sanat Okulu sergisinde gördüğümüz güzel bir eserden de bahsedelim: Sevai denilen ipekli sağlam bir kumaştan geçen dünya harbinden önce yapılmış bir gelinlik bozularak yeni modelde çok güzel bir sabahlık olmuştu. Gene bu cinsten başka bir elbisenin koyu mavî çiçekleri alınıp içinden hafifce kabartılarak hafif mavî tül bir tüvalet yapılmıştı. Başka yerlerdeki enstitü veya sanat okulu sergilerinde de bunlar gibi eskiyi kıymetlendirme veya ucuzaya değer verme teşebbüsleri olacaktır. Ulus'un sayfalarında resimlerine cömertlikle yer verdiği sergilerin bütün içlerini ve dışlarını görmek mümkün olsaydı kızlarımızın yurdun her köşesinde ve bir hizada ilerlemekte olduğunu kavradık. Ancak şöyle bir görüşün yanlış olmadığına hepimiz kolayca birleşebiliriz:

Anadolu şehirlerinde ve kasabalarında yakın zamanlara göre genç kadınların ve kızların giyiminde büyük fark var. Artık kasabalarda iyi ve ince giyinme, büyük şehirden gelmiş birkaç taşrahının imtiyazı değildir. Sergilerdeki zarif elbiseleri, şapkaları yapanların çoğunun babaları tüccar, esnaf çiftçi ve sanatkârdır. Bu istidatlı yavrular, emekle yaptıklarını güvenle giyiyorlar. Cumhuriyet çocukları her alanda, rejimin kendilerine hazırladığı fırsattan faydalanıyor.

ISPARTADA TÜRK BOYLARI

Isparta'nın asıl sekencesi Oğuzlardır

Hüseyin Namık Orkun

Anadolumuzda yerleşen Türk boylarını tarihi kaynaklardan ziyade yer adlarından çıkarmak mümkündür. Çünkü bir Türk boyu her nereye konmuş ise oraya adını vermiş olduğundan şimdi bu yer adlarına bakarak orada hangi Türk boyunun yerleşmiş olduğunu tesbit edebiliriz.

Yurdumuzda tarihi kaynakların da verdiği izahata göre yerleşen en büyük Türk boyu Oğuzlardır. Oğuzların yirmi dört boyunun adlarına Hazer sahillerinden Batı Anadolu'ya ve hattâ Rume'liye kadar birçok yerde tesadüf edilmekte olup bunları tesbit etmek suretiyle Oğuzların buldukları yerleri meydana çıkarmak mümkündür.

Selçuk oğullarından itibaren Anadolu'ya yapılan Oğuz muhacereti bazı mıntakalarda pek kesif olmuştur ki bu mıntakalardan birisi de Ispartadır.

Isparta çevresinde en çok olarak *Kınık* ismine tesadüf etmekteyiz. Malûmdur ki *Kınık* boyu Selçuk oğullarının mensup olduğu boydur. Bu boy adının Isparta çevresinde en çok olması bu mıntakanın Selçuklar tarafından istilâ edildiği ve asıl Selçuk oğullarının burada yerleşmiş olduğunu gösterir.

Bundan sonra ikinci mühim Oğuz boyu *Karkın* dir. Bir iki yerde adı geçen Oğuz boyları da *Bıyat*, (*Yaka*) *Afşar*, *İğdir*, *Beçenek* dir. Bir defa olarak adı geçenler ise *Kayı*, *Beydili*, *Çaundır*, *Salur*, *Yüreğil* dir. Demek oluyor ki yirmi dört Oğuz boyundan on tanesinden fazlası Isparta çevresinde yer almıştır.

Malûmdur ki Oğuzlar islâm olduktan sonra *Türkmen* adı altında tarihte rol oynamaya başlamışlardır. Türkmen

boyları eski Oğuz boyları ve teşkilâtını devam ettirmiş ise de yeni yeni isimlerle boylar da teşekkül etmiştir. Bu arada *Yomut*, *Teke* gibi isimler bulunmaktadır ki bu adları da Isparta çevresinde *Yumutlu*, *Tekeli* şeklinde görmekteyiz. Gene Oğuzlara mensup boylar arasında *Karakeçili*, *Karakoyunlu* boy isimlerini de Isparta çevresinde bulmaktayız.

O halde bu verdiğimiz izahattan Isparta'nın yüzde yetmiş nisbetindeki halkının Oğuzlardan olduğu anlaşılır. Bu havalide doğrudan doğruya *Türkmen* adında yerlere de tesadüf ediyoruz.

Bu isimlerden sonra *Tatar*, *Macar*, *Kumanlar*, *Suvar*, *Kacarlar* gibi tarih bakımından ayrı bir ehemmiyet taşıyan boy adlarına da rastgelmekteyiz. Macar adını Anadolu'nun diğer yerlerinde de (bilhassa Balıkesir havalisinde) bulmaktayız. Bu kavmin Anadolu'da nasıl ve ne şekilde bulunduğu ayrıca tetkike değer bir mesele olup her halde Osmanlı istilasından sonra böyle bir göç etme veya muhtelif ailelerin gelip yerleşmesini tasavvur etmek mümkündür. Diğer isimlere bakacak olursak -ki bu arada *Senirkent* sözünü de gözönünde tutmak gerekir.- Orta Asyadan Türkmen olmayan Türklerin de Isparta çevresine gelip yerleştiğini anlıyabiliriz.

Kacarların İranda mühim bir mevki tuttuğunu biliyoruz. Hattâ iktidar mevkiine geçip hanedan kurdukları malûmdur. *Kızıl* kabile adı Orta Asyada bugün dahi mevcut bir boydur. *Barak* adı ayrı bir ehemmiyet taşır. Bugün Cenubi Anadolu'nun bazı mıntakalarında eski hususiyet ve ananelerini taşıyarak yaşı-

DALBOYUN OğLU VAKFI

FEHMI AKSU

«Davras»ın kuzey eteğinde hol, soğuk suların canlandırđıđı «Sav» köyünde doğup büyüyen Mustafa oğlu Hacı Ahmet ağanın, Yeniçeriliğinden kalma, bir lakabı vardır: Dalboyun oğlu.

Mahkeme sicilleri; Hicri 1075 - 1140 yılları arasında yaşadđını, mücerret bir ömür sürdüğünü [1] en son hicret ettiği Kahirede öldüğünü [2] bildirmekteler. Onun; Ispartada ve Sav köyünde mektep, cami, hamam gibi çeşitli eserleri vardır. Mücerret bir adamın bu vakıfları ivazsız ve hemsinslerine yardım arzusuyla kurduğuna şüph e etmiyorum.

Dalboyun oğlu vakıflarına dair elimizde Sav mektebi vakfiyesi vardır. Diğer eserlerini, bir takım münazaalar ve tevliyet davaları münasebetiyle si-

yan bu tetkike şayan kabileden bir ailenin - her halde gene buradan - Isparta çevresine gelip yerleşmiş olduğunu kabul edebiliriz.

Buraya kadar verdiğimiz izahattan şu neticeyi çıkarabiliriz: ISPARTANIN ASIL SEKENESİ OğUZLARDIR. Ve Oğuzların yukarıda adlarını saydığımız boylarıdır. Bundan başka Ispartaya Orta Asyadan, şarki Anadoludan cüzi miktarda muhaceret olmuştur.

Safiyetini asırlarca saklamış olan bu temiz Türk yurdunda fedakârane çalışan gençlerimizden Isparta folklorunu bütün teferruatıyla toplayıp ilmi bir metotla işledikten sonra neşretmelerini bekleriz. Türklüğün milli benliği ananesinde ve folklorundadır. Bu saf Türk köşesinin folklorunu ortaya koymak milli benliğimizin bir parçasını meydana çıkarmak demektir.

cillere geçebilen bazı kayıtlardan öğrenmekteyiz. Bunları; kendinden sonrakilerin iyiliğini düşünenlerin, tarihi hatıraları diye gözden geçirebiliriz:

SAV MEKTEBİ: bu mektep ilk defa onuncu hicri asrın ikinci yarısında «Abdülvahhap bin Emrullah» [3] namında bir zat tarafından vakfedilmiştir.

Mürur zamanla bina harap ve vakfi zayi olduğundan Dalboyun ođlu Hacı Ahmet ađa adı geçen mektebi (mualimhaneyi) yeniden imar ve vakfetmiş ve 15 / şaban / 1113 tarihinde, Isparta kadısı Hazinedar zade Mehmet efendi huzuriyle kurulan řer'i mecliste bizzat bulunarak [4] mütevelliliğine Hasan beyi tayin ettiğini tahrir etmiştir. Vakfiye, 30 x 36 ebadında kalın bir kâğıdın üst kısmında Kadı hazinedar zade Mehmet ile Mevlâ Abdürreżakın ve Zeynel Abidin'in mühürlerini, on üç şahidin isimlerini ve 18 satır metni ihtiva etmektedir. Şahitler arasında o devrin řu tanınmış simaları vardır: Antalyalı zade Elhac Ahmet ađa, Esseyyidülhac Süleyman İbnisseyyidülhac Hızır, Gümüşlü zade Elhac Süleyman, Esseyyit Süley-

[1] Isparta şer'i mahkeme sicilleri defter: 50, sahife 96

[2] Isparta şer'i mahkeme sicilleri defter: 64, sahife 63

[3] Bu zatın. tarih ve isim mutabakatı, Kınalı zade olması fikrini veriyorsa da elimde şimdilik daşık vesika yoktur.

[4] Dalboyun oğlunun hicri onuncu asrda şayan ve Ispartada (Hacı Abdi, İplik, Halil Hamit paşa) namlarını alan camlin ilk bâni ve vâkıfı Hacı Abdi ile maasır olduğuna veyahut 1101 hicri yılında Gümüş olduğuna dair olan rivayetler hakikate uygun değildir. Çünkü Dalboyun oğlu Sevdaki mektep vakfiyesini halihayatında ve 15 şaban 1113 tarihinde tesis etmiştir.

man Çelebi; Hasan bin Elhaç Musa...
İlâh...

Dalboyun oğlu; ğeliri mektebin da-
imî onarılmasına, muallimine ve artanı
mütevelliye ait olmak üzere beş yüz
kureş nakit ile Çukur değirmenin [5]
ayda sekiz gününü, üç dönüm harımı,
dokuz ceviz ağacını vakfetmiştir. Ara-
dan 107 yıl geçtikten sonra Hariri za-
de bu mektebin talebelerine ve mualli-
mine her sene ayakkabı verilmesini
emretmiştir. (Bakınız: Ön sayı, 109-111
Hariri vakfiyesi). Bu mektep köyde bazı
tadillerle kullanılmaktadır.

SAV CAMİİ: bunun Dalboyun oğlu
Hacı Ahmet ağa tarafından yapıldığını
1146 ve 1147 tarihli iki hüccetten [6]
öğreniyoruz. Bu hüccetlere nazaran
Elhac Süleyman namında birisi, Dalbo-
yun oğlu vakıflarından mektep ve ca-
miin mütevelliliğini kendi üzerinde gös-
teren müzevir vakfiye [7] yazdırarak
küçük evkaf mihasebesine kaydettir-
miştir. Buna mukabil hakikî mütevelli
Salih bin Hasan ise; amucesi Dalboyun
oğlunun bilâvelet hicret ettiği Kahirede
ölmesiyle yegâne varisi olduğuna dair
Isparta mahkemesinden aldığı 1146
tarihli ilâma istinaden merkeze bir şî-
kâyetname gönderiyor. Anadolu kazıas-
keri Zeynel Abidin marefetiyle tetkikat
yapılıyor ve neticede Elhac Süleymanın
mütevelliliği ref ve Salihe veriliyor.
Dalboyun oğlunun bu camii, muahher
tamir ve inşalarla ilk şeklini değiştir-
miştir. 1327 evkaf bütçesinde yazılı
Isparta mutasarrıflığı cami ve mescitleri
arasında ismi geçer.

ISPARTADA YENİ HAMAM: Çelebi-
ler mahallesinde Hacı Abdi camii civa-
rında, biri daimî surette kadınlara, di-
ğeri erkeklere mahsus olmak üzere
yekdiğerine bitişik olarak inşa edilmiş-
tir. Malûm olduğu üzere sivil mimaride,
bu tarzda inşa edilen hamamlara (çifte
hamam) denir. Bunun inşa tarihini kati-

yetle tesbit eden bir vesikaya malik
değil isem de, sicil kayıtlarına nazaran
Dalboyun oğlunun son zamanlarında
Savdan Kahireye hicret ve tavattun et-
tiği bir zamana tesadüf etmektedir.
15 / Şubat / 1151 tarihli bir veraset i-
lâmından; Hacı Ahmet ağanın bu ha-
mamı, daha Ispartada iken yaptıрмаğı
düşündüğü ve bu maksatla inşa mas-
rafı olarak emvalinden bir miktarını
ve yetecek kadar da naktini tahsis et-
tiği ve nihayet inşaada bulunamayaca-
ğından, o zamad âyandan Yusuf ağayı
[8] vekil bıraktığı anlaşılmaktadır. Fakat,
hamamın üçte ikisi yapıldığı bir zaman-
da, Hacı Ahmet ağa Kahirede olduğun-
dan [9] Yusuf ağa üçte bir masrafı ken-
disi vermek suretiyle hamamı ikmal e-
diyor. Yusuf ağa, hamamdaki bu hisse-
sinin gelirini, karaağaç mahallesinde
yaptırdığı mektep [10] ve mescide vak-
fetmiş ve cemaziyelahir 1146 tarihli
beratla mütevelliliğini üzerine almıştır.

[5] Savda ayrıca Ispartanın yayla mahallesinden
(Şeyhülislâm ve müftiyülenam Sunullah
efendi) tarafından bina ve 966 hicri tarihinde
vakfedilen (Derbent değirmeni) vardır Mu-
hitin dini, ilmi, içtimai terbiyesinde mü-
him rol oynayan bu sülâle hakkında ayrıca
bir yazı neşredeceğim.

[6] Isparta şer'i mahkeme sicilleri defter: 49,
sahife: 12 ve defter: 64, sahife 63.

[7] Buradaki (müzevir) kelimesi, sicil kaydın-
dan aynen alınmıştır. Sahte vakfiye demek-
tir. Filhakika bazı mesfaatperestlerin bu
şekilde vakfiye düzdükleri vakidir.

[8] Yusuf ağa 1131 H — 1147 H tarihlerine ka-
dar fasıllık bir surette Isparta mütesellim-
liğinde de bulunmuştur. 1148 H. de Isparta
mütesellimliğine Mir Mehmet bey tayin ki-
linmiştir. (Sicil defteri: 64, sahife 33, 42, 64)

[9] Şer'i sicil defteri No. 50, sahife 69.

[10] 26 / Nisan / 1310 tarihinde evkaf idaresi bu
mektebin basit ve harabe yüz tuttuğundan
bahisle yerine bir (mektebi iptidîye) inşa-
sı için Isparta mutasarrıflığına bir müzek-
kere yazmıştır. Bunda mektebin Dalboyun
oğlu Ahmet ağa vakfı olduğu gösterilmiş-
tir.

Seyrani (Hacı Ahmed) ten parçalar (**)

Isparta ve etrafındaki bir seyahatin destanı

NACI KUM

Başa neler geldi bir bir nakledem
Ârifler gûş versin bu dasitana
Takdiri mevlânın kudreti akdem
Gör neler getirür ser-i insana

Gurbet ile açtı yolumu fettah
Şehri İsparta'yı gösterdi seftah
Dile niyyet verdi gezmeğe seyyah
Hiç lâ olmaz emri gani sübhana

Böyle yazdı mevlâ ey dildadeler
Ezeli ezelden dil âbadeler
Kalmamız sebebi: VANLI ZADELER
Emanet olsunlar bab-i rızvana

Isparta valisi canlar penahi
Mütesellim OSMAN efendi şahi
Zahirin batının ilmin agâhi
Pür etmiş tab'ını lâli dürdana

Şehri Ispartadan çıktık emr-i rabb
Ağlasun'a varup olduk ferahyâb
Âyanı Hüseyin ağa bir âlicenap
Düştü muhabbeti levhi dil cana

Saf derun Hüseyin ağa âlişan
İzzeti ikramı muhip hanedan
Ömrün mezid etsin hazreti sübhan
Gün begün düalar edem yezdana

Saklasun hatadan yaradan anı
Bir çelebi zade oldum hayranı
Biledir gezdirdik devri devranı
Gönül düştü anda seyri seyrana

Gelelim Ağlasun hâkimi halim
Şemseddin efendi ismi İbrahim
İlâhî aşkıdan nutkeder kelim
Tab'î eşarından bu bir irfâne

Meftun oldum bu canları bulunca
Bu kadar muhabbet ülfet olunca
Bir ayrılık günü başa gelince
Gözlerimiz döndü kızıl al kana

Hakka emanet ol Hüseyin ağa
Tez görüşmek nasip mevlâdan ola
Ağlayu ağlayu düştüm ben yola
Gönlümüz düş oldu ahü efgana

Mecnun gibi düştüm ben yoldan yola
Şayi oldu ismimiz her dilden dile
Kozluca namında vardık bir ile
Bir gece yaslandık ol hanedana

Sabah olup kıldık namaz servere
Hak resullahı geldi ezbere
Bize yol gösterüp vardık KEMER'e
Döndü bu gönlümüz güli handana

Kemerde aynime göründü hengâm
Hane icre girdik eyledik ahkâm
Ol Katırcı oğlu Mustafa ağa nam
Hoş geldiniz dedi ey azizane

Yiğit mahlasıyla okunur her ân
Nam-ü nîmetini yedik halisan
Güler yüz gösterdi bizlere el'ân
Çoktur muhabbeti her şairana

Bir de hâkimi var güzel tabiat
Tab'ıma düştürdü muhabbet hayat
Mehmed Şemseddin efendi bir zat
İlm-ü irfanında fazıl bir dane

Elvedâ eyledik yol göster celil
Muhabbet narından biz olduk halil
TEFENNI'ye vardık dil oldu melil
Bulmadık ağasın gitmiş yabana

[**] Elimdeki basılacak divanından.

Bizlere dediler: ağa bunda yok
Bayramlı köyünde oydurur oluk
Vardım seyreyledim korukoğlu koruk
Görünce benzettim cahil nadana

Bayramlıda olduk bir gece mihman
Değirmencilikte hevesi yaman
Tekrar Tefenni'ye eyledik revan
Bizi yayan kodu bak şu hayvana..

Okunur dillerde bir adı Mes'ud
Beylik ana haram manendi Nemrud
Fitne fücurluğu bertaraf merdud
Aksi nam komuşlar böyle şeytana

Ana Mesud ismi seza değil bak
Kurulmuş oturmuş bir maymun ahlâk
Çomak oğlu derler gayette çomak
Rast gelsin başına otuz bin dane

Takılsun boynuna lânet halkası
Var yemez Mesud beydir ağası
Tefenni içinde bir bok kargası
Leş üstüne konar yahşi yamana

Hâkiminin ismidir Lutfullah
Yan gözile baktı ol lânetullah
Aklı başında yok gayet zırtullah
Kaydı dünya için olmuş divane

Karnı şişmiş olmuş bir turşu küpü
Aradım tutulmaz bulunmaz kulpu
Şehr-i İslambolun süprüntü çöpü
Tefenni'de çıkmış tozu dumana

Kötüyü görünce kalktım ayıldım
Bir gün hasta olup anda bayıldım
Darı ekmeğinden yedim yayıldım
Yarabbim kavuştur beni Lokmane

Bir tabib gönderdi yanıma settar
GELENDOSLU HANIM ZADE tahsildar
Ol kadar eyledi bana itibar
Tekrar bu vücudüm geldi cismane

İsmi Hasan ağa kâşane icre
Gönlü ruşen olsun handane icre
Aldı gitti beni bir hane icre
Maşaallah olsun böyle merdane

Hanım zade ile eyledik vahdet
Muhabbet gösterdi ehli şahadet
Buğday unu bulup yaptırdı nimet
Yeyince vücudum geldi dermane

Vedâlaştık candan düştük yola biz
Düalar eyledik sadık kula biz
Suna olup uçup konduk göle biz
Şükürler eyledim gani gufrane

Dengimde Gölhisar göründü göze
Başladım ferahyab her türlü söze
Medh-ü sena okuyalım bu yüze
Yazılmış cemalî arş-i rahmane

Eyledik ziyaret bir ehl-i arif
Miri kelâm üzre dil ehl-i zarif
Hanedan-ı kadim bir zatı şerif
Böylece mâlümdür kevn-ü mekâne

Görünce bu şahı şadoldu canım
Ömrün mezidetsün gani sübhanım
ŞEYH HÜSEYİN ZADE ABDURRAH-
MAN'ım
Cezbedüp getürdü bizi bu ane

Tab'ı mevzun icre bir şeyhil vücûh
Çerh-i gerdun icre bir şeyhil vüvûh.
Dürri meknûn icre bir şeyhil vüvûh
Şükür nazar ettim bu âlişana

Gelelim hâkimi hak müstemendi
İlm-ü fazilette irfan pesendi
SARI KADI OĞLU AHMET EFENDİ
Şeriat babında tuti lisane

Gölhisar irfanı elvedâ olsun
Yusüfû Kenanı elvedâ olsun
Gönlümün rahmanı elveda olsun
Aldım isminizi dilde fermana

Arzu etti gönlümüz Karağaç Yazır
Yardımcımız olsun hazreti Hızır
Her yerde çağırsan hazır ve nazır
Ruhumuz bendoldu böyle kurane

Karağaç, Yazırdan geçtik genceli
Âşıkların gönlü olur gonceli
Biz bir köye geldik derler GENCELİ
Bir gecelik anda olduk mihmane

Genceliden kalktık nazide yerin
İlâhtan gönlüm razı da yerin
Burdur kazasında yazıda yerin
Uç gece muhabbet ettik yârane

Andan revan olduk aşkın dehrine
Mevcurdu gözümden behr-ü nehrine
Temaşa eyledim BURDUR şehrine
Şen olsun varınca tâ âsümane

Bağ-ü bahçe her sahrası güzeldir
Gönül cümle ağniyası güzeldir
Vüvuhları üleması güzeldir
Biri birisinden lâl-ü mercane

Burdur ehalişi bedrin bilürler
Olemayı âmîlin sadrin bilürler
Ehli dil ârifin kadrin bilürler
Benzettim pür nûr Hid-ü kâşane

Burdurun valisi can icre canan
Takdiri kudrette tevekkül heman
EL HAC İSMAİL AĞA ÂRIFAN
Bu canım yoluna gelür kurban

Mütesellim HCI İSMAİL AĞA
Bir merd-ü kahraman nüfuzu kimya
Hazreti Mevlâna biladı Konya
Şems-i Tebriz Molla hünkâr hane

Bir de hâkimi var latif-ü mümtaz
Hüsnü zerafette dil naz-ü niyaz
Hüseyn efendi ismi latif raz
Elfazı mekalat dil kâmilâne

SEYRANÎ âlemde çoktur seyranım
Cümlesin hoşetsin şiri yezdanım
Bunda ternam olsun bu dasitanım
Bin ikiyüz kırk ikide devrane

KOŞMA - NEFES

Bu aşkın esrarın şerhedem desek
Cevaba, elkaba, lisana sığmaz
Mahbublar şahını medhedem desek
Kitaba, hesaba, dehana sığmaz

Mahbubun aşkını ayan eylesem
Hak sözü derunda pünhan eylesem
Bir noktanın ilmin beyan eylesem
Deftere, fermana, divana sığmaz

Gönül bakî meydan mestane olsa
Ayılmaz haşredek irfane olsa
Aşk ile bir kişi divane olsa
Dünyaya, uhraya, cihana sığmaz

SEYRANÎ göz yaşın şerabeyleyen
Yaka yaka cismin kebab eylesen
Derdimin nısfını hesabeylesen
Kantara, batmana, mizana sığmaz

ERKÂNNAME

Behey talib can gözünü uyandır
Bu meydana sahib meydan ol da gel
Pirler şerbetine özünü kandır
İbtida özünden mestan ol da gel

Yollar icre budur hakkın has yolu
El tutanlar olur şah mü'min kulu
Rehberin Muhammed mürşidin Ali
İkrarında ahdü peyman ol da gel

Teslim ol erlere sil süpür kalbi
Yetişir imdada hak Hızır nebi
Pir Halil evlâdı İsmail gibi
Doğranup tuzlanup kurban ol da gel

Kendini kendine cehdet de buldur
Muhabbet ehli ol «Ayn-i Cem» güldür
Evvelâ ey talib nefsini öldür
Benliğin yabana at can ol da gel

Böyle bulmuş tadın her helvacılar
On iki imam'dan okur naciler
Felekler samahın döner bacılar
Nefsin başını biç uryan ol da gel

Bu meydanda farzdır dolu içilir
Allah birdir ikilikten geçilir
Budur edep nefsin başı biçilir
Çık küfürden ehli iman ol da gel

Başta duran çeker gülbeng-i yâri
Sererler sofrayı açarlar dari
Lokmalar hak olub çekerler cari
On ikidir erkân selman ol da gel

Nazar eyle meydandaki çerağa
Nijyazeyle mürşid olan ocağa
Bir bacıyla bir er kalka ayağa
Samah icre bir er arslan ol da gel

Muhabbete kandır yavrularını
Pirim'dir gözeten kuzularını
Pervaneveş gözet sürülerini
Koyunlara sadık çoban ol da gel

Bendeyle ayırma özün Ali'den
Mü'min olan murad alır uludan
Balım Sultan Hacı Bektaş Veli'den
Mustafa Mürteza umran ol da gel

Hatice Fatıma yarığârimiz
Hasan hulki rıza din settarımız
Hüseyn-i mevali çeşmi yarımız
Zeynelabidine hayran ol da gel

Muhammed Bakır'dan gel tut katarı
Caferi Sadıka eyle ikrarı
Musayi Kâzımdan gel bul esrarı
İmamı Rızaya candan ol da gel

Taki Naki haktır anla serveri
Hasanel Askerî dinin minberi
Muhammet Mehdidir mü'min rehberi
Temam bunda işler, devran ol da gel

Uçler Yediler'den sakî görürsün
Kırklar'dan bâdeyi bakî görürsün
Vücudun şehrinde hakkı görürsün
SEYRANÎ bu şehre seyran ol da gel

K O Ş M A

Gözleyü gözleyü güllerini yâr
Garib bülbüllere ahşam oldu gel
Bu aşk ki bu sevda bu hasret bu nar
Kaldı başım üzre ilâm oldu gel

Çoğaldı bağlarda zâr meşakkatler
Beni Eyyub etdi derd-ü illetler
Bu aşkın elinde türlü zahmetler
Aldı dört yanımı pür gam oldu gel

Bu kadar yaslandım ülkei aşkı
Ziyaret eyledim Mekkei aşkı
Bekleyü bekleyü tekkeyi aşkı
Doldu bu çillemiz tamam oldu gel

SEYRANÎ kulundur bir sana pes der
Bir gördüm dizarın bir dahi göster
Hanei kalbimiz teşrifin ister
Sana hasbihalim meram oldu gel

Gerali Türküsü (2)

*Gerali dedikleri bir genç uşak
Başına şal bağlamış beline kuşak
Geraliye karşı varan beşyüz uşak
Dağları, taşları bedesten eden arslan Gerali*

*İzmir içinde koptu bir oyun, koptu bir oyun
Kanaryeye dönmüş ağalar kurbanlık koyun
Geraliye dediler, durma, kalk, soyun
Dağları, taşları bedesten eden arslan Gerali*

*Gerali dedikleri bir kara dana
Dünyaya gelmemiş onu doğuran ana
Aldı bıçağı eline, çıktı meydana
Dağları, taşları bedesten eden arslan Gerali*

*Geralinin boyu serviden uzun
Gezelim dağları yaz ile güzün
Ellerin burkağalı bağlıdır gözün
Kaderim böyledir diye ağlar arslan Gerali*

(*) 1934 de Ispartanın Kayı köyünden der-
lenmiştir.

XV inci Asır Sonunda Isparta ve havalisinin İktisadî ve İc̄timaī Būnyesi

Yazan: Dr. Neşet Çağatay

— III —

15) Resmi ganem: bazı yerlerde her koyundan bir akça, bazı yerlerde iki koyundan bir akça alınmaktadır. Tırhala kanunnamesinde: (ve âdeti ağnam iki koyundan bir akça alınır keçiden dahi bunculayıdır). Gürcistan kanunnamesinde: (. . . resmi ağnam iki koyuna bir akça ve koyun ile kuzu bile sayılmak kanuu olmuştur. Ve resmi ağnam dahi abril ayında alınmak cemii memalikte kanundur. Ve vilâyet fahri-rinde bazı karyeler hâli anirreâyâ yazılıp hariç bir reâyâ gelip şenledip koyun edinseler âdeti ağnamları defterde aher yazılmış değilse mevkufçular alır, defterden hariç olucak sipahi alamaz ve iki koyuna bir akça alındıktan sonra on köyüne bir akça dahi çibık akçası ve her sürüden bir koyun şişlik deyu alınmak hilâfı emirdir, alınmaya ve ağıl resmi koyun kışladuğı takdirce digeldüğü kanun üzere, her sürüden mütevassitülhal bir koyun alına. Sürüden ekal ise on koyuna bir akça alınıp ziyade alınmaya ve sürünün âlâsı 300 koyun ve evsatı 200 ve ednası 100 ve 150 dir) denilmektedir. Metinde sürücü köyler ve aralarında mukayeseler yapılabilir.

16) Resmi zemin: çiftçi, tasarruf ettiği bir çiftlik araziden fazla yer sürerse veya bir çiftlik arazi tasarruf etmez ve ektiği yerden vereceği resmi zemin resmi bennâki geçerse ve arazi dağlık olur tam çifte ve nim çifte mütehammil olmazsa ekilen arazinin âlâ yerinden iki dönüme bir akça ve evsat yerden üç dönüme bir akça ve edna yerden

dört dönüme bir akça alınır. Bu hususta Aydın kanunnamesinde: (bir sipahinin tımarında aher sipahinin raiyyeti yahut bir gayri kimesne yer ziraat etse hariç raiyyet kısmetidir âlâ yerden iki dönüme bir akça ve evsat yerden üç dönüme bir akça ve edna yerden dört dönüme bir akça), Kemah kanunnamesinde: (hariç raiyyet dönüm hakkını verir eğer âlâ olup her yıl ekilirse iki dönüme bir akça ve eğer edna olursa üç dönüme bir akça alınmak kanunu kadime mutabıktır. Zira has yerden seksen dönüm ve mütevassit olan yerden yüz dönüm ve edna yerden yüz otuz dönüm bir çiftlik itibar olunur ve dönüm dahi hatavatı mütearefe ile tûlen ve arzen kırk hatvâ yerdır) denilmektedir. Çemişgezek kanunnamesinde: (amma vilâyeti mezburenin ekseri kühistan olup yerleri tamamen çifte ve nim çifte mütehammil olmayıp ol asıl kuraya resmi çift tayin olunmayıp resmi zemin yazılmıştır) denilmektedir. Metinde hangi köylerde resmi zemin var ve mevcut olanların birbirine, nüfusuna ve çift resmine göre vaziyeti nedir? Mukayeseler yapılabilir.

17) Resmi yaylak, resmi kışlak, resmi otlak: bu hususta Tırhala kanunnamesinde şöyle denilmektedir: (resmi otlak ve kışlak hariçten veyahut gayri karyelerden gelip bir karye sınırında kışlesa ve otlayıp yaylasa her koyun sürüsünden yılda bir kere yirmişer akça resim alınır amma ehli karyenin kendi koyunlarından veya keçileri sürüsünden yine kendi karyeleri sınırın-

da kışlasa ve otlayıp yaylasa onlardan resmi yaylak alınmaz) metinde yaylası bulunan köyler tesbit edilebilir ve bunların vüsatleri ve ehemmiyetleri yayla resminden anlaşılabilir.

18) Resmi âsiyab: (değirmen resini) bazı yerlerde bütün senâ dönelerden altmış, altı ay dönemden yani sel değirmenlerinden otuz akça, bazı yerlerde de bütün sene işliyenlerden otuz akça, sel değirmenlerinden onbeş akça. Yine (yeldeğirmeni) değirmenlerinden bütün senâ işliyenlerinden onbeş akça alınmaktadır. Bu hususta Gürcistan kanunnamesinde: (âsiyab dahî defterde kaydolunduğu üzere alınıp tamam yıl yürüyenden altmış akça alınır ve altı ay yürüyenden otuz akça resmi âsiyab alına ziyade alınmaya ve vilâyet tahririnden sonra eski ocaktan âsiyab bina olursa civarında olan âsiyablardan ne alınırse sahibi timar anlara göre resim alıp ziyade almıya amma eski ocak olmayıp tahrirden sonra bina olursa mevkufcunundur sahibi arz dahleylemiye). Tırhala kanunnamesinde: (resmi âsiyab tamam yıl yürüyenden yılda otuz akça ve altı ay yürüyenden onbeş akça ve bu gibi değirmenlerden yılda onbeş akça resim alınır) denilmektedir. Metin üzerinde dikkat edilirse değirmenleri yani akar suları bulunan köylerde sulak yerde yetişen nebat ve bostan resmi fazla tutmaktadır nisbet ve mukayeseler için metne müracaat ediniz.

19) Badihava: örfî rüsumdur ve deftere kaydolunanlardan hariç gayri memul tahminî resimdir.

M E T İ N

Metni burada aynen neşrediyorum; yalnız, defterde mükellef nüfus, şahıs şahıs babalarının isim ve şöhretleriyle kaydedilmiştir. Burada bunları aynı şekilde derce imkân olmadığından her ne kadar bazı isim ve lâkâbların ve bazılarına verilmiş olan paye, unvan ve beratların -ki bunlar defterde mukayyettir- ayrıca bir ehemmiyetleri olmakla beraber, buraya yalnız mecmularını kaydettim. Yukarıda neşretmek ümidinde ol-

duğumu zikrettiğim İsparta hakkında toplu bir tetkikte bunlar, bu hususta bazı notlarla birlikte neşredilecektir. Bundan başka otuz otuzbeş kadar köyün nüfusu, hane adedi ve hasıllarından gayri mevcut olan rüsum ve varidatını da kaydedemedim. Bu noksan da mezkûr tetkikte ikmal edilecektir.

NEFSİ EĞİRDÜR HASSI MİRİLİVA

| Atahallol | Şemsüddin | (1) | Nefer | 26 | Hane | 3 |
|-----------|--------------------------|-----|-------|----|------|----|
| - | Cami | | | 26 | | 12 |
| - | Mescidi İmaret | | | 54 | | 20 |
| - | Çukur mescit | | | 65 | | 46 |
| - | Zaviye | | | 49 | | 37 |
| - | Mescidi ağa | | | 49 | | 39 |
| - | Mescidi İmarat | | | 27 | | 15 |
| - | Mescidi hacî resûl | | | 30 | | 18 |
| - | Hacı Ahmet mescit | | | 79 | | 14 |
| - | Seydim mescidi | | | 25 | | 20 |
| - | Poyraz (7) | | | 50 | | 37 |
| - | Nasuhlu (3) | | | 12 | | 8 |
| - | Mescidü derkalei Eğirdür | | | 29 | | 20 |
| - | Mescidi Kurduğu | | | 9 | | 9 |
| - | Müslimanonı ezizci Nis | | | 31 | | 27 |
| - | Zimmianı Nis (4) | | | 61 | | 51 |
| - | Zimmianı nefsi Eğirdür | | | 5 | | 5 |

Nefsi Eğirdürde olan camii kadimül eyyardan beş nefer kâfirler yuvup ve karın kürüyüp hizmet edip haraç ve gayri rüsum ve avâriz veregelmemişler deyû defter-i köhnede mukayyet halia ol kâfirlerin dördü fevt olup Behram nam zimmi kalup ol müstakil haķından gelemeyüp hizmetkâre ihtiyacı olmağın şehir müslümanlarından iki nefer kimesneler avarızdan muafiyetle ol hizmete iltizam gözterdikleri ecilden üç nefer olup kemakân hizmet etmek üzere kaydolundu (nefer 3).

(1) Yeşiladanın iki mahallesiyle birlikte on yedi mahalle eden şehir; şimdi Yeşilada hariç on iki mahalledir. Ve bu mahalle adlarının bir kısmı bugün yoktur. Eu hususta mukayese yapmak üzere şehrin şimdiki mahallelerini buraya dercediyorum. 1 - Kale mahallesi, 2 - Cami mahallesi, 3 - Demirkapı mahallesi, 4 - Kâtip mahallesi, 5 - Hamam mahallesi, 6 - İmarat mahallesi, 7 - Ağa mahallesi, 8 - Hacıseyh mahallesi, 9 - Poyraz mahallesi, 10 - Seydim mahallesi, 11 - Kubbeli mahallesi, 12 - Yazla.

(2) Şimdiki poyraz mahallesi olması muhtemeldir.

(3) Okunuş şüphelidir.

(4) Yeşiladadaki hristiyan cemaati kastediliyor. Zimmi istilaha son zamanlara kadar haraç ve eziye ödeyen hristiyanlar için kullanılmış bir istilâhtır. Lûgat manası ehli zimmet yani borçlu manâsındır.

HASIL: 52774 (1)

| Pazar maa meyhane ve resm-i küp-ü kefere-i şehir | Başhane fi sene | Mukataai Boyahane | Balıklağuy-u (2) |
|---|---|-------------------|--|
| 15290 | 1590 | 1590 | 1000 |
| Nis'in reisliği ve gemi ve zindan mukataasından (3) | Mukataai ta- hunhanei şehir | Öşr-ü bağ | Mukataai baluk- lağuyu Köprü (4) |
| 600 | 3000 | 9490 | 14790 |
| | | | Öşr-ü bağ-ı Nis ve mukataai cerime 100 |
| Karıbağı (5) | Bad-i hava | Hinta (7) | Şair (8) |
| Boğazo- vası | | Mut | Mut Kile |
| 50 | 100 | 8 | 6 11 |
| | 1550 | 640 | 393 |
| | | | Âsiyab-ı düden nezd-i bağ-ı dolap (9) |
| | | | Marmur Harap |
| | | | 1 2 |
| | | | 39 |
| Sabunhane | Eğirdür halkının demekle maruf bağlardan ve bahçelerden ve öşr-ü bostan ve sebzevat öşr-ü galle | Dolapbağı | İspenc-i gibran |
| 200 | 100 | | 1650 |
| | | | Kaza-i Eğirdür ki beyler tasarruf edegelmıştır. Yuva oğluna tayin olunan bir şahin ve bir çakır yuva- sından gayri 2 sene 500 |
| Balıklağuy-u Yazla | | | |
| 102 | | | |

KARYE-İ SEVİNÇ (10) tâbü M. timar-ı (1 kelime okunmamıştır) der tasarruf-u emirül'ümera-ül-kiram Hasan Paşa dârne ikbalihu Mir-i miran-ı vilâyet-i Karaman

| Nefer | Hane | Hasıl |
|-----------------|------------|---|
| 38 | 32 | 3003 |
| Hinta | Şair | Öşr-ü bağ |
| Mut | Mut Kile | Öşr-ü bostan |
| 10 | 5 6 | Öşr-ükovan |
| 800 | 318 | 117 |
| | | 20 |
| | | 23 |
| | | 315 |
| | | 192 |
| Resm-i mücerret | Bad-i hava | Yaylak-ı Belova ve Kulova ve Çardaklar der sınır-u karye-i mezbûre hariç ez defter |
| 6 | 150 | 1000 |

- (1) Öşr. rûsun bedellerini ve sair rûsun tatarlatını gösteren rakamlar akça ifade etmektedir. O zaman 120 akça bir karuş değerindedir.
- (2) Balıklağa, balık kelimesinden yapılmış ismi mekân: aylık manâsındır (balık avlanan yer).
- (3) Nis [şimdiki Yeşilada] da bir hapishane mevcut bulunmuş olması ihtimalini hatıra getirebilir.
- (4) Eğirdür kazasının yakınında bulunan ve gölün mirrasını teşkil eden bu avlak bugün dahi kullanılmakta ve gölün en mühim avluğunu teşkil etmektedir.
- (5) Şimdi Yeşiladanın bugünü olan Karabağların kestedilmiş olması muhtemeldir.

- (6) Bir kelime okunmamıştır.
- (7) Hinta: buğday demektir. Mut; şimdi dahi Anadolunun muhtelif yerlerinde kullanılan ve muhtelif miktarla delâlet eden, o zaman yirmi kile bir habubol ölçüsüdür. Buğdayın mutü 80 akça yani kileki 4. sinîği 1 akça hesap edilmektedir.
- (8) Şair: arpa demektir. mutü altmış akçeden yani kilesi 3. sinîği 0.75 akça olarak hesab edilmiştir. Burada bir hesap yanlışlığı vardır; bu, hakikatta 393 akça değil 333 akça olması lazımdır.
- (9) Âsiyap: değirmen manâsındadır.
- (10) Bu köyün şimdiki adı Serişbeydir. Mannaçfih bundan yirmi otuz sene vâsıl de Sevinçboy olarak telaffuz edilmiştir.

KARYE-İ RADİMOS:-Karye-i mezbure gediktir- der tasarrufu müşarûn ileyh.

Nefer: 39 Hane: 35 Hasıl: 2939

| Hinta | Şair | Öşr-ü bağ | Öşr-ü bostan | Öşr-ü kovan | Resmî çift |
|--------------|----------------|-------------|--------------|-------------|------------|
| Mut 15 | Mut 9 | | | | |
| 1200 | 540 | 300 | 44 | 10 | 483 |
| Resmî bennâk | Resmî mücerret | Resmî zemin | Resmî ganem | Badi hava | |
| 168 | 12 | 38 | 23 | 120 | |

KARYE-İ BEDİRE: tabii M. timar-ı Şah Ali veledi Mustafa berveçhi zarnet

Nefer: 81 Hane: 79 Hasıl: 8447

| Hinta | Şair | Öşr-ü bağ | Öşr-ü kovan | Öşr-ü penbe' | Öşr-ü bostan |
|--------------------------------------|----------------|----------------|-------------|-----------------|--------------|
| Mut 40 | Mut 15, kile 7 | | | | |
| 3200 | 921 | 450 | 35 | 780 | 200 |
| Resmî çift | Resmî bannâk | Resmî mücerret | Resmî ganem | İspenc-i gibran | Badi hava |
| 735 | 116 | 6 | 650 | 625 | 220 |
| Mezkûr köyün suğlası balıklağusundan | | | | | |
| 360 | | | | | |

Mezkûr karyenin suğlasından ki ortağa ekerler nisif hasılı münderiç:

Mezkûr suğla yerinden yüz dönüm miktarı yer ki Mevlâna Mehmet Çelebi tapuya alıp ümerayi mütesaddikinden mektupları olduğu ecilden deftere sebtolundu deyu defteri köhnede mukayyet haliya Mehmet Çelebi elmezbur fevt olup tapuya müstehak olucak hüccet-i şer'îye ile Mevlâna Muhittin diğer tapuya alıp ziraat eder. Hasılı anil galle maa resmi zemin 150.

KARYE-İ CİRE: tabii M. timar-ı Oruç veledi Mukbil ve Hamza veledi Rıdvan an Merdan-ı kal'ai Eğirdür.

Nefer: 8 Hane: 5 Hasıl: 2800

| Hinta | Şair | Öşr-ü bağ | Öşr-ü bostan | Öşr-ü kovan | Resmî çift |
|--------------|---------------------|-----------|----------------------------------|-------------------------------------|------------|
| Mut 15 | Mut 7, kile 8 | | | | |
| 1200 | 444 | 410 | 10 | 30 | 126 |
| Resmî bennâk | Balıklağu der haddi | Badihava | Köhne defter mucibince beş buçuk | çiftlik yer vardır resmi zemin kay- | |
| 24 | Karyei mezbur | 300 | 25 | dolundu 231 hasılı münderiç. | |

KARYE-İ AKPINAR: tabii M. timar-ı Solak Mustafa.

Nefer: 15 Hane: 12 Hasıl: 1524

| Hinta | Şair | Öşr-ü bağ | Öşr-ü kovan | Resmî çift | Resmî bennâk |
|----------------|-------------|----------------------------|-------------|------------|--------------|
| Mut 5, Kile 6 | Mut 4 | | | | |
| 424 | 240 | 259 | 124 | 189 | 48 |
| Resmî mücerret | Resmî zemin | Hasşa koz ağaçlarından (1) | | Badi hava | |
| 6 | 84 | 105 | | 45 | |

(1) Koz ağacı: ceviz ağacı manâstıdır.

KARYE-İ BAYINDIR: tabii M. timar-ı İbrahim veledi (bir isim okunamadı) ve Mustafa veledi (bir kelime okunamadı) ve Mehmet veledi Emre benevbet ve Hasan Nefer: 9 Hane: 6 Hasıl: 2957

| Hinta | Şair | Öşr-ü kovan | Resmi çift | Resmi bennâk | Resmi mücerret |
|-----------------|--------------------------|-------------|------------|--------------|----------------|
| Mut 19, kile 10 | mut 10, kile 2 | | | | |
| 1560 | 606 | 42 | 84 | 84 | 12 |
| Resmi zemin | Deşdibani karyei mezbure | | Hassa koz | Badi hava | |
| 198 | | 10 | Adet 20 | | |
| | | | 121 | 20 | |

Mezreai küçük gayr-i ez çiftlik müsülman tabii Yelük hariç ez defter hasılı münderiç. Mezreai mezbure hücceti şer'iye ile müsellimin olup (bir kelime okunamadı) dahleylemiye.

Mezreai (bir kelime okunamadı) karyei mezbure haddindedir deyu şahadet olunup tahminen bir çiftlik olup hasılı münderiç.

Yaylak-ı Suman tabii Eğirdür 200 maa kâfir pınarı. Sekiz çiftlik yer var hasılı münderiç saz köprülü Resmi yaylak-ı karyei mezbure

20 22

KARYE-İ DERE: ve (bir kelime okunamadı) timar-ı Devlethan veledi Yusuf ve Abdi veledi inlek benöbet nübetlerine (iki kelime okunamadı) ve Mustafa veledi Durmuş müstakil eşer.

| Hinta | Şair | Öşr-ü bağ | Resmi bennâk | Resmi mücerret | Resmi ganein |
|------------|--------------------------|--|-----------------------------|----------------|--------------|
| Mut 12 | Mut 7, Kile 7 | | | | |
| 960 | 141 | 24 | 60 | 12 | 23 |
| Resmi çift | Badi hava | Âsiyab; ikisi yıl yürür ve üçü altı ay yürür | | | |
| 168 | 53 | 5 (bir mezrea vardır) | | | |
| | | 140 | | | |
| | Deşdibani karyei mezbure | | Resmi yaylak karyei mezbure | | |
| | 10 | | 22 | | |

KARYE-İ DELİKLÜKAYA: ve Göyüç ve Özlüceağç Karamanlu çiftliği demekle meşhurdur. Timar-ı Musa veledi Seydi ve Gani veledi Ali paşa.

| Hinta | Şair | Öşr-ü bostan | Öşr-ü kovan | Öşr-ü bağ | Resmi çift |
|--------------|-------------------------------|--------------|-------------|------------------|------------|
| Mut 25 | Mut 19, Kile 10 | | | | |
| 2000 | 1170 | 50 | 62 | 58 | 168 |
| Resmi bennâk | Resmi mücerret | Resmi zemin | Badi hava | Deşdibani karyei | |
| 60 | 18 | 354 | 40 | 10 mezbure | |
| | Resmi yaylak-ı karyei mezbure | | | | |
| | 22 | | | | |

Mezreai Narmih der sınır-u karyei Deliklükaya hariç ez defter hasılı yoktur sipahileriyle karyei mezbure halkı ve Ayvancık sipahilerin cemaatiyle ikisi evvel-den konagelmıştır deyu şahadet eylediler.

KARYE-İ KOZAĞACI: tabii M. Timar-ı Yahşi veledi Ahmet ve Hızır veledi Yusuf ve Yakup veledi Ahmet ve Hacı veledi İsmail müşterek benöbet.

Nefer: 21 Hane: 5 Hasıl: 1789

| Hinta | Şair | Öşr-ü bağ | Öşr-ü bostan | Öşr-ü kovan | Resmi çift |
|-----------------------------|-------------|-----------|----------------------|--|------------|
| Mut 11, kile 7 | Mut 3 | | | | |
| 908 | 180 | 47 | 50 | 20 | 105 |
| Resmi bennâk | Resmi zemin | Badihava | Resmi mücerret | (bir kelime okunamadı) nefsi Yalvaç berveçhi fi sene maktu 350 | |
| 12 | 10 | 15 | 12 | | |
| Resmi yaylak karyei mezbure | | | (Bir mezrea vardır). | | |
| 22 | | | | | |

KARYE-İ CORUR: tabii M. timar-ı İvaz veledi Halil ve Turan veledi Yusuf müstakil eşerler.

Nefer: 10 Hane: 6 Hasıl: 3486

| Hinta | Şair | Öşr-ü penbe | Öşr-ü bağ | Resmi çift | Resmi bannâk | Resmi zemin |
|--------------|--------|-------------|-----------|------------|--------------|-------------|
| Mut 25 | Mut 15 | | | | | |
| 2000 | 900 | 39 | 109 | 105 | 12 | 300 |
| Badihava 220 | | | | | | |

KARYE-İ AKÇAĞIŞAR: tabii M. hissei (bir kelime okunamadı) veledi.

Nefer: 8 Hane: 7 Hasıl: 2994

| Hinta | Şair | Öşr-ü penbe | Öşr-ü bostan | Resmi çift | Resmi bennâk |
|----------------|-------------|-------------|-----------------|------------|--------------|
| Mut 30 (2) | Mut 11 | | | | |
| 1600 | 660 | 10 | 18 | 168 | 12 |
| Resmi mücerret | Resmi zemin | Badihava | Âsiyap: 1 kı'ta | | |
| 6 | 460 | 20 | 40 | | |

AN KARYE-İ HİSSEİ DİĞER AKÇA HİSARİL MEZBUR: timar-ı Mehmet veledi Nebi ve Hızır veledi Mustafa benöbet.

Nefer: 10 Hane: 9 Hasıl: 2222

| Hinta | Şair | Öşr-ü bostan | Öşr-ü kovan | Resmi çift | Resmi bennâk |
|----------------|-------------|--------------|-------------|------------|--------------|
| Mut 12, Kile 6 | Mut 13 | | | | |
| 984 | 780 | 10 | 10 | 210 | 12 |
| Resmi ganem | Resmi zemin | Badihava | Resmi dühan | | |
| 10 | 162 | 30 | 12 | | |

KARYE-İ İLEĞİ: tabii M. timar-ı Paşa veledi Musa ve Hacı veledi Ahmet ve Yusuf veledi Tursun benöbet.

Nefer: 11 Hane: 1 Hasıl: 1900

| Hinta | Şair | Öşr-ü kovan | Resmi çift | Resmi mücerret | Resmi ganem |
|-----------------|---|-------------------------------------|-------------|-----------------------------|-------------|
| Mut 10, kile 10 | Mut 9 | | | | |
| 840 | 540 | 46 | 84 | 6 | 129 |
| Hasırluk (3) | Sipahilerin ziraat ettiği yerlerden resmi zemin | Beş çiftlik yer var hasılı munderiç | Resmi dühan | Resmi yaylak karyei mezbure | |
| 107 | 111 | | 15 | 22 | |

(2) Burada bir hesap hatası vardır: Hinta tutarının aslı 1600 değil 2400 akça olması icabeder.

(3) Hasır yapılan kovalık geliri olsa gerek.

KARYE-İ ÇELTİK: tabii M. timar-ı Selim veledi İlyas ve Piri veledi (bir kelime okunamadı) ve Hamza veledi İdris benöbet ve Yakup veledi Yusuf.

Nefer: 8 Hane: 4 Hasıl: 2343

| | | | | | |
|--------|-------|-------------|------------------|------------|--------------|
| Hınta | Şair | Öşr-ü kovan | Öşr-ü (B. K. U.) | Resmi çift | Resmi bennâk |
| Mut 20 | Mut 6 | | | | |
| 1600 | 360 | 39 | 10 | 84 | 12 |

| | | | | |
|----------------|-------------|-------------|----------|---------------------|
| Resmi mücerret | Resmi zemin | Resmi ganem | Badihava | Beş çiftlik yer var |
| 12 | 200 | 11 | 15 | |

Resmi zemin kaydolunup hasılı münderiçtir.

KARYE-İ GÖCEN: tabii M. timar-ı Halil ve Ahmet ve Pir Ali ve Eyvaz benöbet sipahi zadedgân.

Nefer: 7 Hane: Hasıl: 3021

| | | | | | |
|--------|-----------------|-------------|-----------|-------------|-----------|
| Hınta | Şair | Öşr-ü penbe | Öşr-ü bağ | Öşr-ü kovan | Hassa koz |
| Mut 20 | Mut 15, kile 17 | | | | |
| 1600 | 951 | 20 | 20 | 20 | 128 |

| | | | |
|-------------|-----------------|---------------------------|-------------------------|
| Resmi zemin | Âsiyab | Deştibanii karyei mezbure | Yaylak-ı karyei mezbure |
| | kı'fa 1 harap 1 | | |
| 260 | 40 | 10 | 22 |

KARYE-İ AKÇAKİLİSE: tabii M. timarı Balı veledi Hamza.

Nefer: 9 Hane: 7 Hasıl: 1728

| | | | | | | |
|--------|-------|-------------|-----------|------------|--------------|----------------|
| Hınta | Şair | Öşr-ü kovan | Öşr-ü bağ | Resmi çift | Resmi bennâk | Resmi mücerret |
| Mut 14 | Mut 3 | | | | | |
| 1120 | 180 | 29 | 49 | 105 | 24 | 12 |

| | | | |
|----------|-------------|--------------------------|--|
| Badihava | Resmi zemin | Deştibanii karyei mezbur | Onbeş çiftlik yer kaydolunmuş bazı ekilmez imiş hasılı münderiç ve Türkmen pınarı yanında iki dönüm hasılı münderiç. |
| 20 | 174 | 10 | |

KARYE-İ İLALMIŞ: tabii M. timarı (bir kelime okunamadı) veledi Ahmet ve İlyas veledi Hoşkadem ve Bahadır veledi Murat benöbet sipahi zadedgân.

Nefer: 9 Hane: 5 Hasıl: 2032

| | | | | | |
|--------|----------------|-----------|--------------|-------------|--------------|
| Hınta | Şair | Öşr-ü bağ | Hassa kozdan | Resmi zemin | Resmi bennâk |
| Mut 15 | Mut 4, kile 13 | | | | |
| 1200 | 282 | 36 | 200 | 185 | 60 |

| | | | |
|----------|---------------------------|-------------------------------|--|
| Badihava | Deştibanii karyei mezbure | Resmi yaylak-ı karyei mezbure | Mezreai Çifte adaş ve Toklu pınar hasılı münderiç. |
| 15 | 10 | 22 | |

KARYE-İ ORDADERESİ: tabii M. timar-ı Yusuf veledi Ali ve Seydi Ali veledi Mustafa müşterek benöbet ve Karaca veledi Mahmut sipahi zadedgân.

Nefer: 7 Hane: 1 Hasıl - maa mezreai saraç; 2370

| | | | | | |
|--------|---------------|-------------|--------------|------------|----------------|
| Hınta | Şair | Öşr-ü kovan | Hassa koz | Resmi çift | Resmi mücerret |
| Mut 20 | Mut 3, kile 4 | | ağaçlarından | | |
| 1600 | 192 | 45 | 302 | 21 | 6 |

| | | |
|-------------|----------|--------------------------------|
| Resmi zemin | Badihava | Mezreai Saraç hasılı münderiç. |
| 194 | 10 | |

İTRİ'NİN BİR MANZUMESİ

FEHMI AKSU

Büyük Türk bestekârı, Buhuri zade Mustafa İtri Çelebi İstanbulda Yaylak mahallesinde doğmuştur. (1050/1640 - 1123/1711) sesi ve saz musikisindeki behresi; her biri dinlenirken gönüllerde zevk ve heyecan yaratan binden fazla eseri, ona, dördüncü Mehmet zamanında başlıyan ve yüz yılları aşarak zamanımıza kadar gelen asil şöhretini temin etmişlerdir. Bazı tarih ve musikîşinaslar tezkerelerinde; Kırım hânlarından Selim Giray'ın Çatalca yanındaki çiftliğinde sık sık kurulduğundan bahsedilen meşhur musikî meclisleri İtri, Hafız Post, Tanburi Mehmet, Kemani Hüseyin, Santuri Ali... gibi üstadlardan teşekkül eder ve her biri ayrı ayrı takdir ve ihsanlara mazhar olurlardı.

Büyük şairimiz Yahya Kemal'in, bizlere, değerli bir şiirini kazandıran (Yeni Türk: cilt 10, sayı: 8 - 9) beste ve nağme üstadı «İtri»nin, bundan başka talik yazıdaki mehareti, edebiyat sahasındaki kabiliyeti de takdir edilen cephelerindedir. Elimdeki cönklerde, meslek arkadaşları, üstad Hafız Post'un ölümü münasebetiyle yazdığı bir tarih manzummesine rastladım. Arkadaşını; samimi, mü-

tevazi bir eda ile anlatan bu manzumeyi, On okurlarına da naklediyorum:

TARİH HANENDE HAFİZ POST

Hafız elhac imam zade Mehmet hak bu kim
Musiki ilminde mahirdi ol üstadı zaman
Seyreden seyyahı âlem her makam-ü mâhfilî
Annın âsarın ederdî ehli tab'a armağan
Oldu âsarıyla pür âvaz Irak ile Hicaz
Hem nehavend-ü nişabur acem hem İsfahan
Hazne-vü- genci hünerdi bezli makdur eyledi
Âşıkanı küldî taksim etti varın dermeyeran
Germ ederdî bezmi uşşakî neva-ü-nâlesi
Mâyeli şevk olurdu açsa meclisde dehan
Bezmine dilbeste kılmıştı büzürk-ü-küçüğü
Pâk âvaz, hoş tekellüm, hup lehce nüktedan
Gördüğüm devrin usulü geç muhalif gerdişi
Ehli tab'ın rastkadi daim olmakta keman
Âlemin nakşin çıkardı bildi kârın kim ecel
Ne gulâma rahmeder ne havaceye verir aman
Payei sebt-ü bülendinden çeküp el, âlemin
Azmi ukba etti olup tariki bezmi cihan
Geçti çarh çenberinden ruhu evce azmedüp
Hâkte oldu nühufta ol vücudu natüvan
Postunu boş koydu gerçe namı emma zindedir
Ana âsar-ü tasuifi yeter nam-ü nişan
Harfi menkutla tarih oldu anın fevtine (1)
Dedi İtri hafıza me'va ola yarab cinan

(1) Harfi menkut, noktalı harflerdir. Son mısraın, eski arap harflerle yazılışında (Y, F, Z, Y, B, C, N, N) harfleri noktalı olduklarından ebceci hesabla (105) ölüm tarihini gösterir.

KARVE-İ KURUCABOĞAZ: tabii M. timar-ı Pîr Ömer çelebi veledi Lütfullah an Çavuşan-ı dergâh-ı âli.

Nefer: 30 (dört neferi sipahi zadedir) Hane: 21 Hasılı: 2542 maa mezreali
Timurtaş
Resmî çift
Hinta. Şair Öşr-ü bağ ve kendir Öşr-ü kovan
Mut 10 Mut 8, kile 3 ve bostan
800 492 400 20 357
Resmî bennâk Resmî mücerret Beş çiftlik yerden Badihava Resmî ganem
60 12 200 100 101
1557

Selâmiye destanı hakkında

(Ü. Sayı: 99 - 101 de)

NACI KUM

Bay Eşref Ertekin tarafından Çorum Millî kütüphanesinin 4130 sayılı bir kitabının kenarından derlenen ve Ün'de neşredilen bu destanı ben, Kayseri Ziraat bankası müdürü sayın bay Fahri Bilgenin mecmualarından birinden vaktiyle istinsah edip «Tebliğler» kitabı sahife: 377 de neşretmiştim. (1)

Ün'de görülen destanla benim neşrettiğim arasında bazı farklar bulunduğundan, eski ziyaret makamlarından bir çoğunu saymakla işe yarıyan bu destanı tamamlamak için eksik ve fazlalıkları gösterir ve bende ki destanı aynen aşağıya yazarım:

1 — Bu destan, Bay Eşref Ertekin'in sandığı gibi «Yemini» tarafından söylenmiş olmayıp: «Azmi» adlı bir şaire aittir.

2 — Eşref Ertekin, neşrettiği destan

nın sondan onuncu beytindeki «Yemin» ile «Yesarı...» ve «Yemini, yâni olupri civanana selâm eyle» sözlerindeki Yeminiyi destanın yazıcısı sanmıştır. Halbuki destanın en sonunda: «Bu azmiledilden hakirane selâm eyle» şeklinde görülen mısra benim neşrettiğimde: «Bu Azmi-i Safa dilden fakirane selâm eyle» tarzında bağlanmış olduğundan destan Azmi'ye aittir. Bende ki destan 88 mısra olduğu halde Ün'de neşredilen 106 mısradır. Şu halde Ün'deki destan tamdır. Fakat bende ki ile diğeri arasında mısralarda takdim ve tehir ve bazı ifadelerde değişiklikler mevcuttur.

Her ikisinin karşılaştırılması için bizim destanın da Ün sahifelerinde bulunması faydeli olacaktır.

D E S T A N

Güzer kıl ey saba rindan-ü yarâne selâm eyle
Varup herbirine bizden hakirane selâm eyle
Erişüp kutbi âlem Hacı Bektaş Veli âsitanına
Balım Sultana ol meczubi rahmane selâm eyle.
Yüz urup dergehi mollayı Ruma Konya şehrinde
Dahi Şemseddin ile Sadrettin rindane selâm eyle.
İrüp Sultan Seydi gazî'nin öp asitanını
Şucâ ile Melik Gaziye, Uryana selâm eyle
Diyarı Mısrıda Kâşni'ye (2) hanığâhında
Kamu sahip nazar derviş-ü yarane selâm eyle
Çıkup Osmançığa Koyun Baba'ya aşk niyazeyle
Dahi hem kurt Baba'ya, Yatağana selâmeyle
Ali Babay-ı Sivasî'ye ve Vehhab Gazî Sultane
Hüseny Gazî'ye ol merd-i meydane selâmeyle

(1) Tebliğler kitabı 13 üncü beynelmilel antropoloji ve prehistorik arkeoloji kongresi tebliğleri. Ankara 1939 Naci Kum, «Anadolunun nom ve sürcekleri ile ilgili notlar tebliğine bakınız.

(2) Gülşenî'ye olması muvafıktır.

Eriştir Akbiyik Sultan ile, Kumral'a peymanım
 Kara Babay-i Bulgarî, Bozoğlan'e selâmeyle
 Karar etme sakın abdal Musa'ya sen yetiş bu dem
 Baba İsa'ya ve Ahi Evrane selâmeyle
 Oruç Babaya uğrarsa yolun bizden niyazeyle
 Dahi hem Hacı Bayram ile Bûrhan'e selâmeyle
 Çıkup Atmaca Babaya, Şeyh Şahine
 Asıl Doğan ile dahi Balabana selâmeyle
 Kolaçık Hacı'n'a, Hamza baba ile Beğoğluna
 Ali Rumi'ye genç Abdal'a Toyran'a selâmeyle
 Yolun uğrarsa Gedûse ziyaret eyle dergâhın
 Sabur Gazi'ye-vü Bulgarî Merdane selâmeyle
 Dahi Gaflet Bara'nın gaflet etme âsitamın öp
 Peşin yol uğrar ise hoş Elhane selâmeyle
 Karaca Ahmet ile Yunus Emre'ye iriş andan
 Kemal Ummiye-vü Bostan'a Elvane selâmeyle
 Dahi hem Aksaray içinde Şeyh Hâmid'e varup
 Emirî Bursavî şahî emirane selâmeyle
 Varırsan Keyseri şehrine rindane aşkeyle
 Ki yani Vahdeti, Piri Sühandane selâmeyle
 Ki şehri İznîğa varırsan Eşref oğluna
 Yüz ur hâkine ol kühlî Sifahane selâmeyle
 İstanbul icre Eyyub'e Vefa'ye uğrayup andan
 Dahi hem zirü bâlâsında olana selâmeyle
 Gelibolu'ya asitanında yüzün feršet
 Yazıcı zade'ye kardeşi Bican'e selâmeyle
 Dahi andan Baba Eski'ye eyle yek yek aşk
 Hüseyin ile Hasan Baba'ya rindane selâmeyle
 Kızıl Delü'ye Dak Bazlu'ya Baba Dursun'a
 Dahi hem Sarı Saltuk la Osman'a selâmeyle
 Kazak Abdal ile eylekim Abdal Ata'ya
 Dahi Oğlan Beği ol seyri meydane selâmeyle
 Güzelce Baba dergâhına varırsan eğer bizden
 Geçüp andan Veliyyullah Sultana selâmeyle
 Kademlü asistanına varup andan kademlar sür
 Zağra Eskisinde Baba Doğana selâmeyle
 Niğbolu'da Kıç Baba'ya ve hem Kürt Ataya
 Dahi Mümin Baba, ol ârif-i cana selâmeyle
 Memi Bek ile, Yeni'ye, Sarıgölde aşk eyle
 Baba Taşgun'a ol deryay-i İrfana selâmeyle
 Çakır Babaya-vü Uskübâ'ye, Hünkâr kulu'na
 Dahi ol Bayezide, sahib-i erkâna selâmeyle

Đahi Meyhur Baba ile ve hem Kaygusuz Abdal'a
Tatar Pazar'ı icre Baba Hayran'a selâmeyle
Erocagında kaynayup pişüp ustaca uğrarsan
Demür Babaya, ol heştabad'a mestane selâmeyle
Ulaşmamış tealluk harı asla zeyl-i pakine
Ki yani Gül Baba, ol verd-i handana selâmeyle
Gece gündüz durup bekler imiş anın asitanını
Semender şehrine ol mihri dirahşane selâmeyle
Yemin ile yesarını dolanup Rumelinin hep
Yemini, yani ol Pir-i civanane selâmeyle
Kimini bilüp bu ilden eşittik hem kimini
Đahi şol bilmeyüp sehv ile kalana selâmeyle
Temamet reb-i meskûn icre olan mürşidi hakka
Bu defter icre olmayana, olana selâmeyle
Taamın sonuna gerçi demişler tatlıdur helva
Đahi Âli Âbaya hoş muhibbane selâmeyle
Hezaran itihar ile dolanup milk-i Bağdada
Aliyyel Mürteza, ol Şiri Yezdane selâmeyle
Rızasın gözlerisen Hasan Hulki Rızanın sen
Hüseyn-i Gerbelâ şah-i Şahidan'e selâmeyle
Öpüp dergâhını izzetle Zeynel Âbidinin hem
İmam Bakır ol mâden-i kân'e selâmeyle
İmam Sadıkın ger sıdkile sadık mubbinin
İmam Kâzım'a ol şah-i Horasane selâmeyle
Takı ile Nakî'ye itikad ettinse gönülden sen
Takî, Nakd-i can ol bahr-i Ummane selâmeyle
İmamı Askerinin askerinden olmağa sâyet
İmam Mehdi'ye ol merd-i meydane selâmeyle
Ziyaret eyle kabrin Çarde-i Mâsum-i Pakin
Yüz ur hâkine bin aczile ba kâne selâmeyle
Görürsen her birinin hanikahında olanları
Bu AZMÎ'î safa dilden fakîrane selâmeyle

Vesikalar ve Notlar

FEHMI AKSU

(Kasaba İspartada âsude olan kutubî'nin Piri Halife efendi (1) Kadde-sestirehül'azizin evlâdı kiramından Abdüllatif çelebi ibni Alâeddin Halife (2) caribinden husus-îatiyülbeyana vekil olup Mehmet çelebi ibni Pir Ali ve Derviş Abdürbin Siyami nam kimesneler şahadetleriyle hasmı Cahit mahzarında bimañive tarikussubut şer'an ve sebilü't-tahkik vettetik sem'an vekâleti sabit olan Fahrüseadat Seyyit Hızır bin Seyyit Nebi (4) meclisi şer'i atir ve mahfeli dini hatirde hazır olan kasabai mersume sükkânından Bekir çelebi ibni Tenbel Mehmet (3) nam kimesne mahzarında bi hasbelvekalâ takriri kelâm ve tayîni meram edüp bundan akdem Antalya müftisi iken vefat eden merhum ve mağfur ve mebrurül vasil ilâ rahmetihi rabbihülgafur Mustafa efendi (4) hallı hayatında ve kemali sıhhatinde ekariri şer'iyesi cari ve ekavili mer'iyesi hafiz iken kasabai mersume tevabinden Lâğus nam karye kurbinde bina eylediği malûmülhudut bir bap değirmeniñi hums mahsulün vazifei tevliyet maadasını kasabai mersumenin aslah fukarasına ve badel'inkirazelayaze billâh Medinei münevvere fukarasına kendüñin ruhi için beher yevm bir surei falîha ve üç surei ihlâs ve bir aye'telküsi ve cüm'a ve isneyn gecelerinde surei vakia ve suretül mülk tilâvet etmek üzere vakıf ve şart edüp Memi ağa ibni Abdullah nam kimesneyi müevelli nasbedüp zikrolunan değirmeni eslim edüp emrivakf ve tesbil ve hususu habis ve tescil tetmim ve tekmil bunduktan sonra vakıfı müşarünileyh mütevellii mumaileyh ile muhasama edüp marüzzikrolan akarın vakfiy etinin

ademi lüzumuna zahip olan eimmei müctehidin ridvanellahi aleyhim ecmain hazretlerinin kavli şerifleriyle temessük edinüp mülkü kadimin istirdad maksud ve murad edüp sabıka kasabai mersumede hâkimüşşer olan fahrülkuzat Abdürrahman efendi ibni Sinan (5)

(1) Piri Mehmet Halife hakkında Ün mecmuasının 15 ve 82 - 13 sayılarına bakınız

(2) Alâeddin Halife Beyzebrinin Kuşak nahiyesinden İspartaya gelerek şehrin civarında (Hacı İzzet - Hacı Aygün - Hergele ve şimdiki Güleli) mahallesine yerleşmiş, burada ölmüştür. Kubri, bu mahalledeki (Binti Emir) mezarlığındadır. Kitabesi yoktur. Halk dilinde (Aldan dedesi) demir. (Kitabı tahsilferah-zelmâsumma birahiciruh) adı bir yazması vardır. Tarikatı Erdemliye hâlesindedir. Kavvelli bir müderris idi. Hıvri onuncu asrda yaşamıştır. 960 H tarihinde olan İspartalı meşhur Piri Mehmet Halifesi'dir. Piri efendinin şehrin şimalindeki türbesine konan çarşıya, parti vakıf girişimci, orkoc evlud nezaret ve tasarruf edecektir. Apuğudu 4 mınarlı nakkatı Piri zade Mustafa çelebinin ölmü ve başkaca erkek evladi bulunmaması yüzünden bu işe, Piri Mehmet Halifesi'nin kızıma oğulları yani Alâeddin Halifesi'nin çocukları Abdüllatif çelebi ile Ahmed çelebi vâzıyet etmişlerdir. Sicillerde Alâeddin Halifesi'nin bu iki oğluna rastlanılmıtır. Abdüllatif çelebi Ün mecmuasının 31 inci sayısında nezrettığım Minar Sinan'ın esari Firdos paşa emniî vakfına bir müddet nazırlık etmiştir. Sicil kayıtlarında ismi eksiriyse "Abdüllatif çelebiyyülmülüm" şeklinde geçer. Bunu sebep, kondisinin ilona zuresinden şmakla heraber Piri Halifesi'nin torunu, Alâeddin Halifesi'nin oğlu olması gerektir. Zira, bu iki zatın muhteliki ismi, Abi tesirleri o kadar kuvvettii idi ki: devirlerini aynı mahallii ve esnasii söhretleri halk arasında, aynı isimlere kadar gelmiştir.

(3) Seyyit Hızır bin Seyyit Nebi Eğirdirdeki Surti Baba zaviyesine 1919 H. de Sejh Mustahaddin ile müstereken yapmağa ve bu zaviyenin Deresünü, çânür, Kayı mezarları ile İspartadaki değirmen husulünü yine müstereken almığa razı olduğuna dair bir sicil kaydı vardır.

(4) Bazı sicillerde Tenbel zade Bekir çelebi suretinde yazılıdır. 1016 H. de Firdos paşa emniîñin mütevellisi idi.

(5) Antalya'da nüfislilik yapan bu zat, Piri Mehmet Halifesi'nin oğludur. Piri efendi zade Mustafa efendi namile şahret almıştır. Tahminen 1013 H. de ölmüştür. Aynı tarihli bir sicilde, ölmüñü müteakip küğük çocuklarına İsparta müftisi Osman efendi vassii şer'i tayin edilmiş ve bu da Fahrülkuzat Abdürrahman efendiye veshil yapılmıştır.

(6) Abdürrahman efendi ibni Sinan Halife 1000 H. tarihinde İspartada doğdu. 1013 - 1014 H. tarihlerinde hanı ve sağ bulunuyordu. 1018 H. tarihli bir sicilde muhâlefati ve varesesi tesbit edilmiştir. Buna nazaran pek çok malı, mülkü vardır. İsp. rta varesinde eceleri, değirmenleri, dükkânları, hayvan süratleri ve Eğirdir kalesinde bir evi, buğ ve sair emlakii tadat edilmiştir. Varsileri de vasesi Nureddin İzzet İsmihan, oğlu Mustafa ve kızları Âbide, Ayşe, Fatmadan ibarettir. Küçüklerin emlak ve ukurunu idaresine, amucuları Elhas Mustafa Halife ibni Sinan Halife vassii tayin edilmiştir.

huzurunda mürâfaa oldukları hinde mütevellîi mumaileyh dahi tariki müdafaaya salık olup canibî vakfın riayeti münasip ve sebili tescil ve temlikin sıyaneti vacip olmağın sıhhat ve lüzumuna hükmolunmak murad olunduktan vakfi akarda ülemai din ve fuzelâi müctehidin rahmetullahi aleyhim ecmain katlarında muteber ve müctehidü fih olan tariki hüküm ve tescili maallitnab vettâfsil mer'î kılındıktan sonra hâkimi mezbur vakfî mezkûrun tefazulî mahude sıhhat ve lüzumuna hükmü sahihi şer'î ve kazai sarîh mer'î edüp minbaad naks ve nakzına mecalî mahal ve ihtilal ve ibdalî mümteniül ihtimal olup ve müekkelim ülema ve sulêhadan olup vakfî mezkûre müstehaklar iken halen mesfur Bekir çelebi vakfı ibtal edüp zikrolunan değirmeni milkiyet üzere tasarruf eder şer'ile menolunmak talep eylerim deyucek gibbessual mesfur Bekir çelebi cevap verüp filhakika zikrolunan değirmen sabıka müşarünileyh müftî Mustafa efendinin mülkü olup ol vefat etmekle irs ile veresesine intikal edüp anlar dahi bey'edüp tedavül eyda ile şîra tarikile benim yedime gelüp mülkü müşteram olup lâkin veçhi meşruh üzere vakıf idüğünü bilmezsin deyu münkir olup beyyine talep eyledikte ahırarı müsliminden ve ahbarı mü'mininden umdetülkuzat Ahmet efendi ibni Mahmut (6) ve dergâhı âli çavuşlarından fahrülemaşil vel'akran ve zahrül'eşraf vel'âyan Mehmet çavuş ibni Veli (7) hazıran olup filvaki müşarünileyh müftî Mustafa efendi halî hayatında ve kemalî sıhhatinde zikrolunan mülk değirmeni veçhi mezkûr ve minvali mezbur üzere vakfedüp teslimi mütevellî ve tescili şer'î edüp badehu rucu edüp mütevellîi mumaileyh ile muhasama eylediklerinde hâkimi müşarünileyh dahi vakfî mezkûrun sıhhat ve lüzumuna hüküm eyledi idi el'an zikrolunan değirmen vakıftır deyu edayi şehadet edüp ve bu ikisinden gayri halâ makarri hilâfeti kübra ve müstekarri saltanatı uzma olan mahrusei Kostantaniye hamiyyeti anilbeliyyede sakin olan fahrülkuzat ve

zübdetülvelât Mahmut efendi ibni merhum Müslim efendi (8) ve dergâhı âli çavuşlarından mefhartül'akran Mustafa çavuş ibni Mahmut çavuş ve Abdî bin Siyâmî ve Süleyman bey ve Mustafa bin nam Fer'an şahidânı mezburan Ahmet efendi ve Mehmet çavuşun veçhi meşruh üzere şehadet ettikleri şehadeti şer'iyyei sahihe eylediklerinden bade riayeti şeraitilkabul ve gibbeti edael'ihitimamül makbul şehadetleri hizi kabulde ve mahalli irtizade vaki olduktan sonra hâkim müşarünileyhin veçhi meşruh ve minvali memduh üzere hükmü mucibince zikrolunan değirmen vakıf olmak üzere ibka ve mukarrer kılınup ve mesfur Bekir çelebi kasriyed etmek üzere tenbih olunup ve efradı neslinden bir ferdin vakfî mezkûrun ibtaline kudreti kalmadı şol kimesne ki mazmun kitaba muhalif tebdil ve tağyiri caiz görtüp tağyirin sai ve tatiline mütesaddi ola âyet: « »

masadak vaki olup zümrei muazzebin ve fırkai muakibinden ola harrere fi evaili cemaziyel üla li sene tis'a aşere ve elf].

Şuhut: Fahrülkuzat Ali efendi ibni Yusufülmevlâ bi kazai Karaağaç Gölhisar, Abdülkadir çelebi ibnişeyh Ramazan efendi, Ahmet çelebi ibni Memi ağa, Turak çelebi ibnilhac Muhammed elsakin bi kasabai Timurci, Seyyit Mustafa bin Bekir, Ahmet başe ibni Abdullah, Hüseyin başe ve gayrihim mînelmüslimin (9).

- (6) Ahmet efendi ibni Mahmut, Çelebiler mahallesinden olup 1028 H. yılında Ispartada bir müddet kadılık etmiştir. Kınalı zade ailesindedir.
- (7) Mehmet çavuşun babası Veli ağa, 1014 H. de Ispartayı bürsan Bağraklar namındaki eşkiyanın kulluğu Humûd miriyesi Şükrullâh beyin Isparta Subaşısı idi.
- (8) Kınalı zade Müslim çelebi 994 H. de Ispartada ölmüştür. Şiirü Müslimi. Kulluğudur. Kadılıkta da bulundu Hayatı hakkında üç mecmuamın 1, 2, 3 üncü nüshalarında Nezet Köseoğlu'nun Kınalı zadele makalesine bakınız. Müsellim efendinin Abdülvehhâp'ın başka Mahmut ismindeki bu oğlu 1021 H. de Ispartada kadılık etmiştir. Çelebiler mahallesinde bir mesail bînu ettirmiştir. "Kadı mesaidi" denirdi. Kadî Mahmut'un da altıncı notta zikredilen Ahmet isminde bir oğlu tesbit edilmiştir.
- (9) Bu vesika Isparta şer'î mahkeme sicilleri dâstır: 46, sahife 67 ve 140 da vardır. Bu sicil dâstirinin tesbit hatasından dolayı matnün 36 satırı 67 inci sahifede 3 satırı 140 inci sahifededir.

Seyahatı kübra,, da Isparta ve mahalli kıyafetler

Egirdirli seyyah, Karçin zade Süleyman Sükrünün 1907 de Petresprung «Seyahatı Kübra» adlı bir eseri vardır. Gezdiği yerler hakkında, daha müşahedeye dayanan çeşitli bilgi ve mevzuları ihtiva eder. Bunlardan Ispartanın o zamanki durumunu, küçük sanatlarını, halkının kıyafetlerini tesbit ve tavsif eden kısımlarını; folklor materyali olarak, On sütunlarına göçürme-ye faydalı buluyoruz.

F. A.

HAMİDABAD

Kumsal bir ovanın kenarına mebni havası gayet latif, manzarası hoş, suyu bol, bağubostanı mebzul, seknesi fatin olmakla beraber azimünnefis, zinet pe- rest, zevk ve safaya münhemik, eşrafı dayel, teferrüdde puyan, fukarası çalış- kan, mer'a ve mezreaları vasi, sanayii sagiresi müterakki menazil ve mebanisi oldukça muntazam mesireleri çim ve çiçekle mestur, etrafı erbaası Tebrizi denilen tavilülkame eşcarı latife ile mu- hat sancak merkezi şen ve mamur bir şehirdir.

Başluca sanatları debağat ile tarzı atik ayakkabı ve ökçesi nalçalı battal kundura, muhkem lapçin, sarı mest ve çizme yapmaktan ibaret iken ahiren çulhacığa, gayet dayanıklı müzeyyen kilim, münakkaş seccade, muntazam halı nescine ve gülyağları yetiştirip ikrivat istihsaline dahi heveslenerek az zaman içinde hayli terakki etmişlerdir. Hele kadınların el işlerinde gösterdikleri hüsnü selika ve meharef, sırf tiftikten ördükleri nisakleri ()

güllü çoraplardaki nukuşatı harika ve zarafet velehresandır. Bu mahirelerin çirei destinden çıkan o güldeste çorap- lar ile günagün şüküfeler kondurulmuş zerrin çevreler, müntehab eşkâl ve el- vanda örülmüş ebrişim kiseler, nadide oyalar, müzeyyen tenteneler, gayet süslü perde saçakları, sevimli masa ör- tülere medeniyetin en meşhur sergile- rine konulmağa, müftehirane teşhire müstehak masnuatı nefisedendirler. Sa- hife: 55

Haneleri gayet fatine, faale reiseler ellerinde bulunmasıyle mesut rical sı- nıfının heyetleri ise beş kısımdır. Müte- beran, memurini milkiye kıyafetinde olup orta halliler Elfiye biçimi şalvar ve her türlü ekmişei dahiliyeden bilintihab dikme zibun ile üzerine ipekli yelek ve anın fevkına nimten (mintan) ve zarif abdestlik giyer ve başlarına koy- dukları fese hafif sarık sararlar. Dük- kânda ufak tefek şeyler satan ve mü- cerret kârü kisple geçinen esnaf kısmı mavi çuhadan veyahut kahve, kestanie renklerinde menevrekten mamul keza elfiye biçimi şalvar ile alaca veya çitari ve basmadan dikilme zibun ve üzerine de şayak sako giyip bellerine acemşalı bağlarlar. Kenarı şehirde vaki (diyre) dere mahallesinde mütemelkin deba- ğat ve mufallık ile meşgul olanların kıyafetleri Aydın biçimindedir.

RUM milletine mensup delikanlılar ise Moralılar gibi ağı paçasından uzun siyah ton (don) ayaklarına koncu uzun çorap ve sivri ökceli fotin, başlarına osmanlı fesi sırtlarına süslü zibun ile musanna yelek üzerine kısa çaket ve-

Tenleri beyaz ve şeffaf yanakları elma gibi kırmızı ve renkdar olan İspartalıları tenasübü endama bihakkin malik ve hub surettirler. Meskenleri muhtasar ise de sıhhate muvafık ve kullanışlıdır. Esvakında nezafet çarşı ve pazarında letafet ve her bir havayıç mevcuttur.

Gayet leziz ve sağlam olan suyun-da dişleri karartmak tabiatı mevcut idüğinden cümlesinin dandanı siyaktır.

Kömür tozunu veyahut ateşte yakıldıktan sonra döğülerek un haline getirilen kemik külünü misvak ile dişlerine sürüp tathirine devam etseler cazibeli hüsünlerine halel veren bu arızı halâtın bittedriç önünü almış olurlar.

Şehrin mevkii düz ve fakat arzı mürtefi havası serin kışı sert olmakla hararet verici mevaddı gıdaiyenin ek-linden çekinmezler.

Ağniya sınıfı etamai nefiseye gayet meraklı ve sehlilnazım mevaddın ekli ile me'luf iseler de fukarasının yedikleri alelekser lobyadır. Sahife: 57

Ispartaya doğrudan doğruya tâbi ön iki karye ile beraber 4274 hane ve 13152 nüfus olup Konyanın takriben 180 kilometre garbinde vakidir.

Şehirde üç katlı âli ve müzeyyen bir dairei hükümet ile önünde zümrüt gibi yeşil ve geniş talimhanesi mevcut gayet cesim bir kışlai hümayun, bir debboy ve civarında mükemmel bir postahane bir ziraat bankası ve bir bankı osmani şubeleri tedrisatı muntazam bir mektebi rüşdi müteaddid iptidai 7 medrese 600 cilt kütübü arabiyeyi havi bir kütüphane Atıbbayı hazıkaya merkez bir ecza hane 10 cevami ve mesacidi şerife 8 rum 1 ermeni kinisasi 7 han ve 7 hamam 876 dükkan ve mağaza vardır. Sahife: 57

(1) Isparta mahkeme sicillerinde; tereke tesbiti dolayısıyla, mahalli geyim eşyasının nevilerini gösteren listeler bulunduğu gibi yerli hıristiyanları kıyafet bakımından ayırmağı zorlayan fermanlar da vardır. Isparta kadısına ve mütesellimine gelen 1030

tarihli bir fermanında [. . . malûm ola ki hâliya memaliki mahrusemde vaki kefere tayfesi yeşil kaftan giymeyüp ve ak sarık sarınmayup ve fes arakiye giymeyüp hamama alaca peştimal ve damgalı peştimal ve çan alâmetli ile girüp ve gümüşlü biçak ve sipahi babucu giymeyüp ve yeşil kalpak giymeyüp ve yeşil makreme ve yeşil uçkur takmayup ve mezbur kefere avretleri dahi yeşil giymeyüp ve altınlı ırka giymeyüp ve yakalı kaftan giymeyüp bunun emsali ehli islâm geydüği esvapları bilcümle kendileri ve avretleri giymeyeler deyu mukaddema babam Hüdavendigâr tabeserah zamanında emri şerif verilüp haliya ol emri şerif mucibince amel olunan için emri şerifim verilüp imdi buyurdum ki hükmü şerifimle dergâhı muallânı çavuşlarından kıldvetüli emasil vel'akran zide kadrebu vusul buldukta kasabat ve kurada ve mecmai nas olan mahallerde nida ve tenbih ettiresiz ki mezburun kefere tayfesi emri sabık üzere ve hâlâ verilen emri şerifim mucibince yeşil kaftan giymeyüp ve ak sarık sarınmayup . . . İlah . .] denmektedir. Bu fermanın yazılış sebebini düşünürken, ilk plânda; yerli hıristiyan halkın gayet tabii surette, Türkler gibi giyimek anane ve itiyadında bulunduğu hakikati ile karşılaşırız Fakat bu zümrenin, Türk gibi geyinmelerine Osmanlı imparatorluğunu idare edenlerin dini taassubu mani olmuş ve milli kültürümüzü muhitteki sırayet ve tesir hızzını gemlemiştir. Onlara bizden ayrı olduklarını zorla anlatan bu gibi hükümlerin netice ve aksülamellerini, birinci cihan harbine kadar olan tarihimizde, zıncıleme bir surette görmekteyiz. Bu fermandaki, keferenin hamama çan alâmetile girmesi hükmü bilahare kaldırılmıştır Yine Isparta kadısına ve mütesellimine gelen cemaziyel'ulâ - 1037 tarihli bir fermanında [. . . nam zimmiler orduyu hümayunuma arzihal edüp bunlar üzerlerine lâzımgelen hukuk rüsumlarını karun defter mucibince zabıtları olanlara verüp ve emri şerifimle vaki olan tehalife-i cel'e memur olanlara eda edüp dahi ve rencide olunmak icap eyilemez üken hâta mirimbran ve miriliya ademleri ve subaşları ve voyvodaları vesir ehli oif tayfesi taraflarından . . . mezbur zimmiler hamama girmek lâzım geldiğinde cebren ayaklarına çukarak bağlatırup rencide etmekten hali olmadıkları bildirüp . . . dahi ve rencide ettirilmeüyüp men ve def olumak habında emri şerifim rica evledikleri ecilden buyurdum ki hükmü şerifim vusulünde . . . İlah . . .] denmektedir. Bu vesikaları, kıyafet folklorumuza tatlık yönünden dercediyoruz.

Isparta Tabaklığının geçmişi ve geleneği

Ömer Güllü

Ispartada tabaklık pek eski bir sanattir. Çünkü bunun eskiliği ilk maddeşinbuna dayanan kundura ve ayakka-biciliğini de eskiliğini isbat etmektedir.

Tabaklığın ilk şekilleri meşin, beyaz ve siyah sahtiyan ve elvandır. Çünkü bundan yüz elli sene evvel geyilmekte olan yemeni, serhadlı, kötane, kırmızı babuç, sahtiyan çizme hep bu söylediğimize tabaklık mamulâtından yapıldı. Sonradan Aydın, Nazilli, Ödemiş ve hattâ İzmire kadar deve ve katırlarla yolculuk eden asıl adı hafaf olup tadileş (kayaf) dinen tüccarlar, oralardan kösele, vakete, liso, vidala, oskar, parlak, gileş tabir edilen malzemeyi de getirerek kara kundura, tahta mest, kötane kundura, uluayak kundura, karçin, zenne kundura, fotin, iskarpin çeşitleri de dikilmeğe başlanmıştır.

Aydın demiryoluna İzmirden 19 cu asırda başlandığına göre o asrın Isparta kayafaları, deve ile Aydına, İzmire, Ödemiş, Manisaya, Kütahyaya, Afyona, Tireye, Sökeye, Nazilliye kadar gitmişler ve oralarda bir çok kayafalar, kunduracılar, çulcular yerleşmişlerdir. Bu muhaçereti hazırlayan sebeplerden birisi memleketin toprağının kudretsizliğidir. Taşından yağ, toprağından bal akıtan Eğirdir muntakası, toprağının zenginliği yüzünden bir çok Ispartalıyı sinesine çekmiş ve halâ da çekmekte bulunmuştur. Saydığım vatan köşelerinde sırf sandık teammüm maksadiyle yerleşen ve orada hâlen Ispartalı diye anılmakta olan çarşı ve mahalle meydana getirmişlerdir. Hatırıma gelen bir mitolojiyi de yazmaktan geri kalmıyacağım:

Ispartanın yüz sene evvelki kayaf-

larından Hacı Güllü adı verilen ve asılları Antalyanın (Karaöz) köyünden gelen (Hacı Mehmet, Hacı Mustafa, Hacı Ali) adlarındaki üç kardeşten Hacı Mehmedin bir katar devesi, buradan kayaf malını İzmir, Ödemiş ve Aydına götürür ve oradan da manifatura gön ve kösele, bakkaliye mali getirirmiş. Hacı Güllünün deve katarı, 1285 senesinde Menderesi geçmek istememiş nihayet deveci Koçarlı köprüsünü dolaşarak gelmiş fakat devenin bu teannüdünü meşum telâkki eden deveci arap, deve sahibinin başında bir felâketin uçtuğunu tehayyül ederek geliyorken kendisini Apada yani şimdiki Tazkırı dinen Dinarın nahiyesinde (Sai) karşılaşmış ve ondan Hacı Güllünün ölümünü öğrenmiştir.

Isparta tabaklığının inkişafı, ikinci meşrutiyet ilânile başlar. Avusturyalıların Bosna Herseği ilhaki üzerine yurtta başlıyan (Boykot) hareketleri, mahalli bazı iktisadi kalkınmalara yol açmıştır. 324 senesinde de Ispartada memlekete hayırlı düşüncelerini hasreden bazı vatanseverlerin yardımıyla şimdiki tabak fabrikasının bulunduğu yere bir şayak fabrikasının kurulması düşünülmüş ve bu iş için şayak şirketi diye bir şirket kurulmuştur. Fakat Lozan sulhuna kadar açık pazarlıktan kurtulamıyan Türkiyede, ecnebi rekabeti yüzünden bu şayak fabrikası inkişaf edememiş, fabrikanın kurulduğu yerde su kuvvetinin fazlalığı, eski tabakhanenin memleketin göbeğinde bir hastalık ve sinek kaynağı teşkil etmesi yüzünden bu şayak fabrikası yerinde bir kara değirmenle beraber bir asri tabak fabrikasının kurulması düşünülmüştür. Bu fabrikanın

ilk mamulâtı, Balkan harbinde ve onu takip eden birinci cihan harbinde ordunun bir çok ihtiyacını karşılamış ve memleketin kunduracılığı da oldukça ileri adımlar atmıştır.

Ispartada oskar, liso, glase ve telâtin adı verilen tabaklık şekillerini teammüm eden bu fabrikanın getirdiği (Misto) adındaki bir rum ustadır. Onun yetiştirdiği çıraklar, aşağı tabakhanede de çalışarak bu sanatı epeyce yaymıştır. Fakat o vakit eski tabakhanenin kaldırılması hiç hatıra getirilmemiştir.

Bu iş 1930 dan sonra muhterem Kemal Turanın mebusluğa seçilmesini müteakip (İde fixé) haline gelmiştir. Bu genç arkadaşımız, Sıhhiye Vekâletinden memleketin sıhhatini ihlâl bakımından yardım talebine kerratla baş vurmuş fakat muvaffak olamamıştır. Belediye reisi Hilmi Çakmakçı, 1931 deki Andık deresinin inhidamında çay sedlerinin devlet yardımıyla yapıldığı günlerde bu işin halli için çok uğraşmıştır. Nihayet mezbahanın demir köprü aşağısına yeniden ve oldukça asri şekilde yapılması ve o civara tabak fabrikasından ayrılan kâtip Hüseyin efendinin yaptığı bir dükkânla yeni tabakhanenin temeli atılmış ve bugün yüze yakın kârgir imalâthane ile yeni tabak arastası meydana gelerek eski tabakhané de tamamen kaldırılmıştır. Eski tabakhanenin yanından geçenlerde geçerken duyduğum derin hazzı, mebus Kemal Turana belediye reisi Hilmi Çakmakçıya ve yeni tabakhanenin sür'atle meydana gelmesinde ve resmi küşadında hazır bulunması dolayısıyla vali Tevfik Hadi Baysala borçluyum. Pek geç kalınan bu işte, pek eskiden çalışılmış fakat (fabrikasyon) haline sokulamadığından beklenen gaye yine noksan kalmıştır. Yalnız devletin verdiği dolaplar faydadan hali değildir. Bunun da

acıklı bir mazisi olduğundan onu da yazmadan geçemiyecğim: Isparta tarihimizin her bakımından kaynak olmağa namzet olan (Ün) sahifeleri bu hakikati yazmakla vazifesini ifa etmiş olmaktadır.

1926 senesinde merhum mebus İbrahim Demiralay ve merhum Antalya ziraat bankası müdürü Ali Rıza Salvarcı ve avukat Hasan Fehminin delâlet ve himmetleriyle gayri resmî bir halde olan Isparta tabak fabrikası Türk Anonim şirketinin resmîyeti Heyeti Vekilece tasdik edilerek milli iradeye iktiran etmiş ve hissesi beş lira olmak üzere sermayesi yüz bin liraya çıkarılmıştır. Noksan kalan sermaye, başına müdür olarak geçirilen Hasan Fehmi Seydişehirlinin propagandası sayesinde aksiyon satılmak suretiyle ikmal edilmiştir. Hattâ bu satış işinde bir hikâyeyi işittim: fabrikaya çam kozalağı getiren bir deveciye Hasan Fehmi: senin bu develerin senede ne kazanır ve bedeli ne eder? Diye sormuş o da develerim bin lira eder ve senede de üç yüz yahut dört yüz lira kazanırım demiş aman bu kazanç azdır sen develeri bizim şirketten aksiyon al miso miso kazanırsın demiş. Bu hikâye aksiyon satışındaki propagandanın şiddetini isbata kâfidir. Fakat 930 senesindeki cihan iktisadi buhranının ve bu şirketi istismara kalkışanlar yüzünden başındakilerin aldığı idare tarzı, nihayet şirketin sermayesi kaybolma derecesine inmiş ve ikinci cihan harbinin ilânından bir sene evvel açıkgöz bir usta, beş sene müddetle idare edenlerden fabrikayı kiralamış şirketin on senede kazanamadığı parayı bir iki senede kazanmıştır. Millete hesap vermeyi düşünmeyen insanlar, tarihin karşısına hangi yüzle çıkacaklar? Onu düşünmeli çünkü biz tarihe kaynak hazırlıyoruz.

TABİRLER

Nuri Katircioğlu

Mesel değil, fakat mesel kadar dilimizde çok kullanılan birçok terkipler vardır ki: bunlara (Tabir) diyoruz:

- 1 — Abbas yolcu.
- 2 — Akla kararı seçti.
- 3 — Akıl kumkuması.
- 4 — Akıl dağarçığı.
- 5 — Ağız kavafı.
- 6 — Ağzı kara.
- 7 — Ağzi süt kokuyor.
- 8 — Ağdik terazi.
- 9 — Anka meşrep.
- 10 — Aldı fitili.
- 11 — El arı, düşman narı.
- 12 — Aşure budalası.
- 13 — Atbaşı beraber.
- 14 — Ay aydın hesap belli.
- 15 — Ayağı çokurda.
- 16 — Bal yemez topu.
- 17 — Bal yapmaz arı.
- 18 — Baş göz oldu.
- 19 — Başına çorap örüldü.
- 20 — Bam teline bastı.
- 21 — Bir içim su.
- 22 — Bir dalda durmaz.
- 23 — Bir eli balda bir eli yağda.
- 24 — Bir eli kan bir eli katran.
- 25 — Bostan korkuluğu.
- 26 — Cana tak dedi.
- 27 — Canlı cenaze.
- 28 — Can cana, baş başa.
- 29 — Cennet canıma minnet
- 30 — Çalmadan oynar.
- 31 — Çalpan çarık diz yamalık.
- 32 — Çakır keyf.
- 33 — Çift çarşısı.
- 34 — Çakar almaz.
- 35 — Çıt kırıldım.
- 36 — Çal çene.
- 37 — Çalı yurtığı çoban dürtüğu.
- 38 — Çanta da keklık.
- 39 — Çevir kaz yanmasın.
- 40 — Dabanları dikti.
- 41 — Dabanları yağladı.
- 42 — Dabansız.
- 43 — Dama girmez, saman yemez.
- 44 — Deve kini . . .
- 45 — Dine dine ağlar.
- 46 — Dibine darı ekti.
- 47 — Devede kulak.
- 48 — Devesi hacı.
- 49 — Dişine dayandı
- 50 — Diğümü dişine vurdu.
- 51 — Dolu dizgin.
- 52 — Dur yok tünek yok.
- 53 — Dün bir bugün iki.
- 54 — El elde, baş başa.
- 55 — El elden üstündür.
- 56 — Eli bayraklı.
- 57 — Eski göz ağrısı.
- 58 — Etekleri tutuştu.
- 59 — Eteği belinde.
- 60 — Eyyam kılıncı.
- 61 — Faka bastı.
- 62 — Fesad kumkuması.
- 63 — Felek düşkünü.
- 64 — Feleğe küsgün.
- 65 — Feleğin çenberinden geçmiş.
- 66 — Fitili aldı.
- 67 — ritne dağarçığı.
- 68 — fırsat yesiri.
- 69 — Kavga kaşağısı.
- 70 — Gerni azıya aldı.
- 71 — Gökçe baylık bir aylık.
- 72 — Güme gitti.
- 73 — Gök gömedik.
- 74 — Gök kandil.
- 75 — Kös binlemiş.
- 76 — Gün ola harman ola.
- 77 — Hızı yatmaz.
- 78 — Hapı yuttu.
- 79 — Hava civa.

- 80 — Hem kel hem fodul.
 81 — Hem suçlu hem güçlü.
 82 — Hem yok hem yoğun.
 83 — İki dirhem bir çiçek.
 84 — İpliği pazarı çıktı.
 85 — Kalıbı dinlendirdi.
 86 — Kara gün dostu.
 87 — Kadi yoran.
 88 — Kasap süngeri.
 89 — Karınca kaderince.
 90 — Kirişi kırıcı.
 91 — Kör kör parmağım gözüne.
 92 — Küflü çıktı.
 93 — Kuru sıkı.
 94 — Külâh etti.
 95 — Kurt masalı.
 96 — Kuyruğu dikti.
 97 — Lokmanın ye dediği.
 98 — Mekke bu, sapı bu.
 99 — Nalları dikti.
 100 — Neoldum delisi.
 101 — Neşap oldu ne şeker.
 102 — Ok yaydan çıktı.
 103 — Okka altına gitti.
 104 — Orosbu boğçası.
 105 — Orosbu tevbesi.
 106 — Ömür törpüsü.
 107 — Pabucu dama atıldı.
 108 — Pirinci su götürür.
 109 — Post kavgası.
 110 — Pot kırıcı.
 111 — Püsküllü belâ.
 112 — Sapı silik.

- 113 — Sıfırı tüketti.
 114 — Süs biberi.
 115 — Sözüm yabana.
 116 — Sözüm ona.
 117 — Softa bozaniusu.
 118 — Şerrine lânet.
 119 — Şerrine nimni.
 120 — Şeytan kulağına kursun.
 121 — Şip dudak.
 122 — Taban tabana zıt.
 123 — Tabanları kaldırdı.
 124 — Tekne kazıntısı.
 125 — Tıngır elek tıngır saç.
 129 — Topu attı.
 127 — Tüfek tahtaya dayandı.
 128 — Ürdüm duymaz.
 129 — Vergi allah vergisi.
 130 — Ver Ömre yaz divara.
 131 — Yarı yumru çifte kumru.
 132 — Yan çizdi.
 133 — Yağma Hasanın böreği.
 134 — Yalan dağarcığı.
 135 — Yalın ayak başı kabak.
 136 — Yalı kazığı.
 137 — Yarım elma gönül alma.
 138 — Yek at yek mızrak.
 139 — Yeler onmaz.
 140 — Yer demir göy bakır.
 141 — Ye etliyi söyle tatlıyı.
 142 — Yılan ödü kuş südü.
 143 — Yıldızı barışık.
 144 — Yıldızı düşgün.
 145 — Yuf canına.

YAKIŞDIRMALAR

- 1 — Ağustos böceği gibi öter.
 2 — Ağaran varken kararına kimbakar
 3 — Alacağına şahin vereceğine karga
 4 — Altı şaval üstü kaval.
 5 — Anadan olur dana, hamurdan olur maya.
 6 — Anası turp babası salgam.
 7 — Aş pişti bayram geçti.
 8 — Ayı kaval diler gibi
 9 — Baklayı ağzından çıkardı.
 10 — Binbir ayak bir ayak üstünde.
 11 — Bostan oyuğu gibi düzme.
 12 — Burnu kaf dağından su içer.

Teşekkür

Muayyen program içinde, aksamadan, 10 cu neşir yılına girişimizi tebrik, teşci eden kıymetli dergi ve gazetelerle sayın büyüklerimize şükranlarımızı sunarız. ÜN

ESKİ NARKLAR

* * *

Osmanlı imparatorluğu teşkilâtındaki kadılar, dini-hukuki işlerden başka, buldukları kazalarda hükûmetin askeri olmıyan, mahallî-beldî bütün işleri görmeğe memur idiler. Bu bakımdan kazalarda, merkezin başlıca icra kuvvetini de nefislerinde toplıyan salâhiyetli şahsiyetlerden sayılmışlardır. İspartada memuriyet vermiş olan kadılar arasında, bu salâhiyeti, ilmi değerlerle mütenasip ve ahenktar bir surette kullananlar olduğu gibi zulmedenleri, zulüm görenleri, cahilleri de vardı. İmparatorluğun idarî-tarihi seyrine göre, bunların, fitrî veya müktesep bir çok vasıflarını, seciye tezahürlerini sicillerden öğrenmek mümkün oluyor. Küçük bir misal vermek için, içlerinde şiirle uğraşanların, işe başladıkları veya ayrıldıkları zamanlarda -çeşitli güzel yazılarla- sicillere bıraktıkları mısraları, beyitleri gözden geçirelim. Bunlar, kendülerinin olduğu kadar, devirlerinin de ruhi durumlarını, memur ve memuriyet mefhumlarının telâkki şekillerini göstermektedir. 1050 H. tarihinde yevmi 150 akçe ile Karaman Ereğlisinden naklen İspartaya tayin kılınan Kadı Mustafa işe başlarken, kadere ve fevekküle bağlılığını şu beyitle anlatıyor:

*Razı ol nahîlî kâsemnâya dilâ etme cedel
Hak bilür işini lâyûs'ei umma yef'al*

İsparta maa Hoyran kadısı Abdullah bin Ali (1118 H.) kötülerin çekiştirmesinden tanrıya sığındığını şu kıta ile ifade ediyor:

*Yarab kalemim müyi fenadan sakla
Tahriri tâni süfihadan sakla
Teufikin kıl kanda gıdersem rehber
Şehrahi şeriatte hatadım sakla*

İsparta kadısı Şeyh İbrahim (1130

H.) kadılığın da, diğer mansıplar gibi pare ile satın alındığı ve arkasından bir başkasının tayin kılındığı bir devirde, azlin kendisine de mukadder olduğunu bilerek cessur bir eda ile şu beyti yazıyor.

*Hümarı azli çekmeden kaçır senma bizi şaki
Değil keyfi sehbaıı mansib kimsege baki*

Yine İsparta kadısı Halil (1205 H.) artık memuriyetin müstekar bir «hizmet yeri» olmadığını sicillin ilk sahifesine yazdığı şu beyitle, daha açık anlatıyor: *Mensib elde ber karar olmaz misali destimal
Ey birader fikredüb mazul olandan ibret al*

* * *

Yukarıda, kadıların mahallî-beldî işleri de gördüklerini yazmışım. Yapma ve çalışma konularıyla ilgili olarak hükûmet merkezinden, beylerbeyinden veya umumî valilerden gelen bütün emirleri, mahkemede gördükleri şahsî-hukukî davaları, bu arada ibraz edilen daha eski vesikaları, vakıf tescillerini, kır beççilerini, esnaf teşkillerin, gıda ve eşya fiyatlarını, soğakların temizliğini . . . kısaca, memleketin içtimâî, hukukî, iktisadî, zirai, sihhî, beldî . . . her türlü iş ve olaylarını (sicil) denem hususî defterlere yazarlardı. Bu sebeple tarihi değer kazanan bu sicillerden öğrendiğimize göre; kadılar, her altı ayda bir defa ve bazan ramazan aylarında yiyecek ve eşya maddelerine nark (fiat) kordardı. Memleketin o zaman âyan, eşraf denem öne gelenleriyle esnaf ve tüccarlarının da iştirâk ettiği bir mecliste; ordunun sınırda olup olmadığına, o seneki istihsal durumuna, komşu kaza ve sancaklardaki iktisadî, zirai hareketlere ve bir evvelki narklara göre, yeni bir fiat listesi hazırlanırdı. Bu liste

aynen sicile geçirilmekle beraber ilgili esnaf zümrelerinin yiğitbaşlarına, pazarbaşlarına «tenbih» suretiyle tebliğ edilirdi. Bu fiatlar, ikinci bir narka kadar sabit kalırdı. Bu fiat istikrarında, o zamanki hayat şartlarının da yardımı olurdu. Yaşayış, basit idi. Bugün, biz, mum için fiat ve evsaf tesbitine lüzum görmüyoruz. Daha medenî, daha sıhhi ışık vasıtamız olduğundan artık mumu, yağ ışığını (havayıcı zaruriye) listemizden çıkarmış bulunuyoruz. Ancak, şu var ki: elektrik dimeyeyim, henüz petrolün kullanılmadığı bir devirde, mumcu esnafını mum imalinde kullanacağı yağın cinsini ve diğer lüzumlu maddelerinin evsafını -o günkü şartlar içinde- inceden inceye tesbit eden ve her birine nark koyan kadı; (havayıcı zaruriye) medlûlünü «idrâk» edebiliyor demektir. Sicillerde, Narka ve teamüle aykırı hareket edenlerin cezalandırıldığına, esnaf zümrelerinin biribirleriyle veyahut esnafla müşteri aralarında olagelene muhalif görülen hâdise ve nizaların halline dâir bir çok misallere rastlanmaktadır. Bundan anlaşılıyor ki: o zamanlar; kötü mal yapanların, fiatı uynatanların, spekölatörlerin başında «kadının kılıcı» asılı idi!.. Fakat bu kılıç, bazan, iki müzevir şahit ile, masum bir başa da ine bilirdi.

Sicillerden, gelişigüzel dört seneye ait bir nark listesini «Eski şeyler» diye,

buraya göçürüyoruz:

| Yiyecek maddeleri (Kıyye) | 1051 H. Akçe | 1118 H. Akçe | 1127 H. Akçe | 1137 H. Akçe |
|------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| Lâhmi gânem | 7 | 11 | 12 | 10 |
| » erkek | 5 | 8 | 8 | 8 |
| » Baker | 4 | 6 | 7 | 6 |
| Sade rogen | 24 | 30 Ruma- | 32 | 31 |
| Rogen zeyt | 21 | 30 da | 31 | 31 |
| Şem'i rogen | 16 | 23 | 24 | 24 |
| Koyun kuyruğu | 9 | 18 | 20 | |
| İçyağı | 8 | 10 | 12 | 20 |
| Mum | 11 | 25 | 26 | 20 |
| Zeytin | | 7 | 8 | 8 |
| Peynir | 6 | 10 | 11 | 13 |
| Aseli yağla | 14 | | | 26 |
| Siyah üzüm | 4 | 7 | 7 | 8 |
| Susam helvası | 11 | 20 | 20 | 18 |
| Kuru incir | 5 | 7 | 8 | 6 |
| Pekmez | 7 | 8 | 8 | 8 |
| Trables sabunu | 32 | 40 | 46 | 60 |
| İzmir sabunu | | 30 | 38 | 44 |
| Nohut | 3 | 4 | 7 | 8 |
| Leblebi | | 6 | 9 | 11 |
| Pirinç | 10 | 12 | 14 | 13 |
| Soğan | 1 | 2 | 3 | 2 |
| Tuz | 1,2 | 2 | 2 | 2 |
| Pancar | | 7 | 1,3 | 1 |

İspartalı şâik Mehmet Dizarinin defterinden: (.)

KOŞMA

Hüsnüne mağrur olma ey yüzü mahım
Niceler bu tarzı revşden geçti
Sana tesir etmedi feryadı âhım
Dudî âhım, gühî Davrastan geçti
Yürü bi mürüvvet, yürü bi vefa
Kim kime etmiştir bu türlü cefa
Şimdi bana râm olmak istersin amma
Ne çare sevdiğim iş iştenden geçti
Benden sana ruhsat ey çeşmi âfet
Her kim ile istersen eyte muhabbet
Şimdengeru sen sağ, ben selâmet
Biçare (Dizari) o efkârdan geçti

(.) Aşık Mehmet Dizari hakkında bakınız: Ün. sayı: 2, 5



İFTİZAR

1 — Mecmuamızın onuncu yıl (Sayı: 109, 110, 111) nüshasının kapağında ve birinci şahifesinde cilt numarası 10 olması lâzım iken sehven 9 olarak dizilmiştir.

2 — Aynı nüshanın bazı makalelerinde ve Yılanlı oğullarına dâir vesikalarda karine ile de anlaşılamiyacak tertip hataları olmuştur.

Üzüntü ile özür dileriz.

Ü N

Umumî neşriyatı idare eden: Kemal Turan

İmtiyaz sahibi: Hilmi Çakmakçı

Basıldığı yer: İsparta Matbaası • İsparta

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

CÜMHURİYETİN YİRMİNCİ YILI

Kemal TURAN

1943 ilkteşrinin 29 unda Cümhuriyet bayramımızı 20 yıllık bir mesafenin gururu, neşesi içinde geçiriyor ve yeni cümhuriyet yılına güvenle giriyoruz. Milyonların çarpıştığı kanlı bir âlem ortasında barışın bütün nimetlerini tadarak bayram yapmamızdaki sevinç ise Türk milletinin hakkı idi.

Türk rejiminden biraz önce veya beraber kurulmuş bir çok yeni idarelerin yıkılışı ve istiklâllerin eşsiz bir dünya kargaşalığı içinde mahvoluşu yakın yılların acıklı maceralarındandır. Bu talihe müstahak olanlarla olmıyanları şüphesiz tarih ayıracak. Böylece yalnız vakialara göre hükmetmek ve Cümhuriyetimizin bu zorlu imtihan devresini kuvvet ve emniyet içinde geçirişine gerçek değerini vermek vazifemizdir.

20 Cümhuriyet yılını başarılarla dolu geçirdik. Daha bir çok şeyler için beslediğimiz iştiyakın sevgiyle az gördüklerimiz olabilir. Hiç bir zaman yaptıklarımızı yeter saymıyacağız. Ancak bu duygu, başarıları asla küçültecek mahiyette olamaz. Bunları Isparta'da kendi çevremizdeki işlerle kıyaslayalım.

20 Cümhuriyet yılında vilâyetimizde okulların öğrenici sayısı süratle arttı. Isparta bir Kız Enstitüsüne ve bir Erkek Sanat okuluna kavuştu. Şehrimizde üç ve Keçiborlu'da, Valvaçta birer fabrika kuruldu. Yabancı şirketlerin 13 kilometre uzaktan geçirdikleri demiryolu Isparta'ya kadar geldi ve şehrin hazırlanan imar plânına güzel bir veçhe verdi. İstasyondan hükümet önüne giden İnönü Bulvarı, bunun üzerindeki modern yapılar, Stadyum, yeni hükümet binası ve Atatürk heykeli ile hükümet meydanı, biraz ilerlerde Halkevi binası yeni Isparta'nın mamûrluğunu yaratan Cümhuriyet eserleridir.

Şehrimiz tazyikli suya kavuştu. Bütün bu hız içinde Isparta, Cümhuriyetin güzel, temiz ve yeşil bir şehri, sıcak sahillerin serin bir sayfiyesi oldu. Cümhuriyet Nafiası vilâyet içinde Eğridir ve Isparta gölcük sulamalarının etütlerini tamamladı ve gölcük kanalının ilk kısmının ihalesini yaptı. Vilâyette üç yerde nümune temizleme istasyonu, bir fidanlık kurdu ve müsait yerlerde pa-

muk ziraatını teşvik etti.

Vilâyet merkeziyle kazalar arasında yolların yapılması ve her kaza merkezinin bir haritaya ve plâna göre inkişaf etmesi buraların elektrik ve su tesislerine kavuşması ele alınan işlerdendir. Yeni kaza merkezimiz Sütçülerinsüratle diğer kazaların mamûrluğuna ulaşması ise başlıca hedeftir. Isparta çevresindeki Cümhuriyet eserleri, Türk milletinin bu alandaki başarıları yanında şüphesiz küçük ve mütevazi birer ölçü halinde kalır.

Kültürde, adliyede ve idarede milletçe yapılan hamlelerin hayırlı tesirlerinden bu yurt köşesi de şüphesiz faydalanmıştır ve bundan sonra daha çok faydalanacaktır. 20 Cümhuriyet yılının bu yurt parçası üzerindeki mahdut eserlerine dair bir açıdan bakıldığında duyulan gurur, bu bakış memleketi kavrayınca şüphesiz daha geniş ve daha derindir. Böyle bir gururun ise yarınki çalışmalarımızın kuvvet kaynağı olduğuna şüphe edilemez. Gerçekten dünya harbi içinde bir çok

mahrumluklara uğramamıza rağmen memleket ölçüsünde bir bayındırlık devam etmektedir. Yirmi yıllık Türkiye Cümhuriyetinin en büyük eseri kendisinin Türk milletine en çok yaraşan ve ona şeref ve emniyetin en üstünü bağışlayan bir rejim olduğunu isbat etmesidir. Gerçekten yeni Türkiyenin genç ve yaşlı her ferdi kendi rejiminin bu eşsiz kuvvetine ve bütün başarıları ona borçlu olduğuna kâmil bir imanla bağlı bulunuyor. Nasıl bu böyle olmasın ki biribiri ardınca iki büyük insanın eşsiz şefliğine bu yolla kavuşmuş ve onların öncülüğü ile mamûr bir yurt, kuvvetli bir ordu, ileriye görür bir politika yaratmış ve dünyanın takdir duyguları arasında ikinci dünya harbinin bâdiresi dışında kalmıştır. Yine bu inan kuvvetiyle Türkiye, yarının bütün ihtimallerine kahramanlık, basiret ve birlikle hazır bulunuyor. Yirmi Cümhuriyet yılına güvenle girerken bu hazırlığımızı, bütün gerçek unsurlarıyla bir daha ölçmüş ve ona birlikle sarılmış bulunuyoruz.

Isparta Gölcüğü

Y. Mühendis Kâzım AYDAR
Isparta Mebusu

Ispartanın garbi cenubisindeki tepelerin ortasında ve şehirden beş kilometre kadar uzakta bulunan «Gölcük» deniz seviyesinden ortalama 1410 metre yüksektir.

Isparta civarında bu rakım şu şekildedir:

Isparta istasyonunun rakımı 1020 metre, Isparta hükümet konağı önünün rakımı 1045, Dere mahallesi civarındaki birinci su deposunun rakımı 1180, Tünelin alt ağzının rakımı 1404, Tünelin üst ağzının rakımı 1405.5, Gölcüğün asgari su seviyesi rakımı 1410 metredir.

Bu rakımlardan Isparta istasyonunun rakımı hakiki olup diğerlerinde biraz takribidir.

Gölün sathı bir milyon metre murabba, derinliği otuz altı metredir. Göl yirmi üç milyon metre mikâbı suyu ihtiva etmektedir.

Gölcüğün şark cenubisinde 2370 rakımlı Akdağ, şarkında 2550 rakımlı Davras dağları, garbinde birçok yüksek dağlar vardır. Bu dağlar senenin birçok mevsiminde daima karlarla örtülüdür.

Gölcüğü bu karlı dağların meydana getirdiği yer altı suları beslemektedir.

1940 senesinde Nafia Vekâleti Su İşleri tarafından yapılan tecrübede iki büyük tulumba vasıtasıyla, saniyede altı yüz litre olmak üzere kısa bir zamanda gölden seksen bin metre mikâbı su alındığı halde sekiz santim aşağı düşmesi icabeden göl seviyesinde pek az tebeddül görülmüştür.

Gerek bu tecrübe ve gerek gölün az veya çok uzak muhitindeki Lâğus, Beldibi, Ağlasun gibi mahallerden dere-ler teşkil edecek derecede çıkan menba suları Gölcüğün mühim bir yer altı

su akıntısının üstünde olduğunu göstermektedir.

Ispartada ağız suyu denilen içme suları da bu gölün beslediği menbalar-dan toplanmaktadır. Isparta hükümet konağı önündeki meydandan 365 metre yüksekte olan bu mühim su kütle-sinden bugüne kadar pek az miktarda sulamada istifade edilmiş, enerji istih-sali ise düşünülmemiştir.

Gölün bulunduğu küçük ovasın 120 metre kadar yüksekliğindeki tepeler Isparta ovasından gölü ayırmaktadır. Ispartadan ve Isparta ovasından üç yüz metreden fazla yüksekte bulunan ve tabii bir baraj arkasında saklanmış olan bu sudan Etiler veya Romalılar zamanında istifade çareleri aranmış ve yukarıda söylenen yüz yirmi metre yüksekliğinde tepe, iptidai bir şekilde delinerek eğri büğrü bir tünel açılmış ve su Isparta ovasına akıtılmıştır. Bugüne kadar bu tünelden akan su ile Isparta ovasının pek az bir kısmı sulanmıştır. Etiler, tünelin üst ağzını, göl su seviyesinin en yukarisına yakın bir şekilde yapmış olduklarından su seviyesinin düştüğü zamanlarda tünelden pek az su geçebilmiştir. Aynı zamanda bu tünel hemen dağ içinde uzun bir oyuk denecek derece basit bir şekilde yapılmış olduğundan içerde yer yer husule gelen çöküntüler mecrayı kapamış, ancak birçok müşkilât ve masraflarla temizlendikten sonra tekrar istifade edilebilmiştir.

Bu mühim su deposundan istifade çarelerini aramak üzere 1940 yılında işe başlayan Cumhuriyet Nafiası yukarıda sözü geçen tulumbalarla ilk tecrübeyi yapmış ve göl su seviyesinin değişiklikleri ölçmek üzere mahallinde

bir «Eşel» dahi tesis etmiştir. Bu eşel üzerinde bugüne kadar yapılan rasadlar şöyledir:

| | | | |
|-----------|-----------|---------|-------|
| 4/11/1940 | rasadında | 1410.00 | metre |
| 21/5/1941 | » | 1410.88 | » |
| 24/5/1942 | » | 1411.12 | » |
| 1/7/1943 | » | 1411.43 | » |

dir. Bu rakamlara göre göl su seviyesi 1940 danberi her sene birer miktar yükselmektedir. Bu yükselmenin üç veya dört sene daha devam edüp tekrar yine 1410 rakımına doğru düşeceği tahmin olunmaktadır.

Yapılmakta olan tünelin üst ağzının rakımı 1405.50 metre olduğundan gölün asgari seviyesi olmak üzere kabul edilen 1410.00 rakımından 4.50 metre aşağıdan su alınacak demektir ki bu da dört buçuk milyon metre mikâplık bir su deposu daima sulamıya hazır demektir. Büyük bir yer-altı akıntısının bacası halinde olan gölün seviyesinin hemen hemen düşmiyeceği yüzde doksan kabul edildiğine göre, Isparta ovasının bol suya ve çalışkan Isparta halkının bu sudan istifade ederek refaha kavuşacağı kuvvetle ümit edilmektedir.

Nafia Vekâleti Su İşleri tarafından inşa ettirilmekte olan beton tünelin tulü 759,00 metre olup yükseklik ve genişliği de bir insanın rahat ve serbest geçebileceği bir eb'addadır.

Tünelin yan duvarları ve kemeri tamamen beton olarak yapılmaktadır. 180,00 metre tulündeki kısmı ikmal edilmiş ve faaliyetle inşaata devam olunmakta bulunmuştur.

1944 yılı sonbaharına kadar tünelin ve göl tarafındaki tesisatın inşası bitmiş olacaktır. Tünelin açılması ve inşası ile göl tarafındaki tesisatın yapılması iki yüz seksen küsur bin liraya müteahhide ihale edilmiş olup bazı tadilat ve ilâvelerle bu mühim ameliyatın üç yüz elli bin liraya meydana getirilebileceği tahmin olunmaktadır. Gölden suyun alınması ve ovaya akıtılması temin edil-

dikten sonra ovanın sulanmasına ait kanal şebekesinin yapılmasına sıra gelecektir.

Bu şebekenin etüd ve projelerinin yapılması, gölden alınacak suyun miktarının kat'i olarak belli olmasına bağlıdır. Bu da ancak tünelin inşasının ikmalinden sonra hiç olmazsa iki sene müddetle suyun ölçülü bir surette ovaya akıtılması ile mümkündür.

Mamafih önümüzdeki ilkbaharda Nafia Vekâletinin ovanın etüd işlerine başlamasını bekleyebiliriz.

GÖL SUYUNDAN ENERJİ İSTİHSALI

Tünelin 1404 metre rakımında bulunan alt ağzı [Isparta tarafındaki ağzı] Gölcük deresi denilen bir vadiye açılmaktadır. Bu vadinin iki tarafı, üç kilometre kadar dik yamaçlardan ibarettir. Bu kısımda sulanabilecek hiç bir yer yoktur. Üç kilometre sonra Dere mahallesi civarında 1180,00 metre rakımındaki birinci su deposu yakınlarına gelir ki ancak bu mahalden sonra sulama şebekesi başlayabilir.

Tünelin alt ağzı ile birinci su deposu arasında 224,00 metrelik bir irtifa farkı vardır. Aynı zamanda gölden saniyede iki metre mikâp kadar daimi bir su alınabileceği de ümit olunmaktadır. Tünelin inşası ve suyun ölçülü bir şekilde akıtılması temin olunduktan sonra bugünkü ümitlerin hakikate inkılâp etmesini bütün Ispartalılar sabırsızlıkla beklemektedir.

En az iki yüz metre bir irtifa sukut ve saniyede iki metre mikâp suyun temin edeceği dört bin beygirlik bir kuvvet, Ispartayı bol ışığa ve ucuz enerjiye kavuşturacaktır.

Gölcüğün teşekkülündenberi uyuyan bu mühim su ve enerji kaynağı, Cumhuriyetin feyizli eliyle Isparta ovasını hasret çektiği suya, elektrik kuvvetine ve Ispartalıları da refaha ulaştıracaktır.

Isparta ve yakınları hakkında

Yüz yıl önce bir İngilizin yazdığı seyahat kitabı

HÂMİT DERELİ

(Geçen sayıda (*) İngiliz seyyahı F. V. Arundell'in Uluborluya geldiğini, geceyi bir handa geçirdikten sonra sabahleyin erkenden şehri gezmeğe çıktığını ve şehrin ortasında Uluborlunun eski Apamea kasabası olduğunu gösteren bir kitabe bulduğunu anlattığı kısımları Discoveries in Asia Minor adındaki kitabından tercüme etmiştik. Seyyah Uluborludaki keşiflerini ve başından geçenleri şöyle anlatıyor:)

Kapıdan içeri girdiğimizde aynı şekilde kalın duvarlarla çevrilmiş geniş bir alan bulduk. Arazinin vaziyeti böyle tahkimatı lüzumsuz kıldığı yerlerde duvar yoktu. Gerçekten iç kale dört tarafı dindik yalçın bir kaya üzerine kurulmuştu. O kadar yüksekti ki uçurumların üzerinden aşağıdaki derinliğe eğilip bakınca insanın başı döniyordu.

Tam duvarların içine konmuş bazı eski mermer parçalarını tetkik ediyorduk ki handa kalmış olan Kyriacos koşarak, telâş içinde geldi. Bize ağadan pek de hoş olmıyan bir haber getirdi. Ağa izni olmadan kaleye girmemize fena halde kızmış, -çünkü türkler, eski veya yeni, surlu veya harap her kaleyi daima kale sayarlar- ve Kyriacos'a bizi hemen yanına getirmesini emretmiş.

İmkân olursa hemen her şeyi görmek istediğimiz için ağa ile bozuşmağı doğru bulmadık. Hiç vakit geçirmeden konağa gittik. Girdiğimiz binanın şekli,

sayısız uşaklar ve hademeler karşımızdakinin bir ağadan ziyade bir Müsellim olduğunu gösteriyordu. Hal ve tavır da bunu anlatıyordu. Ağa yahut Müsellim pek yakışıklı, uzun boylu, otuz beşlik bir adamdı. Yüksek sınıftan türklere has bir çehresi vardı. Uzunca, beyaz yüzlü, kara kaşlı, kara gözlü, sık siyah sakallı idi. Yanında kendisine çok benzeyen iki kişi oturuyordu. Sonradan bunların kardeşleri olduğunu öğrendim.

Nargile ve kahveden sonra sorgu başladı. -Nereden geliyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz? Uluborluya gelmekten maksadınız nedir? Ne işiniz var? ve en sonunda niçin hiç izin almadan kasaba içinde, hele kale içinde dolaştınız?

Bunlara cevap olarak tercümanımız İzmir valisinin tezkeresini gösterdi. Ağa hiç ehemmiyet vermeden bunu bir yana attı. Sonra fermanımı çıkardım. Ağa bunu büyük bir kolaylıkla okudu. Çok geçmeden fermanın pek eski olduğunu, verildiği zamandanberi büyük değişiklikler meydana geldiğini söyledi. Zannedsem bu son söziyle fermanın içinde zikredilen Yeniçerileri kastediyordu. En sonunda fermanın, içinde yazılı kasaba ve şehirlerden geçmek serbestliğini vermekle beraber adı geçmiyenlere girmek iznini vermediğini, Uluborlu adının geçmediğini, binaenaleyh Uluborluya giremeyeceğimizi söyledi.

(*) DN sayı: 109 - 110 - 111

Cevap vererek her istikamette yalnız büyük yerlerin, bilhassa Konya, Kayseri gibi uzak şehirlerin adlarının zikredildiğini, aradaki küçük kasabaların yazılmadığını, amma fermanında adları yazılı olmayan küçük yerlerden geçmeden Konya, Kayseri gibi yerlere gitmenin imkânsızlığını anlattık.

Ağa:

«Amma» dedi «siz İshaklı ve Dinar-dan geldiğinizi söylüyorsunuz, belki de Konyaya gideceksiniz: buna göre asıl yol Ispartadan geçer. Sizin Uluborluda işiniz yok. Bunun için ısrar ediyorum. hareketinize kadar hanınızda kalınız. Sonra Ispartaya doğru asıl yolunuza çıkarsınız.»

Bunun üzerine «Konyaya gidiyoruz» demekle büyük bir hata işlediğimizi anladım. İbrahim paşa muzaffer ordu-siyle Konyaya doğru ilerliyor, halk kol-larını açarak onu kabul ediyordu. Mem-leket dahili harp halinde bulunurken «Konyaya gidiyoruz» demek «Mısırlılara doğru gidiyoruz» demekti. Ağa da pa-dişahın sadık bir bendesi ise tabiatıyla bize şüpheli gözlerle bakmakta haklı idi.

Kyriacos'a bu noktayı izah etmesini, aynı zamanda herhangi bir siyasi gaye ile değil, sırf eğlence kasdile seyahat etmekte olduğumuzu, insan değil anti-ka taşlar aradığımızı ve bunu da mem-leketin eski coğrafyasını daha iyi anla-mak için yaptığımızı anlatmasını söyle-dim. Uluborlunun eski eserlerini tetkik etmemize, veya, hiç olmazsa kasabada bir gün daha kalmamıza müsaade etme-sini rica ettik. Ağa dediğinden şaşmı-yordu, çünkü bize inanmadığı âşikârdı ve iddia ettiğimiz şeylerden daha başka gayelerimiz olduğunu sanıyordu.

Bu sırada cebimde sırf Efes'e ait başka bir ferman daha olduğu ve bu fermanında seyahatlerimden gayemin eski eserler araştırmak olduğu yazılı bulunduğu aklime geldi. Bunu ağaya verdim; dikkatle okudu. Birdenbire yü-zü bir gülümseme ile aydınlandı, bize evvelce ne kadar ihtiyatla muamele etmişse şimdi onun aksine o kadar ne-zaketle muamele etmeğe başladı. Canı-mızın istediği yere gitmeğe, canımızın istediği her şeyi görmeğe, istediğimiz kadar kalmaya izin verdi.

Ağanın verdiği müsaadeden hemen faydalanmakta kusur etmedik. Her a-dımda gittikçe sıklaşan büyük bir kala-balığın ortasında yine kaleye doğru yürüdük.

Yolumuz üzerinde oldukça uzun bir kitabenin parçalarını kopye ettik. Bu kitabe tam olseydi sonderece ente-resân olacaktı (1)

Birçok kitabelerin okunması husu-sunda albay Leoke'den çok istifade et-tim. Yalnız bu kitabe hakkında o şöyle diyor:

«Bu kitabede şatırların sırasını bu-lamadım. Açıkça görülüyor ki sıra bu-rada yazıldığı gibi değildir. (Mamafih yazı doğru kopye edilmişti). Çünkü ikinci sütunun ikinci satırı üçüncü sü-tunun birinci satırından sonra geliyor -Publius Sulpicius Qurinus ve Caius Valgius- İsadan önce 12 de Augustus'un saltanatı zamanında konsol idiler.»

Fakat kitabe Tiberius'un zamanında yazılmıştı. Bize başka malûmat veremi-yecek kadar kırık dökük bir halde bu-lunsa bile biz ondan hiç olmazsa Apollonia da Apollo tapınağına yakın bir yerde bir tiyatro olduğunu, Kader

(1) Bu kitabe Arundell'in kitabının sonundadır.

tanrısına yapılmış başka bir tapınakla, bir Agosa bulunduğunu öğrenebiliriz.

Bir çeşmenin yanında başka bir kitabe daha bulduk. Bunu da zeyilde vereceğiz. Bu kitabe çok dikkate değer olmakla beraber tatmin edici bir tercümesini yapmak hemen hemen imkânsızdır. Altında 247 tarihini taşıyor.

Bu kitabeleri, bilhassa sonuncuyu kopye etmek pek kolay bir iş olmadı. Çünkü halk her taraftan bizi sıkı bir çenber içine almıştı. Bu insanlar mütecessis olmakla beraber nezaketsiz değildiler. Arkamızı hiç bırakmayan birkaç çocuk bizi fazla rahatsız etmeğe başlayınca eşeğine odun yüklemiş iyi kalpli, ak sakallı bir türk geçerken onları bir iyice azarladı.

Artık şimdi daha serbestçe tetkiklerimize devam ediyorduk. Kapı üzerinden şu yazıyı kopye ettik (2) :

«Apolloniatae Lycii Thraeces Coloni halkı ve meclisi Augustus'un baş mümessili Aurelius Apollonius'un karısı Aelia Antonina'yı bir heykelle şereflendirdiler.» İç kaleye tekrar girince orada diğer türklere tamamen ayrı yaşayan 300 kişilik bir rum kolonisi dikkatimizi çekti. Kendilerinin anlattığına göre ta eski zamanlardan beri kale içinde yaşıyorlarmış, yalnız aralarında evlenirler, dışarıdaki hıristiyanlarla hiç münasabette bulunmazlarmış. Pisidia piskopo-

sunun ruhani bölgesine dahil imişler.

Tavur ve hareketlerinde öyle garip bir iptidailik vardı ki anlattıklarına inanamamak imkânı yoktu. Bu adamlar bana dinlerine bağlılıkları yüzünden Antakya'dan kovulan eski hıristiyanların torunları gibi göründüler.

Ziyaret ettiğimiz papas; karısı öldükten sonra kırk yıldan beri bekâr yaşayan muhterem bir ihtiyardı. Bahçesinden yine bazı grek kelimelerini ihtiva eden bir kitabe kopye ettik. Bize kiliseyi de gezdirdi. Bu eski bir temel üzerine yapılmış yine oldukça eski bir bina idi. Dış duvarların içine birçok antika taşlar ve yazılar örtülmüş. El yazması kitaplar olup olmadığını sordum. Papas her zamanki gibi cevap vererek birçok eski el yazma eserlerin kitap ciltlemek için yok edildiğini söyledi.

Bu rum hıristiyanlar hiç rumca bilmiyorlardı. Birkaç türkçe incil, mümkün olursa, bir mektep kurmak için birkaç ilk mektep kitabı göndermeği teklif ettiğim zaman çok sevindiler ve teşekkür ettiler.

— Sonu var —

(2) Arundel burada kitabenin yunancasını aynen istinsah ediyor. Biz yalnız tercümesini yazmağı münasip bulduk.

XV inci Asır sonunda Isparta ve havalisinin İktisadî ve İçtimai Bünyesi

Yazan: Dr. Neşet Cağatay

— Geçen sayıdan devam —

KARYEİ KÖSELER: Timarı Bereket veledi Yusuf ve Mustafa veledi Mehmet Binöbet ve Karaca veledi Mahmut.

Nefer: 21 Hane: 9 Hasıl: 2318

| Hinta | Şair | Öşrü bağ | Öşrü kovan | Öşrü bostan | Resmi çift |
|-----------------------|----------------|-------------|--------------------|-------------|------------|
| Mut 15 | Mut 8, Kile 3 | | | | |
| 1200 | 490 | 40 | 20 | 10 | 126 |
| Resmi bennâk | Resmi mücerret | Resmi ganem | Beş çiftlik yerden | Resmi çift | |
| 36 | 6 | 100 | 200 | | |
| Aşayir-i Bayındır özü | Âsiyab harap | Badihava | | | |
| 50 | 1 | 40 | | | |

KARYEİ KULSARU: Tâbi-i M. Timarı Pir Ali veledi Nebi ve Mustafa bin Nevres ve İlyas veledi Beğendik ve Hüsrev veledi Hamza Binöbet ve çavuş Sulçak.

Nefer: 30 Hane: 24 Hasıl: 2498

(dördü sipahi zadedir)

| Hinta | Şair | Öşrü bağ | Öşrü bostan | Öşrü kovan | Resmi çift |
|--------------|----------------|-------------|-------------|-----------------------|------------|
| Mut 15 | Mut 5, Kile 14 | | | | |
| 1200 | 342 | 200 | 20 | 50 | 420 |
| Resmi bennâk | Resmi mücerret | Resmi ganem | Badihava | Mezreai Serehor karye | |
| 84 | 12 | 70 | 100 | mezurenin ekinliğidir | |
| | | | | hasılı münderiç | |

KARYEİ OLANCIK: (okunuş şüphelidir) Tâbi-i M. Timarı İskender veledi Ahmed ve Mahmut veledi Kasım ve Rüstem ve (bir kelime okunamadı) veledan İsmail Binöbet ve Hasan veledi Nasuh.

Nefer: 16 (10' u sipahi zadedir) Hane: 9 Hasıl: 2546

| Hinta | Şair | Öşrü kovan | Resmi çift | Resmi bennâk | Resmi ganem |
|-----------------|----------|------------|-------------------------|-----------------|-------------|
| Mut 15, kile 19 | Mut 11 | | | | |
| 1264 | 660 | 60 | 210 | 12 | 30 |
| Resmi zemin | Öşrü bağ | Badihava | Altı çiftlik yer vardır | hasılı münderiç | |
| 220 | 50 | 40 | | | |

KARYEİ BALCILAR: Tâbi-i M. Timarı Uz veledi Osman ve Mehmet veledi Yahya Binöbet ve Hasan veledi Nasuh.

Nefer: 14 (4' ü sipahi zadedir) Hane: 6 Hasıl: 2274

| Hinta | Şair | Öşrü bağ ve Kendir | Resmi çift | Resmi bennâk |
|--------|----------------|--------------------|------------|--------------|
| Mut 15 | Mut 5, Kile 10 | | | |
| 1200 | 330 | | 323 | 63 |
| | | | | 48 |

Resmi zemin 200 Âsiyab bir kı'ta 40 Badihava 20 Deşdibanii karyei mezbure 50

Sekiz çiftlik yer var hasılı münderiç

KARYEİ BALKI HACI: (okunuş şüphelidir) Tâbi-i M. Timarı Karaca veledi Mahmut

Nefer: 11 (hepsi de sipahi zadedir) Hane: 1 Hasıl: 950

| | | | | | |
|-------------|------------|--------------|-------------|------------|--|
| Hinta Mut 6 | Şaia Mut 5 | Resmi bennâk | Resmi zemin | Öşrü kovan | Bermucibi defteri köhne altı çiftlik yer kaydolunmuştur. |
| 480 | 300 | 12 | 150 | 8 | |

KARYEİ EYİKLÜ: (okunuş şüphelidir) Tâbi-i M. Timarı Cafer veledi Hamza ve Mustafa veledi Saruca ve Hızır veledi Cafer ve Sefer veledi Hızır an merdan kal'ai Eğridür.

Nefer: 14 Hane: 10 Hasıl: 840

| | | | | | |
|-------------|---------------------|----------|------------|--------------|----------------|
| Hinta Mut 4 | Şair Mut 4, kile 12 | Öşrü bağ | Resmi çift | Resmi bennâk | Resmi mücerret |
| 320 | 276 | 30 | 84 | 72 | 6 |
| Resmi ganem | Badihava | | | | |
| 12 | 40 | | | | |

KARYEİ ÇUKUR: Tâbi-i M. Timarı mezkûrun.

Nefer: 60 Hane: 55 Hasıl: 2600

| | | | | | | |
|--------------|----------------|-------------|--------------|-------------|------------|------------|
| Hinta Mut 7 | Şair Mut 5 | Öşrü bağ | Öşrü bostan | Öşrü penbe | Öşrü kovan | Resmi çift |
| 560 | 300 | 150 | 49 | 151 | 120 | 294 |
| Resmi bennâk | Resmi mücerret | Resmi ganem | Hasıl kozdan | Hasıl sumak | Badihava | |
| 492 | 6 | 188 | 50 | 40 | 200 | |

KARYEİ NISFI GÖNDÜRLE: Tâbi-i M. Timarı Hızır Şah veledi Piri Seraskeri Nahiyei Yuva.

Nefer: 52 (İkiai sipahi zadedir) Hane: 38 Hasıl: 3244

| | | | | | | |
|----------------|-------------|----------|---------------------------------------|------------|------------|--------------|
| Hinta Mut 18 | Şair Mut 10 | Öşrü bağ | Öşrü bostan | Öşrü afyon | Resmi çift | Resmi bennâk |
| 1440 | 600 | 220 | 20 | 20 | 648 | 72 |
| Resmi mücerret | Resmi ganem | Badihava | Bir hassa çiftlik var hasılı münderiç | | | |
| 24 | 119 | 81 | | | | |

KARYEİ KULOYOK: (şimdiki Kulönü olması muhtemel) Tâbi-i M. Timarı Mustafa veledi (bir kelime okunamadı) ve Ali veledi Ahmet.

Nefer: 47 Hane: 47 Hasıl: 8959

| | | | | | | |
|----------------|---------------------|-------------|-------------|------------|---------------------------------------|--------------|
| Hinta Mut 60 | Şair Mut 27, kile 6 | Öşrü bağ | Öşrü bostan | Öşrü afyon | Resmi çift | Resmi bennâk |
| 4800 | 1638 | 550 | 100 | 200 | 1197 | 96 |
| Resmi mücerret | Resmi ganem | Resmi zemin | Resmi dühan | Badihava | Bir hassa çiftlik var hasılı münderiç | |
| 12 | 143 | 100 | 15 | 120 | | |

Eski defter mucibince dört çiftlik yer var hasılı münderiç

Karyei mezbure halkının Isparta kadılığından Minason nam vadiden cari olan sudan her on günde üç gün gecesile hakkı şürplerin ve olagelen havuzlarına Bayat ve Kınık (okunuş şüphelidir) halkı niza edüp teftişe dergâhı muallâdan hük-

mü hümayun varid olup teftiş olup vechi mezbur üzere karyei mezbur halkına hükmolunup ellerine hücceti şer'îye verilüp ve dergâhı muallâya dahi (bir kelime okunamadı) name verilmeğin deftere kaydolundu ki mai mezkûrun her on günde üç gün gecesiyle mutasarrıf olalar.

KARYEİ NISFI KİLİĞAN: Tâbi-i M. Timarı Hızır Şah veledi Piri Serasker nahiyei Yuva.

| Nefer: 47 | | Hane: 42 | | Hasıl: 1742 | |
|-----------------------------------|---|-------------|-----------------------|-------------|------------|
| Hinta | Şair | Öşrü bağ | Öşrü afyon | Öşrü bostan | Resmi çift |
| Mut 5, kile 10 | Mut 5, kile 18 | | | | |
| 430 | 354 | 60 | 10 | 10 | 257 |
| Resmi bennâk | Resmi mücerret | Resmi ganem | Findostan 5 dönüm bağ | | |
| 288 | 6 | 50 | 70 | | |
| Findosta bağ ve harım | Findosta bir çiftlik yer vardır hasılı munderiç | | | | |
| 26 | | | | | |
| Yaylak (bir kelime okunamadı) önu | | | | Badihava | |
| 80 | | | | 101 | |

KARYEİ AKDOĞAN: Tâbi-i M. Timarı Hızır Şah Çelebi (bir kelime okunamadı) Kazasker vilâyet Anadolu.

| Nefer: 32 | | Hane: 27 | | Hasıl: 2000 | |
|---------------------------|------------|--------------|----------------|----------------|----------------|
| Hinta | Şair | Öşrü bostan | Öşrü kovan | Mukataai harım | Âsiyab 4 kıt'a |
| Mut 9 | Mut 5 | | | | |
| 720 | 300 | 30 | 31 | 100 | 140 |
| Resmi ganem | Resmi çift | Resmi bennâk | Resmi mücerret | Badihava | |
| 100 | 273 | 168 | 30 | 100 | |
| Deşdibanii karyei mezbure | | | | | |
| 8 | | | | | |

KARYEİ DEPELU: Tâbi-i M. Timarı Mehmet veledi Yuva ve Hasan veledi Mahmut berveçhi zeamet.

| Nefer: 17 | | Hane: 12 | | Hasıl: 1500 | |
|------------|--------------|-------------------|-------------|-------------|-----------|
| Hinta | Şair | Öşrü bağ ve harım | Öşrü kovan | Öşrü bostan | Hasıl koz |
| Mut 7 | Mut 4 | | | | |
| 560 | 240 | 153 | 40 | 41 | 60 |
| Resmi çift | Resmi bennâk | Resmi mücerret | Resmi ganem | Badihava | |
| 147 | 60 | 30 | 109 | 60 | |

KARYEİ PAMBUKOVASI: (1) Tâbi-i M. Timarı Mustafa veledi Yuh.

| Nefer: 17 | | Hane: 12 | | Hasıl: 1500 | |
|----------------|------------|----------------|----------------|-----------------------------|--|
| Hinta | Şair | Öşrü penbe (2) | Öşrü kovan | Öşrü (bir kelime okunamadı) | |
| Mut 9, kile 11 | Mut 5 | | | | |
| 752 | 300 | 1229 | 80 | 180 | |
| Öşrü bostan | Resmi çift | Resmi bennâk | Resmi mücerret | Resmi ganem | |
| 50 | 630 | 96 | 30 | 152 | |

— Devamı var —

(1) Bu karyede Bâh veledi Çağatay diye bir şahıs vardır ki Çağatay ismi cal bi dikkattir.
(2) Rüsumundan anlaşıldığı üzere köyün ismine uygun olarak fazla miktarda pamuk ekilmektedir.

Isparta ve çevresi Köylerine genel bir bakış

Yazan: TEVFİK TİĞLİ

Bu başlık altında yayınlıyacağımız tetkiklerle bütün köy meselelerinin geniş mânasında ve ilmi bir metotla incelenmiş olduğu iddiasından çok uzağız. Bu yazılar; bir köy öğretmeninin on altı yılını doldurduğu meslek hayatında bizzat içinde yaşadığı köy sosyetesinin ve bu yılların deyamınca gerek gezicilik ve gerekse köy ülküsü samimiyeti içinde sosyal olgu ve akışları müşahede etme gayretiyle ve Halkevi çalışmaları arasında uğradığı köylerde edindiği nitibalar; ihtisaslar ve biriktirdiği notların bir ifadesinden ibarettir.

Yarıncı medeni ve müreffeh köyü yaratmak üzere millî varlığımızın temelini kuran köy ve köylünün evelisi gününü, dününü ve bugününü araştıran ve kanunî tedbirler alan Cümhuriyet rejimimizin köy kalkınması organizasyonunun; bilhassa köy sosyolojisini yapacak olan bilginlerimizin bu gibi tetkiklere ihtiyacı olacağı tabiidir. Memleketimizde sayısı kırk bini aşan köy toplulukları arasında Isparta ve mülhakatı köyleri de bu genel sosyal varlığın bir cüz'ü olunca; arının balını meydana getirebilmesi için tabiatta mevcut binbir çiçeğin usaresini emdiği gibi Türk topraklarında serpilmiş olan bu yurttaş topluluklarının bölge bölge tetkikleri yapılarak elde edilecek esaslı bilgi unsurlarıyla ancak hakikî bir köy sosyolojisinin (Toplum bilgisi) meydana getirilmesi mümkün olabilecektir. Hususiyle kültür kalkınmamızın memleketimiz genişliğince hız aldığı bu yıllarda; dışından ziyade içini fethetmek üzere köye girmekte bulunan genç öğretmenleri türlü sosyal meselelerle karşı kar-

şıya koymak; bu genç ülkü evlerine kendi köylerinin çehresiyle Türkiyemiz köylerinin tabii, içtimal, iktisadi ve siyasi oluş ve akışını kül halinde mukayeseler yapmak, neticeler çıkarmak ve hükümler verebilmek imkân ve olgunluğu kazandırılmış olacaktır.

İlerde daha ilmi bir metotla ve daha geniş bir görüş ve kavramla Isparta köylerinin tek tek veya küme küme tetkikleriyle bu alanda sadece bir başlangıç yapmış oluyoruz. Çok küçük te olsa bu incelemelerle memleketimize hizmet etmiş olacağımızdan emin bulunuyoruz.

KÖY ÇOCUĞU

1 — Yedi yaşından evvelki çağlarda köy çocuğu:

A — Doğumlar:

Köyde çocuk allahın bir vergisidir. Çocuğu'na ana rahminde melekler büyütür ve korurlar, dokuz ay on gün sonra yine meleklerin yardımıyla doğar. Bu müddetten daha evvelki doğum vak'aları her yerde olduğu gibi karşılıklıdır. Köyde dokuz aydan evvel doğup büyüyen çocukların hırçın; yaramaz ve ele avuca sığmaz olduğunu sanırlar. Köyde çocuk nasıl bir allahın vergisi ise ölümdede aynı şekilde onun işidir. «Dileyip veren dileyince de alır.» Sağ kalırsa bağışlamıştır, ölürse o allaha daha çok lâzumdur. Anasına, babasına ve dünyada kalıp günün birinde onun yanına gidecek olan ailesi efradına ahrette şefaaf edecektir. Zira onun şefaati peygamberin şefaati kadar müteber

telâkki edilir.

Köylerde çocukları köy ebeleri doğurtur. Ebelik ehliyeti doğum vak'alarında bulunmak suretiyle edinilir. Bu ebeler; çocuğu sadece yıkamak, tuzlamak, bezlere sarmak ve göbeğini kesmek gibi basit işlerden başka bir iş görmezler. Fazla olarak anormal doğumlarda doğuma müdahale ettikleri ve bu yüzden ana ve yavrunun ölümlerine de sebep oldukları çok kere vakidir. Köylerde birden fazla ebe bulunduğu gibi hiç ebe bulunmayan yerler de vardır.

Ebeler umumiyetle köylerinde sayılan insanlardır. Bunlar; uysallıklarına, tok gözlülüklerine, külfetli ve gönül bulandırıcı hizmetlerde gücürgenmediklerine göre kıymet taşırlar. En yaşlı, tecrübeli ve şanslı olanı daha çok tutulandır. Ebeler köylerde ikinci derecede anadır. Köy çocuğu büyüdüğünde de ebesine hürmet eder ve onun şahsi hizmetlerini görmekten ve isteklerini yerine getirmekten çekinmez. Bu itibarla da ebeler köyde sıkıntısız ömür süren insanlardır.

Doğumlardaki vak'alardan ebeler mesul tutulmazlar. Onlar bir nevi elleri tilsimli, ağızları düalı ve hünerli insanlar olarak tanınırlar.

B — Vak'alar:

Köylerde vak'alar: çocuğun ölümü, ananın ölümü ve bazan ikisinin birden ölümü şeklinde olmak üzere sık sık görülür. Bu tetkiklerin yapıldığı 939 yılına kadar şehire yakın olan bir iki köy istisna edilecek olursa hiç bir köylünün doğumda doktora başvurduğu görülmemiş ve duyulmamıştır. Köylerde ebenin vücuduna lüzum görülmiyen veyahut ebenin yetişemediği ve bulunamadığı doğum vak'aları da çoktur. Bilhassa Eğridirin cenubuna düşen dağlık bölgedeki köylerde ve Sütçülerin birçok köylerinde halk çok dağınık bir şekilde yaşar. Buralarda da ebeler köylerde olduğu gibi sağlam doğan do-

ğar ve ölen ölürl.

Köylerde doğumlar; ne aileye ve ne de hısım ve akrabasına telâş ve korku vermez. Hâmile kadının aile arasında hiss olunur bir imtiyazı da yoktur. Bilhassa erkekler ve büyüklükler arasında köylü kadını hâmileliğinden utankaçlık duyar. O hâmile olmazdan evvel olduğu gibi evin umumî işlerine karışmak zordur. Pek nadir olarak kaynanalar hâmile gelinleri ağır işlerde korumağa çalışırlar. Bu durum da aile arasında açığa vurulmaz. Hâmile kadın hâmileliğinin hangi devresinde bulunursa bulunsun bunu vesile ederek ailenin iş hayatından uzakta kalmak cesaretini gösteremez. Köylülere bunun sebebi sorulursa; «bizim kadınlarımız şehir kadınları gibi nazik değildir» derler. Köy kadınlarının hâmileliğe ait en basit bilgileri yoktur. Köy kadını çocuğunu sessiz ve gürültüsüzce doğurur. Bu münasebetle tetkikat yaptığım ve aynı zamanda öğretmeni bulunduğum Eğridir-Yukarı Gökdere köyünde şahit olduğum bir doğum vak'asını kaydetmeden geçemeyeceğim:

Üstü ve altı toprak, yalınkat, önü ve arkası açıklık; arkasını çalığa dayayarak kurulmuş olan iki odalı bir köy evinin bir odasında biz oturuyorduk. İkinci odada da ev sahiplerimiz bulunuyorlardı. Uç aylık olan ilk oğlum hastalandırmıştık. İlk iki-üç gün hafif geçen hastalık müteakip günlerde şiddetini artırdı. Bunun bir zatürrie olduğunun farkına vardık. Köyle kasaba arasındaki vadi su altında idi. Yollar kapanmıştı. O anda ne kasabadan doktor getirmenin ve ne de çocuğu kasabaya götürmenin imkânı yoktu. Bildiğimiz iptidaî tetbirlerle hastalığın önünü almağa çalışmamız bir fayda temin etmedi. Çocuğu kaybediyorduk. Çok feci bir saat yaşıyorduk. Konu komşu da aramızda bulunuyorlardı. Karşı ufuklarda şafak kızılığı henüz görülmiye başlamıştı, dondurucu bir soğuk vardı. Biz yavrunun başında çırpınırken bir ara-

lık kalın bir kilim parçasına benzer bir dokuma içinde arkasına bir şey sarınmış olan ev sahibimizin gelininin refikamın başını tuttuğunu ve ağladığını gördüm. Bu garabet karşısında bir an için düşündüm. Gelinin hâmile olduğunu biliyordum. Fakat akşamdan bir vak'a da yoktu. Halbuki gelinin arkasındaki bir çocuktu. Kendi kendime «gelin doğurmuş olacak» dedim. Aynı ev içinde bir yavru hayata gözlerini yumarken bir öğeri sessiz sadasız dünyaya gelmiş ve anası da en çok üç saat evvel dünyaya getirdiği yavruyu sırtına alarak acularımıza iştirake koşmuş, bizimle birlikte ağlıyordu... Kafamda bir öğütle, içimde bir çöküntü vardı: uçup giden yavruya, anasının perişan haline ve orada, aramızda ailemizden kimse'nin bulunmadığına acıyordum. Genç bir gelinin de bu hali ile ızdırabımızı paylaşmaya koşmuş olması karşısında da donmuş kalmıştım.

Her şey bitmişti! Akşam olunca öğrendik ki; bizim çocuk son saatlarını yaşarken gelinin sancıları tutmuş ve hemen evin arkasındaki çalıkların arasına koşmuş, orada gürültüsüzce yavrusunu doğurmuş ve eline geçirdiği bezlere sararak sırtladığı ile eve dönmüş. Kendi odasında bir saat kadar yalnız başına kalarak yavrusunu emzirmiş! Bu vaziyetten kaynanasının ve kocasının da haberleri olmuş, fakat o acıklı halimiz arasında bizlere saygısızlık yapmış olmamak için kimseye bir şey hissettirmemişler. İşte bir vak'a ki bu; köy kadınının bilgisizliği yanında metanetin ve diğer taraftan da ruh asaletinin canlı ve veciz bir ifadesi... Bu kabil doğumlar hemen her köyde vukubulan alelâde olaylardır. Bunlar ne doğuran ve ne de doğuranın mensup bulunduğu aile için böbürlenme vesilesi olan vak'alar değillerdir.

C — Doğum hazırlıkları:

Köyde doğuma hazırlık; zenginlik, fakirlik ve görgü gibi şeylerle ilgilidir. Durumları müsait olan köylü aileler do-

ğumdan önce gömlek, zıbın, entari, bez, kundak, beşik, kazbağı, takka ve silbiş gibi kendi tabirlerince (doğum âletleri) ni hazırlarlar. Ve çok zaman bunları çocuğu doğuracak kadından ziyade kaynana ve görünce gibi evin büyükleri hazırlar. Çocuğu doğuracak olan köy kadınlarından bu hazırlıkları bizzat yaparlar da eksik değildir. Fakat bunlar hazırlıklarını kimseye hissettirmeden yaparlar. Ve fırsat buldukça tedarik ettikleri doğum âletlerini sandıklarına veyahut bohçelerine yerleştirirler. Fakir aileler doğum zamanından biraz evvel veya doğumda ve doğumdan sonra da ellerine geçirebildikleri kullanılmış çamaşırlardan istifade ederler.

D — Çocuk doğuracak olan kadına köylerimizde (yüklü) ve çocuğu doğurmuş olan kadına da (lohusa) denir. Doğum normal olur. Ve bilâhare çocuğun anası da hastalanmazsa kadın en çok iki - üç gün kadar yatakta yatabilir. Çok kere çocuğu doğuran kadın ilk gün ailenin umumî işlerine karışır. Bir vak'a daha: yine Gökdere köyünde ihtiyar meclisi azasından bir arkadaşın çocuğu olmuştu. Öğretmen arkadaşım la köyde âdet olduğu veçhile aza arkadaşına tebrike gitmiştik. Evinin harman yerine bakan «yazlık» dedikleri dış sofasında oturuyorduk. Öğle vakti idi. Bir aralık karşımızdaki dere kenarından kavak ağaçlarının arasından birkaç sığırın oturduğumuz eve doğru kıvrak kıvrak geldikleri ve evin önünde yatmakta olan buzağuların da bağırsa, bağırsa sığırlara doğru koştukları görüldü. O ana kadar oralarda görülmiyen, arkasında çocuk sarılı bir kadının aşağı kapıdan çıkarak sığırlara doğru alabilmesine hızla koştüğünü gördük. Bize kahve pişirmekte olan anaları ve arkadaş da hemen bu durumla ilgilenmeğe başladılar. Kadın, koştı koştı, buzağılara yetişti, sığırlarla buzağuların arasına girerek onların emişmelerinin önünü almağa çalışıyordu. Daha sonra kocası da koşarak birlikte vaziyeti kurtardılar.

Ö anda öğrendik ki bu kadın o gece çocuk dünyaya getiren kadındır. Bir günlük yavrusunu sırtına alarak buzağları emmeden evvel sığırlarını sağabilmek için bu suretle ailenin iş hayatına hemen karışabilmiştir. Köy lohusası da işte budur.

Köyde lohusa kadın çok kere alınmış bir bez bağlar. Bu bez «nazar» dan kaçınmak ve lohusa alâmeti olmak üzere bağlanır. Köyde lohusaya hısımlar ve akrabası, eşi ve dostu tebrike giderler. Yakın akraba lohusa evine çorba, pide, çörek, pelte, köfte, yağda pişmiş yumurta ve buğday lâpası gibi yemekler gönderirler. Bir kısım köylerde lohusa 40 gün su içmez. Kırk gün erik, kızılcık, elma ve armut kurusundan hoşaf yaparak içerler. Köylerde «lohusanın mezarı kırk gün yanbaşındadır» derler. Lohusa hastalanmış ve bundan evvel de su içmiş ise «soğuklamış» denir. Buna (kardı) da deniyor.

E — Doğumla ilgili felâketler:

Köylerimizde doğuma ait en iptidai fennî malûmatı olan bir ebenin veya bir aile veyahut aile reisinin bulunduğunu göremedim. Hiç bir köyde mektep görmüş bir ebe dahî yoktur. Bu vaziyet yüzünden köylerde doğumla ilgili felâketlere her zaman şahit olunur. Anormal doğumlarda veya doğumda bilgisiz ebenin müdahalesiyle husule gelen müşkilâtli vaziyetlerde zavallı ana fiğan ve feryatlar içinde hayata gözlerini yumar. Doğumdan bir kaç gün sonra hastalanır, hasta kendi haline bırakılır, müthiş kan zayi eder ve ölür. Türlü hastalıklarla ihtilâl yapar ve bunu kimse bilmez, çok kere bu hastalıklar ana ile yavruyu hayattan çeker alır. Bu takdirde köylüler anaya ve yavruya «şehit oldu» derler. Bittabi köylerde doğumlarda temizlik kaidelerine hiçbir veçhile riayet edilmez. Hiç bir köy evinde ve köy ebesinde gazlı bez, pamuk, tentürdiyot ve ispirto ve

alkol gibi tıbbî ve sıhhi malzeme bulunmaz. Bir kısım muhtar odalarında bulunan ecza dolabından istifade etmeği kimse düşünmez ve bilmez.

F — Normal doğan çocukların bakımında ihtimam:

Umumî olarak köylü kadınlarının çocuk bakımına ait sağlık bilgileri yoktur. Köy sosyetesinde kadınlar muhitlerinden gördükleri şekilde çocuğu; kundakta, beşikte ve salıncakta büyütürler. Çocuğun büyüme işi göreneklerine göre oluruna bırakılır. Sıcak soğuk, ıslak, kuru; mikrop, pislik, cereyan, sinek, bit ve pire ve bunlardan gelebilecek tehlike ve hastalıklar köylü kadını için bilinen ve üzerinde durulan şeyler değildir. Köyde umumî gidişin veya bir köydeki bir kısım ailelerin diğer nahiyeye ve kasabalarla olan âilevi münasebetlerinin dereceleri itibariyle edindikleri görgü çerçevesinde çocuğun ana ve babası nasıl büyümüş ve büyütülmüş ise yeni doğan çocukta o suretle büyüme, beslenme; var olmak veya yok olmak zorundadır. Bir kısım köylerde çocuğu geydirme bakımından aile refahının göze çarpan tarafları vardır.

G — Çocuğa yapılan yardımlar:

Köyde çocuk kendi kendine hareket edebilecek bir çağa gelinceye kadar aile fertlerinden yardım görür. Tarlada ve umumiyetle iş sahasında gücü yetmiyen ve ailenin iş alanındaki duruma göre evde kalan ihtiyarlarla küçük yaştaki çocuklar yavruyu avuturlar. Bu yardımlar; çocuğun beşiğini sallamak, zarurî temizliğini yapmak, çocuk ağladığında lokum, kuru üzüm ve incir yedirmek, eline kaşık, maşa, ağaç parçaları, soğan, ceviz ve buna benzer oyuncak ve aygıtlar vermek suretiyle yapılır. İncir ve üzüm gibi yiyecekler bir bezin içine sarılarak ağzına verilir ve bezin diğer ucu da çocuğun göksüne ve herhangi bir tarafına bağlanır.

— Sonu var —

“ŞEYH ŞİKEM,” VAKFIYESİ

FEHMI AKSU

VAKFIYENİN BULUNUŞ HİKÂYESİ:

Sekiz yıl önce, Isparta evkaf mahzenini tararken (Şeyh Şikem) vakfiyesinin kurşun kalemle yazılmış, bozuk bir suretinde, vakfedilen arazinin hudutlarından bir tarafının «Kabri Yunus» a [1] bitişik olduğu şeklindeki bir ibareye takılmıştım.

Büyük Türk şairi «Yunus Emre» nin meşhur:

Çıktım erik dalına anda yedim üzümü
Bostan ısı kakıyup der ne yersin kuzumu

beytini şerheden Bursalı İsmail Hakkı merhum da [2] eserinde:

(Şeyh Yunus kaddesedirre hazretleri Anadolu Keçiborlu namı kasaba kurbinde olan gadir-i azamın canibi şarkisinde olan peşte tarafında bir karyede neşvünema bulup mezarları dahi ol karyededir) demişti.

Sınırlamada; bir kabre verilen nirengi ödevini, orada gömülü olanın şöhretile kıymetlendiriyor ve her Türkün gönlünde yatan yüce şairimizin (külü)nün, çevremiz topraklarında, belli bir yerde [3] saklı olabilmesinin heyecanile titreyordum. Vakfiye suretindeki o ibare ile merhum İsmail Hakkının bu ifadesi beni, Keçiborlu bölgesinin eski, yeni bataklık ve göletlerinin dört yanındaki tepeleri, mezarlıkları, mevcut veya örenleşmiş köylerini taramağa sevketti. «Yunus» un, herkesten bir beytini, bir nağmesini dinledim. Fakat, bin mezarda bir «Yunus» bulamadım [4]. Gerçe, beni yıllarca arkasında koşturan, kurşun kalemle yazılmış vakfiye suretinin aslını elde ettim amma, bana, her şeyden önce gereken (o) idi!.. Bu konuda, zihnimdaki bir istifhamı buraya da resmetmeden geçemeyeceğim:

Böcü zade gayri matbu Isparta tarihinde (sahife: 301 - 302) Şeyh Şikemin, Keçiborlunun şarkı şimalisindeki dağıda, bir türbede metfun olduğunu bildirmiş ve karnı ağrıyanların, yürüyerek türbesine gitmeleri, toprağından bir miktar yutarak dönmeleri halinde ağrılarının geçtiği ve sağlığında, bu

[1] Vakfiyenin bu nüshaya koyduğumuz dört parça fotoğrafında ilk sahifenin on ikinci satırı sonunda bulunan bu kelime, aslında (Kara Yunus) tur. Kurşun kalemle suretini alan zat, (kara) kelimesinin altındaki nokta gibi bir lekeden dolayı bunu (kabir) şeklinde naklettiği anlaşılıyor. Halbuki (R) den sonra bir (H) vardır. Aynı zamanda bundan önce gelen (bimülki) kelimesiyle mâna münasebeti aramak lâzım idi.

[2] Bakınız: Osmanlı müellifleri cilt: 1, sahife: 23 - 32 (ölümü: 1137).

[3] Yunus Emrenin dokuz yerde makamı olduğu söylenir (1) Bursadadır. Feylesof Rıza Tefvik gidüp görmüş, ziyaret hatırası bir nefes yazmıştır. (2) Konya Aksaray da bir tepededir. (3) Karamandadır. Bürhan Ümittoprak buradaki tekkenin mütevelliliğine ait 1175 H. tarihli bir vesika neşretmiştir. (4) Kula ile Salihli arasında Emre köyündedir. Manisa ortaokul tarih öğretmeni M. Çağatay Uluçayın Manisa Halkı ve neşriyatından «Yunusun mezarı» adlı bir broşürü vardır. (5) Sandıklıdadır. Sadettin Nüzhet ziyaret etmiştir. (6) Ispartanın Keçiborlu nahiyesinde bir köydedir. Bursalı Şeyh İsmail Hakkı merhum ifa ile etmiştir. (7) Erzurumda, Palandöken etegindedir. Erzurum tarihinde yazar. (8) Sivas giderken bir yol üzerindedir. (9) Porsuk suyunun Sakaryaya karıştığı Sarı köydedir. Eski kaynakların bir kısmının bildirdiği bu yer, sayın üstad M. Fuat Köprülü (İlk mutasavvıflar sahife: 311) kuvvetli bir ihtimal ile kabul etmiştir.

[4] Uluborluda adak yeri olarak (Yunus Emre) mahalle, cami ve zaviye olarak (Emrem) ve Ispartada mahalle adı (Emre) ve Yalvacın Gemen köyünde zaviye adı (Yunus fakih) adları vardır.

nevi ağrulara ilâç tertip ettiğinden dolayı kendisine «Şeyh Şikem» dendiği yolundaki halk tevâtür ve inançlarını nakletmiştir. Buna göre, şeyhin adı yoktur. Nitekim, vakfiyeden de bunu anlıyoruz. «Şeyh Şikem» ona verilmiş bir lakaptır. Gömüldüğü yer ise, Keçi- borlunun şarkı şimalisindeki bir tepededir. Acaba; İsmail Hakkı merhumun, hac yolunda, işittiklerine istinaden bildirdiği «Yunusun mezarı» bu, adsız şeyhin türbesi midir?..

VAKFIYENİN ADI:

Keçiborlulu Kadı Mahmut; ceddinin ihsan, mülk ve vakıf suretiyle tasarrufunda olan ve kendisine intikal etmiş bulunan Keçiborlunun muhtelif yerlerindeki emlakî evlâdına ve inkırazında su yollarının tamirine vakfetmiş ve zamanın hükümdarı (Fatih) Mehmet bin Murad hanın iznine iktiran ettirmiştir. Bu tescil, esasen Hamid oğulları zamanında kurulmuş bulunan «Şeyh Şikem» zaviyesinin, şimdi bir takım ilâvelerle, Osman oğullarının da müsaadesiyle resmiyetini teyitten ibarettir. Bu sebeptendir ki: elimizdeki vakfiye, Şeyh Şikem'in oğlunun torunu Kadı Mahmut tarafından (876 H.) de tescil ettirilmesine rağmen adı, kayıtlarda ve halk dilinde (Şeyh Şikem vakfiyesi) olarak anılmakta devam etmiştir.

VAKFIYENİN GENEL DURUMU:

1,43×,25 ebadındadır. Metnin boyu 130, satır eni 19,5, satır arası 1 santimdir. Kalın üç parça kâğıt üzerine arapça yazılmış ve eklenmiştir. Ek yerleri, iki yerinde karşılıklı Sahhalvasl ibaresile tasdik edilmiştir. Vakfiye önceleri 5 - 3 santim aralıkla katlanarak dürülmesinden, satırlar üzerine rastlayan dürüm yerleri, yazıların okunmasını zorlaştıran gayıplara sebep olmuştur. Sonradan, yerli, ipek kumaşa yapıştırılmak suretiyle korunmuştur. Vakfiyenin sonunda sağ tarafındaki ince yazıda bu vakfiyenin 25/ şevval /1218 de faziletlü Sadık efendi hazretlerinin ilâmi ve sadri Anadolunun emrile kü-

çük evkaf muhasebesine kaydedildiğine dair bir şerh vardır. Vakfiyenin arkasında da, bunun 14/ ağustos /1326 tarihinde (Lisanı osmaniye) tercüme edildiği yazılıdır.

VAKFIYEDEN ÖĞRENDİKLERİMİZ:

Vakfiyede dikkatimizi üzerlerine çeken mahalli tarih şahsiyetleri, birçok önemli yer adları vardır. «Şeyh Şikem»in Selçuk imparatorluğunun son ve Hamid oğulları beyliğinin ilk zamanlarını yaşamış ilim ve tarikat erbabından birisi olduğu anlaşılıyor. Hamid oğlunun beylik kurmasında ve çevre halkının dini, siyasi, fikri temayüllerini muayyen istikametlere götürecektir kudrette bir adam olduğunu açıklayan bir delil de, kendisine, Hamideli şimalinde, şarktan ve şimalden gelen tarihi yolların kavşağında Keçiborlu kasabasında madenleri, akar suları ihtiva eden mühim arazi, bağ, bahçelerin (sahibil mülkü vel kuvveti vel'iktidar sülâlei Fatihî memleketi veddiyar) olan (İlyas bey bin Hamid bey) tarafından «ihsan» edilmiş olmasıdır.

Vakfiyenin bu noktası, bize tarihi bir hakikati de perçinlemektedir. Malumdur ki: Hamid oğulları silsilesinde iki (İlyas bey) vardır. Birisi Hamid beyin oğlu İlyas beydir. Diğeri, torunlarında Muzafferüddin Mustafa (ölümü: 745 H.) oğlu Hüsameddin İlyas (ölümü: 777 H.) beydir. [5] Şeyh Şikeme ihsanda bulunan zat, vakfiyenin de açık ifadesinden anlaşıldığı üzere, Hamid beyin oğlu İlyas beydir ki: bazı eserlerde, Hamid ile Feleküddin Dündar bey (700 - 724 H.) arasına konmakta tereddüt edilmekte idi. Bu vesika, o tereddüdü giderecek kuvvettedir. Aynı zamanda, Kadı Mahmut, vakfını (876 H.) de yani Şeyh Şikemden üç batın sonra tescil ettirdiğine göre, takribi zaman farkı da, Şeyh Şikem'in İlyas bey bin Hamid beyin

[5] Bakınız: Üç mecmuası sayı: 4 Hamid oğulları sülâlesine ait mühim vesikalar: Neşet Köseoğlu makalesi.

كونه في الخلق من غير ان يخلق الله تعالى
 كتابه في كل وقت من اوقات الخلق
 وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى
 وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى
 وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى
 وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| <p> في كل وقت من اوقات الخلق وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى </p> | <p> وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى </p> | <p> وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى </p> | <p> وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى </p> | <p> وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى </p> |
| <p> وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى </p> | <p> وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى </p> | <p> وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى </p> | <p> وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى </p> | <p> وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى وما في ذلك من غير ان يخلق الله تعالى </p> |

muasını olduğunu izah etmektedir.

VAKFIYENİN TÜRKÇE METNİ: (6)

(Kullarını, sevdiği ve istediği şeylere muvaffak kılan tanrıya hamdolsun. Mahlûkatın içinden seçtiği resule ve anın hidayetiyle insanlara rehber olan âli ashabına selâm ihdasından sonra: hayır sahiplerinin hayırısı, halk arasında bilginlerin üstünü Şeyh Şikemin oğlu Şeyh Şücaüddinin oğlu Şeyh Yahyanın oğlu Kadı Mahmud (ki: tanrı onu âfetten, belâdan, aksi şeylerden korusun) her aklı başında olanlar gibi o da; mülk edinmedeki sebep, satarak parasıyla değil, geliri ile asıqlanmak olduğunu ve mülkün satılması, onun tamamen yok olmasını intaç ettiğinden meş'um bulunduğunu ve sadakayı yerinde kullanan ve meşru, kılan peygamberin «kişinin; çoluk çocuğunu beslemesi, sadakadır» yolundaki hadisini lâyikiyle anladığı için, sultanın defterinde yazılı ve zamanın ileri gelenlerinin şahadetile sabit olan arazi ve bağlarının sınırlarını belirtti. Bu arazi, bağ ve bahçeler halk arasında o kadar belli idi ki: kimsenin şüphelenmesine ihtimal yoktu. Babasından, ceddinden gerek mülk ve vakıf yoluyla ve gerek ülkenin fatihi sülâlesinden mülk, kuvvet ve iktidar sahibi İlyas bey bin Hamid bey tarafından akil ve resad erbabının mefhari, sulehanın umdesi, ülemanın zübdesi, zahidlerin bakiyesi Şeyh Şikem diye meşhur ve maruf olan merhum ceddine ihsan edilmek suretiyle intikal etmiş olan bu araziden: Keçiborlu ovasındaki bir kıf'aki; kıblesi Keçiborluya giren yol; şarkı, Keçiborluya bitişik olup cami yanında ve Kara Yunus ile kebiran ve Tağı ture namlarındaki zimmi mülklerine müntehi ve Sortu mezreasına bitişik çıkmaz yol; şimali ve garbi, umumî yol ile mahdut. Ve her bir dönümü malûm adımlarla 60 adım olarak on dönüm üzerine sayılmış bir kıf'a arazi ve yine sultan defterinde yazılı mezkûr kasabadaki harımlardan kıblesi Yunus bin Mehmet

mülkü ve şarkı adı geçen Yunusun mezreasına ve Recep ve Hızır ve Yakup mülklerine bitişik ve garbi umumî yola kadar uzanan bir kıf'ada on altı dönüm ve her dönümü malûm adımlarla 60 adım olan harım ve yine Yunus Fakih bin Hoca mülkiyle ve umumî yol ve Yakubun mülkiyle dört yanı mahdut olan bir kıf'a harım ve yine Keçiborlu nahiyelerinden Farı [7] köyünde vaki türkçede Sofu harımı denmekle meşhur ve ahali arasında şöhretine binaen hududunu saymağa lüzum olmıyan bir kıf'a harım ve yine Keçiborluda Sortu oğlu Ali mülkü ile mahdut şarkan umumî yola çıkan ve şimalen İbrahim mülküne bitişik ve garben Lâçin mülküne çıkan bir buçuk dönüm miktarındaki bağ ve yine Dağbağı denmekle meşhur kıblesi Hacı dede oğlu Nezir mülkü ile ve şarkı umumî yol ve Boryeri ile mahdut bir kıf'a bağ ve yine kıblesi ve doğusu yol ve garbi Yakup mülkü ile mahdut yarım dönüm bağ ve yine sultan defterinde kayıtlı mezkûr kasabada mevcut kıblesi Hasan mülküne şarkı umumî yola ve şimali Mehmet bin Yunus mezreasına ve garbi Sultan Şahın mezreasına çıkan ve her bir dönümü 60 adım olmak üzere on dönüm miktarındaki arazi ve yine Telüyük (Hüyük tepesi) yanında Müslimiye tarlası ile iki tarafı umumî

- [6] Vakfiyenin baş tarafında tasdik şerhleri tahribe uğramış olduğundan vakfiyeyi yazan ve mührü görülen zatan yazısı okunamamıştır. Buradaki diğer şerhler şöyledir: (1) Kütahya kadısı İshak Fakih münderecatına b'arak tasdik ettiğini (2) Kütahya kadısı Mahmud bin Fakih paşa bu vesikanın doğruluğunu (3) Mehmet bin Murad hanın iznile Ağros medresesi müderrisi olan Ali bin Süleyman kendisine arz edilen bu vesikanın münderecatına vakıf ve muttali olduğundan doğruluğunu (4) seraydan Hamid vilâyetine bu gibi işlerin tahkikine memur olan Lütfullah bin Ahmet de kendisine arz edilen bu vakfiyenin uygunluğunu tasdik ederek şerhetmişlerdir.
- [7] Farı öreni, Farı yaylası Keçiborlu ile Kılıç köyü arasındadır. Harabe önemlidir. Bakınız: Isparta İli Yer adları: Fehmi Aksu sahife: 22

yol ve Mustafa mezreasiyle çevrili on dönüm miktarındaki bir kıta bahçe ve yine kiblesi ve şarkı umumî yol ve şimalî cami vakfına ve garbi Mustafa bahçesine çıkan bir kıta bahçe ve yine Tebeşir taşı yanında Danişment dere-sine giden yol ve şarkı yol ve şimalî ve garbi arz hassaya bitişik sekiz dönüm kadar arazi ve yine Kükürt dere-sinde çıplak tepelerle mahdut on yedi dönüm bir kıta arazi ve yine Hoca mezreasi, cami vakfı ve umumî yol ile çevrili dokuz dönüm arazi ve yine Keçiborlu boğazında Akdağ eteğinde şö-hretine binaen hududu terk olunan bir kıta arazi ve yine bir dönüm miktarı hamam yanındaki bir tarla ve yine Meşhet tepesi yanında yola ve Timur tarlasına çıkan ve şö-hretine binaen tah-dit olunmayan bir kıta tarla ve yine kasaba dahilinde dört tarafı yol ve Mis-kince mülkü ile mahdut ahır ve bina yapmağa mahsus bir kıta arsa ve Anber burcu deresine akar su ile dönen de-ğirmenin yarısı. İşte bu gayri menkul-lerin tâdat ve tahdidi sabit olunca Kadı Mahmud; bu arazi, bağ ve bahçeleri bilûmum hukuk ve vecibeleri ve için-deki ağaçları ve akar sularıyla tarik ve levahikile beraber halis mülkiyetinden çıkarup ebnasına bundan sonra ebnai ebnasına bundan sonra ebnai ebnai ebnasına ve eğer (El'ayaze bihalikil'arzi vessema) ebna münkariz olduğu tak-dirde evlâdına ve evlât evlâdına ve eğer evlât dahi münkariz olduğu tak-dirde Keçiborlu camiinin yanında çeş-meye akan su yollarının taminine vakif ve habseylemiştir. Bu arazi, bağ, bah-çeler öşür haracından müstesnadır. Bu vakfiye içindeki şartlara riayet olun-mak şartıyla Osmanlı sultanı Mehmet bin Murad han tarafından vakfiyetine izin verilmiştir. Şer'i icabına binaen sahîh hüküm ile hükmedilmiş olduğun-dan bu gayri menkuller sahîh bir su-rette vakfedilmiştir. Zira musahhihi şer'i üzerine tescil olunmuş ve şer'i hüküm-lere göre hükümlünüş ve hükmi kat'i-si manialardan âri ve şer'i yola uygun bulunmuştur. Bundan sonra esbap ve usuli temellükten hiç bir veçhile hiç bir kimseye bu gayri menkuller mülk olamaz. Ebnai ve evlâdına, allah ve resule iman eden herkese mülk olarak helal olmaz. Müteğallib sultan, müteas-

sıp vezir, iptal eden vali, mürteşi kadı bu vakfı tebdil, iptal, tenkis ve tadil edemediği gibi şartları dahi değiştire-lemez. Her kim ki bunlardan birisini yapmağa teşebbüs eder yahut şer'i ce-vaz bulunmadıkça bu vakfa yanaşır veya şart ve kayıtlardan herhangi bir kayıt ve şartı batıla değiştirmeye baş-larsa haramı irtikâp eylemiş ve künaha müstehak olmuş olur. Buna mü'min olan cesaret edemeyeceği gibi peygam-berin (Şibrün minel'arzi yehuzühü el-merün) hadisini ve (Elâ lânetullahi alez-zalimin) ayetini işittikten sonra allahtan korkan bir kimse bunlara tasaddi ede-mez. Öyle ise, bu suretle vakfolan bu mülkleri satan, satın alan ve şer'i cevaz olmadan değiştiren yahut hibe ve ihsan eden kimselerin üzerine, allahın ve peygamberlerin ve meleklerin lâneti olsun!. Zira tanrı kitabına ve resul sün-netine muhalefet eden ve haramı helal ifikad eden ve müslim kardeşin işinin bozulmasına çalışan allahın gazabına uğrar ve yeri cehennem olur. Ne fena yerdir o cehennem!. Ve öyle kimse ü-zerine allahın, meleklerin ve cümle insanların lâneti olsun!. Tanrı kâfidir. Zalimler, mazeretleri menfaat vermiye-ceği bir günü azabların her çeşidi ve ikabların katmerlisi ile mücazat ve on-lara dünyada lânet ve ahirette cehen-nem vardır. Vakıf ecri allahdan bekler. Allah üstün yardımcıdır. Hayırlı iş ya-pandan ecrini zayı etmez. Herhalde hamdüsena tanrıyadır. Salât ve selâm, peygamber Muhammede ve ashabına-dır. Bu vakfın aslı, şartları ve kayıt ve tescili ve yazılması Hicri 876 senesinin rebiül'evvel ayının ortalarında vaki ol-muştur.

Vakıf - Allah sonunu iyi etsün - bu hücceti şer'iyede hikâye olunan şeyler hakkında aşağıdaki şahitleri işhad ey-ledi ve bu şahitler de bu hüccetin için-dekilere şehadet eylediler. Şahitler:

Ahmet bin Lâcin, ve Yakup bin hacı Bali, ve Nezir bin hacı Dede, ve Sofu Mustafa bin Hüseyin, ve Emre bin Ha-san, ve Hacı bin Gönce, ve Yusuf bin Abdullah, ve Nezir bin Şeyh Şirvan, ve Hasan Fakih bin Hacı, ve Elvan bin Mahmud Fakih, ve Eyub Fakih bin Mustafa, ve Elvan Fakih bin Ali, ve Mustafa bin Hüseyin, ve Aruz Fakih bin Ramazan, ve Yunus Fakih bin Hoca.

(İSPARTA İLİ ŞAİRLERİ) ALİ RAĞİP

Yazan: NURİ KATIRCIOĞLU

Kıymetli maliye memurlarımızdan Yalvaçlı Küçük Abdi rahmetlinin büyük oğlu olan (ALİ RAGİP) 1313 - 1898 de Eğridirde doğmuştur. İlk tahsilini Yalvaçta, orta tahsilini Konyada, yüksek tahsilini Ankara Hukuk Fakültesinde yapmıştır. Ragıp: kabına sığamıyan bir zekâya maliktir. Onun zekâsındaki kudret, hafızasındaki kuvvet, azmindeki sebat çok yüksektir.

Ana lisanı kadar çok iyi bildiği Fransızca'yı: önce Vizantalın lügatini tamamen ezberlemek ve sonra Hâkim Sokratın Felsefesini okuyup motamo terceme etmek suretiyle, iğne ile kuyu

kazar gibi kendi kendine öğrenmiştir. Denilebilir ki, Ragıp kendini kendi yetiştirmiştir.

Gençliğin kemali içinde bulunan RAGİP bazı memuriyet ve öğretmenliklerde bulunduktan sonra hâkimlik mesleğinde karar kılmış ve bugün İzmit Sulh hâkimi bulunmaktadır.

Bazı eserleriyle beraber güzel şiirleri vardır. Elde edebildiğimiz birkaç şiirini yazacağız. Güzel ve zengin bir şiir mecmuası bulunduğunu haber aldık. Bunu yurdunun dergisinde neşrini kendilerinden rica edeceğiz.

Umumî harp içinde İstanbulda yazdığı bir şiiri:

K A R L A R

Karlar yağar güzel vatan bak göksüne.
Bembeyaz bir kürk giydirir semâ yine..
Sokaklarda dolaşır dondurucu bir rüzgâr..
Sanki öpüp okşayacak taze, sıcak bir yüz arar.
Omuzunda yumuşak, lâtif kürkleriyle
Geçen biri buzlulara bir şey sorar..
Kimbilir, bu semâların hangi meçhul diyarından
Uçup gelen beyaz tüylü kelebekler
Pek sevimli yolculardır, uzaklardan gelmişler..
Kürklerine bürünen ey peri yüzlü güzeller..
İşte sizi bu sevimli kelebekler
Bir ân için sevecekler, öpecekler..

Karlar yağar, hayalimi uzaklara savurur..
Yükseklerde oğulduyor başı dönmüş bir fırtına.
Fakat niçin her düşünce, her hatıra;
Yüreğimi ateş gibi kavuruyor?
Anadolu! Ey ebedi derflilerin gönüldaşı
Şimdi ne haldedir dağların başı?
Şimdi ne haldedir öksüz yuvalar?..
Tarlalarda, bahçelerde sustu en son civiltılar..
Kuru, çıplak dallar yetim bir hasretle titreşirler..
Ovalarda, sahralarda savrulan bir inilti var
Dağyolları kapanmıştır, ağıllarda koyunlar.
Yorgun yorgun beklesirler..
Köyler susmuş, o kapkara, mağmum, harap
Bahçelerden mavi dumanlar çıkar.

KARLAR YAĞAR

Tarihlerin körpe yeşil yavruları: ekinler
Başlarını kışın beyaz tülleriyle örterler,
Gizlenirler. Fakat çiftçi ocağının başında
Uyuklarken onu görür, onu sever, düşünür,
Onun için en tatlı bir emel yanar tâ kalbinin içinde..
Ana, bacı, çoluk, çocuk
Düşünceli benzi uçuk
Nişanlıya koç Hasanın askerden
Yolladığı son mektuptan söz açarlar hep.,

Karlar yağar... Fakat yağsın
Siperlerde uyuyordu bekleyen
Türkoğlunun iman dolu yüreğinde kükreyen
Ateşleri söndüremez...
Bu: tipiler, kasırgılar, boralar
Yurt yolunda cihadeden alınları döndüremez
Ey fırtına, ey soğuk kar!...
İşte benim gönlümde de pek yakıcı bir arzu var..
Kafkasyanın, Galiçyanın
O aktaşlı dağlarında şehidolan
Vatan için, namus için şehidolan
Türk yavrusu; gözüm gönlüm seni arar
Ey kimsesiz bir bucakta sükûteden yetim mezar.

MÜNACAAT

1

Kemalihakmetinden bu kalbizarın
Daima kısmeti ok mu yarabbi.
Nasibi yanmak mı bu şûrezarın
Veren bulunmaz mı bir su yarabbi.

2

Mihnetle kavrulan selâmetister.
Selâmet bulursa saadetister,
Hayat ehli bilmem nehaletister
Nedir bu ızdırap, korku yarabbi.

3

En güzel, âsude, şirin temaşa
Arzeder bir müphem, acımuamma
Bu hain yoksulluk, hududsuz mâna
Niçin hayalime doldu yarabbi?

4

Ruhutabiâtın şiri handanı
Kalbihakikatın ahilerzanı
Mihrifaziletin aşkınsuzanı
Hangi fezalarda soldu yarabbi.

5

Varsa bu zulmette bakadan eser
Nesimifeyzinle tecelli eder.
Bana birhak, şirifazilet yeter
Başka nelâzım kâfi bu yarabbi.

6

Açılsa müebbet leyali-sükûn
Saçılma eşyaya lâi-sükûn
Nasıl bir cilvedir kemali-sükûn
İrişmek dilersem çok mu yarabbi.

7

Ummanı-hilkatte düştün natüvan
Silindi fikrimden zaman ve mekân
Azimle çarpışan bu ruhu-viran
Kaç kere imtihan oldu yarabbi.

8

Dinmez bir fiğan var akıp gidiyor.
Hatı peşine takıp gidiyor
Yüce vicdanları yakıp gidiyor.
Hükmü-adaletin yokmu yarabbi?

1

Ey gönül mümâsın hâke inmezsin
Gördüğüm hakikat efsâne değil
Ezeli fiğansın asla dinmezsin
Duyduğun nay, ud, keman değil:

2

Ferağat canını yalak sananlar
Vuslat perisini uşak sananlar
Zümrüdûankayı çaylak sananlar
Hayvana binerler, insana değil:

3

Akili mestetmez aşkın şarabı
Gönül mucesinin yoktur hesabı
Dikkatle okuyan işbu kitabı
Zemine başverir, zamana değil:

4

Â'demde doğmıyan bakayı bilmez
Derdi anlamıyan devayı bilmez
Aşkın fevkındaki sevdayı bilmez
Sözümüz arife, nadana değil:

5

Demişler varlıkta azatlık yoktur.
Yeşil ovalarda bataklık çöktür.
Hey âdem, gördüğün dünya konuktur.
Â'dem menziline bigâne değil:

6

Ölümlle gelseydi hayatın sonu
Toprakını olurdu mema'nın sonu
Çimenden, kuşlardan dinledim bunu
Zaman ayılacak mestane değil:

7

Mağlûbu-hilkatsin zavallı insan
Varlığın değilmi aczine bürhan
Meflucu-kudrettir aşkı yaratan
Yoksa gönlüm gibi divâne değil.



HEYHAT

1

Ey âvare gönül âdem oğlunda
Vefamı ararsın, vefamı heyhat?..
Görmeden geçtiğin dirlik yolunda
Safamı ararsın, safamı heyhat?..

2

Kaza eli atmış seni meydana
Düşürmüş bir onmaz kahrı hicrane
Derdin sayısızdır, değil bir tâne
Devamı ararsın, devamı heyhat?..

3

Gittiğin bir uçsuz bucaksız dere
Bunalır düşersin günde kaç kere
Tırmanıp çıkmadan yüce bir yere
Havamı ararsın havamı heyhat?..

4

İçinden yükselen sese kulak ver
Bu ses yazık sana (yüf) diyecektir
Her geçen dakika söyleyecektir:
Rehamı ararsın rehamı heyhat?

Atabeyde Folklor Araştırmaları

— No. III —

Mahmut Kıcıcı

Osmanlı İmparatorluğunun Bilhassa son zamanlarında henüz pek gençken askere alınarak 9 — 10 yıl gibi uzun bir müddet sıcak aile yuvasının şefkatinde, samimiyetinden, acı tatlı bütün hatıralarından mahrum kalan kimsele-
rin kalpleri dâima tahammül edilmez bir sıla hasretile dağlanmıştı. Doğup büyüdüğü halde babasını göremiyen yavrular, bir kaç gün veya aylık gelin iken kocasından ayrı düşen taze kadınlar, evlât sevgisiyle yanan saçları ağarmış dul analar çok kere ebedi hüsrana çevrilen duygularını feryatlar halinde aksettirebilmişlerdir.

Onlara ayrılık destanları, yakımlar (ağıtlar) vesair şekillerde rastlıyoruz. Bir kısmı dillerde bazı beyit veya bend-
leri unutulmuş, yahufta tahrif edilmiş olarak yaşıyorlarsa da, çokları unutulmuşlardır. Eksik olmakla beraber bir oğul ve ana arasında içten dert yanmaları anlatan bir kaç satır.

Gıcıla, hey ganlı gavak, gıcıla,
Bastırdılâ (â) ardıcıla tuncula (1)
Beni anamdan ayırdılâ gücüle
Ah ölümden üstün gelen ayrılık,
Ayrılık, ayrılık, zalım gurbetlik...

Şu karşıdan bir ay doğdu dolunmaz,
Hayali görünû, kendi görünmez
Şu karşıda oturan yavrummudur
bilinmez

Ah ölümden üstün gelen ayrılık,
Ayrılık, ayrılık, zalım gurbetlik,

İğdenin dalları gaynâ gatan,
Şu karşıda yavrummudur oturan?
Gücüm yetmez varen giden getiren
Ah ölümden üstün düşen ayrılık,
Ayrılık ayrılık, zalım gurbetlik.

MUHTELİF PARÇALAR

Kötü gurbet ele gidsen gelinmez
Örda nolup nelecem bilinmez
Ben ölüsem bana ağıla bulunmaz
Kefenimi boynuma sarâ ağlarım.

Geldi geçdi heyal gibi, düş gibi,
Uçdu gitti yüce dağdan guş gibi.
Birlik nişanesi galdı burda garâ guş
gibi

Gençlik hatırıma geldi ağlarım.

Ne yazmış hakdan gelen gazılâ,
Ciğerime bi od düşdü sızılâ,
Deli gönül silasını özülé,
Özü dağlı guş ben oldum ağlarım.

İçmişem bâdeyi uradım derde,
Canım feda olsun merdoğlu merde
Soralâ bana mekânın nerde,
Ağların, garibin, kimselerin yokdur.

Bi şikâyetim vâ çarkı felekten,
Feleğin gonağına endin, ağların
Gece gündüz bi zevdaya düş oldum
Doğdum doğalı pişman oldum,
ağların.

Kul olaydım gametine, boyuna
Bülbül gondı bahçesine bağına,
Benim yavrum gine geledi eline,
Mevlâm ganat verse de uça da gelse
Hızır himmet etse yarıları aşıa da gelse
Salını salınevése de hızıra

Hızırın atıua binse de gelse.
Feleğilen oynarmış gülmüş mü vâ?
Yalan dünyada murâda ermiş mi vâ?
Hele ben eremedim murâda bilmem.

(1) üzerine (âü) işareti konulan sesli harfler
uzatılarak okunurlar.

Aşağıdaki yazıda da Osmanlı kanunlarının müsaadesi hasebile, bir bayanı olduğu halde ikinci bir defa daha evlenen bir erkeğin, o çeşit aile hayatını anlatan hususları fazlası lâfife bir azı da hakikat olmak şartıyla, şen bir deyişle kendi ağzından dinlemektedir.

Kırk gurusadır eşeğim,
Garlı dağlâ aşayım;
İkisini birden boşayém, (2)
Yandım iki avrad elinden.

∞

Küçüğünü yanıma além,
Böğünü canıma sarén
Ben bu derde nasıl çare bulén
Yındım iki avrad elinden.

~~~~~

## SELVİ AĞACI

(Şair, Mazlum Kenan Köstekçinin  
aziz ruhuna)

Söyle, sarıyormu selvi dalları,  
Akşamın kararan tülleri gibi,  
Çürüyen tenini, siyah kolları  
Sıktımı zamanın elleri gibi?

§

Sana çokacıldım kardeşim kadar,  
Her saat acıyla yüreğim kanar,  
Uculmaz yaraya ne etsin bahar.  
İnceldim sazımın telleri gibi,

§

Kenanım çok hazin ölümün varmış,  
Yemyeşil kabrini çiçekler sarmış,  
Ahınla, ömrünü hicranlar karmış.  
Kayboldun baharın yelleri gibi,

§

Hayatın tadını şüerde buldun,  
Derdinle inlerdin ülküne kuldun.  
İREM'de açılmış pembe bir güldün.  
Kurudun kalbimin gölleri gibi,

§

Derenin boyunca bir nerkismiydin?  
Sessizce yaşardın hayal his miydin?  
Ruhumu karartan ince sis miydin?  
Çilemin bitmiyen yolları gibi...

Edremitli: Mehmet Çakırtaş

Birine aldık asdar  
Birisi ak sadelê iste,  
Allah ikisinin ölüsünü birden göstê,  
Yandım iki avrad elinden

∞

Birisine aldık edik  
Birisine daha alalık dedik  
Biz bu hâlî nerden yedik  
Yandım iki avrad elinden.

(2) ( é ) işaretli ( é ) ler ( eyi ) kelimesindeki é gibi telâffuz edilecektir.

## Isparta Yaylâsına

(ÂŞIK DİLİLE)

Ataylarla ördek iner  
Göllerine kışın yaylâ  
Karlar yağar yağmur dîner,  
Göç edelim taşın yaylâ

§

Uzaklaştı baharların,  
Buz bağladı pınarların,  
Eksik olmaz rüzgârların.  
Hazin hazin düşün yaylâ,

§

Bülbüllerin ötmez oldu,  
Koyun boralarla doldu.  
Çiçekli mevsimin soldu.  
Öksüz kaldı kışın yaylâ,

§

Efsanesin dilimizde,  
Sazlar sustu elimizde,  
Bu yaralı gönlümüzde,  
Bulunamaz eşin yaylâ

§

Âşık Mehmet pîr yanında,  
Gönlü kaldı ( cananında )  
Sütten beyaz gerdanında,  
Bir incidir yaylâ

Edremitli: Mehmet Çakırtaş

# Ispartalı Âşık "Seyranî,"nin divanından [1]

## KOŞMA

Gözlerim yolların ey lebi şirin  
Gözüm yolda hayli zaman oldu gel  
Ferhadın olalı dilde nazenin  
Teşne gönlümüz tufan oldu gel

Seneler dolandı dil ilâmına  
Günler akşamlıdır nil eyyamına  
Ruzu kasım erdi gül aramına  
Bülbüle gonceler nihan oldu gel

Uçurdu yavrusun kuşlar yuvadan  
Gözlerim bir name gele sıldan  
Bağlandı yollarım kıştan havadan  
Yüce dağlar başı duman oldu

SEYRANÎ âşıktır âdemden beru  
Bana aşkın mührü hatemden beru  
Görmeyeli hüsnün o demden beru  
Gözlerime cihan zindan oldu gel

## KOŞMA

Sevdiğim sevdaya düşürdü beni  
Gösterdi aşkıdan evvel derdimi  
Bir söyünmez nare yaktı bu teni  
Gittikçe artırır güzel derdimi

Bu derf dolandırır beni gurbet el  
Tabibim cerrahım kanda isen gel  
Bu vücudum şehri gamdan mükemmel  
Desti mimar kodu temel derdimi

Benim derdim değme dil çekebilmez  
Gözlerim yaşını nil çekebilmez  
Ne serkerdan maye fil çekebilmez  
Götüremez yüz bin cemel derdimi

SEYRANÎ çektiği çok canda bilmez  
Çekmeyenler ehli irfanda bilmez  
Çaresin Eflatun Lokman da bilmez  
Ahir derman bulur ecel derdimi

## KOŞMA

Ervahta her kısmet verilür iken  
Aşkı nasip etti sübhan bizlere  
Ruhlar bir araya derilür iken  
Âşık olsun dedi canan bizlere

Düâlem oldular mevlâya gulâm  
Hazreti resul endi bu enâm  
Hazînei serden her türlü kelâm  
Verildi tutii lisan bizlere

Dergâhı mevlânın mihmanesiyüz  
İlâhi canın mestanesiyüz  
Mahbublar şahının divanesiyüz  
Ehli diller olur hayran bizlere

SEYRANÎ ednayüz türap aşımız  
Seyranî kimyayüz türap aşımız  
Seyranî yektayüz türap aşımız  
Gene yerimizdir mihman bizlere [2]

Aşkında güzel haleti irfane yetiştim  
Yaktı beni aşk şiddeti efgâne yetiştim  
Gaflette idim ben beni bilmez idim asla  
Kondu sere aşk hücceti oyane yetiştim

Sundu camını lâl-i lebin bana saki  
Kandı bu gönül lezzeti peymane yetiştim  
Eyledi kerem tabibi lokman dile aşktan  
Dil hasta iken vusleti dermane yetiştim

Vahdette iken âfeti devran nazar etti  
Gördüm cemalin sureti rahmane yetiştim  
SEYRANÎ görür âleme seyran ola hayran  
Berekâti kerem cenneti gulmane yetiştim

[1] Âşık Seyranî hakkında bakınız Ün mecmuası:  
Sayı 99-102 ve 112-113 Naci Kum.

[2] Bu koşma Çünür köyünden Tahir Ayazlı  
verdiği cöngkte de aynen yazılıdır.

## ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

## ISPARTA'DA SAN'AT OKULU

Kemal TURAN

Birinci kânunun ilk haftasında Isparta, bir sonbaharın rahat serinliği içinde idi. Ortaokulun önünden, avludaki talebenin canlı ve neş'eli kaynaşmasını gözlerimizle okşayarak geçtik. Gülyâğı fabrikasına doğru giden cadde üstündeki güzel sıra evlere, bir yenisini katmağa çalışan ameleler, bizi acele bir bakışla süzdüler ve işlerine koyuldular. Köşeden aşağı doğru saptık. Eğridir'e giden eski şose üstündeki iki büyük pavyondan alttakine girecektik. Bir basamaklı ufak demir kapıdan girdiğimiz bahçeye birçok yeşil çimenler, adalar halinde gelişigüzel serpilmişti. Bunların arasındaki zikzak yollardan bir sete çıktık. Ve birkaç ayaklı merdiven bizi asil yapıya kavuşturdu. Kapıdan girilince sağda, solda ve karşıda birçok adalar vardı. Biz bir boş ders odasında hayli kaldık. Talebe avluda jimnastik yapıyordu. Ders odasındaki ikişer kişilik yeni sıraların, sarı cilâlı, munis rengi bizi burada epiyce alıyordu. Divardaki siyah yazı tahtası bile beyaz badanalı divarların âdeta bir süsü idi.

Pavyonun alt kanadından bahçeye çıktık. Jimnastiklerini bitirmiş olan çocuklar üst kanattaki atölye kısmına girdiler. Biz de onları takip ederek yine birkaç ayak merdivenle bu sefer pavyonun batı kanadına girmiş olduk. İlk uğradığımız tesviye atölyesinde, çocuklar ayakta ve her biri sıra sıra tezgâhlara iştirilmiş bir mengene önünde idiler. Selâmlaştik. öğretmenlerinin emriyle işlerine koyuldular. Eli beş küçük kafa, mangelere eğilmiş; ellerindeki eğeler birçok sesler çıkarıyordu. Bu yıl açılan okulun birkaç haftalık talebesinin yapacağı şeyler çok basitti. Biraz enli ufak bir demir parçasını muntazam üçgen ve dörtgen yapmak... Yavaş yavaş bu temrinler ilerliyecekti. Hattâ bir çokları ikinci ve üçüncü temrine geçebilmişlerdi. Bunlardan birinci temrinlerini bize gösterenler, munis ve ciddi bir sevinç içinde idiler. Demir atölyesinin yanındaki büyük salon ikiye bölünüyordu. Bunlardan birisi marangoz, öbiri de demirci atölyesi olacaktı. İkincide ameleler büyük bir ocağın tuğlalarını yerleştiriyorlardı. Geniş davlum-

bazı ve tavanda kaybolan bacasıyle bir ocak yapılmış, öbirine geçilmiştir. Bu atölyede sıcak demir işleri yapılacaktır.

Isparta San'at okulu, açılışının ilk ayında tesviye atölyesini kurabilmiş ve nazari derslere başlamıştı. Pek yakında marangozluk ve demircilik dersleri de başlayacaktır. Bizim tesviye atölyesinde gördüğümüz çocuklar, işlerine sıcak bir duygu ile sarılmışlardı. Hepsinin zekâsı, hangi şartlar içinde böyle bir okulun kendilerine kapılarını açtığını kavrayacak, uyanıklıkta idi. Gerçekten okul avlusunun ötesinde siyah elbiseleriyle kaynaşan, yurdumuza sığınmış yabancı askerler dünyanın nasıl bir badire içinde yuvarlandığını, yavrularımıza anlatan canlı birer misaldirler. Isparta sokaklarındaki bu yabancı kalabalık iki büyük zümreye bölünerek çarpışan insanlıktan bir parça idi. Gerçekten milyonlar birbirinin canlarına kıyıyorlar, yüzyılların emeklerini yıkıyorlar. Beşerin övünülecek eserleri

kalmıyor. Bu maddi yıkılışın yanında manevi duygular da en büyük zararı görüyor. Böyle büyük bir yangın içindeki Türkiye, harp dışı politikasının kuvvetiyle, ölüm ve ateşten korunarak memlekette yer yer mamureler kuruyor, yeni yeni okullar açıyor, gençlerin daha iyi yetişmelerini sağlıyor.

Isparta San'at okulu çocuklarının sıcak bakışlarında böyle bir gerçeğin kavrandığını görmek mümkündür. Bir kaç yüz metre ilerde ikinci yılına kavuşan Kız Enstitüsü talebesinin çehresinde de aynı sevinçli duygunun masum izleri vardı. Bu kızlarımız, ilkbaharın güneşli bir günü, okullarına gelerek kendilerine çok çalışmalarını söyleyen Yüce Milli Şefin eşsiz huzurunu, henüz yeni açılan San'at okulundaki genç arkadaşlarına da anlatmış olacaklar. Çünkü her iki okulda da, yavruların, yüce Şefin büyük adı anılınca, minnetin en derinini duydukları gururla görülüyordu.

### DÜZELTME:

Geçen 114 - 115.inci sayımızda, (Cümhuriyetin yirminci yılı) makalesinde, 1572 inci sahifenin 20 inci satırındaki (..... eserlerine dair bir açıdan....) ibaresi (..... eserlerine dair bir açıdan....) şeklinde yanlış dizilmiştir. Özür dileyerek düzeltiriz.

# Barla'da Çeşnigirpaşa camii

ve

## ESKİ ESERLERİ

Neçet Kösceoğlu

On, Hâlkevleri dergileri arasında ençok vazifesini başarmış olmasına rağmen, Eğridir müstesna olmak üzere Isparta'ya bağlı kaza ve nahiyelerde yapılan incelemelere gereği gibi yer verememiştir. Bundan böyle okurlarımız bu nevi araştırmaları Ün'ün her sayısında bulacaklardır. Biz bu yazımızla Eğridir kazasına bağlı Barla nahiyesinde bulunan Çeşnigirpaşa'nın eserleri hakkında topladığımız malûmatı sunmakla bu tetkiklere yol açmış bulunuyoruz.

Barla'nın Cuma mahallesinde Çeşnigirpaşa camii adı ile anılan bir cami vardır ki duvarlarında bulunan iki kitabe Çeşnigir adı hiç geçmemektedir. Yazacağımız vesikalardan da anlaşılacağı veçhile Barla'nın Firekos denilen mevkiinde bulunan bir bağ ile Şarabhane önü denilen yerde diğer bir bağ ve Kadıyeri adı ile anılan bir mevkide bir miktar tarla bu cami evkafındadır.

Yine bu vesikalardan anlaşıldığına göre esas cami yıkıldıktan sonra Çeşnigirpaşa tarafından yeniden yaptırılmıştır.

Camide iki kitabe vardır. Biri cami içinde diğeri dışındadır. İçinde olan şudur:

Taşın bir yüzü.

*Elhafız Tufî bin Ebubekir rahimehullah  
Elkaramanî fi tarihi sene  
erbaa ve tis'ine ve seb'amie (1)*

Taşın diğer yüzünde ise

*Eddünya cifetün ve talibüha kilâbün  
Meutül'alimi meutül'alem (sadakallah)*

Bu yazı vardır. Taşın uzunluğu 0.28,

genişliği 0.25, harflerin uzunluğu ise 0.09 santimdir.

Bu yazı o kadar acemice yazılmıştır ki o devre rastlıyan kitabeler içinde bu kadar fena yazılısı hiç görülmemiştir. Aynı zamanda (*Sadakallah*) tabiri de yanlışdır. Çünkü son iki satır Allah sözü değildir. Allah sözlerinde bu tabir kullanılır. Fakat taşta bu yazı pek açık olarak görülmektedir.

Yazının okunmıyan bir yerinin olmaması, fena bir şekilde yazılması, kitabenin ya cahil bir adam tarafından yazıldığı yahut başka bir yerden kopu-ye edildiği zannını vermektedir.

Caminin kuzey tarafında olan kapısı üzerinde ikinci bir kitabe vardır ki o da şudur:

*Elmerhum-ül-mağfur El-mahtec*

*İlâ rahmeti rabbihillâtif min hac...*

*Tarih fi sene seb'a ve seb'in ve seb'amie*

Bu kitabe yukarıda görüldüğü gibi üç satırdır. Nokta ile gösterilen yerdeki isim okunamamıştır. Yalnız c, e, n harfleri pek açık olarak okunmaktadır. Kelimenin başında m harfine benzeyen bir harf ile r harfi gibi uzanan bir harf vardır ki bunu böylece kabul ettiğimiz takdirde «Mercan» suretinde okumak pek mümkündür. Bir mezar taşı olması muhtemeldir. Taşın şekli bnnu göstermektedir. Bulunduğu yer yani caminin

(1) Bu kitabeden bir defa Ebcüzzade ve ondan naklen Kitabeler adlı eserinde Uzunçarşılıoğlu bahsetmektedir. Fakat her ikisi de kitabenin Ebubekir Karamanî'ye ait olduğunu yazmaktadırlar. Fakat her ikisi de kitabeyi görmedikleri için Ebubekir'in oğluna ait olduğunu anıyamamışlardır. (S.224)

kuzey cephesi duvarı (1310 - 1892) de bir metre eklenerek uzatılmış ve toprak çatı da kiremid çatıya tahvil edilmiştir. Kitabe de bu eklenen yere konulmuştur. Buna nazaran kırılmaktan vıkaye için taşın buraya sonradan konduğu hatıra gelmektedir.

Doğru ibareli olan bu kitabe o kadar güzel bir sülüs ile yapılmıştır ki birinci, yani Karamani kitabesine hiç benzememektedir.

Caminin duvarları taştan ise de çatı ahşaptır. Minaresi 20 metre 60 santimdir. Baştanbaşa kırmızı tuğladan yapılmıştır. Yalnız yapıyı süslemek için bir metre kırmızı tuğla bir metre de yeşil çini görünecek şekilde yapılmıştır. Çini gibi görünen tuğlalar çömlekçilerin kullandığı sır denilen bir maddenin tuğla üzerine sürülmesinden ibarettir. Aradan zaman geçince çini gibi görünen bu surlar, soğuşun tesiriyle düşmüş ve bazı yerlerin de kırmızı tuğla meydana çıkmıştır. Eğer çini olsaydı çatlak yerlerdeki renk beyazımsı olacaktı. (2) Uzaktan bakılınca çiniler bir halka halinde görünmektedir. Çini halkalar on, kırmızı tuğla halkaları da on adettir. Minarenin şerefeden yukarı olan kısmı (1330 - 1911) de büyük zelzelede yıkılmış ve sonradan halkın ianesiyle İldos'lu hacı Raşid usta tarafından köfke taşından yapılmıştır. Minarenin kaidesi de iyi işlenmiş köfke taşındandır. Çevresi 6 metre 10 santimdir. Şerefeden aleme kadar olan yükseklik tam 6 metredir.

Çeşnigir camisine dair vesikaları yazmazdan evvel kitabeler üzerindeki adlar üzerinde biraz durmak istiyoruz.

Isparta vilâyeti içinde ve civar vilâyetlerde bulunan kitabelerde de bu isimlere rastlanmaktadır.

Isparta'nın Karaağaç kazasında ve Antalyadaki bazı kitabelerde Ebubekir adı geçmektedir. Karaağaç'ta Fatih camisi adı ile anılan büyük caminin (680 - 1281) tarihli (3) kitabesinde (Alâ yed-il-mimar Ebubekir) ibaresi vardır. Bundan başka Antalya'da hükümet binası karşısında (1330 - 1911) de yıkılan sur'un

kalan parçası üzerinde bu sur'un (Ğı-yastüddin Keyhusrev bin Keykubad) zamanında (642 - 1244) tarihinde (Ebu-bekir Seyyid) adlı biri tarafından yapıldığı yazılıdır. (4)

Bu binalar tarih bakımından çok ayrı zamanlarda yapılmakla beraber birincisinde açık olarak mimar kaydı olduğuna göre ikincisinde geçen ad'ın aynı adama ait olmadığa anlaşılmaktadır. İkincide mimar kaydı yoktur.

Barla'da bulunan Çeşnigir camisinin ilk mimarının, Karaağaç'ta bulunan kitabede adı geçen Ebubekir, mimarın oğlu olması ihtimali vardır. Bu devirlerde sanat adamlarının pek bol olmayışı ve bu gibi sanatların babadan oğula geçmesi bir âdet oluşu bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Bir de şu ihtimal vardır. Bina görünüşe göre temel bakımından çok eskidir. Bu binanın Ebubekir tarafından yapıldığı ve oğlu Tufti bin Ebubekir tarafından (794 - 1391) tarihinde yapıldığı da hatıra gelmektedir.

Bu hususta nasıl düşünülürse düşünülün bu caminin Çeşnigirpaşa tarafından değil Ebubekir veya oğlu tarafından yapıldığı ve Çeşnigirpaşa tarafından yalnız tamir edildiği anlaşılmaktadır. Bu tamir esnasında bu taşlar duvara tekrar konulmuştur.

Bu tarihlerde bu bölgenin Karaman nüfuzu altında bulunduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Çeşnigirpaşa'ya gelince adı belli olmadığı için hakkında bir şey söylemek mümkün değildir.

Bu camiye ait vesikalarla mezar taşları hakkındaki araştırmaları gelecek sayıda neşredebiz. (5)

(2) Uzunçarşılıoğlu, Kitabeler adlı eserinde bu minarenin sırlı tuğlalarının görünüşüne kapılarak çini'den yapıldığını yazmaktadır. (S. 221). Ispartada kendilerine nasıl söylemişlerse o şekilde yazmış olcaklardır.

(3) Üç'ün 24'üncü sayısında, Şarki Karaağaç kitabeleri adlı makalemizde bu kitabelerin ayanı vardır. Daha fazla malumat almak isteyenler olursa oraya müracaat edebilirler.

(4) Antalya tarihi (S. 55).

(5) Bu yazıya ait vesikalarla bazı önemli malumatı veren arkadaşım Sait Demirdal'a teşekkür ederim.



# XV inci Asır sonunda Isparta ve havalisinin İktisadî ve İċtimai̇ Būnyesi

Yazan: Dr. Neşet Çağatay

— Geçen sayıdan devam —

|                                               |                                        |                                        |                                           |
|-----------------------------------------------|----------------------------------------|----------------------------------------|-------------------------------------------|
| Âsiyabı Ahmet bey 2 kı'ta<br>40               | Boyahane (1)<br>fi sene 400            | Badiheva<br>150                        | Mukataai tahunhane<br>mülki Ahmet bey 450 |
| Mukataai pazar pambukovası<br>maa ihtisap 800 | Hasıl çeltük der karyei mezbure<br>350 | (Bir mezrea vardır)<br>hasılı münderiç |                                           |

**KARYEİ TAHTACI:** Tâbi-i M. Timarı Mehmet veledi Ahmet.

Nefer: 39 Hane: 33 Hasıl: 3329

|                                  |                       |                    |                    |                   |                   |
|----------------------------------|-----------------------|--------------------|--------------------|-------------------|-------------------|
| Hinta<br>Mut 15, kile 10<br>1240 | Şair<br>Mnt 15<br>900 | Öşrü bağ<br>454    | Öşrü kovan<br>51   | Öşrü afyon<br>139 | Resmi çift<br>546 |
| Resmi bennâk<br>144              | Resmi mücerret<br>30  | Resmi ganenâ<br>57 | Resmi zemin<br>163 | Badiheva<br>100   |                   |

Uç hassa çiftlik var. Depedeli va Söğüt dernekle meşhurdur.

**KARYEİ ÇAY** namı diğer GONU: (Kvny) Timarı Hüseyin Çelebi veledi Mustafa miralay livai mezbure ve Kayr veledi Seydi Ali ve Hızır veledi Ahmet ve Paşa Yiğit veledi Pir (iki kelime okunamadı) an merdan kal'ai Eğridür müşarünileyh Alay beyinin karyei mezbure içinde mülkü ve düzeni var.

Nefer: 59 Hane: 52 Hasıl: 2409

|                                       |                             |                                                                                                                            |                                   |                      |                   |
|---------------------------------------|-----------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------|----------------------|-------------------|
| Hinta<br>Mut 10<br>800                | Şair<br>Mut 6 kile 8<br>334 | Öşrü bağ<br>100                                                                                                            | Öşrü (bir kelime okunamadı)<br>10 | Öşrü bostan<br>50    |                   |
| Öşrü koz<br>5                         | Öşrü kovan<br>12            | Resmi çift<br>494                                                                                                          | Resmi bennâk<br>456               | Resmi mücerret<br>12 | Resmi zemin<br>20 |
| Resmi deştibanii karyei mezbure<br>38 |                             | Mezreai gölcük<br>50                                                                                                       | Âsiyab kı'ta 3, harap 1<br>50     |                      |                   |
| 2 kelime okunamadı<br>20              | Badi[hava]<br>102           | Vakıf Mescidi çay üç evlek bağ ve bir harım bahça ve 30 dönüm yer der tasarruf imam deyu defteri köhnede meşkûruna kemakân |                                   |                      |                   |

**KARYEİ AFŞAR:** Tâbi-i Timarı Mehmet ve kapucu veledan Emre.

Nefer: 90 Hane: 67 Hasıl: 3517

(1) Nüfus ve haneca daha kalabalık köylerde görülmediği halde burada her halde pamuk ekiminin fazlalığı dolayısıyla bunları boyamak üzere burada bir de boyahane vardır.

|                |                |             |                |                             |            |
|----------------|----------------|-------------|----------------|-----------------------------|------------|
| Hinta Mut 10   | Şair Mut 10    | Öşrü kovan  | Öşrü koz       | Öşrü (bir kelime okunamadı) | Resmi çift |
| 800            | 600            | 109         | 69             | 24                          | 483        |
| Resmi bennâk   | Resmi mücerret | Resmi ganem | Âsiyab kı'ta 6 | Badiheva                    |            |
| 540            | 102            | 300         | 120            | 270                         |            |
| Yaylakı çardak |                |             |                |                             |            |
| 100            |                |             |                |                             |            |

KARVEİ YAKA: Tâbi-i M. Timarı Yusuf veledi Nasuh.

|             |             |                               |                             |             |            |
|-------------|-------------|-------------------------------|-----------------------------|-------------|------------|
| Nefer: 3    |             | Hane: 3                       | Hasıl: 987 hariçten ekerler |             |            |
| Hinta Mut 7 | Şair Mut 3  | Öşrü kovan                    | Öşrü bostan                 | Öşrü âsiyab | Resmi çift |
| 560         | 180         | 5                             | 10                          | 20          | 63         |
| Resmi zemin | Resmi ganem | (Müteaddit mezrealar vardır). |                             |             |            |
| 100         | 50          |                               |                             |             |            |

Eğridire bağlı mütebaki köylerin yalnız mükellef nüfus ve hane adedini yazıyorum:

|                               |                      |          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|-------------------------------|----------------------|----------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Karyei Ağlıköy                | Nefer: 25            | Hane: 18 | devletten hükmü hümayun irad edüp karyei Şaraphanelu mabeynlerinde olan su nizaların şer'ile göresin deyu Eğridür kadıdı Mevlâna Cemal efendiye emrolunup ol dahi teftiş eyleyüp Akpınar maa tevabii karyei Mihayillu mezreasından çıkup kadimül'eyyamdan mezreaların sulayigeldükleri sabit ve zahir olup suyu Mihayillüye hükmedüp ellerine hücceti şer'iyeye verneğün deftere sübtolundu. |
| » Alğun                       | » 26                 | » 25     | Karyei Çapa                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| » Sorguncuk                   | » 2                  | » 2      | » Karacehisar                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| » Balçıklı                    | » 1                  | » 1      | » Zindancık                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| » Kışlacık                    | » 5                  | » 3      | » Karağu                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| » Lokmacık                    | » 6                  | » 5      | » Alayerde                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| » Kayı                        | » 4                  | » 3      | » Tekederesi                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| » Göğer                       | » 30                 | » 21     | » Aldere                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| » Göynücek                    | » 23                 | » 19     | » 17                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Banıs                       | » 29                 | » 17     | » 14                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Başuıran                    | » 7                  | » 6      | » 39                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Resûller                    | » 23                 | » 17     | » 20                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Baklan                      | » 13                 | » 7      | » 13                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Yeğer                       | » 21                 | » 12     | » 20                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Örkemez                     | » 20                 | » 18     | » 13                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Sofular                     | » 14                 | » 12     | » 20                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » İlanlu                      | » 50                 | » 36     | » 14                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Akşehirli                   | » 7                  | » 5      | » 32                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » İmirahor                    | » 42                 | » 34     | » 17                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Kâfir                       | » 40                 | » 31     | » 17                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » (Bir kelime okunamadı)yağlı | » 28                 | » 22     | » 17                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Kösrelü                     | » 22                 | » 16     | » 39                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Aksak                       | » 5                  | » 3      | » 20                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Karasubaşı                  | » 22                 | » 19     | » 13                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Sorkun                      | » 40                 | » 29     | » 20                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| » Saruidris                   | » 70                 | » 40     | » 14                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|                               | (9 u sipahi zadedir) |          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| » Yakacık                     | » 21                 | » 13     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| » Mihayıl                     | » 63                 | » 45     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |

Karyei Mihayilül mezban halkı der

# Isparta'da çulhacılık hakkında bir vesika

Naci KUM

Adana müzesinde mevcut, şer'i mahkeme sicillerinden, Adana vilâyetine ait olan 39 uncu defterde tesadüf ettiğim bir kaydı, Isparta ve havalisindeki dokumacılıkla alâkadâr olduğu için Ün okuyucularına ve hemşehrilerime sunarım.

Bütün Anadolu çulhaları için gelen ferman: [Çulhalar için] «Niğdeden, (Adana) ve (Larende) ve (Yarangümü) ve (Denizli) ve (Ağrus) ve (Burdur) ve (Eğridir) ve (Barla) ve (Uluborlu) ve (Yalvaç) ve... ve... kadılarına: Dokumaların eni, boyu ve evsafı hakkında nizamı fermanı: İşbu vilâyatta vaki boğassıcı esnafı süddei saadetime arzuhal edüp: kadimül'eyyamdan nefsi (Isparta) ve (Ağrus) ve (Burdur) ve (Eğridir) ve (Barla) ve (Keçiborlu) ve (Uluborlu) ve (Yalvaç) kazalarında işlenüp tüccar yedile fûruht için gelen (Donluk) tâbir olunur boğassının tulü 9 zirâ ve arzı 1 zirâ ve bir rubû ve arzanî tâbir olunur, astarın tulü 10,5 zirâ ve arzı 1 zirâ, Reçine dîlbendinin tulü 10,5 zirâ ve arzı 1 zirâ bir rubû olup ve Uluborlu kazasında işlenilen (Balta sapı astarının

tülü 12 zirâ ve arzı bir zirâ ve Denizli ve Yarangümü kazalarında ve Boladan ve Kadıköyü ve Karacasu nam karyelerde işlenen donluk boğassının tulü 8 zirâ ve arzı 1 zirâ 2 rubû ve Keçegare kazasında köprü donluğunun tulü 10,5 zirâ ve arzı 7 rubû ve Larendede işlenen boğassının tulü 24 zirâ ve arzı 1 zirâ 1 rubû ve Edene ve Niğde ve Kayseriye ve Bor kazalarından gelen sencanî astarının tulü 21 zirâ ve arzı bir zirâ olup kadimül'eyyamdan bu minval üzere işlenüp nizam verilüp ve bu tarafa geldikte bunlar dahi işıra ve ibadullahâ bey' edüp bu aine değin noksanı zahir olmamışken tahtı kazanızda vaki bazı hamdest kimesneler peyda ve nizamı kadime muğayir noksan işleyüp işıra edenlere gadre ve iltîlâle bais olduğun bildirüp, badelyevm nizamı kadime muğayir noksanları; zahir olur ise kethuda ve yiğitbaşları marifetiyle ahz ve şer'ile cezaları tertip olunmak için emri şerifim rica ve sadır olmuştur.....» (1)

(1) Adana vilâyeti şer'i mahkeme sicil defterinden defter No. 39, sahife No. 79-80, Tarihi: 1126 Ramazan başı

hissedileceğini tahmin ettiğimizden mecmuanın müteakip sayılarında aynı havalinin diğer kadılıklarına bağlı köylere ait malûmatı ihtiva eden metinleri neşre devam edeceğiz.

Daha evvelki sayılarda çıkan yazılarımızda mevzuubahsettiğimiz gibi bu metinlerden iktisadî, hukukî, içtimâî, idarî ve beşerin bütün bu çeşit faaliyetlerini içine alması ve geniş mânâsıyla tarihi tetkiklerde kaynak olarak kullanılabilmesi gibi, şimdiye nazaran

eskiye daha yakın ve nisbeten hakikate daha uygun olması itibariyle ayrı bir ehemmiyet arzeden köy isimleri bile, Anadolu'da Türk kabilelerinin, tribol hayattan yerleşmeğe doğru adımı atışında bu göçebe gurupların birleştikleri sahaları ve kabile adlarını göstermesi bakımından yani ilmi tabiriyle toponimi ve etnoloji bakımından başlı başına bir kıymet ifade ettiğini ilâve etmek isterim.

## Bir Bomba olmak isterim (\*)

Ruhumda bir sıkıntı, bir işkence, bir elem,  
Bir yanma, bir uğunma, bir işkil, bir infiial  
Yangın mı var, başımda ne? bir şey yanar, yanar.  
Beynim döner, içimde de bir şey kanar, kanar..  
Bilmem nedir bu? anlatamam her ne söylesem.  
Omrümde belki görmemişim böyle özki hal..  
Hep kâinata şöyle gidip çatmak isterim.  
Dünyada her ne varsa kırıp atmak isterim.

\*  
\* \*

Kırsam.. bütün bütün kırıp atsam da nafiile  
Kanmaz, kanıp sükûn bulamam hem ne fayda  
Kanmam, bununla teselli bulamam.. bu haile  
Bitmez bununla.. hem ne olursa da lâf ile?  
ben başka şeyler isterim. amma ki söylemem..  
Bilmem ne isterim, ne alıp yakmak isterim  
Bir şeyler isterim, diyorum.. yok değil değil  
Bir şeyler istemem.. yere batsın şu kâinat  
Bir şeyler istemem.. bana lâzım değil hayat.  
Ben bir şey isterim yalnız bir şey isterim  
Bir şey, evat, evet yalnız bir şey olmak.. ah,  
Bir bomba olma.. Her an, ateşle dolma.. Hem,  
Bir bomba.. Bomba.. manzarı şeytan kadar siyah  
Bir bomba olmak isterim.. Amma ki muhteşem  
Dağlar büyüklüğünde, yanar dağ kadar mühip  
Bir bomba.. Bomba.. koynu cehennem kadar lehip  
Bia bomba.. Bomba kârı ziyarı kadar mühim  
Bir şey.. Fakat bütün gadabullahı müstemil  
Ancak budur bu istediğim.. işte sadece  
Bir bomba olmak, işte bu kuvvette, bomba ah..  
Bir bomba olmak işte bu kıymette bomba, ah  
Bir bomba olmak işte bu heybette, böylece  
Gitmek, siyah bulut gibi, dehşetle düşmanın  
Tâkından inmek, ordusu üstünde patlamak,  
Manendi kahri hak!

İsparta'lı Hakkı

(\*) İsparta'lı Ağlarcı zade merhum Hakkı'nın Balkan harbinde yazdığı bir manzumedir.

# Vesikalar - Notlar

(Mısır valisi Mehmet Ali paşa ile Osmanlı imparatorluğu muharebesine dair)

FEHMİ AKSU

(İftiharül'emacsidi vel'ekârim camiül-mehamidi velmekârim elmuhtessu bimezidi inayetil'melikiddaim dergâhı muallâm kapucu başlarından Hamid sancağı mütesellimi Mehmed [1] dame mecdûhu ve mefahirül'kuzat vel'hükâm meadinül'fezaili vel'kelâm Hamid sancağında vaki kazaların kuzat ve nüvvabî zide fezailühüm ve kıdvetül'emacsidi vel'akran hususatizzikre mahsus mübaşir tayin kılınan rikâbı hümayunum kaymakamı peşkirici başısı Mehmet Tahir zide mecdühü ve mefahirül'emasili vel'akran ayan ve vücuhî memleket ve bil'cümle iş erleri zide kadrühüm tevkîi refii hümayun vasıl olıcak malûm ola ki hâlâ Mısır valisi elhac Mehme Ali paşa [2] ile Sayda valisi Abdullah paşa beyninde [3] biraz müddettenberu rivayet olunan münakaşa ve müâdattan dolayı Mısır valisi müşarünileyh bu esnada tarafı eşrefî padişahanemden bir gûna emir ve irade olunmaksızın kendüliğinden tecavüz hareket suretinde li'eclilmuharebe Arış üzerinden Sayda ve havalisine biraz asker ve bahren dahi biraz sefine irsal etmiş olduğundan bundan akdem vasıl samiai şehriyaranem olarak saltanatı seniyemden bendekân olanlar ehassı

seraskeri Mısır - âramgâbı Konya) ibaresi bulunan 19 Zilkade 1246 tarihli (sicil defteri: 65, sahife 20) dikkati çeken bir buyrufta (. . . . mütesellim Mehmed ağanın fukara hakkında olan zulüm ve teaddisinden bahisle yerine tarafımızdan bir mütesellimin nasp ve tayin kılınmasına İsparta ahali-sinden ba mehzar iltimas kılınmış olmağla yerine ümurdîde ve fukara ve zuafa per-ver olan seadetlî Hasan ağa tarafımızdan mütesellim nasp . . . ) olunduğu yazılıdır. Hacı Hasan ağa bu vazifede bir sene kadar bulunduktan ve Mısır ordusu çekildikten sonra yerine elhaç Seyyid Ömer geçmiştir.

[2] Kavalalı Mehmet Ali paşa 1769 da doğmuştur. 1805 de bir takım şartlarla Mısır valiliği tasdik edilince, bütün başarılarının sırrını teşkil eden modern bir ordu kurmağa başladı. Maksadı, hududunu Anadolu eteklerine yanaştırarak istiklâl kazanmak ve hattâ Osmanî benedanını devirerek İstanbul'da tahta oturmak. Gerçekten bu zamanda Osmanlı imparatorluğunun siyasi, askeri, idarî durumu; bu maksadının tahakkukuna elverişli bir zeminde bulunuyordu. İsteddiği Moraya Yunan istiklâliyle nail olanıyan Mehmet Ali paşa Navarinde yanan Mısır donanmasını İkmal için Lübnan ormanlarını ve Suriyeyi istedi. Bu talebi reddedildi. Nihayet (3) numaralı notta yazdığım bir bahane ile oğlu İbrahim paşa kumandasındaki Mısır ordusunu 1831 de harekete geçirdi.

[3] Akkâya 6000 fellâh kaçıyordu. Mehmet Ali paşa, bunların indisini Akkâ valisi Abdullah paşadan istemişti. Paşa, bu talebi reddetti. Görünüşte, aralarındaki bu ihtilâf; Mehmet Ali paşa İsyanının bir kıvılcığı olmuştur. İki paşa arasındaki bu ihtilâfı yatıştırmak üzere ikinci Mahmut çok uğraştı. Memurlar, fermanlar, mektuplar yolladı. Hiç biri faide etmedi. Nihayet Mehmet Ali paşayı (İsâm diyarının ve halkının rahatını bozan bir münafık ve bâği) olarak ilân etti. Bu suretle harp fermanlarını imzaladı.

[1] Bâcü zade İsparta tarihinde bu mütesellimi "İnce müs'ellim hacı Mehmed ağa," suretinde zapteder. Her hafta 15 - 20 kurban kestirip tekkelerden meded unan sofı meşrep bir adam olduğunu yazar. İmza yerinde (Divanı

matlub-i mülûkânem olan âsayişi memalik ve bilâd ve refahihali ibad hususlarında tıbbî rızayı meyamîn iktizayı şahanem üzere hareket etmeleri lâzım iken bilâkis müşarûnileyhimanın böyle vakitte [4] biribirleriyle müâdat ve muharebeye tasaddileri sefki dimai müsli-mini mucip ve aralıkta zatı hilâfetmeab padişahaneme vedia olan fukarayı raiyyet ve aczei vilâyetin pazedei kabuli hasar olmaların müstevcip olacak cihetlerle hem şer'i şerif ve hem rızayı mâdelet irtikayı mülûkâneme külliyyen münafi ve muğayir olduğuna ve halbuki müşarûnileyhimanın dahi bendekânı saltanatı seniyemden olduklarına mebni mücerret kendülerinin dünya ve âhrette vehameti âkibette himaye ve ziri deştan olan fukara ve zuafayı gadrû hayıftan vikâye için beyinlerin islah ve telif zımnında yani biribirleriyle maddei dava ve nizaları ne ise seddei saadeti-me bildirilerek canibi hilâfetmeabımdan iktizası görülmek suretiyle evvel beevvel Mısır valisi müşarûnileyh işbu gönderdiği askerin berren ve bahren derhal Mısıra iade etmek ve Sayda valisi müşarûnileyh dahi Mısıra müteallik ümura kat'iyen müdahale etmemek üzere ikisine dahi rical ve hademei devleti aliyemden başka başka memurlar gönderilerek tenbihat ve vesayayı lâzime dahi tahrir ve tezkir kılınmış ise de Mısır valisi müşarûniley gerek bu kere ve gerek bundan akdemce her türlü nüshupendî şamil yazılan tenbihata ademî işğa vadisinde henüz bir cevap göndermemesi cihetile sui niyet suretleri istidlâl olduğundan bu bapta tedabiri lâzimenin icrasına bakılmak icab etmiş ve ol veçhile Mısır valisi müşarûnileyh tarafı devleti aliyemde lutfen ve merhameten kendüye irad olunan nasayihî seniyeyi dinlemeyüpte tesvilâtı nefsanıyeye ittibaen vadî fesadü inadda musir olduğu halde ber muktezayı şer'i şerif bâği hükmüne dahil olacağı ecilden ol vakit icrayı mücazâtı lâzimesi tasminiyle şimdiden Akkâ taraflarında keştüküzar ile ol havaliye vürüd eden

Mısır askerin tardü def etmek üzere bu defa uhdesine Halep eyaleti tevcih olunan hâlâ Raka valisi ve sabıka Halep kaymakamı düsturi mükerrerem müşiri müfahhem nizamül'âlem vezirim Mehmed paşa [5] edamallahü tealâ iclâlehu sevahili berrişşam ve havaliî arabistan seraskerliği ünvanile memur tayin kılınmış ve derseadetimden mirlivai emirül'ümerailkiram Haydar paşa ve Necip paşa damet mealihüma maiyetleri ve miralaylar kumandalarıyle süvari ve piyade asakiri mansure alayları ihraç ve irsal olunarak icabı hale göre hareket eylemeleri hâlâ bil'istiklâl asakiri mansure seraskeri düsturi mükerrerem müşiri müfahhem nizamül'âlem vezirim Hüsrev Mehmed paşa edamallahü tealâ iclâlehu tarafından mirlivai mumailleyhümaya iş'ar ve tenmik olunarak ol

[4] "Böyle vakitte . . ." ibaresini açıklıyalım: Yeniçeriler 1242-1826 da kaldırılmıştı. Yerine konan asakiri mansure daha yetişmemiş, donanma da Navarinde yakılmıştı. Ülke karadan, denizden müdafaasız bir durumda idi. Yunan isyanı, Moskof muharebesi, memleketin hemen her yerindeki isyanlar, d'hilî ve haricî vaziyetimizin fecaatini aksettiriyordu. İşte ikinci Mahmut iki paşanın "böyle vakitte," bozuşmalarının korkunç neticelerini sezmiş gibidir.

[5] Mehmet Ali paşanın oğlu (denen) İbrahim paşa, Akkâyı altı ay muhasara sonunda 27 Mayıs 1832 de ele geçirdikten sonra 16 Haziranda Şama girdi. 8 Temmuzda, bu Mehmet paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunu Humsda perişan ettiği gibi Beylândaki Ağa Hüseyin paşa ordusunu da mağlûm etmişti. Artık Toros geçitleri bomboş idi. Konyaya kadar serbestçe ilerledi. Burada ikinci Mahmudun son gayret, son ümitle hazırlayıp Reşit Mehmet paşa kumandasına verdiği ordu ile karşılaştı. Fakat, bu da ilk çarpışmada dağıldı ve Reşit Mehmet paşa esir oldu. (21 Birinci kânun 1832) Bôcü zade Isparta tarihinde bu durumu (Reşit Mehmet paşa ordusu mağlûp ve müşarûnileyh esir oluvermişti) suretinde ifade ederken halk ve ordunun ruh haletini de izah etmek istemiştir. Kütahyada kargâh kuran Mısır ordusu Avrupa devletlerinin müdahalesi ve Kütahya muahedesi'nin (21 Şubat 1833 - 1248 H.) akdi neticesinde Toroların cenubuna çekilmiştir.

veçhile erkân ve zabitanı marifetleriyle usulî mehasin hüsul nizamîye üzere imal ve istihdam olunacak ise de bunlardan başka olarak Arabistan seraskeri müşarünileyh maiyetinde dahi külliyetlî askerîn vücudî farizai haliyeden olmaktan naşi sair eyalât ve elviyede süvari ve piyade tertip olunan asakir müstüllü Hamid sancağının havi olduğu kazalarından dahi süvari ve piyade üç yüz nefer asker tertibine iradei seniyei mülûkânem teallûk ederek olbapta hattı hümayunu şevketmakruni padişahanem sahife pirayi sudur olmuş ve neferatı mezkûreyi serian ol taraftan tahrik ve ihraç ve savbi memuriyete isal etmek üzere mumaileyh dahi mahsus mübaşir tayin ve irsal olunmuş olmağın siz ki kapucu başı ve kuzat ve nûvâp ve sair mumaileyhimsiz vüsulî fermanı meali ünvanında marifetiniz ve mübaşir mumaileyh marifetile zikrolunan üç yüz neferin münasip miktarı süvari ve madaşı piyade olmak üzere yarar ve bahadır ve harbü darbe kadir tüvana ve

güzin ve tammül'esliha olarak livai mezburun havi olduğu kazalarından tadil ve tesviye şurutına riayeten tamamen ve serian tertip ve tedarik ve muktedir Başbuğile derhal ihraç ve bir an evvel maiyyeti müşarünileyhe irsal ve isaline bil'ittihat mezyidi ihtimamü dikkat ve ledelvürud herhalde seraskeri müşarünileyhin emrû tenbihi üzere hareketle ifayı lâzimei hizmetü sadakat cansparane sayü gayret eylemelerin dahi nasbolunacak Başbuğa etrafiyle ifade ve tefhime mübaderet eylemeniz babında fermanı âlişanım sadır olmuştur buyurdum ki vusul buldukta bu bapta veçhi meşruh üzere şerefyaftei sudur olan ferman vacibül'ittiba ve lâzimül'imtisalimin mazmuni itaat makruniyle amil olazıs şöyle bilesiz alâmeti şerifeme itimat kilasız tahriren fi evasıtı receb sene seb'a ve erbain ve mieteyn ve elf) [6]

[6] Isparta mahkeme sicilleri defter numarası: 65, sahife: 13

## ISPARTA YAYLASINDA

*Bir pembe şafak söker,  
Isparta yaylâsında  
Kış gider, bahar çöker,  
Isparta yaylâsında,*

§

*Çiftçi dayı gey kürkü,  
Yükseltmek için TÜRKÜ,  
Tanrım sevmiş bu ırkı,  
Isparta yaylâsında,*

§

*Bulutlara gel dedik,  
Kalplerde emel dedik,  
Bu yaz mahsulü derdik,  
Isparta yaylâsında,*

§

*Eylül ayı yaklaştı,  
Ak, mevsim uzaklaştı,  
Güneş dağları aştı  
Isparta yaylâsında*

*Bir kara bulut indi  
Bütün dağlara bindi,  
Yaz mevsimi silindi,  
Isparta yaylâsında,*

§

*Yeşil çimen sarardı  
Saçım tel tel ağardı,  
Ahım allaha vardı,  
Isparta yaylâsında,*

§

*Kuştur, mes'at yuvalar,  
Beyazlandı ovalar,  
Kar, üfürür rüzgârlar,  
Isparta YAYLÂSINDA*

Edremitli: Mehmet Çakırtaş

## İsparta ve çevresi Köylerine genel bir bakış

— II —

TEVFİK TIĞLI

Erkek - kız, büyük kardeşler de çocukları; anneleri işten dönünceye kadar arkalarına sarınarak köy içinde, harmanlarda, ormanda, bağ ve bahçelerde gezdirirler. Çok zaman anasıyla birlikte iş yerine götürülen çocuk; beşikte ve iki ağaca gerilen salıncaklarda avutulur ve uyutulur.

1 — Çocuk ölümleri üzerinde Lâğus köyünde yapılan bir tetkik:

Feyzi Güldiktî'nin eşi Ayşenin dokuz çocuğundan dördü; Hasan Ergün eşi Şerifenin beş çocuğundan ikisi; Veli Uzun eşi Eminenin yedi çocuğundan altısı; Kadir Akpınar eşi Şerifenin on çocuğundan dördü; Hasan Ekici eşi Zelihanın yedi çocuğundan dördü; ölmüştür. Bu duruma göre beş kadından doğmuş olan (38) çocuktan (20) çocuk ölmüş ve (18) çocuk sağ kalmıştır. Köylerde çocukların ölüm nisbeti yarıdan fazladır. Bu tetkiklerle köylerde aynı neticeyi almış olmakla kalmayız: arazisi münhat, bataklık ve sıtmalık olan Eğridirin Sığırlık ve Bedre; Ş. Karaağacın Yenice, Afşar; Yalvacın Hoyran, Gençali ve Akçaşar; Uluborlunun Göreme, Garip köylerinde çocukları yaşamamış olan aileler çoğunluğu teşkil ederler. Sağ kalanlar da hareketten aciz, sıska ve şişik karınlı zavallıdırlar! Çetin tabiat şartları ve umumî olarak bilgisizlik içinde köylerdeki çocuk ölümleri; karşımızda, üzerinde en çok durulması gerekli olan bir memleket meselesi halinde kendisini göstermektedir.

2 — Çocuk doğumu ve bakımı ile ilgili işler;

A — Emzirme: Köylerde emzirme

genel olarak anaya aittir. Bu iş için neler bildiğini sorduğum Gökdere köyünden Âbide ebe bana «Ne bilincekmiş, emziri gideriz işte» dedi. Maksudımı daha açıkça anlatabilmem için soruyu genişlettim. «Meselâ dedim; çocuğu nasıl tutarsın, kaç saatte meme verirsin, gece ile gündüz arasında ne gibi farklar vardır? Güldü ve «Hey evlâdım, necap olurmuş öyle; beşikte, sancakta, kucakta; geceyken ve gündüzün ağladıkça emziri gideriz» dedi. «Ya ağlamazsa?» deyince «Ağlamıyan çocuğa da durup durduğum yerde işim yok da meme mi vereceydim bide, o nasosa ağlar» cevabını aldım. Aşağı yukarı bu hal hemen her köyde aynı şeydir ve hiçbir köyde saatle meme veren bir aileye rastlanamaz. Bir kere de, herhangi sebeple olursa olsun çocuğun ağlaması devam edince, çok zaman ağzından meme düşmez.

Ananın südü kesilirse köyde buna «kurudu, çekildi ve yandı» denir. Köylülerce ananın südünün acıdan, meraktan ve korkudan olduğu gibi yemek kokularını duymaktan çekildiği sanılır. Göksün yara olması da bu sebeplere hamledilir. Bu takdirlerde köylüler «İrvasa» tabir ettikleri tedbirlere baş vururlar: Memeyi bıçakla çırpma, çocuğu ve anasını hocaya okutma, ana hangi kokuyu duymuş ve canı neyi istemiş ise onu yedirme gibi işler bu tedbirler cümlesindedir. Hattâ ananın südü yanmasın diye evde ocakta kaynamakta olan sudan da anaya yalattırılır. Ayrıca südü kesilen kadın «damlanca» veyahut «damlantı» adını verdikleri su damlıyan



kaya kavuklarına ve inlere götürülerek damlalardan içirtilir. Emzikli kadının çocuğu ölür veyahut ne şekilde olursa olsun südü akmazsa; içine sıcak su konmuş bir şişenin ağzına memeyi koymak suretiyle süt akıtılır, veya el ile sağılır. Südü az olan analara da tahın helvası; leblebi, üzüm gibi şeyler yedirilir, süt ve hoşaf gibi şeyler de içirilir. Ananın ölümü gibi büyük zaruretler olmadıkça köyde süt anası tutulmaz.

B — Köyde çocuk doğar doğmaz ebe tarafından tamamen tuzlanır ve ilik su ile yıkanır. Bir kısım köylerde çocuk çamaşırdan çamaşıra yani aydan aya yıkandığı gibi daha uzun zaman yıkanmadığı olur. Çocukların yıkanmasında hiçbir sağlık kaidesi tatbik edilmez. Köylü çocuğu hayatta [1]; derede, kazanda, teknede, kuyubaşında ve her yerde yıkanırken suyun sıcak veya soğuk olmasına dikkat edilmez. Çamaşır yıkandığı günler müstesna olmak üzere, yaz, ilkbahar ve güz mevsimlerinde çocuklar soğuk suda yıkanır.

Köyde yeni doğan çocuğun 7-8 gün içinde göbeği düşünce bu hal aile toplantılarına vesile olur. O gün çocuğun hısım ve akrabası çerez ve pişmiş yiyeceklerle loğusanın evinde toplanırlar. Bir kap içerisine bir miktar su koymak suretiyle içine herkes birer miktar da para atarlar [2]. Ebe veya bu işlerde anılmış olan yaşlı kadın dua eder. Düşen göbek bir bez parçasına sarılarak gömülür. Birlikte yemekler yenir ve def çalınarak oyunlar oynanır.

C — Çocuk kırk günlük olmadıkça evden yiyecek ve eşyaya ait hiçbir madde ödünç ve hibe olarak komşulara verilmez. Loğusalar da kırk içinde birbirlerine gösterilmezler. Aksi takdirde loğusanın hastalanacağı ve çocuğun «aydeş» olacağına inanılır. Buna «kırk bastı» denir. «Aydeş», çocuğun çok fazla zayıflaması ve karnının şişmesi; kol ve bacaklarının çöp gibi incilmesi ve bu ince vücut üstünde başın bir tok-

mak gibi kalması balidir. Aydeş olan çocukları; terazinin bir gözüne ve diğer gözüne de bir köpek yavrusunu veyahut da mezar taşını koymak suretiyle tartarlar. Bu ırvasa ile hastalık ayırt olmuş, yani çocuk iyi olacaksa derhâl ve ölecekse hemen ölmüş. Ayrıca aydeşli çocuğu lâalettayin bir mezarın üzerine yatırırlar. Çocuk bu mezar üzerinde kendiliğinden debelenir veyahut da yuvarlanarak düşerse iyi olacağı ve artık ölümden kurtulacağı sanılır. Bir kısım köylerde de aydeşli çocuk delikli taşlardan geçirilir. Bu taşlar ötedenberi köylülerce bilinen yerlerdedir. Bütün bu merasimlere fukaraya ve bu işleri yapanlara sadaka verilir.

D — Köylerde yaşlı kadınlar ve çocuk anaları tarafından söylenen ninniler:

Ninni çeşitleri hemen her köyde birbirlerinin aynı olduğundan ve bunlardan bir kısmı da daha evvel neşredilmiş olduğundan derlediğimiz ninnilerden birkaç parçasının derciyle iktifa edeceğiz.

1

Dandın dandın danalı bebek,  
Yanı çiftte lalalı bebek,  
Elleri kolları kınalı bebek,  
Eeeee, e yavrum ninni.

Dandın dandın tat bunda  
Eğerlenmiş at bunda  
Halayıklar hep bunda.

Nakarât

2

Ak kesenin yoğurdu  
Oğlumu kimler doğurdu  
Noleydi ekiz olaydı  
Bir evde sekiz olaydı  
Dördü çalıp çağıreydi  
Dördü okuyup yazeydi  
Anası vah vah deyeydi  
Babası kah kah güleydi  
Eeeee, hu ninniiih.

[1] Hayatta: Havlıda.

[2] Bu paralar ebeye verilir.

Hu desem husuna  
Oğlum gider teyzesine  
Teyzesi bir hanım olmuş  
Lokum koymuş çantasına  
Nakarat

Ninni desem ne hal olur  
Gül açılır bahar olur  
Ben oğluma gül demem  
Gülün ömrü az olur.  
Nakarat

3

Evlerinin önü çukur  
Çuhadan mintan dokur  
Oğlum hafız olmuş kitap okur.  
Mini mini yavrum ninni.

Ninni diye bölediğim.  
Al bağırtlak doladığım.  
Benim güzel allahımdan  
Senidin dilediğim.  
Nakarat

Uzun uzun çam dalları  
İradı baban yolları  
Yakında gelse çığıstar  
Kıratının nalları.  
Nakarat

Gül ağacı budamışlar  
Gül gonca bitsin diye  
Analar oğlan beslesin  
Büyüsün askere gitsin diye  
Nakarat

İstanbulun kuyuları  
Çayır çimen kıyıları  
İstanbulda efendi olmuş  
Benim oğlumun dayıları.  
Nakarat

Aktır oğlumun aklığı  
Öter dağların keklığı  
Görmesin çocuğum yokluğu  
Nakarat

Karşiki dağın eteği  
Eteği aslan yatağı  
Yavrum derdimin ortağı.  
Nakarat

Çamdan beşik oydurayım.  
İçine güller doldurayım  
Eğer baban gelmezse  
Seni yanına göndereyim.  
Nakarat

Beşiği var hurmadalından  
Örtüsü yeşil halıdan  
Bunların kılıçları kaldı  
kaldı hazreti Aliden  
Nakarat

Keçe külâh geydireyim  
Babacığınâ göndereyim  
Huysuzluğunu bildireyim.  
Nakarat

Ninnilerin yaktı beni  
Güzel hüdâm verdi seni  
Hüdâm seni vermeseydi  
Kimler eğlerdi beni  
Nakarat

Ninnilerin beni yakar  
Ağzı baldır tadı şeker  
Şekerlerden tatlı kuzu  
Nakarat

Ninni desek uyurmola  
Allah desem büyürmola  
İşallah büyür hafız ola  
Nakarat

Al tavanlı evlerin direği  
Kızıl çabıklı bağların hereği  
Erisin düşmanların yüreği  
Nakarat

Develerin çaydan geçer  
Dorumların köpük saçar  
Dön gel kuzum sıcak geçer  
Nakarat

İnci serdim güneşe  
Bakan gözler kamaşa  
Keten gömlek keten yelek  
Dön gel kuzum sıcak geçer  
Nakarat

Bir ararken iki buldum.  
Yedi havan dibi deldim.  
Kıymetini şimdi bildim.  
Nakarat

Ninni deye ırlayarak  
Saçların çıksın terleyerek  
Oğlum benim hafız olmuş  
Gelip gelip gelir parlayarak

E — Köylerde çocuk avutma ve terbiye etme ile ilgili masallar: köy ruhunu ve hususiyetini taşıyan masal ve hikâyeleri söyledikleri kabul ve tahmin edilen ihtiyarların birçok yerlerde kendileriyle birlikte bu hikâyeleri de yok olmuşlardır. Üzerinde oldukça durduğum bu konuda, uğradığım köylerden önemli bir hikâye ve masal edinmem mümkün olmadı. Birçok köylerde peri ve dev masalları halen yaşamaktadır. Ben burada elde ettiğim masallardan sadece ikisini yazıyorum. Köylerimizde ihtiyar dede ve neneleri söyledikleri bu masalları derlemek ayrıca ve önemli bir iş olacaktır. Bu vazifeyi öğretmen ve eğitmen arkadaşlarımızdan bekleriz. Bu suretle zaman zaman elde edilecek parçaları Önde neşrederek bu kısmı zenginleştirmek kabil olacaktır.

İlâma köyünden alınan bir masal:

Bir varmış bir yoğumuş, bir övey ana varmış. Herifin bu anadan bir kızı olmuş. Övey ana kocasına eski karıdan kalan kızı dağlara at ta gel demiş. Herif kızı bir dağa götürmüş ve çocuğu orada yalnız başına bırakmış gelmiş... Dağda kalan bu çocuk babamı gelip beni alacak diye günlerce beklemiş. Babası dağda bıraktığı bu çocuğun yanındaki bir ağaca kabak asmış imiş. Yel estikçe bu kabak sallanarak (tak tak) diye ses çıkarırmış. Sonra bu kız kabağa; tak tak eden kabakcığım, beni aldatan babacığım der der ağlarmış. Bu kız armut ağacına bakar ve onlara armut, armut bana bir armut yedir dermiş. Yazık yavrucuk çok acıkmış. Armut da kurularımı ayıklarsan yedireyim demiş. Yavrucuk peki peki deyerek ağacın kurularını minicik elleriyle ayıklamış. Ve karnını doyurmuş. Sonra kız bir hayvan görmüş ona, beni sırtına bindir deye yalvarmış. Kız bu hayvanla babasının yanına gidecekmış hani. Hayvan kıza dönerek, yaralarımı temizlersen bindiririm demiş. Bu kız hayvanın yaralarını temizlemiş, yıkamış, kurulamış ve sonra da onun sırtına binerek yola çıkmışlar. Vara vara bir koca ka-

rının evine varmışlar. Koca karıya misafir alırmısın deye yalvarmış. O da başımın bitlerini ayıklarsan seni evime alırım demiş. Kız hemen bu ninenin bitlerini ayıklamış ve üstünü başını temizlemiş, misafir olmuş. Nine bu kıza bahçedeki kazlara bak gel demiş. Kız kazlara baktıktan sonra nine ile bir çayın kıyısına varmışlar. Orada nine kıza, sen bu çayın kıyısında bekle; ak su gelirse dalma, kara su gelirse gene dalma; sarı su gelirse hemen dal demiş. Kız beklemiş beklemiş sarı su gelince içine dalıvermiş, su altın olmuş ve kız altınlara bulanarak eski evlerine gitmek üzere yola revan olmuş. Evlerinin önüne gelince kızın eskiden bir al horazı varmış, bu horaz gı gı gı gık Aşeli abam altına batmış geliyor diye ötmüş. Övey ana bunu duyunca horaza, sus, ağzı kapanasica deye darılmış, horaz gine ötmüş, övey ana gine darılmış. Biraz sonra bakmışlarımış hakikaten kız altınlar içinde eve çıkmış gelmiş. Şaşırılmışlar. ve kızı eve alarak bir sandığın üstüne oturtmuşlar. Övey ananın canı sıkılmış ve kaşlarını çatarak kocasına, kalk kızımı da götür de eline kına yakalım, bak bu kız altınlara bulanmış demiş. Bu sefer de adam ikinci kızını almış, öteki gibi dağa götürmüş, gide gide bir dağın başında koca karıya rast gelmişler. Kocakarı bu kıza almış ve kazlara bakmasını tenbili etmiş. Kız, ben buraya kazlara bakmağa gelmedim, hanım olmağa geldim demiş ve kocakarının hiç hizmetinde bulunmamış İki ay bu evde durmuş ve bir gün nineye, koca ana köyümüzü göreceğim geldi, beni oraya gönder deyince koca karı bu kıza da bir çay kenarına götürmüş.. Kıza ak su gelirse dalma, sarı su gelirse dalma, kara su gelirse dal demiş ve kız böyle yapınca katranlara bulanmış kalmış. Böylece eve gelmiş gine aynı horaz, gı gı gı gık ablam katranlara bulanmış geliyor, deye ötmüş; kadın sus geberesice horaz deye darılmış. Horaz gine ötmüş, anası gine darılmış. Kız hemen içeriye girmiş ve ev-

dekiler şaşırmişlar. Hemen kaba bir döşek yapmişlar, kız bu döşeğe uzanınca yapışmış kalmış. Bir kazan su ısıtmışlar, kızı yıkamak için kazanın içine atmışlar ve övey ananın kızı ölmüş, Aysel de hanım olmuş ve muradına ermiş.

Barladan aldığım bir masal:

Masal masal maliki, kuyruğu var on iki; on ikinin yarısı çiftçi dayının karısı. Bir varmış bir yoğumus, evvel zama içinde bir böcü varmış. Bu böcü, bir gün evinde otururken demiş ki; kaç geyineyin kuşanayım da bir süsleneyim, geyinmiş, kuşanmış ve süslenmiş, kapının önüne çıkmış. Oradan bir oduncu geçiyormuş ve böcü ona: Oduncu ağa, geyindim kuşandım beni almazmısın, demiş. Oduncu alırım deyince böcü, sen beni odunla döversin, ben sana varmam demiş. Ertesi gün böcü tekrar geyinerek kapının önüne çıkmış, bu sefer oradan bir çiftçi geçiyormuş. Böcü çiftçiye; çiftçi dayı, geyindim kuşandım beni kim alır, deyince çiftçi, ben alırım diye cevap vermiş. Böcü bu sefer de ben sana varmam, sen beni övendiren ile döversin, demiş. Daha ertesi gün böcü gine geyinmiş, kuşanmış ve kapının önüne çıkmış ve beni kim alır, beni kim alır, deye söylenmeğe başlamış. Oradan geçen küçük bir sıçan böcüye bakmış, bakmış ve seni ben alırım deye seslenmiş. Böcü sıçana, pekey ben de sana varırım, seni beni küçük kuyruğunla döğemezsin demiş. Kırk gün kırk gece düğün etmişler ve bir yuvaya yerleşmişler, sabah olmuş ve sıçan böcüye hul demiş, karnımız acıktı, varen bir düğün evine giden de bir kulağıma et, bir kulağıma helva doldurup geleyim. Böcü razı ol-

muş ve sıçan gitmiş düğüne... Akşamlar olmuş sıçan eve gelmemiş, böcü acıkmış ve adam gitti de gelmedi, deye canı sıkılmış. Kaç, demiş şu kapının önüne çıkayım da düğüne gidenlerle şu sıçan oğlu sülübeğe bir haber salayım. Böcü kapının önüne çıkınca küçük bir su birikintisinin kıyısından geçerken ayağı kaydığıyla combadak suyun içine düşürmüş.. Debelenmiş, debelenmiş çıkamamış... Duruyorken düğüne gidenlere seslenmeğe başlamış: sıçan oğlu sülübey, dört ayağı tülübeğ düğüne gitti, saçı uzun serenden kadın, al duvaklı gelin kadın denize düştü, çabık gelsin kurtarsın demiş. Düğüne gidenler; pekey, pekey haber verelim, demişler ve düğün evine varmışlar. Düğün evinde herkes samah ederken bağırmişlar: Sıçan oğlu sülübek; dört ayağı tülübek! al duvaklı gelin kadın, saçı uzun serenden hanım suya düşmüş, nerede ise gitsin kurtarsın.. Aş ocağında et çalmakta olan sıçan bu sese kulak vermiş ve kulağındaki etleri silke silki vermiş, koşmuş böcünün yanına. Sıçan böcünün yanına varınca bir de bakmış ki böcü suyun içinde debelenip duruyor. Sıçan böcüyü kurtarmak için; ona ver elini basarak, demiş ve elini uzatmış. Böcü kocasına gücendiği için ben sana küşerek, demiş ve çehresini çevirivermiş. Sıçan tekrar tekrar böyle seslenmiş ise de böcü barışmayınca sıçan kızmış ve bende sana teperek, diye böcüyü çiğnemiş, çiğnemiş ve öldürmüş atmış..

Bu masallar üç yaşından itibaren çocuklara neneler tarafından söyleniyor. Çocuklar bu masalları dikkatle ve merakla dinliyorlar.

— Sonu var —

# Prof Ölsner ile Doçent Yüksek mimar Kemal Ahmet Aru'nun hazırladığı Isparta şehri imar plânı raporu

**Umumî düşünceler:** Anadolu şehirleri içinde nadir görülen kuvvetli bir bünyeye sahip güzel Ispartada çalışkan halkın umumî sıhhati yerindedir; ve refah içinde yaşamaktadır.

Büyük halklık Ev Endüstrisi, diğer ağır endüstrilerin şehirlere tahmil ettiği mazarrat yerine, Ispartaya bir hususiyet ve zarafet verir.

Ispartada her evin bir bahçesi vardır. Esasen Isparta gül ve kiraz bahçeleriyle büyük bir parka teşbih edilebilir.

Şehrin çevresindeki güzel dağlar ve bunlar meyanında bilhassa şarkta Davraz dağı yol şebekesine muhteşem fonlar teşkil eder. Yeni açılan yol şebekesinin tertibinde bilhassa bu noktalara ehemmiyet verilmiş ve yeni yollar mümkün olan vaziyetlerde bu heybetli dağlara doğru çevrilmiştir. İstasyonun şehirden uzak olmayışı, şehir merkezinin iyi tertiplenmiş olması, çay kenarındaki mevcut yollar, şehrin ilerde tevsiine iyi imkânlar veren istasyonla şehir merkezi arasındaki büyük fidanlık arazisi, yük nakliyatı ve davarlar için bir şehir kenarı yolu tahsisine elverişli imkânların mevcudiyeti Isparta'nın diğer şehirlere nazaran arzettiği üstünlükler meyanındadır.

Demiryolunun Antalyaya doğru inkişafı halinde istasyonun ve bu noktaya civar mıntakaların kıymeti bir kat daha artacak, şehrin ilerdeki yayılmasına bu saha bilhassa elverişli olacaktır.

**Şehrin imar hudutları:** Isparta şehrinin imar hudutları aşağıdaki şekilde tahdit edilmiştir: Cenupta dere boyu, Şimali şarkide Demiryolu şehrin imar hudutlarını teşkil eder.

Eğridir yolundan ayrılarak asrı mezarlığı, yeni askerî hastane ve hapisaneyi içerisine almak üzere hapisane önünden Hacılar çeşmesi ve meydanlığa doğru açılan yoldur. Bu yol meydanlıktan su başını takiben şimdiki sivil hastane önüne kadar gelir. Oradan bu hastane önünden Garbi cenubiye doğru devam eden İğdeli sokak ve Bitrak çeşmesi ve Bitrak değirmeni önüne gelir. Bitrak değirmeni önünden Şarka doğru iner ve doğancı mahallesindeki Dibek önü denilen mahalle gelir. Oradan cenuba doğru giden yoldan çaya iltihak eder. Şark hududunu da yeni tabakhaneden yük istasyonuna çıkan yol teşkil eder.

## ANA CADDELER ŞEBEKESİ:

İstasyondan şehir merkezine, oradan Antalya köprüsüne giden ana cadde: İstasyondan hükümet meydanına giden bulvar şehrin en ehemmiyetli yoludur. Bu giriş bulvarının kenarında ilerde inşa edilecek binalar önünde kaldırım genişliği 5 m. kabul edilmelidir. Ağaçlar kaldırım kenarından 1 m. mesafeye dikilecektir. Bu cadde takriben şimal cenup istikametinde bulunduğundan bu suretle ağaçların her iki tarafında da gölge temini mümkündür.

İstasyon caddesinin Hükümet meydanının garp kenarında da devamı doğru olur. Bu cadde Hükümet binasının şimali garbisinden çarşuyu katederek Halkevinin yeni meydanına çıkacaktır. Bu delme işinde çarşıda bir kaç dükkânın hizalarının tashihi ve bir iki dükkânın yıkılması icabeder. Pazar meydanı ve Halkevi binası önünden devamla bu cadde Halkevi cenup köşesinde beş

yol ağzı teşkil eder. Bunlardan biri İsmet paşa caddesi diğeri de Hastane caddesidir ki halen her ikisi de mevcuttur. Üzerlerinde hiza tashihleri yapılacaktır. Diğer iki cadde şimali garbiden gelen ve bu noktadan geçerek cenubi şarkiye devam eden yeni açılacak bir caddedir.

İstasyon caddesi bu suretle Halkevi cenup köşesinde iki istikamete ayrılır; İsmet paşa caddesini takip edersek bu yol meydanlıktan cenuba döner ve eski hastane önünde bir viyadük üzerinde hastane caddesini katederek, 17 m. genişliğinde bir cadde olarak Antalya köprüsüne varır.

Hastane kavşağında on metro açıklığında kabul edilecek Viyadük teknik ve iktisadi bakımdan halli güç bir problem değildir. Buna mukabil ilerki senelerde Antalya şosesi büyük bir ehemmiyet kazanacağından, bu şehirlerarası münakalesi bakımından mühim olan caddeyi köylülerin davaları, malları ve arabalarıyla şehre gireceği caddeden ayırmış oluruz.

Viyadükten köprüye kadar olan yolun geçeceği saha üzerinde halen yüksek kavak ağaçları mevcuttur. Yeni açılacak cadde bu suretle tertip edilmelidir ki bu ağaçlar yolun kenarına tesadüf etsin.

Afyon - Isparta - Antalya yolu: Antalya yolu da İstasyon caddesine muvazi ehemmiyetli bir caddedir. Bu yolun da genişliği 17 m. kabul edildi. Hakiki bir şehir kenarı yolu olarak kışlaların ve mezarlığın önünden geçer, istasyondan itibaren yük seyrisferini kabul eder. Büyük pazar sahasının gerisinden geçer ve garpte Teke mahallesinde şehir çıkış meydanında Antalya köprüsüne giden yolla birleşir. Bu caddenin istasyondan Gülyağı fabrikasına ve kışlalar köşesine kadar olan kısmı halen mevcuttur. Bu noktadan itibaren Hayvan pazarının cenubi şarkisinden geçen ve şarkta şehir çıkış meydanına kadar uzanan kısmı yeni açılacak ve kaldırım-

ları üzerinde kenardan bir metre mesafeye büyük büyük muhitli top ağaçlar dikilecektir.

Endüstri mintakası yük istasyonu caddesi: Aynı derecede mühim bir cadde esas mihveri teşkil eden istasyon Antalya köprüsü caddesinin cenubunda ve bu mihveri Antalya caddesine nazaran takriben aynı mesafeyi muhafaza ederek kabul edilmiştir. Bu caddenin büyük bir kısmı tamamen yeni açılacaktır. Yük istasyonu ile inkişaf edecek endüstri mintakası arasında çok lüzumlu olan bir bağlantı yoludur. Bu caddenin genişliği 17 m. kabul edildi. Kaldırım kenarından 1 m. mesafeye ağaçlar dikilecektir. Bilhassa Antalya ile direkt bağlantı projesi tahakkuk ettiği takdirde bu yol daha büyük bir ehemmiyet kazanacaktır.

Şimali garbide şehir kenarı yolu: Bu cadde şimali garbide istasyondan başlayarak askerî sahasının gerisinden yeni askerî hastanenin önünden geçerek yeni hapishane köşesinde Afyon yolunu kateder. Ve buradan yoluna devam ederek garpteki şehir girişi meydanında Antalya yolu ile birleşir.

Bu cadde büyük muhitli top ağaçlar dikilmiş 14.50 m. genişliğinde üzerinde dinlenme köşeleri, ağaçlıklar, oturma bankları bulunan bir şehir kenarı yolu olarak kabul edilmiştir, aynı zamanda şehirlilerin yorgunluklarını alacakları, tatil günlerinde ufak gezintiler yapabilecekleri bir gezinti yoludur.

Çay kenarında yollar: Çay kenarındaki sahil yolları hususî bir rol oynamaktadır. Bu yollarda bir sıra ağaç kabul edilebilir. Bütün çayın kenarında bunların devamını muhakkak temin etmelidir. 14.50 m. kabil olmıyan yerlerde genişlik 12 m. kâfi gelebilir. Su kenarındaki kaldırımlar geniş tutulmalı ve üzerinde gölge temin eden iki sıra ağaç dikilmelidir.

İstasyon caddesinin cenubu şarkisinde ve şimali garbisinde ikamet yolları: Sarfı nazar edilmeyecek bir cadde ola-

arak ta Hükümet meydanından başlayarak istasyonun cenubi şarkisinden geçen ve istasyona giden yol kabul edilmiştir. Buna muvazi istasyon caddesi tarafında muvazi ikinci bir yol açılmıştır. Her iki yolun da genişlikleri 9.50 m. kabul edildi. Bu mintakanın ilerde bir ikamet sahası olacağı muhakkaktır. Aynı iyi şartları istasyon caddesinin şimali garbisindeki sahalarda arzettiğinden bu arazide de esas yola muvazi istikamet yolları açıldı. Bu sahalardan nümüne bahçesi ve fidanlığa bakan güzel manzarası vardır.

İstasyon caddesinin iki tarafındaki bu arsalar da şehrin mütena evleri inşa edilecek, burası bir vüvâlar mahallesi olacaktır.

Fidanlıktaki ifraz yolları o suretle tanzim edilmelidir. Ki ilerde bu kısımlarda inşaat yapıldığı zaman fidanlık blokları ve yolları ikamet blok ve ara yollarına tekabül etsin.

**Demiryoluna muvazi arzanî bağlantı yolları:** En mühim arzanî bağlantı yolları demiryoluna muvazi caddelerdir. Demiryoluna refakat eden yeşil şeritlerin kenarında daimâ bu yollar bulunmalıdır. Isparta bugün bir terminüs istasyonu olmakla beraber ilerde muhakkak surette hat devam edeceğinden bu yeşil caddelere ihtiyaç vardır.

Afyon şosesi eski Tabakhane köprüsü ve Demir köprüye giden iki kollu cadde: Arzanî diğer mühim bir yol da Afyondan gelerek yeni askerî hastane köşesinden şehre girer ve Gülyâğı fabrikası önünde iki kola ayrılır. Biri Mimar Sinan caddesi, Halkevi önünden Şafak camisi köşesinden kısmen yeni açılacak yolları takip ederek eski Tabakhane köprüsünde çaya kavuşur. Diğer kol Hükümet meydanının şimal kenarından Eski ceza evi (Yeni sinema) köşesinden itibaren yeni açılacak kısımlar üzerinde Benli çeşmeye kadar gelir, oradan Demir köprü caddeğini takip ederek çayda birleşir. Bu caddenin genişliği 17 m. olarak kabul edildi. Bu

suretle şehrin belli başlı mevcut ve yeni açılacak ana caddelerini mutalaa etmiş bulunuyoruz. Bu caddelerin haricinde yeni kabul edilen ikamet yollarının genişliği 9.50 m. olacaktır.

İkamet bloklarını arzanî şekilde taksim ederek yeşil içinde geçen yollar mahallî vaziyetlere göre 4 veya 6 m. açılacaktır. Her iki tipte de kaldırım yoktur, malzemesi en basit bir kaplama malzemesi olarak alınabilir. Birinci şekilde ağaçlar kenarlarda 50 Sm. genişliğinde kaplamalı bir handek içine dikilir. Ön bahçelerle beraber iki bina arasındaki mesafe asgari 9.50 m. ye balığ olmalıdır.

İkinci tipte 4 m. lik yolun ortasında bir handek vardır. Ağaçlar artık ön bahçelerde bulunacaktır.

**Yollar hakkında umumî düşünceler:** Esas seyrisefer caddeleri kaplaması iyi intihap edilmiş olmalıdır. (Parke, Makadam sistemi) iki araba yolu bulvar şekli çok pahalıya malolan bir tiptir. Ancak mahallî şartların icabettirdiği vaziyetlerde kullanılmalıdır. (Seri bir seyrisefer mevzu bahis olduğunda zaman) pazar seyriseferi için bulvar şekli tamâniye lüzumsuzdur. Seyrisefer buralarda günün muayyen saatlerinde hep bir istikamette cereyan eder.

Artan seyriseferi karşılamak ve modern tesisatı mümkün kılmak için bina hizaları, mühim caddelerde tashih edilmiş düzeltmeler, geri alınmıştır. Diğer eski caddelerde kabil olduğu kadar uzun ve doğru yol mihverleri kabul edilmeli binalar da bu mihverlerden 5 m. hattâ 6 m. geri çekilerek yeni yapıların önünde muvakkat ön bahçeler tanzim edilmelidir. Bir zaman sonra bu caddeler bir dereceye kadar kendiliğinden ve Belediyeye istimlâk masrafları açmadan yenileştikten sonra ön bahçeler Belediyenin talebi üzerine kaldırılacaktır.

Eski ağaçlar her vaziyette muhafaza edilmeli, bilhassa eski ağaç sıralarının bozulmamasına çok dikkat edilmelidir.

Yol hizaları mümkün olan vaziyetlerde bu eski ağaç sıralarına uydurulmalıdır.

## MEYDANLAR

**İstasyon meydanı:** İstasyon meydanının daha temsili bir şekilde tertibi arzu edilmekte idi. Prensipte itibariyle istasyon meydanı monümantalitesini fazla yükseltmek doğru değildir. Seyri-sefer problemi hallolmadan esasen kudretli tesirler yaratmak mümkün olamaz. Büyük bir monümantal yapıda büyük tesirler hemen medhalde yaratılmaz. Tesirin hükümet meydanına kadar tedricen yükselerek orada temerküz etmesine meydan bırakılmalıdır. Projede gösterildiği şekilde, demiryollar idaresinin yük istasyonunun bir arkatla meydana ayrılmalarıyla arzu edilen tesir hasıl olur.

İstasyon binası ve istasyon parkının bakımına bugün de itina edilmektedir. Köşedeki kahve güzel bir mimarî projeye istinaden önünde sütunlar ve saçaklarla inşaatı tamamlanmalıdır. Meydanın tenvirinde de dekoratif tesirler düşünülebilir.

**Hükümet meydanı:** Hükümet meydanını şehrin ortaya koyacağı zinetlerin bir araya toplanacağı mevki olacaktır. Hapishane bu meydana uzaklaştırıldıktan sonra meydanının kenarları umumî binalarla tertip edilir. Bunlar akşam üzerleri mesai saatinden sonra ıssız bir şekilde kalan yalnız resmi binalar olmamalıdır. Otel ve küçük temsiller verebilecek bir sinema binası için de bu meydanın kenarı iyi bir mevkidir.

Maalesef Hükümet karşısındaki Atatürk heykeli çok küçük bir mikyastadır. Bir fonu bulunmuş olsa bu kadar küçük tesir etmezdi. Belki ilerde bunun şekli üzerinde bazı tadilat yapılması mümkün olacaktır. Hükümet meydanının önünde halen mevcut yarım daire terasın yerine şekli projede gösterilen taş kaplamalı bir merasim meydanının tesisi çok kolay olacak fazla masrafı mucip olmayacaktır. Bu meydan üzerinde merasim günlerin-

de 5000 kişi toplanabilecektir ve resmi geçitlerin seyri mümkün olacaktır. Projede gösterildiği şekilde Hükümet binasına iki yandan birer merdivenle çıkılacak ve ortada hasıl olan terasta büyük rütbeli eşhas resmi geçitleri takip edeceklerdir.

Her vaziyette heykelin yanındaki çeşme ilâvesini oradan kaldırıp Ulu Caminin önüne Hükümet binasının Cenup köşesine yerleştirmek doğru olur. Abidenin fonunun tertibinde yeşillikten de istifade düşünülmelidir.

İstasyondan gelen yolun Hükümet meydanı üzerinde devam eden kısmı kenarında Adliye, Postahane ve İnhisarlar Müdürlük binaları yerleştirilmiştir. Bu binaların Mimarî tesisleri Hükümet binasından daha kuvvetli olmaması ve Hükümetin bu hey'eti umumiye içinde hakim bir vaziyette kalması temin edilmelidir. Postahane ve İnhisarlar binası birbirlerine bir arkatla bağlanacaktır. Eski Hububat halinden gelen yol bu arkatın altından Hükümet meydanına çıkar. Merasim günlerinde resmi geçit kıfaları bu yoldan Hükümet meydanına çıkarlar ve Hükümet binası önünde selâm resmini ifa ettikten sonra meydanın cenubi şarkisindeki yoldan birliklerine döneceklerdir.

Meydanın cenubi şarki kenarı üzerinde köşede Hapishane yerinde bir sinema binası ve bunun yanında bir otel kabul edilmiştir. Hükümet meydanındaki Parkı çeviren duvar da kaldırılarak orası da meydan sahasına ilâve edilir.

**Halkevi Meydanı:** İnhisarlar yeni binası önünden gelerek çarşıdan geçen tevsi edilmiş yol, Halkevi meydanıyla Hükümet meydanını birbirlerine bağlar.

Halkevi lâayık olduğu seviyeye çıkmak için pazar sahasının önünde bir meydan açılmıştır. Bu meydana taş kaplama iyi olur. Pazar kurulduğu zamanlarda, Yemiş ve çiçek satışı için bu sahanın da beraber kullanılmasına Belediye müsaade edilebilir. Halkevinin



Cenubi şarkisindeki 200 m. lik yol kısmında seyri safer ilerde büyük inkişaf- lar gösterecektir. Caddenin genişliği bu kıymeti karşılmalıdır. Buranın bir mey- dan gibi geniş tertibi en iyi bir sureti hâl olur. Halkevinin şimali şarkisinde tesis edilecek taş kaplamalı meydanın pazar sahasından bir arkatla ayrılması icabeder. Arkadın altında mutena maza- lar da düşünülecektir. Halkevi tarafından bu arkatların altında pazar meydanına giriş imkânı düşünülmalıdır.

**Meydan şeklindeki geniş yol vazii- yetleri:** Bilhassa şehir çevre yolları üze- rinde bu neviden küçük meydancıklar projede gösterilen mahallerde tesis edil- miştir. Burada ağaçlıklar altında köylü- lerin, şehir kenarında gezinti yapan şehirliilerin dinlenmeleri tabiat kenarın- da oturabilmeleri için banklar yerleşti- rilecektir. Bu küçük meydancıklar tabi- at üzerine açılmış teraslar gibidir.

**Kışla meydanı:** Afyondan gelen yo- lun Gülyağı fabrikası önünde kışlaların köşesinde teşkil ettiği müselles bir mey- dan vaziyetindedir. Bu meydan ortasin- daki üç köşe kavaklıkta şehir işaret taşları, banklar, bir çeşme yerleştirile- rek burası şehrin bir girişi şeklinde tertip edilecektir. Burada şehrin ileri gelenlerinin ve o şerefe lâyük olanların isimleri de sütunlar üzerine yazılabilir.

**Tabakhane meydanı:** Şehrin cenubi şarkisindeki yeni Tabakhane kendisine gayet uygun bir yer bulmuştur. Burası sevimli bir şehir kısmı haline getirile- bilir. Bu da yeşillik ve münferit ağaç- larla bir meydan tesisi ve orada ustalar ve işçiler için bir kahve binasıyla temin edilebilir. Bu istirahat meydanı Tabak- hane girişine kabul edilmiştir.

### İKAMETGÂH MESELESİ

**Umumî düşünceler:** Isparta yakın bir mazide kuvvetli bir yer sarsıntısı geçir- miştir. Hususî ikametgâhlarda iki katlı evlerle iktifa etmeli ve bunlar da zeminden 1 m. yüksekliğinde bir bod- rum katı üzerine inşa edilmelidir.

Yalnız şehir merkezinde projede siyah taranmış sahalarda üzerinde üçüncü bir kata müsaade edilir. Bu müsaade de ancak inşaatta zelzeleye karşı korunma tertibatı alınmış ise - Betonarma iskelet, demir iskelet ve o adanın üzerindeki diğer binaların Mimarisile uygun bir şekil arz ediyorsa verilir. Bu takdirde üçüncü kat ekseriya ikinci şarta tabi olarak ikinci katın üzerine geri çek- mek suretile inşa edilecektir.

Geçen zelzelenin tevhit ettiği zarar- ları gösteren bir plân tetkik edilerek nazarı itibare alınmalıdır.

**Ön Bahçeler:** Şehrin görünüşünde ön bahçe ve onu tertibatının büyük bir manası vardır. Bu hususta kanunî ahkâma tamamen riayet edilmelidir. Ağır ve yüksek bahçe duvarları, büyük bahçe kapıları sokak manzarasını çok bozar. Sıra evlerde en iyisi çiçekli çimen veya sarmaşık sahaları önünde bir çit tertibidir. Ön bahçe derinliklerinin tan- ziminde karşı karşıya iki ev arasındaki mesafe asgarî 9,50 daha iyi 12 m olarak alınmalıdır. Bu vaziyetlerde sokaklarda akasya gibi küçük muhitli ağaçlar tavsiye edilir.

**Şehir merkezinde kat evleri, sıra evler:** Şehrin merkezî kısmı bir taraftan Hükûmet meydanının şimali şarkisinden geçen cadde, diğer taraftan Halkevinin cenubi garbisinden geçen yeni açılacak ağaçlıklı yol, Şimali garbide kışlalar önünden gelen Eğridir şosesi, Cenubi şarkide Endüstri mütukasından yük istasyonuna giden yeni açılacak cadde ile tahdit edilmiştir. Şimali garbiye doğ- ru uzanan bu müstatil üzerinde yalnız kat evleri ve sıra evler inşasına müsa- ade edilecektir. Projede siyahla taran- mış kısımlar üzerinde mahalli vaziyet- lere göre iki veya üç katlı binalar inşa- sına müsaade verilir. Bu binaların çarşı civarında bulunacakların zemin katların- da mağazalar ve güzel dükkânlar tanzim edilecektir.

**Sıra evlerin münferit evlere nazaran faydaları:** Sıra evlerin münferit evlere

nazaran bir çok sayanı tercih tarafları vardır. Sıra ev Münferit evden çok daha ucuz malolur. Sıra evin dört cephe yerine yalnız iki cephesi vardır. Bir kalın duvarla komşudan ayrılan çatının inşaatı kolaydır. İki yanlardaki mesnetlerden dolayı zelzeleye karşı daha emniyetlidir. Bina olarak bakımı ve ısıtılması daha kolaydır. Arka bahçe toza rüzgârlara, gürültüye karşı sıra evlerde daha iyi muhafaza edilmiştir, bahçe daha kolay nazaret altında tutulabilir.

Evlerin yüzleri dar buna mukabil derinlikleri daha fazla olacaktır. Bu şekil murabba bir plân üzerindeki bina dan çok daha ucuza inşa edilebilir. Bu suretle yol kaplaması sathından da büyük bir tasarruf yapılmış olur.

Bir sıra evin genişliği en az 6. 50 m. dir. Bu genişlikteki evin masrafları 9x9 murabba münferit bir evin masraflarının 3/5 inden fazla tutmaz.

Sıra evler estetik bakımdan da münferit eve merceddir.

**Şehir merkezi haricinde inşaatın şekli:** Şehir merkezi harici kısımları için mahalli vaziyetlere göre sıra evler ve bahçe içinde münferit evler inşa edilecektir. Yukarıda da söylendiği gibi sıra evler iktisadi bakımdan müreccih olduğundan tiplerin başına geçecektir.

**Münferit evlerin inşa edileceği sahal ar:** Münferit evler, villâlar istasyon caddesi üzerinde, bu caddenin civarında ve halkevi mıntkasında inşa edilecektir. Bu sahal ar şehrin hali vakti iyi olan ların oturacağı mutena mahaller olacak, bunun haricinde Dere boyunca da münferit villâlar inşasına müsaade edilecektir

**Sıra evlerin inşa edileceği mahaller :** Şehrin cenubunda ve cenubi garbisinde Belediyeye intikal etmiş emvali metruke arsalarında bilhassa sıra evlerin inşası ön plâna alınacaktır. Bu mıntkanın cenubi garbisinde Sanat okulu, Mektep, Hastahane, Park, Çocuk bahçesi, gibi umumî tesisler kabul edildi. Bu binalar ve tesislerden artan sahal ar üzerinde de şehrin hali vakti iyi olanlarının ika-

met edeceği bir villalar mahallesi tesisine müsaade edilebilir,

**Sıra evlerin tipi:** Bunlar guruplar halinde tertip edilmiş bitişik evler olacak gurupların Mimari karakterinin aynı olmasına bilhassa dikkat edilecektir. Bu da ancak gurupların bitişik arsa sahipleri tarafından müştereken bir defada inşasıla mümkün olur. Sıra evleri iki katlı kabul edilecek her aileye bir zemin ve birinci kat tahsis edilecektir. Bu suretle cephe genişliklerinden tasarruf yapılmış olur. Diğer taraftan iki katlı evlerde zemin kat, yani ailenin gündüz yaşayacağı yemek ve oturma katı haricî tesislere karşı daha iyi mahfuzdur. Mahrukat deposu olacak bir bodrum katı sıra evlerde, bilhassa arazinin müsaade ettiği yerlerde lâzımdır.

Sıra evlerde yol genişliği 9. 50 m. ve ondan daha fazla ise ön bahçeyi 5 m. den az kabul etmekte de kabildir. Böyle vaziyetlerde bahçe divarı yapılmaz. Önde bırakılacak 1 - 2 m. lik bir bahçeye çimen ekilir ve bina divarını saracak uzun saplı nebatlar bu sıra evleri çok güzel gösterir.

Altışar evli guruplarla hakiki sıra evleri hasıl olur. Uzun yeknasak cepheleer sıkıcı olduğundan arada boşluklar bina hizalarında ileri geri hareketler yapmak faydalı olur.

**Ada, Parsel ve bina eb'adları:** Bir adanın tulü 150 - 300 m olur. Ada tulü 150 m. yi geçerse 2 - 4 m. genişliğinde yeşillikli bir yolla ada tulünü ortasından kesmek lâzımdır. Bu yeşil yollar adalar arasında kestirmeleri teşkil edecektir. Caddeye açılan ağızları belli edilmeli ve derhal görülebilmelidir. Ada derinlikleri 60 - 100 m. ye kadar çıkar 60 m. nin altına düşmek tavsiye edilmez 30 zar m. lik iki sırada ön bahçe ve ev derinliği için 15 m. hesap edilirse ark bahçeler için 15 şer m. kalır. Böyle olmakla beraber bazı mecburi ahvalde 45 m. lik ada derinliği ile de iktifa etmek icabeder. Münferit evlerde normal parsel yani bir münferit ev arsası ebadı 15/30

m. kabul edilecektir. Bu eb'adı büyüt-  
mek istersek sıra genişliğinden ziyade  
derinliğin fazla kabul edilmesi lâzımdır.  
Derinlik 40 ilâ 50 m. ye kadar çıkabilir.  
Genişlik 25 den fazla alınmamalıdır.  
Genişliği artırmak demek yol tulünü  
uzatmaktır. Bir sıra evinin genişliği  
asgarî 6, 50 m. olur. Bu genişliği 15 m.  
sokağa yüzü olan bir münferit ev par-  
selile mukayese edersek yol tulünde  
yapılacak tasarruf yarından fazla olduğu  
görülür.

Şehrin imar hudutları haricinde dış  
mahalleler: Şehrin cenubi garbisindeki  
Yenice ve Dere mahalleleriyle çayın ce-  
nubundaki Emre, Sülûbey, Hisarefendi  
ve Gülcü mahalleleri şehir imar hudut-  
ları haricinde bırakılmış ikamet muntı-  
kaları olacaktır. Bu mahallelerin inşaatı-  
nın bir kısmı henüz ikmâl edilmemiştir.  
Böyle olmakla beraber bunların çok  
ahenkli ve tabiata uygun tesirleri mev-  
cuttur. Eski yapılar asırların tesis ettiği  
ananeleri takip etmiştir. Manasız mikyas  
tahavvüllerinde tesadûf edilmez. Yeşil-  
lik, Ağaçlıklar, fundalıklar, uzun saplı  
nebatat, çiçekler o kadar mebzuldürki  
binaların arasından geçen kendisi tabi-  
ata tamamen bağlı olduğunu hisseder.  
Dış mahallelerin ahenkli manzarasını  
muhafaza için başlıca şartlar şunlardır.

a — Büyük bahçeler içinde irtifaları  
tahdit edilmiş münferit evlerin inşasına  
müsaade edilir.

c — Arsa eb'adı 25/40 dan az olma-  
yacaktır. Mecburi ahvalde 20/40 da  
kabul edilebilir.

Bundan az eb'adı haiz olan bahçe-  
ler ve arsalar üzerinde Belediyece bina  
inşasına müsaade edilemez. Ön bahçe  
derinliği 5 m. den az almayacaktır. Bazı  
ahvalde binayı bahçenin gerisine inşa  
etmekte mümkündür.

d — Kıymetli eski ağaçlar, yükselmiş  
ağaç sıraları, meyva ağaçları şehir tarafın-  
dan muhafaza altına alınacaktır. Yeşillik  
zayıf ve tesirsiz mimarî yapılar arasına  
ara bulucu bir unsur olarak girer. Büyük  
bir emniyet olarak her tarafta yeşillik

bulunmalıdır. Şekillerdeki tezdâ düzelt-  
mek için yeşil en iyi bir vasıtaadır

e — Büyük bahçe sahaları ihtiyaç  
karşısında bir defada parsellerde ayıra-  
cak dağınık ve perakende şekilde inşa-  
at yaparak bu sahalar bozulmayacaktır.

f — Dış mahallelerde yol kavşakla-  
rında küçük merkezler tertip edilecek  
buralarda bakkal, sebze, kasap v. s.  
dükkânları bulunacaktır.

Dış mahallelerde yol genişliği: Dış  
mahallelerdeki iki ev arasındaki mesafe  
asgarî 9.50 m. daha iyi 12 m. olmalıdır.  
Bu vaziyetlerde sokaklara gölge temin  
eden akasya gibi küçük muhitli ağaçlar  
tavsiye edilir.

Şehrin diğer ikamat mahalleleri için  
verilen 4 - 6 m. 9.50 m. lik yol profil-  
leri dış mahallelerde de tatbik edile-  
cektir.

Şehir kenarı yolları üzerinde parsel-  
man: Bu parseller bir taraftan şehre  
diğer taraftan açık tabiata bakan arsalar  
olacaklardır. Bu neviden parsellere mi-  
sal olarak yeni Hapishane, Hayvan pa-  
zarı önünden meydanlık ve eski Has-  
taneye giden yol üzerinde 25/50 eba-  
dında arsalar gösterilmiştir. Bu arsalar  
arasında şehirden açık tabiata küçük  
teraslar bırakılması icabeder. Buralarda  
gezinti yapanlar için küçük köşeler,  
gölgelikler ve oturma yerleri temini iyi  
olacaktır.

### PAZAR YERLERİ

Pazar probleminin bilhassa Ispartada  
büyük ehemmiyeti vardır. Pazarları bu-  
ralarda satılan malların nevilerine göre  
muhtelif sahalarda tertibi icabeder. Pa-  
zarları mahallerin cinsine göre şu su-  
retle ayırıyoruz:

- a — Yağ, sebze ve meyva pazarı.
- b — Hayvan pazarı.
- c — Hububat pazarı.
- d — Et balık pazarı.
- e — Odun pazarı.

A — Yağ, sebze, meyva pazarı: Belediye'nin tesahüp ettiği bugünkü Halkevi şimali şarkisindeki pazar sahası yağ, çömlek, sebze, meyva satışına tahsis edilecektir.

Bu sahanın kenarında projede gösterildiği şekilde önlerinde saçakları bulunan küçük dükkânların inşası düşünüldü Belediye çarşıda yapacağı temizleme ve yolları genişletme işi için oradaki dükkân sahiplerine, Belediyeye ait olan bu pazar sahası kenarında dükkân arsaları vererek bu işi daha kolaylıkla başarabilecektir. Pazar sahası, Halkevi şimali şarkisinde tesis edilen yeni meydana projede gösterilen direkli dükkânlarla ayrılacaktır. Bu sahanın tanzim şekli 1: 1000 projelerde daha iyi görülecek ve bu kısımların 1: 500 projeleri yapıldığı zaman ancak tatbik edilebilecektir. Pazarı meydana ayıran bu arkaflı dükkânların gerisinde 25/50 ebadında kapalı bir sebze meyva hali inşası için yer bırakılmıştır. Bu halin girişleri o suretle tertip edilmelidir ki Halkevi arkasından cenubi garbiden gelen cadde halin etrafını dolaşmadan doğrudan doğruya halin içinden geçsin.

B — Hayvan pazarı: Hayvan pazarının şehrin kenarında bulunması en iyi bir sureti hâldir. Bu şekilde şehrin dahili, hayvanlar tarafından kirletilmez. Köylüler şehre girmeden hayvanlarıyla doğrudan doğruya pazara gelebilirler. Hayvan pazarı için şimali garbide şehrin kenarında projede yeri gösterilen saha tahsis edilmiştir. Burasının çeşmeler, yalıklar, sundurmalar ve ahırlarla tertip ve tanzimi icabeder. Buradaki yeşillik ve ağaçlar hayvanlar tarafından yenmeyecek şekilde tanzim edilecektir.

B — Hububat pazarı: Şimdi depo olarak kullanılan Gülyağı fabrikası cenburgundaki eski pazar hali tekrar canlandırılmalıdır. Halin kendisinden beklenmiş olan kıymeti göstermemiş olması şayanı hayret değildir. Hiç bir ölçü esasına tâbi olmaksızın inşa edilmiştir. Bina fazla yüksek ve fazla geniştir. Bu bugünkü hâl ile münakaleden uzakta

kaldığından yeni projede bu halin tüzeline iki yol daha tevcih edildi. Çerçevesinde bulunan sahalarla bu bina iyi bir hububat pazarı olarak kullanılacaktır. Hâl binasının boş sahaları büro yerleri olarak tadilen inşa edilmelidir.

Et, Balık pazarı: Çarşı yolundaki eski Sinan Bedesteni bina itibarile biraz dar olmakla beraber et ve balık satış yeri için tahsisi mümkündür. Ehliyetli bir mimar tarafından saha itibariyle gayet ihtimamla tanzim edilmelidir.

Odun pazarı: Hayvan pazarının şimali şarkisindeki saha merkezi vaziyeti dolayısıyla odun pazarı için uygun bir yer olacaktır.

## Ç A R Ş I

Çarşıda adım adım icra edilecek bir temizlik vukubulmalıdır. Isparta çarşısında yolların emniyetli surette genişletilmesine ihtiyaç yoktur. Fazla saha genişliği esasen çarşı mefhumuna uymaz, yalnız pazara giden çarşı yolları kat genişlikte olmalıdır ki münakale arızasız bir surette ceryan edebilsin.

Çarşıdaki yeni dükkânların ölçüsü biraz büyük tutulmuştur. Bu binalar artık büyük mağaza halini arz ediyor. Çarşı dükkânları ölçüsünü geçmiştir.

Mağazalar esas işlek çaddeler üzerine toplanmış olmalı ve çarşının küçük dükkânlı kısımlarını tesirsiz ve kıymetsiz bir hale getirmemelidir.

Dükkân girişlerinde bir basamak fazla fazlası kabul edilmez. Çarşı yollarında yaya kaldırımı ile araba yolunun ayrılmasına da lüzum yoktur. Ortasında suyun akıntısını temin eden bir kaldırım kaplaması en ucuzu ve ekseriyetle en uygun olanıdır. Çarşıda seyriselere müsaade edilen bütün yollardaki münakale sabahın erken saatlerine inhisar etmelidir.

## ENDÜSTRİ

Plânda hakiki bir endüstri muntakası gösterilmiştir. Endüstri tesisleri şehrin cenubi garbi kısmında toplu bir halde bulunmaktadır. Bunlar arasında edici ağır endüstri yoktur.

— Devamı var —

# Ispartalı Katırcı oğlu (1)

Muharriri: AHMET REFİK

Sultan İbrahim, Atmeydanında İbrahim paşa sarayının samur döşeli odasında Telli Haseki ile meşgulken, Anadolu feci bir vaziyette idi. Anadolu sipahileri, gördükleri hizmetlere mukabil, alacakları sancakları bile, İstanbulda devşirmelikten yetişme paşalara rüşvet vererek elde etmeğe muvaffak olabiliyordu. Anadolu'da sancak sahibi olanlar, ve halkın rızıklarını ellerinden alanlar ise, Sultan İbrahim'in saraylılarına ve kethuda kadınlarına intisap veya onlarla izdivaç etmek şerefine nail olanlardı. Anadolu'nun en rihsuldar yerleri bunlara pişkeş makamında ihsan olunuyordu. Meselâ, dergâhı âli çavuşlarından Ahmet, henüz sabî iken çavuşluğa nail olmuş, nihayet saraylı musahibelerden biriyle evlenmiş, bu sayede Haseki sultanlardan birine kethuda olduktan sonra, sultanın nüfuzu sayesinde defaten yeniçeri ağalığına, badehu Anadolu eyaletine nail olarak Ahmet paşa olmuştu.

O sırada Anadolu, İstanbula rüşvet vererek emellerine nail olmıyan, veya Sultan İbrahim'in zulmüne ve sefahetine sarfettiği paraları cebren vermeğe mecbur olan gayri memnunlarla dolu idi. Bunlardan biri de, Haydar oğlu ve onunla beraber çalışan Katırcı oğlu idi. Katırcı oğlu Hamideli türklerindendi. Güzel ata biner, cirid ve mızrak oynamakta büyük bir maharet gösterirdi. Kirne hamle etse derhal vurur, değme adam kendine cirid vuramazdı. Katırcı oğlu, Haydar oğlunun «yarar pehlivanı» idi. Her ikisi de büyük bir memnuniyetsizlik içinde idi. Haydar oğlu, sultan İbrahim'in veziri Hezrapare Ahmet paşaya bir sancak için otuz bin kuruş

vermişti. Şimdi o da Katırcı oğlu ile beraber (Akşehir) ve (İlgin) arasında kârvanlar çevirerek verdiği paraları hacırlardan çıkarmaya çalışıyordu.

Haydar oğlunun tuttuğu mintakadan geçmek imkânsızdı. İstanbula mütevaliyen şikâyetler geliyordu. İstanbulda ise vaziyet büsbütün başka idi. Sultan İbrahim öldürülmüş, saltanat devşirme ocak ağalarına intikal etmişti. Padişah yedi yaşında idi. Sarayı kâmilen Kösem Mahpeyker sultan idare ediyordu.

Sadriazam bu şikâyetleri nazarı dikkate aldı. Haydar oğluna karşı sultan İbrahim saraylısının kocası Ahmet paşayı memur etti. Ahmet paşanın muntazam askeriyeye Haydar oğlunun askerleri beyninde (Karahisar sahip) de müthiş bir muharebe vukua geldi. Ahmet paşa harp ve darpte mübtedidi. Haydar oğlunun hilesini anlayamadı. Hususiyle maiyetindeki levendlerin Anadolu'lularla beraber olacakları tabiiydi. Nitekim öyle oldu, Ahmet paşa âni bir pusuya düştü, levendleri Anadolu'lularla birlik oldular. Haydar oğlunun askerleri paşayı yakaladılar, Haydar oğlunun huzuruna getirdiler. Anadolu'da, sarayın dev-

(1) 17 inci asırda, bir müddet Anadolu'ya hâkim olan Kara Haydar ve Katırcı oğullarına dair Naima tâtîhi cilt : 4 de ve Evliya Çelebi seyahatnamesinde ve Osmanlı tarihlerinde hayli malûmat vardır. Ün dergisinin 24 üncü sayısında başlıyan Hikmet Turhan Dağlıoğlu ve Nuri Katırcıoğlu makaleleriyle Tahir Erdemin Kara Haydar hakkındaki yazılar ve 43 - 44 üncü sayılarında da vesikalar vardır. En aşağı 18 sene önce rahmetli Ahmet Refiğin salâhiyetli kaleminden çıkan bu makaleyi de, Ün sütunlarına nakletmeği faydalı bulduk.

şirmelerden yetişen paşalarına ve bil-hassa ocak halkına karşı büyük bir hu-sumeti vardı. Haydar oğlu hiç tavrını bozmadı, paşayı, biraz azarladı, ve ni-hayet şu sözleri söyledi:

— Bayır aşmazlara itimat ile serin-den geçen kimesnenin önüne geldiğin nadanlığa terahhumen seni azad eyledim. Yürüvar. Bir dabi kullanamadığın asker ile galip gelemiyeceğin hasım önüne gelme.

Ahmet paşayı soydurdu, «anteri ve kellepoşu ile bir bargire bindirüp azad eyledi». Keza, bütün maiyetini de soydu, otağını tabilhanesini kâmilten zaptetti.

O sırada Katırcı oğlu, Ahmet paşanın döküntü askerlerini takiple meşguldu. Haydar oğlunun yanına gelüpte paşanın salıverildiğini duyunca, canı sıkıldı, hattâ bunu Haydar oğlunun abdallığına verdi:

— Bire oğlan. Ben ve sen anın eline gireydik. Şimdi başımız şu meydan-da yuvarlanırdı. Öyle hasım adam koyuverir mi?

Dedi, yerinden fırladı, atına bindi, Ahmet paşanın «ardına düştü. Biçare Ahmet paşa süvar olduğu bargir kendi levendi gibi köprü geçmez ve arık atlamaz makulesi, ileri adım atmağa dermanı yok lâşe olmağın henüz bir bayır aşmış idi ki» Katırcı oğlu yetişti.

— İn aşığı, bire hain!

Dedi, Ahmet paşayı derhal öldürdü.

Bu bozgunluk, İstanbulda ocak ağalarını telâşa düşürdü. Haydar oğlunun elde edilmesi için her tarafa hükümler gönderildi. Ağalar mütereddiddiler. Anadoludaki muarızlarını susturmak, kendileri İstanbulda rahat rahat servet yapmak için Haydar oğluna sancak vermek taraftarı olanlar bile vardı. Bu mesele uzun uzadı görüşüldü. Ocak ağalarından arnavut Bektaşla boşnak Muslahiddin ağa buna razı olmadılar.

Hususiyle Muslahaddin ağa:

— Haramilere ve eşkiyaya tuğ ve sancak verilüp irz ve namusu devlet hetkoluna, şerrin büyüğü budur.

Dedi, bu mütalea mutedil görüldü. Fakat kendilerinin de esasen eşkiyadan farkı yoktu. Onlar da şekavetin büyüğünü İstanbulda yapıyorlardı. Fakat kendilerine kimse dış geçiremiyordu: hâmilere padişahla beraber valide sultandı.

Nihayet ağalar Haydar oğluna karşı Sinan zade kardeşi Mehmet paşa ile abaza Hasanı gönderdiler, Haydar oğlunu ortadan kaldırmağa muvaffak oldular.

Katırcı oğlu bu felâketten salimen kurtuldu. Haydar oğlunun yerine o geçti, Anadoluda ahval yine değişmiş olmadı. Şimdi, Katırcı oğlu ile Cebeci oğlu ve Dağlar delisinin oğlu da beraber olmuşlardı. Katırcı oğlu (Seydişehir) ve (Beyşehir) havalisinde idi. Kendisine karşı gönderilen kuvvetleri mütemadiyen mağlûp ediyordu. Nitekim Hamid sancağından üzerine sevk edilen askerle de çarpıştı. Serdarları bulunan Topal Mehmet paşayı mağlûp etti, oradan (Çay) kasabasına geldi. Fakat maiyetinde az kuvvet vardı. (Çay) kasabası âyanından İsa ağa ile görüştü. Meselenin sulhen yatıştırılmasına tavassut eylemesini teklif etti. Katırcı oğlunun teklifi İstanbula yazıldı. O zamanlar ocak ağalarından arnavut kara Murat ağa veziri âzam olmuştu. Murat paşa, tezkere yazmağa tenezzül etmedi. Şeyhül-islâm ve kazaskerler, yeniçeri ağası ve saire tavassut ettiler. Katırcı oğluna tezkere yazup İstanbula davet ettiler. Katırcı oğlu evvelâ sadrazam, badehu dördüncü Mehmet tarafından kabul edildi. Arnavut Murat paşa Katırcı oğlunu padişaha şu suretle takdim etti:

— İşte Katırcı oğlu dedikleri hınzır budur hünkârım. Af ricasile dergâhını-

za yüz sürmeğe geldi.

Katırcı oğluna (Beyşehir) sancağı verildi, adamları izaz olundu. Katırcı oğlu İstanbulda birkaç gün kaldı. Ekseriya cirit oynar, maharetine herkesi hayran ederdi. Bir gün şeyhül'islâmı ve kazaskerleri ziyarete gitmiş, huzura çıktığını şu suretle anlatmış:

— Saadetlü hünkârının ğaraca ğaraca gözlerini gördüğüm gibi ödüm sıdayazdı. Paşa, düş dedi. Yüzüm üstüne düştüm. Emme düş demese, hemen düşmeğe durup yıkılırdum. Allah hünkârının yaşın uzun eylesün deyu yer öptüm.

Katırcı oğlu, Anadolu halkına has saffet ve samimiyete malikti. «lâkin umuru hariciyeyi anlar ve mahalline göre istidadınca cevap vermeği güzel» bilirdi.

Katırcı oğlu Anadoluya, sancağına gittikten sonra, İstanbulun en itimatlı adamı oldu. Abaza Hasan Anadolu da İstanbula karşı huruç ettiği zaman, istisali için İbşir paşaya emir verilmişti. Fakat o da abaza idi. Binaenaleyh cinsiyet rabitası ikisini de birleştirdi. Ocak ağaları abaza Hasana karşı ancak bir türkün sadikane hareket edeceğini anladılar, Katırcı oğlunu serdar tayin eylediler.

Katırcı oğlu Hamideline tamamiyle hâkim oldu. Abaza İbşirle Hasan ağa'nın üzerine hareket etmesine meydan kalmadı. Ocak ağaları meseleyi sulhen yatıştırmaya, bununla beraber Katırcı oğlunu da elde tutmaya çalıştılar. Hattâ sipahinin biri İstanbulda zengin bir saraylıla evlenmiş, saraylıyı (Larende)ye getirmiş, fakat kendi (Larende) de vefat etmişti. Katırcı oğlu, bu saraylıyı ittiba'ndan birine istedi, saraylı da, (Larende)

halkı da razı olmadılar. Katırcı oğlu (Larende)yi kuşattı, kadını zorla aldı. Mesele İstanbula haber verildi. Fakat veziri âzam Katırcı oğlunu iltizam ederek hiç bir cevap vermedi. Şeyhül'islâm itiraz etti, veziri âzam da şu cevabı verdi:

— Ol rosbu oğlu için saklayup müsamaha ederiz.

«Rosbu oğlu»ndan maksadı, İbşir paşa idi. Çünkü daha evvel şeyhül'islâm da İbşir paşayı iltizam eylemişti.

Filhakika Katırcı oğlunun kendilerine pek ziyade yardımı dokunuyordu. Anadolu da en ziyade Katırcı oğluna güveniyorlardı. Hâdim kardeşi Hasan ağa yüz ulus voyvodalığında ayaklandığı zaman, üzerine yine Katırcı oğlu gönderildi.

Katırcı oğlu, Köprülü zade Fazıl Ahmet paşa sadaretine kadar yaşadı. Fazıl Ahmet paşa Girit seferine gittiği zaman, maiyetinde askerlerle beraber Katırcı oğlu da vardı. Bir gün, Girit dağlarının sarp geçitlerinden geçerlerken, Fazıl Ahmet paşa Katırcı oğluna Giridin yüksek dağlarını göstererek:

— Paşa. Ne güzel bekliyecek dağlardır.

Diye Katırcı oğlu şah Mehmet paşaya, (2) vaktiyle haramilik etmiş olduğunu ima etmek istemiş. Katırcı oğlu da şu cevabı vermiş:

— Efendim. İyü dağlardır amma kârbanı işlemez...

(2) Katırcı oğlu Mehmet paşaya (Şah) denmesi sebebini izah eden bir kayıda rastlanamamıştır. Bu; o devirdeki halk akidelerini, içtimaî durumu aydınlatmağa yarayacak bir tâbir telâkki edildiğinden üzerinde durulması lâzımdır.

# Yarım asır önce Isparta

SAİT DEMİRDAL

Dergimizin hedeflerinden birisi de, memleketimizi ilgilendiren konuları aynen neşretmektir. Bu itibarla vilâyetimiz için rastladığımız veya rastlayacağımız yazıları *Ön* sahifelerinde ilimiz tetkikatına me' haz olarak almak ötedenberi takip ettiğimiz bir metoddur.

Bu defa zati kütüphanemde rastladığım 1314 tarihinde Ali Cevat bey tarafından yazılarak bir cildi İstanbul Mahmut bay ve diğer iki cildi Kasbar matbaalarınca tabedilmiş olan [Memaliki osmaniye'nin tarih ve coğrafya lûgatı] adlı üç ciltlik eserinden vilâyetimize ait olan şu kısımları aynen alıyoruz:

## İSPARTA

«Isparta, Konya vilâyetinin münkasım olduğu elviyeden Hamidabat sancağının kürsü idaresi olan kasabanın ismidir ki merkez vilâyetin garbinde ve takriben 180 kilometre bu'ud ve mesafede ve meşhur Davras dağı'nın şimali payesinde mebni 37,5 derece arzı şimali ve 28 derece dört dakika tül şarkide vaki ve yirmi bine karip nüfusu muhtevi lâtîfulheva bir kasabadır.

Derununda bir bab hükümet konağı ve askerî kışlasıyie 14 cami, 64 mescid, 8 medrese, bir kütüphane, bir rüştiye, 37 sıbyan mekâtibi, 6 hamam, 7 han, 60 kadar dükkân (1) vesaire mevcuttur.

Ispartada alacabez, çul, sahtiyân ve  
1626

gülmüş âvani imel olunur. Hoca Attar ile Alâeddin efendi (2) gibi aizzei kiramin medfenleri kasabanın ziyaretgâh mahalleridir. Isparta kazası Hamidabat livalasının muhtevi bulunduğu kazalardan birisi olup Uluborlu, Eğridir kazaları ve Antalya ve Burdur livalarıyla hem hudut bulunmaktadır.

Nevahîi mülhakası olan Keçiborlu ve Senirkent ile beraber 54 karye ve elli bine karip nüfusu havidir. Kazada 45 mektep ve bunlara müdavim üç bin beş yüz doksan üç talebe mevcuttur. Kaza arazisinin 255340 dönümü mezru ve 36570 dönümü gayri mezrudur. Mahsulâtı arziyesi haşhaş, meyve, afyon, kökboya ile hububat ve masnuatı mensucat kutniyeden ibaret olup ihtiyacı mahaliyyeyi temin etmektedir.»

Bu eserin gene birinci ciltteki 346 ve 347 inci sahifelerinde yazılı bulunan Hamidabada ait malûmat da şöylece mukayyettir:

## HAMİDABAT:

«Konya vilâyetinin müteşekkil olduğu elviyeden birinin ismi olup vilâyetin garbi şimalinde vakîdir. Bu sancağın mukaddema ümerayı Selçukiyeden birinin namına nisbetle Hamideli namıyla mevsum olan hıttaadan ibaret

- (1) Dükkân sayısı: 60 olarak gösterilmiş ise de bunda bir sehvolduğu aşikârdır.
- (2) Alâeddin efendi hakkında bakınız: *Ön sayı: 112 - 113 vesikalar ve notlar - Fehmi Aksu*



olup şimalen Hüdavendigâr vilâyeti, garben Burdur, cenuben Antalya, şarkan Konya sancakları ile muhat ve mahduttur.

Arazii liva kühistan ve mürtefi olduğundan hevası serindir.

Dağları ormanlar ile mestur ise de orman cihetinden ihracatı hemen yok gibidir.

Köprü suyu ile Aksu menbalarını dahili livada ahzederler.

Eğridir ve Beyşehir gölleri dahi sancak dairesindedir.

Mahsulâtı, hububatın alehusus buğdayın âlâsiyle haşhaş, afyon ve üzüm ve masnuatı alaca ve mensucatı sairei mahaliyyeden ibarettir.

Madenleri çok ise de ihraç olunmamaktadır.

Pisidyâ hıttasına mahsus âsarı atıkcası cabeca müşahede olunmaktadır.

Nüfusu yüz yirmi bini mütecevazdır. Merkezi, Isparta kasabasıdır.

Liva: Isparta - Uluborlu - Yalvaç - Karaağaç - Eğridir namları ile beş kazaya taksim olunmuştur.

Zikrolunan kazalardan Ispartaya Keçiborlu ve Senirkent nahiyeleri, Yalvaca Hoyran nahiyesi, Karaağaca Aışar, Eğridire Barla ve Palo nahiyesi mülhaktır.

Gelecek sayıda kazalara ait malûmatı arzedeceğiz.

## ISPARTA GÖLÜNDE - KŞAM

Güneşi öptü sular,  
Emdi kızıl rengini.  
Yanıyordu ufaklar,  
Akşam sardı engini,

Kızarıp şaraplaşan  
Sular soldu karardı,  
Dallarda cıvıldaşan;  
Böcekler ve kuşlardı...

Cır cırlar dildökerek  
yarine kana kana...  
Butatlar çekilerek,  
Alevi ana ana;

Hayal'et oluverip,  
Göklerde uçuştular..  
Perdeyi y oluverip;  
Hasretle tutuştular...

.....  
Silik yıldız serpmeli  
Gece tablo yasıydı...  
Sade garip bir mevzu:  
Mehtap aşkın faslıydı...

Rifat Çamlıdağ

## Gülyağının nef'i beyanındadır

«Bay Hakkı Tarık Us üstadımız, gülyağı için yazılmış bir eski şiire tesadüf edince, gülyağıyla tanınmış İsparta'nın tek dergisi Ün'de neşirini uygun bulmuş ve şiiri bize vermiştir. Üstada teşekkürle yüz elli yıl önce yazıldığı tahmin olunan ve kimin yazdığı bilinmiyen bu şiiri aynen neşrediyoru. K. T.»

Begayet hobdurur gülyağı, nafi;  
Etibba vasfın etmiş halka şâyi;  
Hararet kılssa baş içre durağı  
Eder zail, halâs eyler dimağı.  
Eğer başa tılâ olunsa hergâh  
Verir kuvvet dimağa, olgıl agâh  
Ziyade ola akl-ü fehm-ü idrâk  
Kişiyi eyler ol hem cüst-ü çâlâk  
Ve ıssıdan olan baş ağrısına hem  
Karıştır sirke ile anı ol dem  
Tılâ et başa, tâkim ola nafi  
İzale eyleyip anı, ola zayi.  
Ola ıssı veremler tende zahir  
Tılâ eyle henüz çıkmışa mahir  
Cerp, hakke zuhur eylerse tende  
Tılâ et kalmaya hergez bedende  
Zuhur etseydi kangı tende şişler  
Tılâ et, def olur, sıhhat bağışlar

Beyan et san'at nazısın anın  
Hoş ola tab'ı tâ talip olanın  
Ne miktarı gül eksen eke, yahû  
Koyasın tâ anın miktarı üç su  
Üçün biri kalınca anı kaynat  
Çıka gülden yine ol suya haslat  
Ocaktarı anı indir soğuya tâ  
Karıştır, el urup hal eyle cânâ  
Süzüp saf eylegil ol suyu muhkem  
Atup saklin yabana anı ol dem  
Ki baki kala ol su nisfi miktar  
Susam yağı karıştır, etme bisyar  
Yine tencereye koy anı kaynat  
Su gidip yağ kala tâ ki kuvvet  
Su mahvolunca kaynat onu cânâ  
Koyup bir şişeye ol suyu sakla  
Buna (Gülyağı) demişler etibba  
Gerek oldukça kullan onu cânâ

# Fatmacık, kan, kus!...

Yazan: RIZA KAYNAK

—Fatmacık, hadeeel! .

—Varıyo, Yaşar, varıyool!.

Biri kız, biri oğlan bu iki, mehelle uşağı, üçer beşerden ibaret olan gede koyunlarını önlerine katarak tarlalara götürürler, beraber güderlerdi.

Yaşarın alabaş koyunu, Fatmacığın karakulağıyla sanki sözleşmiş gibi tin tin seyidip güdek yerinden iradıkça onları çevirmek işi Fatmacığa düşerdi.

Çitliklerden deynikle yaprak indirmek, karağaç dallarını sıyırmak, akşam yemi için de boyunlarına asılı torbalara doldurmak Yaşarın keşiğiydi.

Kız, sıyırdığı kazelleri eliyle serpiştirerek dudakların titreyişiyle söylenen Düü sesiyle koyunları çağıran oğlana dedi ki:

— Yaşar, böyün hava kış, yağmur basarsa netcez?.

— Ne korkuyon Fatmacık? Delikkaya tıccık. Onun önüne çıkar, biz de ine sinleniriz.

Çisenli bir güz günü idi. Birden yağmur ince, ince çilenmeğe başladı Yaşar ağaçtan indi, Fatmacık, koyunları çevirdi. Yağışlı havalarda çamur tutmayan delikkaya önüne koyunları sürdüler. Burası kasabanın doğusunda, yüksekte ve Kalekapıları içinde bulunan Gâvurlar mehellesinin tam altında, önünden geçen Senirkent şosasının kararleme 150 metre yüksekliğindeki kilise ve düzlüğünü omuzlarında taşıyan sarp bir kaya idi. Şosadan, tatlı bir meyille başlayıp bayırlaşır ve bayırın sonu, kayanın dibinde, büyük ve oyuk bir kapı eşiğinden sola doğru uzanan tabii bir oyuğa dayanırdı. O zamanlar, Delikkaya bayırı denen bu yer, burayayakın ev ve bahçelerin güdek yeriydi.

Fatmacıkla Yaşar, akşam olupta kaya-

lar gölgelendiği, yıldızlar tek, tük göz kırpmaya başladığı zaman koyunlarını yola kattılar. Fatmacık önde, düü leyerek Yaşar arkada, küss deyerek evlerine geldiler.

Aradan, günler, haftalar, aylar geçti. Güz ortası göç başlayıp bütün kasaba halkı yukarı kasaba evlerine taşınınca koyunlar koyunluğa sokuldu ve bütün bir kış boyunca Delikkaya önü boş kaldı. Fakat, bu iki arkadaş yüreği, koyun gütmeye arkadaşlığının özlemiyle beslendi. Onlar, uzun aylar anışlarıyla bu bayırı boş bırakmadılar.

Kış savıştı, bahar geldi. Kızlarla, ağaçlarla beraber Delikkaya bayırı, Fatmacıkla Yaşarın yüreklerindeki taze aşk gibi filizlenip yeşerdi. Ara sıra buluştular, kirezler, kızın utangaç yanağından renk, dutlar, bu ikiz aşkın çeşnisinden tad çaldılar. Günler geçti, hava, onların sıcak duygularından ateşlendi ve yaz mevsimi korlaşan gönüllerin potasında eriyip karışan hisler gibi olgunlaştırıcı nefesile erdirme işlerine başladı.

Yine güz geldi, yine koyun güttüler ve ertesi yaz, çimlenip üreyen sevgi tohumlarını üğütmek istediler.

Kâh doğmadan telef olan, kâh doğup bile ölen ve en çok bir yaş çağı içinde kuş olup uçan Gökmenlerin, Yaşar adı ile ancak yaşayabilen bu biricik delikanlısı Fatmacığı, anasına istetti.

Fatmacığın anası, kızını ırgatlıkla geçinen Gökmenlerin Yaşarına neye versin? O, Akdişlerin Ömer için söz verdi. Variyetli ev. Oğlan da Allah için güzel. Çımcık Ay parçası...

Böyle işlerde kıza sorgu olmaz. Fatmacık, çocukluk arkadaşı Yaşarın aşkını konuşamaz. Herşeyin başı, ana, baba rızasıdır. Onların dediği olur ve nikâhta

daima keramet vardır!.

Yaşarın benzi, Fatmacığın parmağına takılan nişan yüzüğü, rengile renklendi. Yaşar, bu acı haberi duyduğu günden beri, Karadeniz'de gemisi garkolmuş gibi, derin düşüncelere daldı. Anası ona yalvarıyor:

— Oğulcuğum, kendini neye üzüyorsun? Borlumuzda, Fatmacıktan başka kız yok değil. Daha eyisini, helâl süt emmişini buluruz sana. Söyle, başka kimi istiyorsun?.

Çiğerden kopan ana tesellisi, Yaşara kâr etmez, birden doğrularak yanından ayrılışı onun, anasına tek cevabı olurdu..

Yine bir Güz vakti. Hava bulanık, yağmur çileniyor. Yaşar yatakta.. Teşhis çoktan konmuş:

— İnce hastalık ellâlem yamız, öksürüp, kan tükürüyormuş.

Fatmacığın düğününe iki ay var. Ortalık alan taran.. Bir şehire çıkılsa başlanacak. Yaşar, bu haberle ölgün. Bir bağ bozumu halinde, her gün biraz daha perişan. Yatak, onu kendine mihlamsa bir doğrulsada Parmaklığa kadar gidebilse, tam karşıya düşen Delikkaya bayırında, elinde çorap, koyun güden Fatmacığı görüp seçebilecek. Ah, şu ağaç parmaklıklar.. Ondan daha bahtlı.. Onlar, Fatmacığı görebiliyorlar. Dimdik duruşlarındaki hikmet te galiba bu kudretten!.

Yaşar, sayıklıyor. İstiyor Fatmacığı. Son bir istek, son bir ses:

— Fatmacık hadeel..

Sürekli bir öksürük.. Ve bir ağız dolusu kan..

Renksiz kalan kokusuz sevgi çiçeğinin hazırlanmış boyası!..

Yüreği yanan ananın boş umudu: Ölüyü unutup fatmacığı arayışı!.

Fatmacık, karşıki Delikkaya önünde Yağmurdan ine sinmiş. Önünde beş koyun var. Gökmenlerin Fadime teyzenin arkasına düşenleri çoktan geriye bırakmış, kendine doğru yel gibi geldiğini görüyor.

— Vili, vili, vili. Ne olmuş bu kadına acep?..

Nedense hızla çarpan kalbini ellerile bastırarak, alnacına gelen garip anaya seslendi:

— Ne oldun Fadime teyze?.

— Yaşarımı aldırдың, kan kusturarak öldürdün, FATMACIK KAN KUSI!.. Karşı kaya ona karşılık verdi: FATMACIK KAN KUSI!..

Fadime teyzenin ardından yetişenler onu, götürmek istediler.

— Bakındı şu elin kahbesine, dedi, ben Fatmacık kan kus.. diyorum, o, bana SEN KUS diyor!..

Son bir haykırış ve ellerinde yolunmuş birer tutam saçla yere kapanan baygın anayı sırtlayıp eve götürerler, çok geçmeden Fatmacığın da in ağzında ölü olarak bulunduğunu duydular. Fatmacığın elinde kan lekeli bir yağlık vardı. Alabaş koyunla, karakulak koyunun zevzeklik günlerinden kalma bir yağlık, Yaşarın yağlığı!..

Yüz yıllar var ki: Delikkaya ismi unutuldu. Yerini ( FATMACIK ) aldı. Bugün bile bu kaya: — FATMACIK KAN KUSI diye bağırانların sesini ağzına tıkar:

— SEN KUSI!.

Ve bu yankı, orada yatan bir geline verilir!..

Halâ Fatmacık bayırı, çisenli güz günlerinin çamur tutmıyan güdek yeridir.

### Bu yazıda geçen yerli kelimeler:

- |             |                                                            |
|-------------|------------------------------------------------------------|
| Hade        | : Haydi                                                    |
| Varıyo      | : Varıyor                                                  |
| Mahalle     | : Mahalle                                                  |
| Geda        | : Zay-f, çelimsiz                                          |
| Seyitmek    | : Koşmak                                                   |
| Keşik       | : Sıra, nöbet                                              |
| Kazel       | : Ağaç yaprağı                                             |
| Böyün       | : Bugün                                                    |
| Netcez      | : Ne edeceğiz                                              |
| Korkuyon    | : Korkuyorsun                                              |
| İhicik      | : Daha, işte (işaret)                                      |
| Sinlenmek   | : Saklanmak                                                |
| Kararleme   | : Tahminen                                                 |
| Bille       | : Zaman, vakit (edat)                                      |
| Variyet     | : Vardı, gelir                                             |
| Çımçık      | : Tıpkı, aynen                                             |
| Borlu       | : Uluborlu                                                 |
| Helâl       | : Halâl                                                    |
| Ellâlem     | : Allahü âlem, galiba                                      |
| Yamız       | : Y. vramuz                                                |
| Alan taran  | : Karmakarışık                                             |
| Umut        | : Ümit                                                     |
| Vili, villi | : A...a...a.. anlamında hayret alması                      |
| Alnaç       | : Yüzyüze, karşı                                           |
| Yağlık      | : Kız tarafından verilen kokulu yağ sürülmüş mendil, çevre |

Umumî neşriyatı idare eden: Kemal Turan  
İmtiyaz sahibi: Hilmi Çakmakçı

İsparta halkı; 26 / Mart / 1944 günü, Halkevi salonunda, tarihinin mesut dönüm günlerinden birisini daha şekle kulladı. Sekiz yıl önce bugün, Türkiye demiryolu siyasetinin çelik iradeli mümessili İSMET İNÖNÜ, İspartalıların trene kavuştuıkları büyük sevinç gününe huzurlarıyla şeref vermiş, binlerce vatandaşın candan aklıyla olduğu yüksek bir hitabede bulunmuşlardı. Un; o günün unutulmaz hâtrasını tesbit eden bu fotoğrafla sahifelerini süslerken, yüce libatlarına mazhar olduğuy aziz Şefine karşı minnet ve saygılarını sunmağı borç bilir.

# İsmet İnönü'nün yüksek hitabesi

(Isparta'nın trene kavuştuğu 26 / 3 / 1936 günü Yüce Şefimiz İsmet İnönü'nün onbinden fazla halka yaptıkları yüksek hitabeyi, minnet ve saygı ile sütunlarımıza alıyoruz.)

Arkadaşlar;

Isparta'nın sevindiği bugüne iştirâk etmek için hep beraber burada bulunuyoruz. Ankara'dan ben ve arkadaşlarım çok sevdiğimiz Isparta'ya bu günü kutlamak için geldik. Büyük Millet Meclisi, muhterem reislerini ve muhterem azasını bu merasime iştirâk etmek için bilhassa tavzif etti.

Arkadaşlar; etraftaki vilâyetlerimizden hemen yedi sekizinin güzide heyetleri bugün aramızda Isparta muhitine şeref vermektedir. Bütün bu alâka, iki gündenbergi kutladığımız Cumhuriyet eserlerini bütün memleketin gözü önünde canlandırmak için güzel bir vesiledir.

Arkadaşlar; eserler parça parça mütalaa edildiği zaman hepsinin hususî kıymetleri vardır, fakat arkadaşım Kemal Ünal'ın (Turan) söylediği gibi büyük manevî kıymetin, siyasî mânasını göz önünde canlandırmak daha ziyade istifadelidir. Burada ilerliyen, yapan ve hergün yeni eserler vücuda getiren Türkiyenin ufak bir modelini canlandırmış oluyoruz. Maden, fabrika, demiryolu... Bu sahalarda Cumhuriyetin her gün kazandığı zaferler için, iki gündenbergi açtığımız yeni müesseseler sevinilecek, övünülecek müesseselerdir. Bu eserler kadar, bunlardan da fazla ehemmiyetli olan, yedi sekiz vilâyet halkının, canlı inkılâp fikirleriyle beslenmiş, inkılâp fikirleri etrafında toplanmış olması; Atatürk'ün kuvvetli ve feyizli eliyle açılan yolda bütün Türkiyenin bir vücut gibi ilerliyen bir manzara göstermesidir. Asil memleketin memnun olacağı, içerde ve dışarda herkese göstereceği mânâ bu noktadır.

Arkadaşlar; yeni Türkiyeyi, canlı, ümitli, kendine güvenir, çalışkan ve azimli, bütün mânâsiyle ve şekli ile siz burada temsil ediyorsunuz. Yeni Türkiye Cumhuriyet çocukları, Atatürk çocukları, yüreklerinde kuvvetli, bileklerinde kuvvetli, anlayışlarında kuvvetli, ve daima ileri giden bir kudret kaynağıdır. Memlekette bir çok eserler yapılmıştır ve daha bir çok eserler yapılacaktır. Bunların hepsi her şeyden evvel vatandaşların kendilerine güvenmeleri, çalışmakta ısrar etmeleri, içerden ve dışardan gelecek her müşkülâtı yenmek için kafalarında, yüreklerinde, bileklerinde kuvvet bulmaları ile kabilirdir. Burada küçük çocuklarımızdan en yaşlılarımıza kadar hepimizin yüzünde büyük mücadeleleri başarmak, memleketi yükseltmek iradesi tecessüm ediyor. Bütün memleket havasında akis yapacak olan şey, yeni Türkiye anlayışı için Isparta ovasında verdiğimiz bu güzel örnektir.

Isparta'yı her gelişimde bir evvelkinden daha ileri ve daha canlı gördüm. Bu sefer gördüğümüz canlılık, zannederim ki benim gibi bütün arkadaşların da dikkatini celbetmiştir. İki üç sene sonra Isparta'ya geldiğimiz zaman -biliyorum daha iyi olması için ne lâzımdır- yeni eserlerle daha sevinçli bulacağımızı kuvvetle umuyorum.

Arkadaşlar; şimdi müsaadenizle güzel Isparta'yı gezelim. Bu açtığımız yeni demiryolu ümid ederim ki güzel Isparta'ya yeni faydalar getirecektir. İşin güzel tarafı, bütün memleketin ve Büyük Millet Meclisinin Isparta'yı sevindirmek için katıldığı bu tatlı külfettir. Ispartalıları, kendilerini B. M. Meclisine bu kadar sevdirdiklerinden dolayı kutlamak isterim. Şimdi, müsaade buyurursanız, hep beraber şehri gezelim. Ispartalılara muhabbet ve selâmlarımızı bir de şehirde ifade edelim.

## ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

## ONİKİNCİ YIL

Halkevleri ve Halkodaları, Partimizin çok sevgili yuvalarıdır. Az zamanda bütün memleketin bu teşkilâtını tamamlamak bütün Partili arkadaşlarımızın candan arzusu olmalıdır. Cemiyetimizin kültürel ve içtimai eğitiminde Halkevleri ve Odalarının büyük kıymetini iyice anlatmağa muvaffak olursak resmî teşebbüslerle hususî gayretler büyük mîkyasta birbirine eklenmeğe çalışırlar. Bu şekilde Halkevleri ve Odalarını, hızla tamamlamamız kolayca mümkün olur. (Altıncı büyük Kurultayı açış nutuklarından)

İNÖNÜ

Şehirlerde, kasabalarda büyüklüğü veya dış görünüşü ne olursa olsun, bize her zaman sıcak kucaklarını açan bir çatı vardır: Halkevi. 12 yıl önce bir kaç şehrimizde bir kaç tane ile başlayan bu yuvalar şimdi (405) rakamını buldu ve (358) köyde Halkodası adını aldı. Halkevliler ve odalılar sayısı yüz binlerin içinde. Her yıl bu çatılar içinde milyonla sayılan vatandaş toplanır, konuşur, bazan dertlere dokunulur, bazan da neş'eli san'at saatleri geçirilir. Büyük günlerimizi orada kutlarız, yeni aileleri orada kurarız.

Halkevleri ve odaları hizmet duygusu içindeki vatandaşları çatısı altında topladığı gibi kendi özünden olanları mahalleye, köye de verir. Muhtaçları, hastaları ararır, yoksulları buldurur, kısaca Halkevi ve odası, Türkün en geniş yardımlaşma organıdır.

Halkevleriyle odalarının 12 yılda başardığı işleri gösteren bir çok rakamlar sayılabilir, grafikler, resimler, kroki-ler; en mâsum dille bütün bu kadro içindeki temiz gayretini ifadeye çalışırlar. Ancak, halkevinin ve odasının geniş değerini köylü ve kasabalı vatan-

daşın sıkılınca oraya başvurmasında görmek yerinde bir şey olur. Gerçekten yurt içinde dolaşanlar bilirler ki halkevi ve odası her yerde halkın malı sayılır, resmî işler dışında memleket meseleleri orada toplanır. Yurdun kuruluş ve kuruluşunun büyük kadrosu Cümhuriyet Halk Partisi hemen her yerde çalışmalarını kendi müessesesi olan Halkevleri ve odaları içinde düzenler. Böylece Türkiyenin siyasal ve soysal hizmetleri, Halkevi veya odasının çatısı altında toplanır. İşte 12 inci yılında Halkevlerine, odalarına karşı vazifelerimizi ağırlaştırır durum:

Şimdiye kadar başarılanlarla yetinmiyeceğiz. Aydınlarımız bu müesseselere bağlılıklarını memleketin gösterdiği alâka ölçüsünde artıracaklar. Bütün insanlıkla birlikte daha güç günlere doğru gidiyoruz. Milletçe birbirimize daha sıkı sarılacağımız, kafaca, vücutça daha özlü yardımlaşacağımız demler geliyor. 12 inci yıla daha çetin vazifelerle giren Halkevleri ve odaları, büyük bir kurtuluş savaşını yaşamış insanların veya çocuklarının toplandığı bir yerdir. Bu evlerle odaların çatısı altında topla-

nanlar, en çetin meselelerde, Kuvayı Milliyenin yılmaz ruhunu, bir yığın kitap karıştırmadan hemen içlerinde yaşatabilirler. Aziz Atatürk'ün ölmüz bâti-rasında ve yine milli cidalin bir kahra-manı İnönü'nün yanılmıyan iradesinde memleketin selâmet ve kuvvetini görebilirler.

\*\*\*

Halkevlerinin 12 inci yılını kutladığımız günler, Isparta çevresinin daima saygı ile andığı bir başarının sekizinci dönüm yılına rastladı. 26 / 3 / 936 da vilâyet merkezimiz demiryoluna kavuştu. Bu fırsatla büyük İNÖNÜ Isparta'mızı şereflendirdiler. Tarihî nutuklarından birini söylediler. ON değerli hitabeyi bu sayısının başına minnet ve iftiharla koyuyor.

Demiryolu Millî Şefin şahsında en büyük kuvveti bulan bir kuruluş hamlesidir. Ancak rayın ulaştığı yerde bugünkü dünyanın istediği çalışma, tekniğe dayanan çalışma başlayabilir. Ziraat

onunla yenilenir, sanayi onunla kuru-lur, köy mamûrlaşmada, kasaba genişlemede onun yardımına muhtaçtır. Ana-Büyük yaylanın çetin emekle elde edilen malı Anadolu kıyılarına demiryolu ile ulaştırılabilir. Bunların karşılıkları, insanca yaşamağı sağlayacak her şey demiryolu ile taşınır. Eğer bir gün -ki bu her zaman gerekebilir- yurdun bir köşesini korumak zorunda kalınırsa, kahraman Türk askerini hızla yetiştir-mesi yine demiryolundan beklenir. Kı-saca memleketin yeni baştan kurulma-sında ve gereğince korunmasında de-miryollarının önemi büyüktür. İşte böyle büyük bir dâvanın şanlı başarı-cısı Isparta'mızın demiryoluna kavuştuğu günün eşsiz bayramında aramızda bulundu. Bize özlü direktiflerini verdi, Isparta, yıllardır bu asil hitabenin metin ahengini kalplerinde duyarak çalışıyor. O, Cümhuriyet Türkiyesinin inkılâpçı safında vazifesini duyarak dîmdik yürüyor ve her zaman yürüyecektir.

Kemal Turan



# Halkevimizin Çalışmaları

Halkevimizin açılışının on ikinci yıldönümündeyiz.

Memleketin kültür sahasında ilerlemesini sağlamak, milli geleneklerimizi yaşatmak için kurulan bu müessesenin yıldönümünü kutladığımız şu anda, Evimizin bir yıllık çalışmasını anlatmağı bir vazife bildik.

## Dil ve Edebiyat şubesi:

Bu şube, geçen yıldanberi türlü vesilelerle muhtelif konular üzerinde 11 konferans tertip etmiş, milli bayramları kutlamış, yaptığı ihtifallerle büyüklerimizin aziz hatıralarını anmıştır.

Bu şubenin önemli faaliyetlerinden biri ve belki birincisi, Halkevleri dergileri arasında iyi bir mevki alan, on yıldanberi çıkmakta bulunan On dergisinin yayımına devam etmesidir. Bu fırsatla dergiyi çıkarmakta ve hazırlamakta emekleri geçen Mebus Kemal Turan ile, Fehmi Aksu ve diğer yazıcı arkadaşlara Evimiz adına teşekkürü bir borç bilir, bundan sonra da aynı hız ve inanla çalışmalarını dileriz.

## Güzel Sanatlar şubesi:

Halkevinde aile toplantısı, çaylı dans, nişan, nikâh ve balolar dolayısıyla 20 ye yakın toplantı olmuş, bu toplantılara 10.000 den fazla davetli iştirâk etmiştir. 700 liraya yakın bir para mukabilinde caz takımı da getirilmek suretiyle ileride teşkil edilecek Halkevi bandosu ve cazının temeli atılmıştır.

## Temsil Şubesi:

Bu şube, Sosyal Yardım şubesiyle beraber çalışarak, memleketin en mühim ihtiyaçlarından biri olan sinemayı kurmuş ve işletmiştir. 10600 liraya getirtilen sinema, halkımızın Evimize karşı gösterdikleri büyük ilginin verimidir.

## Spor Şubesi:

Bu şube, avcılık, dağcılık, bisiklet ve atletizm alanlarında çalışmaktadır. Halkevinin bir odasına konan pinpon masası, gençleri tatil zamanlarında kendine çekmiş, onları, her bakımdan muzir olan yerlere gitmekten alakoyuştur. Tenis malzemesi de getirtilmiştir. Önümüzdeki baharda, Halkevi bahçesinde yapılacak tenis kortu için hazırlık yapılmaktadır.

## Sosyal Yardım şubesi:

Bu şube, kendisinden beklenenleri ve istenilen randımanı vermek için bütün gayretiyle çalışmaktadır. Bu maksatla tertip edilen balo ve piyango ile teberrulardan (11246) lira elde edilmiş, bu paranın (1372) lirası fakir halka ve yoksul talebelere yardım olmak üzere dağıtılmıştır. Geri kalan kısmıyla da sinema makinası getirtilmiştir. Bu şube, iki yıl önce açtığı pansiyonda bugün (20) ye yakın talebe barındırmaktadır. Geliri arttıkça bu teşkilâtın genişleyeceği ve koruyacağı talebe sayısının artacağı şüphesizdir.

## Kurslar Şubesi:

Geçen tatilde açılan matematik kur-

suna 90 talebe iştirâk etmiş ve bunların % 80 ni imtihanları başarı ile bitirmiştir. Bu çeşit kursların çoğalması memleket gençliğinin iyi yetişmesini temin edecektir.

#### Kütüphane ve Yayın şubesi:

Evimizin faal şubelerinden biri de budur. Bir yıl içinde kütüphaneyi (5027) vatandaş ziyaret etmiş ve muhtelif eserleri okumak suretiyle faydalanmışlardır. Bundan başka bugün, gaz bulmak sıkıntısı çeken 60 a yakın talebe her gece kütüphanede çalışarak günlük derslerini hazırlamaktadırlar.

#### Köycülük Şubesi:

Bu yıl içinde Lâğus, Dereğüme, Kayı, Çünür, Gönen, Senirce, İslâmköyleri ziyaret edilmiş, köylüye ziraî öğüt ve tavsiyelerde bulunulmuştur.

#### Tarih ve Müze şubesi:

Bu şube, çizdiği program çerçevesinde çalışmakta, memleketimizin tarih ve folklor bakımından durumunu incelemekte, elde edilen neticeler ün dergisinde yayınlanmaktadır.

Halkevimiz, hayır cemiyetlerine de yardımcı bir borç bilmiş, salonlarını

her zaman kendilerine açmıştır.

Evimizin on ikinci yıldönümünde yaptıklarını gözönüne sererken bunun asla yeter derecede olmadığını biliyoruz. Randımanın yükselmesi için herkesin bu çatı altında faal bir vazife alarak ellerinden gelen yardımı esirgememeleri en büyük dileğimizdir.

### HALKEVİ

Isparta vilâyetindeki 11 Halkevi ile 2 Halkodasının yerlerini aşağıya yazıyoruz. Bu kültür kurumlarına, yeni yıl çalışmalarında da başarılar dileriz.

#### HALKEVLERİ

Isparta, Eğridir, Ş. Karaağaç, Yalvaç, Uluborlu, Sütçüler kazalariyle Keçiborlu, Atabey, Senirkent nahiyelerinde ve Gönen, Sücüllü köylerindedir.

#### HALKODASI

İslâmköy, Gelendosttır.

# Isparta İmar plânı ve tatbikatına dair düşünceler

Y. Mühendis Kızım AYDAR  
Isparta Mebusu

## ÖNSÖZ:

Isparta imar plânı ve tatbikatına ait düşüncelerimi yazmadan evvel, imar plânları hakkında birkaç kelime arzetmeği muvafık gördüm.

İnsanların hayvan besleme esası üzerine teşkil ettikleri topluluklar devirlerinde köy, kasaba ve şehir kurmaları mümkün olamazdı. Bu cemiyetler mevaşi üzerine müessesistir, mevsimden mevsime hayvanın yaşayabileceği yerlere göçetmek zaruretindedirler, bu yüzden kasaba ve şehir kurup bir yerde oturmaları mümkün değildir.

Arazi ve ziraate dayanan toplulukların teşekkülü köy, kasaba ve şehirlerin kurulmasına imkân vermiştir. Ziraatin doğması insanları toprağa ve bu toprak civarındaki bir mahalle bağlamış ve bu suretle köy, kasaba ve şehirler meydana gelmiştir. Toprakta elde edilen mahsulü, ülke içindeki pazarlarda mübadele etmek zarureti hasıl olmuştur. Pazar yerlerinin mahfuz ve emin olması şarttır. Bu emniyet ve âsaiyeti temin edecek adamlar pazar yerlerinin civarlarında yavaş yavaş yerleşmeğe başladılar. Bu suretle idare adamları, adalet adamları, inzibat memurları, satıcılar buralarda yerleşmeğe han, kahve gibi yerler teessüs etmeğe başladılar. Artık kasaba teşekkül ediyor demektir.

Pazar yerinin seçilmesinde yolların, suyun, havanın da mühim tesiri vardır. Büyük Menderes vadisindeki yukarı Nazilli kasabasının teessüsü bu sözlerimizin bir delilidir. Vaktile «Pazarköy» denilen mahal; Karacasu, Bozdoğan, Odemiş, Aydın yollarının birleştiği yer-

de pazar kurulan bir meydanlık iken bugün o havalinin mühim kaza merkezlerinden biri olmuş ve «Yukarı Nazilli» adını almıştır. Demiryol istasyonunun da bu mahalde yapılması kasabanın kurulmasında mühim âmil olmuştur.

İnsanların toplu olarak yaşadığı köy, kasaba ve şehirlerin; içinde yaşayanların her türlü ihtiyaç ve istirahatlarını kolaylıkla temin etmesi icabeder. Bunun için şehirler kurulurken bazı usul ve kaidelere riayet etmek lüzumu hasıl olur ki bundan «şehircilik» doğmuştur.

Fena yerlerde, usulsüz ve kaidesiz kurulmuş bir kasaba veya şehirde sıhhi, iktisadi, bedii hiç bir şey yolunda yürümez. Nasıl ki bir evin plânında, misafir, yemek, yatak odaları, mıtbah ve diğer lüzumlu parçalar iyi bir şekilde tertip edilmemiş, odaların hava ve güneş alması manzaraları düşünülmemiş ve lüzumlu eşyalar yerli yerine konmamış olduğu takdirde, o evde rahat ve huzur ile oturmak mümkün olamazsa; çarşısı, pazarı, mektepleri, çalışma, dinlenme, gezinme, eğlenme yerleri iyi tertip edilmemiş, sokakları, gidiş gelişin iyi bir şekilde akımını temin edecek, güneşin ve temiz havanın her yere bol bol girmesini kolaylaştıracak genişlikte yapılmamış bir kasaba veya şehirde de sıhhat, refah ve neşe ile yaşamak kabil olamaz.

İşte içinde oturanların her cihetten istirahat ve ihtiyaçlarını temin edecek şekilde şehir kurmak usul ve kaideleri araştırılarak şehircilik ilmi teessüs etmiştir. Şehircilik, ilk kasaba ve şehirler kadar eskidir. Yalnız bir ilim olarak

ancak son zamanlarda teessüs etmiştir.

### ŞEHİR İMAR PLÂNLARI:

Şehir imar plânı demek, o şehrin ileride alacağı şekli çizgilerle tesbit eden bir program demektir; bu programın çizgi ile ifade edilemeyen kısımları da, plânla beraber hazırlanan raporda gösterilir.

Bir program ile yapılmıyan herhangi bir işten, sonunda iyi netice beklemek nasıl doğru olmazsa; bir şehrin imar ve süslenmesinde iyi veya kötü bir programa dayanılmadığı takdirde onun da neticesi mânalı ve güzel olmaz, sıhhi, iktisadî bir şehir vücuda getirilemez.

Bizde şehircilik ilmi mânası ile Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından sonra başlar. Daha önceleri ancak yolların istikametlerinin düzeltilmesi, genişliklerinin artırılması için «İstikamet haritaları» denen şeritvari haritalar yapılırdı. Bu haritalar 24 / Teşrinievvel 1298 tarihli «Ebniye kanunu» nun on ikinci maddesine göre hazırlanır ve tatbika konurdu. İstanbul belediyesinin evrak mahzeninde, İstanbul sokaklarına ait binlerce istikamet haritası vardır.

Bundan başka, 1298 tarihli Ebniye kanununun yirminci maddesi hükmüne göre on evden ziyadesi yanmış olan mahallerde «Tarla kaidesi» denen bir usul tatbik edilirdi.

Bu usule göre, yanmış olan mahallelerin mevcut yolları ile her arsanın mesahai sathiyesi gösterilmek üzere bir haritası yapılır, yangın yerine yeni bir şekil verilerek bu harita üzerine sokaklar kırmızı çizgilerle çizilir, yeni adalar teşkil olunurdu.

Sokakların genişletilmesinden ve meydanların açılmasından ileri gelen «zayiat» da ayrıca hesap edilir, her arsanın eski sathından yüzde hesabıyla isabet eden zayiat miktarı çıkarıldıktan sonra yeni sathı bulunur, arsaların yüzleri de eski yüzleri miktarına nisbetle hesap edilerek tayin ve tesbit olunurdu.

İstanbulda Hocapaşa, Hasköy, Piri-paşa, Aksaray, Bayezit, Sultan Ahmet, Fatih semtlerinde vukua gelen büyük yangınlardan sonra «Tarla kaidesi» denilen bu usule uyarak, bu yerlerin umumî haritası yapılmış, yeni bir şekil verilerek cadde ve sokaklar açılmış ve her mülk sahibinin yeni arsalarının sath ve yüzleri hesap ve tesbit edilerek ellerine çapları «balası haritalı ilmü-haberleri» verilmiştir.

Yangın yerlerine verilen bu yeni şekiller, İstanbul şehrinin iktisadî, sıhhi ve bedîi ihtiyaçlarının hey'eti umumiyesi gözönünde tutularak yapılmadığı için İstanbul imar plânının tam bir parçası olamamıştır.

Bu plânlarla İstanbulun bu semtlerinin cadde ve sokaklarına biraz düzgünlük ve vüs'at temin edilmişse de arsalar eski halinde olduğu gibi büyüklü ve küçüklü olarak hemen hemen yanyana dizilmiştir. Bu yüzden büyük cepmeli bir binanın yanında dar yüzlü boru gibi bir yapının meydana gelmesinin önünü alamamışlardır.

Şunu da ilâve edeyim ki; 1298 tarihli Ebniye kanununda yazılı bir hüküm olmadığı halde, yüzü çok az ve sathı lüzumundan fazla büyük olan arsalarda dört metre murabbai sathia karşılık bir metre uzunluğunda yüz verilerek şekillerin bir dereceye kadar düzeltilmesi temini çarelerine başvurulmuştur.

İstiklâl savaşında tamamen yanmış olan Manisa, Aydın, Nazilli şehirleri arsalarının yeni şekillerinin tanziminde bu usule göre hareket edilerek bir dereceye kadar bugünkü şehircilik ilminin esaslarına yaklaşılmıştır.

Bugünkü düşünce ile şehircilik; yalnız sokakların düzgünleştirilmesi genişletilmesi değil, şehrin iktisadî, sıhhi, bedîi ihtiyaçları ve icapları gözönünde tutularak tertiplendirilmesi ve şehirde yapılacak binaların; enleri, boyları, yükseklikleri, bahçeleri, mevkileri de

bu binaların içinde yaşayacak, çalışacak insanların sıhhat ve ihtiyaçlarına göre plânlaştırılması esaslarını bildiren bir ilimdir.

## BİZDE ŞEHİR ve KASABALARIN İMAR PLÂNLARI:

Belediyelerimizin «müstakbel şehir plânı» yaptırmak ve buna göre şehirlerin tanzimini düşünmek mecburiyeti; 21/6/1933 tarihinde yürürlüğe giren 2290 sayılı Belediye yapı ve yollar kanunuyla başlar. Bu kanunun ikinci maddesi hükmüne göre, her belediye, beldenin müstakbel plânını tanzim ettirmekle mükelleftir.

Bu madde hükmüne göre Dahiliye Vekâletince ehliyeti kabul ve tasdik edilmiş olan mütehasıslar vasıtasıyla her belediye, beldesinin «müstakbel şehir plânını» tanzim ettirmekle mükelleftir.

-2290- sayılı kanunun üçüncü maddesine göre mütehasıslar tarafından hazırlanmış olan müstakbel şehir plânını Ankara İmar Müdürlüğü tasdik ederdi. Fakat 22/6/1935 tarihinde yürürlüğe giren -2799- sayılı kanunun altıncı maddesi ile 2290 sayılı kanunla Dahiliye Vekâletine ve Ankara İmar Müdürlüğüne verilmiş olan salâhiyet ve vazifeler Nafia Vekâletine intikal etmiştir.

Nafia Vekâleti, gerek halihazır haritalarının ve gerek imar plânlarının hazırlanmasında esas olacak usul ve kaideleri Nafia meclisinin 13/3/1936 tarih ve 29 sayılı kararı ile tesbit etmiştir.

İki kısımdan ibaret olan bu talimatnamenin birinci kısmı halihazır haritalarının alınmasına ait fennî bir şartnamedir.

O tarihe kadar belediyelerimizin pek muhtaç olduğu bu şartname büyük bir boşluğu doldurmuştur, 59 maddeden ibarettir.

İkinci kısım ise, şehirlerin imar plânlarının tanzimi işlerine ait umumî esasları tesbit eder; 35 maddeden ibaret bir talimatnamedir.

Bu talimatnamenin Nafia Vekâletince yeniden tanzim edilmekte olduğu ve bugüne kadar tatbikatta görülen noksan ve güçlüklerin tadil ve ıslah edileceği öğrenilmiştir.

Bu talimatnamenin üçüncü maddesine göre şehirle alâkalı kimselerden mürekkep bir komisyon, şehirlerini ne suretle yenilemek, güzelleştirmek istediklerine dair bir rapor hazırlayacaklardır. Bu rapor Nafia Vekâletince tetkik ve tasdik edildikten sonra şehrin müstakbel imar plânının tanziminde, mütehasısa beldenin arzusunun gösteren bir muhtıra olacaktır.

Şehir mütehasısının şehrin; bütün ihtiyaçlarını duyarak bütün güzelliklerini, hususiyetlerini hazmederek, coğrafi ve topoğrafik vaziyetlerini bilerek velhasıl şehrin bütün inceliklerine uzun etüdlerle vukuf peyda ederek müstakbel imar plânının esaslarını kurması lâzımdır.

Sathi bir tetkik eseri olan imar plânları tatbik edilemiyerek bir tablo halinde belediye reislerinin odalarında asılı kalmağa mahkûmdur. Şehrin malî ve iktisadî vaziyetine uymayan imar plânları kısmen tatbik edilebilse bile o şehri ve o beldeyi kısa bir zamanda felce uğratar, hiç bir zaman altından kalkamayacağı yük altında bırakır.

Bizde öyle müstakbel imar plânları görülmüştür ki, mevcut şehri tamamen terkederek o civardaki boş bir sahaya yeni şehri kurmağı tasarlamıştır. Keza öyle imar plânları tanzim edilmiştir ki mevcut şehri hemen hemen yok farzederek üstüne yepyeni bir şekilde hayalî bir şehir meydana getirmeğı tasavvur etmiştir.

Bir köyü bulunduğu yerden koparıp diğer bir yere yerleştirmek belki biraz kolaydır. Fakat iktisadî, içtimai birçok sebeplerin tesiri altında kurulmuş olan bir kasabayı, bir şehri bir yerden kaldırıp uzak yakın başka bir yere nakletmek veyahut mevcut her şeyi silip yerine yenisini kurmak kolay olmasa gerektir. Kâğıt üzerinde müm-

kün görünen bu gibi plânların dolap-  
ların içinde tozlanıp kalmağa mahkûm  
olacağı tabiidir.

Benim düşünceme göre; belediye-  
nin fennî ve malî kudretleri gözönünde  
tutularak, memleketin iktisadî ve coğ-  
rafi vaziyetine en uygun şekilde mev-  
cut şehri toplu bir hale sokmak ve in-  
kişaf sahasını iyi hesaphıyarak ve göre-  
rek yeni kısımları buna eklemek sure-  
tiyle şehrin müstakbel şeklini tayin ve  
tesbit etmek en iyi netice veren bir  
usuldür.

Ispartanın imar plânının tanzimin-  
de de bu fikir hâkim olmuştur. Evvelâ  
şehri uzatan ve dağıtan mahalleler  
imar hududunun haricinde bırakılmış-  
tır. Sonra çarşı ve pazarın pek yakı-  
nındaki bahçeler, imar plânı içine alı-  
narak şehir toplanmıştır. Isparta demir-  
yolu durağına doğru olan yerler de  
inkişaf sahası kabul edilerek derli toplu  
yeni Isparta şehrinin esasları tesbit e-  
dilmiştir.

Eski şehrin düzenlenmesinde azamî  
derece tatbik kolaylıkları düşünülmüş,  
topoğrafik zaruretlerle teşekkül etmiş  
sokaklar biraz düzeltilmek ve genişle-  
tilmek suretiyle yeni şekle uydurul-  
muştur. Uzun seneler devam edecek  
tatbikat esnasında Isparta halkının her  
türü faaliyeti hiç bir suretle sekteye  
uğramıyacaktır.

Azîm ve gayretle ve bütün çizgi  
ve noktalarına sadakatle tatbik edile-  
cek imar plânı; Ispartayı çok yakın bir  
zamanda «güzel ve yeşil Isparta» ünva-  
nına hakkile lâıyk bir şekle sokacaktır.

### İMAR PLÂNLARININ TATBİKİ İÇİN BİR FEN HEYETİNİN LÖZUM VE EHEMMİYETİ

İmar plânları çizgilerden ve beş on  
satır da rapordan ibarettir. Bu çizgilerin  
mânalarını tam olarak anlamak ve tat-  
bik yerlerini tesbit etmek ve imar ra-  
porlarındaki yazıları şekillendirmek ve  
tatbik etmek bir ihtisâs ve bir sanat  
işidir.

Bu ihtisâsa ve fennî kudrete sahip  
olmayan kimselerin elleri ile tatbik edi-

lecek İmar plânlarından faydalı bir ne-  
tice beklemek boştur.

Üç dört büyük şehrimizin belediye-  
lerinden başka hemen bütün belediye-  
lerimizin basit şekilde bile olsa bir fen  
heyeti yoktur. Birçok belediyelerimiz  
bir mühendis veya bir mimar bulunca  
belediyesinin fennî bir iktidar sahibi  
olduklarını sanıyorlar ki bu da doğru  
değildir. En basit bir fen heyeti; bir  
mühendis, bir mimar ve bir de fen  
memuru veya desinatörden teşkil edi-  
lebilir. Belediyelerin fen heyetleri aynı  
zamanda belediyeyi alâkalandıran kan-  
unları, belediyeciliği az çok şehircilik  
ilmini, topoğrafyayı da bilmesi lâzımdır.  
En basit bir topoğraf âletini kullanma-  
sını bilmeyen bir kimseden belediye-  
lerin istifade edebileceğini benim dü-  
şüncem kabul etmez. Adedi beş yüzü  
geçen belediyelerimizin her birine yu-  
karıda arzettiğim şekilde asgari kadro  
ile birer fen heyeti bulmak da imkân  
dahilinde değildir. Bu husustaki düşün-  
celerimi ileride arzedeceğim.

Şimdi yine imar plânının tatbikını  
mümkün kılacak sebepleri araştıralım:

Ankaranın imar plânını tatbik için;  
«Ankara İmar Müdürlüğü» kurulmuş se-  
nelerdenberi çalışmaktadır.

İstanbul şehrinin nazım imar plânı  
hazırlanmış ve tatbiki için geniş kad-  
rolu belediye heyeti fenniyesinin ya-  
nında ayrıca bir de İmar Müdürlüğü  
teşkil edilmiştir.

Böyle olmasaydı ne (Herman Yan-  
sen) in ve ne de (Prost) un plânları tat-  
bikat sahasına intikal edebilirdi. İmar  
plânlarını yaptırmış veya yaptırmakta  
olan belediyelerimiz hemen bu plânla-  
rın tatbiki için kuvvetli fennî eleman-  
lardan teşkil edilmiş bir fen heyetinin  
çalışmasını da temin etmelidirler. En  
mahir bir sanatkâr eliyle hazırlanmış  
olan imar plânları da, onu tatbik ede-  
cek eller bulunmadığı takdirde dolap-  
larda tozlar altında kalmağa mahkûm-  
dur.

Binbir meşgale içinde bunalmış o-  
lan belediye reislerimizden, bu yolda

hiç bir ihtisası olmayan belediye kalfalarından imar plânının tatbikini bekleyemeyiz. Hemen şunu da ilâve edeyim ki; Belediye vergi ve resimle ilgili kanununun belediyelere temin ettiği varidat, ancak belediyelerin günlük ihtiyaçlarını bile zor karşılayabilmektedir. Mali vaziyeti bu şekilde olan belediyelerimizden ayrıca bir fen heyeti teşkil etmesini ve bu heyetin hazırladığı projeleri tatbik sahasına koymasını, şehirlerimizi imar ve tanzim etmesini beklemekte doğru değildir. Belediyelerimizin mali kudretini artırmak ve ıslah etmek de en önde gelen işlerdendir.

### İSPARTA İMAR PLÂNININ TANZİMİNE HAZIRLIK

Isparta şehrinin gelecekte alacağı şekli kararlaştırmak için, ilk iş olarak bugünkü vaziyetini iyi bilmek, halihazır şeklini tesbit etmek icabediyordu.

Halihazır haritasını Isparta belediyesine vekâleten Dahiliye Vekâleti belediyeler fen heyeti şefliği 1 / 1 / 1939 tarihli ihale kararı ile müteahhit (Remzi Kaya)ya ihale etmiştir. Bu husustaki malûmatın hülâsası şudur:

Halihazır haritasının alınması keşif bedeli: 7500 lira.

İhale kararı tarihi: 1 / 1 / 1939

Harita alınma müddeti: 360 gün.

İşe başlama zamanı: İhale tarihinden sonra otuz gün içinde.

Harita alınmasının bitip müteahhidin hesabının kesildiği tarih: 11 / 3 / 1941

Haritası alınan meskûn ve gayri meskûn saha: 250 hektar.

İhale bedeli: 7425 lira.

Müteahhide tediye edilen para yekûnu: 7236.79 lira.

Müteahhit Remzi Kayanın 1/2000, 1/1000, 1/500 mikyaslarında hazırladığı çok temiz ve doğru haritaların dosyası belediyeler imar fen heyeti şefliği arşivinde muhafaza edilmektedir. İhtiyaç hasıl oldukça, bu haritaların istenildiği kadar kopyeleri alınabilmektedir.

Müteahhit ayrıca, 1/4000 mikyasında 500 hektarlık Isparta ve civarının

Takeometre ile alınmış bir haritasını da tanzim edip belediyeler imar fen heyeti şefliğine tevdi eylemiştir. Bu suretle Isparta'nın tam ve doğru bir haritası elde edilmiştir.

Haritanın alınması 1 / 1 / 1940 tarihinde ikmal edilmiş olması icabederken ancak bir sene 3 ay tehirle 11 / 3 / 1941 tarihinde tamamlanabilmıştır.

İmar plânı hazırlıklarının tamamlanması için, 3 / 8 / 1935 tarihli İmar talimatnamesinin on üçüncü maddesi mucibince, memlekete yakından alâkalı zatlar tarafından şehrin düşüncesini ve dileğini ve imar hususunda görüşünü göstermek üzere bir raporun hazırlanması iktiza ediyordu. Vakıa şehrin gelecekteki şeklini tesbit edecek müteahhisin bu rapora tamamen bağlı kalması icap etmiyecektir. Fakat bu rapor Ispartalıların memleketin imarı hususundaki arzusunu düşünüşlerini belirten kıymetli bir vesikadır. Isparta imar komisyonunun bu raporu, vali, belediye reisi, nafia müdürü, belediye mühendisi, sıhhat müdürü, belediye hekimi, C. H. Partisi reisi, Halkevi reisi, Kızılay reisi, Ticaret ve sanayi odası reisi, Ortaokul fransızca öğretmeni ile üç ilkokul öğretmeninin imzalarını taşımaktadır.

On altı sahife ve bir de bir sahifelik listeden ibarettir. Listede muhafazası icabeden binaların adları ve açılması iktiza eden ana yolların umumî istikametleri yazılıdır.

Bu raporun «Ün» mecmuasında aynen neşredilmesi temenniye şayandır. Bu rapor Isparta valiliğinin 6 / 1 / 1942 tarih ve 10 sayılı yazılılarıyla Nafia Vekâletinin tefkik ve tasdikine sunulmuştur.

Nafia Vekâletinin 23 / 1 / 1942 tarih ve 582 sayılı yazılılarıyla rapor tefkik ve tasdik olunarak Isparta vilâyetine gönderilmiştir. Bu suretle imar plânının tanzimine ait hazırlıklar tamamlanmış 1/2000 lik halihazır haritası üzerinde şehrin istikbalde alacağı şeklin etüdüne başlanmıştır.

— Devamı var —

# Eğridir'de Yazla Zaviyesine ait bir vesika

Neşet Köseoğlu

Anadoluda, şeyhler ve tekkeleri hicri yedi, sekiz ve dokuzuncu asırlarda mühim roller oynamışlardır.

(On) ün 1934 yılında çıkan (5) inci sayısında başlıyan ve 6, 7 inci sayılarında devam eden «Eğridir'li Şeyh Mehmet Çelebi ve sülâlesi» adlı yazılarımda (Şeyh Berdei) adı ile anılan bu sülâlenin büyük ceddinden, oğullarından bahsetmiş ve bu sülâleden gelen Mehmet Çelebi ile Şeyh Burhanettin'in hayatlarını yazmıştık. Bunların hayatını anlatırken bir nüshası Ustad Köprülü elinde bir nüshası da Isparta'da Halil Hamid paşa kütüphanesinde bulunan(1) (menakip) ile (hızırname) den bahsetmiş ve divan şeklinde yazılan (hızırname) den bazı parçaları nakletmiştik. Biz bu yazılarımızda (hızırname) nin (2) bugün (Eğridir) de cami ve (815 - 1412) tarihli kitabesi bulunan (Hızır ağa bin Gölbey ağa) (3) adına yazılması ihtima-

linin, diğer rivayetlere nazaran önde olduğunu ileri sürmüştük. Şimdiye kadar bunu bozacak bir vesikaya rastlamadık.

İşte bu menakipten başka bu sülâleyi aydınlatacak elimizde bir vesika yoktu. Son zamanlarda elimize geçen ve (Sultan) dan itibaren şecereyi ortaya koyan bir diğer vesikayı bugün neşrediyoruz.

Bu vesika arapça olup aynen yazmayı faydalı bulduk.

Bu vesikanın değerini tesbit edebilmek için (On) ün 5, 6, 7 inci sayılarında bulunan üç makalemizi birlikte okumak ve böylece tatbik etmek mevzuun aydınlanması için faydalı olacaktır.

Bu vesikanın tarihi (1028 - 1618) dir. Vesikada altı şahit vardır. Bu tarihte Rumeli Kazaskeri bulunan Şeyh Mehmet Elhüseynî ile Osmanlı memleketi Nakib-ül eşrafı Şeyh Muhammed-ül Hüseyinî, Rumeli kazaskerliğinden müteakid ve Nakib-ül eşrafı seyid Muhammed-ül Hüseyinî tarafından mühürlenmiştir. Bu mühürler, isimlerini taşıyan birer beyit ile süslenmiştir. İkisi farisi biri arapçadır. Bunlardan başka sülâle-i âli Haşim'den olduğunu kaydeden farisi bir beyti havi olan mühürle Kasım bin Esseyid Halil tarafından tasdik edilmiştir. Bunların hepsi Hüseyinî tarikatine bağlıdır. Diğer üç Hüseyinînin de

(1): Bu menakip esasen Eğridir'de Yılanlıoğlu Şeyh Ali ağa tarafından kurulan kütüphanesinde idi. Sonradan bu kütüphane Isparta'ya nakledilince bu da Isparta'da Halil Hamid paşa kütüphanesine gelmiş oldu.

(2): Isparta kütüphanesinde bulunan bu menakip aslından çıkarılmış bir surettir. Bu sureti (1125) tarihinde Isparta'lı Yunus zade Hafız Halil tarafından yazılmış. Bu zat bunu yapmakla hem bu menakibi kaybolmaktan kurtarmış. Hem Isparta tarihine mühim hizmeti dokunmuştur.

(3): (On) ün 34 cü sayısında (Eğridir kitabeleri) başlıklı yazımızda bu kitabe vardır.





tasdik vardır.

Bu vesik Yazla zaviyesini tesis ve idame edenlerin isimlerini bir silsile halinde tesbit etmektedir. Silsile aşağıdaki gibidir:

(Şeyh Sultan)

Seyyid Mehmed

Şehribânû

Seyyid Burhanettin

Şerife Rukiye

Şerif İbrahim

Şehribânû

Şerif Mehmet

Pir Mehmet

Sultan Çelebi, yani Mehmed Çelebi öldükten sonra yerine kızı Şehribânû

niyabet etmiş ve oğlu namına meşihatî idare etmiştir. Bu durum, ilk zamanlarda Şeyhler arasında münakaşalı olmuş ise de sonradan tabii yoluna girmiştir.

Bu Şeyhlerin hiç birinin mezarına rastlanılmamıştır. Bu zaviyeyi tetkike gittiğimiz zaman Hanikah denilen yer, diğer bir yazımızda acı ile yazdığımız gibi yıkılmış ve mezar taşları dahi silinerek orada bu malzeme ile büyük bir kışla yapılmıştır.

Hanikah (736-1335) tarihinde Hamid oğullarından Emir Mübarizüddin İshak beyin vasiyeti üzerine yapılmıştır. Bundan anlaşılıyor ki Şeyh-ül-İslâm Berdâî ve oğul edindiği Muhittin Mehmet bu tarihten çok evvel Eğridir'e gelmişlerdir. Selçukilerin Eğridir'i almaları üzerine buraya yerleştikleri söylenebilir.

# Timurlenk'in Eğridir Seferi

Dr. Neşet Çağatay

Osmanlı devletinin, sınır genişletme, teşkilâtlanma ve Anadolu'da emniyet ve idare birliğini temin etmek hususunda attığı adımı en hızlandırdığı devirde, yani, bir taraftan Anadolu beylikleri birer birer Osmanlı arazisine ilhak edilirken diğer taraftan Rumeli'de büyük ve muvaffakiyetli savaşlarda galip gelen ve Yıldırım unvanını alan enerjik ve mağrur sultan Bayezit I. aynı enerji ve çabuklukla İstanbulu -Bizansızapta teşebbüs için hazırlanmakta olduğu bir sırada, şarkta, aynı kanın cevvaliyetiyle ateşlenen Timur (1) mümasil bir teşebbüsün sevkiyle, Maverânnehirde âsası ve sükûneti temin ettikten sonra, Hind seferine hazırlanmak üzere şark hudutlarını emniyete alma maksadiyle, Cenubi Rusya, İran ve Irak havalisinde giriştiği teşebbüslerden mütevellit hâdis olan siyasi vaziyet dolayısıyla, Celâyiriler sultanı Ahmet Celâyir ve Karakoyunlular sultanı Kara Yusuf'un Timur hücumundan kaçarak Osmanlı ülkesine, Yıldırıma sığınmaları ve Timur'un, Bayezit'ten bunların iadesini istemesi yüzünden çıkan, Osmanlı tarihinde büyük bir tesir icra eden, devletin inkişaf hızını aşağı yukarı yarım asır geciktiren meşhur Timur-Bayezit harbi, şiddet ve tesirini Şarki Anadolu'da Kayseri, Sivas muntakalarında ve Ankara ile İzmir havalisinde hissettirdiği gibi, Timurun aşağı yukarı bir senelik Anadolu ikameti esnasında Orta Cenubi Anadolu muntakasının bazı yerleri de bu felâketten hissedar olmuşlardır.

Bu cümleden Timurun Eğridire (2) gelişini, bu hükümdarın fütûhatını yazan Nizamüddin Şamî, Zafername adlı eserinde şu şekilde anlatıyor: «Uluborlu (3) tarafına hareket edilerek emir mucibince derhal bu kaleye hücum edildi ve o saat zafer kazanıldı. Kale sakinlerini kılıncıtan geçirdiler, karılarını çocuklarını esir ettiler ve kale yerle beraber edildi. Oradan Eğridir kalesine ve Nis'e hareket edildi.» (4) Bu ibare-

(1) Timur, yeni tarih kitaplarımızda, Acem kaynaklarında zikredilen (Timurlenk) tâbirinin aynen tercümesi olan (Topal Timur) olarak geçtiği gibi, bazı kaynaklarda (damat) mânasına gelen (Göregen) lakabının da ilâvesiyle (Timur Göregen) şeklinde de geçmekte, Avrupa eserlerinde (Tamerlan) denmektedir.

(2) Alman seyyahı ve coğrafyacısı Karl Ritter'in (Die Erdkunde Allgemeine Vergleichende Geographie) adlı eserinde Eğridirin eski adı olarak (Seleucia Sidera) ismi kaydedilmiştir; 19 uncu kısım III üncü kitap, cilt 2, sahife 459 ve müteakip; Berlin, 1859. Malûm olduğu üzere Osmanlı kaynaklarında Felekâhat adıyla anılır. Hamid beyliğinin ilk merkezi Uluborludan sonra merkez olmuş ve bu ehemmiyet ve rolünü uzun müddet muhafaza etmiştir.

(3) Malûm olduğu üzere Hamid beyliğinin ilk merkezi Uluborlu'dur. Bu itibarla burada da müstahkem bir kale vardı ve Timur istilâsına kadar çok sağlam bir vaziyette idi.

(4) Nizamüddin Şamî, histoire des conquêtes de Tamerlan intitulée Zafername, tom I: texte persan du Zafername, sahife 269, orientalni ustav-oriental institute, Praha III, Amerikan matbaasında basılmıştır.

den anlaşıldığına göre İzmirden Hamideline gelirken Uluborlu cihetinden geldiği anlaşılmaktadır. Müellif gene aynı eserinde Eğridir kalesinin, bundan evvel fethedilen üç kaleden daha müstahkem olduğunu zikrediyor ve zaptedilişini şöyle naklediyor: «Evvelki üç kalenin gayet metin ve kolay zaptedilir neviden olmamalarına rağmen, üçü terazinin bir kefesine kónsa öteki kefesine konan Eğridir kalesi tek başına ağıdırır. Bu kalenin sahibi Şahsi Paşa adında biri idi. Timur askerî kalenin dibine geldiler sağ tarafta Emirzade Ebubekir, sol tarafta Emirzade Şahrüh yer aldılar bunlardan başka Sultan Hüseyin, Emirzade İskender, Şeyh Nuredin Bahadır, Emirzade Şahmelik Bahadır, Ali Sultan ve Emir Sevincik hep birden hücum ettiler muhacimler kalede delik açmağa var kuvvetleriyle çalıştılar; nihayet müdafilerin ikbali ateşe yandı, burçlar yıkıldı ve kendileri korkularından deryaya atıldılar ve adaya sığındılar. Timur ordusu salları bağlayup gemiler tertip ederek göle koydular kısa bir zamanda göl yıldızlar kadar taşıma vasıtasıyla doldu ve derya yüzü ateş gibi kıpkızıl oldu, nihayet fidyei necatla canlarını hayatlarını tekrar satın aldılar ve bundan sonra Akşehire teveccüh edildi.» (5) Burada Timurun niçin Eğridire geldiği zikredilmemektedir. Meşhur Türk Müverrihi Hoca Mehmet Sadettin, Tacüttevarih adlı eserinin birinci cildinde, galiba benim göremediğim Şerefüddin Ali Yezdi'nin Zafername'sinden veya başka bir kaynaktan istifade etmiş olacak, Timurun Eğridire gelmesi sebebini izah ediyor ve Eğridir kalesi, gölü, adaları hakkında oldukça uzun ve etraflı malûmat veriyor (6); müverrihin verdiği bu malûmatı aynen buraya dercediyorum: «ve Hamid vilâyetine azimetinin menşei bu idi ki vilâyeti Hamidde tûlü yirmi ve arzı dört farsah bir buhayrei azime vardır ki etrafı bağ ve bostanlar ile mâmur ve bir canibi binayı sengin ile üstüvar Eğridir

nam bir şehri meşhurdur ki kütüb-ü tevarihte Felekâbat ismiyle mezkûrdur. Bir kûh-u bülent dameninde vaki olmuştur ki süvar değil piyade bile suud edemez ve mürğ-ü bülent pervâzdan gayri bir müteneffis kulesine gidemez. Cebeli mezburun iki canibi divarvari uzanup buhayreye bir veçhile müntehi olmuştur ki mahalli gûzar gayette dar olup dervaze şeklini bağlamıştır. Ol iki mahal ki şehri mezburun medhal ve mahrecidir kapular ile seddolunup gayette muhkem olmuştur. Ve müteaddit rudlar ki herbiri kevser eser ve taamda menend-i kand-i sükkerdir, ol buhayreye cari olup mevzii vahitten huruç eder ve vasatında iki cezire vardır ki suğrasına gülistan ve kübrasına ki kalesi vardır Nisin derler idi; hâlâ birine Canadası ve birine Nis derler ve ol nevahi ehli, emval ve iyalini ve esvab-ü nukudunu ol kalei menâyâ nakledüp ol mahallin hasanetine ve kalenin metanetine istizhar edüp anda karar ettikleri Timurun mesmuu olucak İzmir kalesini Firenk elinden kaleden sonra ol canibe azim oldu ve sene (hums ve semanemie) (7) şâbanının on yedinci günü yevm-ü ahadde ol buhayreye ki Eğridir gölü demekle istihbar bulmuştur vasil oldu ve sipah-ı mur şümar-ı Timûriden bazı ümera ol hisar-ı üstüvarın kûha muttasil canibinden musallat olup

(5) Aynı eser, sahife 270.

(6) Netayicülvukuat sahibi Mustafa Nuri Paşa eserinde bu vak'ayı kısa olarak kaydettiğinden Eğridire gelişi hakkında hiç bir malûmat vermemektedir. Cilt 1, sahife 11, (ikinci tabı). Solakzade, bazı tafsilâtı geçerek Hoca Sadettin efendinin verdiği malûmatı aynen iktibas etmiştir: Solakzade tarihi, Maarif nezareti tabı, sahife 88, İstanbul, Mahmut bey matbaası, 1297.

(7) Hicri 805 senesinin 17 şaban pazar günü, milâdi 1405 senesinin 12 mart pazartesi gününe rastlamaktadır ki müverrih ya tarihi veya günü yanlış zikretmiş olacak; Hoca Mehmet Sadettin efendi, Tacüttevarih, cilt 1, sahife 211 - 212, İstanbul.

bakiyye sipah-ı etrafını ihata edüp şehri teshir ettiler. Ehl-i hisar keştiler ile Nisin kalesine firar ettiler Timur dahi cem-i ahşap ettirüp çerm-ü post ile bendettirüp merakip ve sefâyin-i kesire ihzar eyledi ve ol merakip ile Nisin kalesini muhasara edicek Şeyh Baba ki mu'tekif ve pişivâyi muhafızan-ı hisar idi ve tasarrufat-ı batıniyyede sahib-i iktidar ve savması ol ektar ehline merci ve medar idi hâlâ Baba Sorei (8) demekle mezkûr ve mezarı ol şehirde meşhurdur Timurun taraf-ı haktan nü-zül etmiş belây-i gayri mündefi idüğün bilicek kaleden çıkup kale ehlini şefa'at eyledi ve kale zabiti dahi ızhar-ı inki-yad edüp kaleyi teslim etti Timur dahi ol mahalden irtihal edüp Akşehir mü-teveccih olup vusûle bir merhale kaldıkta ol şah-ı sûtûde sıfatın haber-i vefatı vusul buldu» (9) Bu, yekdiğerini

(8) Bu zata Hamid vakıf defterlerinde Baba Sorti (halk arasında zortu baba) denmektedir ki hicri 977 (milâdi 1569) kayıtlarına göre 10923 akçe tutan vakfı vardır.

(9) Son ibarede sultan Yıldırım Bayezid'in ölümünü kastetmektedir ki bu ifadeye nazaran Bayezid'in, bizim tarih kitaplarının yazdığı gibi Akşehirde değil şimdiki Yalvaç veya Gelendost nahiyesi civarında ölmüş olması icabeder. Burada biten bu tarihî parçanın bugünkü dile ifadesini buraya akyorum: "Hamid (Isparta) vilâyetine gidişinin sebebi şu idi Hamid vilâyetinde uzunluğu yirmi dört fersah (136440 metre eder N. Ç.) ve genişliği dört fersah (22740 metre eder N.Ç.) (bu rakamlar hakikate tevafuk etmemektedir son 800.000 : 1 mikyaslı haritaya göre gölün e-badı 56 X 20 kilometre kelmektedir N. Ç.) bir büyük göl vardır ki etrafı bağ ve bostanlarla şen ve bir tarafı kuvvetli bir bina ile çevrili Eğridir adında bir şehri meşhurdur ki tarih kitaplarında Felekâbat adıyla anılır. Yüksek bir dağ eteğinde kurulmuştur ki bu dağın tepesine atlı değil yaya bile çıkamaz ve yüksekten uçan kuştan başka bir canlı mahlûk tepesine gidemez. Bu dağın iki tarafı divar gibi uzanıp göle o şekilde nihayetlenmiştir ki geçit yeri gayet dar olup bir büyük kapı şeklini almıştır. Mezkûr müstahkem şehrin giriş ve çıkış yerlerini teşkil

malûmatta birkaç nokta şayanı dikkat görünmektedir: biri Eğridir kalesinin sahibinin Şahsî Paşa adında biri olduğunu Nizamüddin-i Şâmi zikrettiği halde, Hoca Sadettin efendi bu hususta hiç bir şey söylememektedir. Malûm olduğu üzere Hamidoğulları Beyliği'nin, Yalvaç, Karaağaç, Beyşehir, Seydişehir, Akşehir ve Ispartadan ibaret olan kısmı, daha 1 ci Murad zamanında seksen bin altuna satın alınmıştı. 1390 tarihlerinde Yıldırım Bayezit zamanında, yani Timur harbinden on iki sene kadar evvel, Hamid Beyi Hüseyin beyin vefatı üzerine arazinin bir kısmı Karaman oğullarına -Beyşehir ve Seydişehir kısmı

eden bu iki yer kapu ile kapatılıp gayet metin olmuştur. Müteaddit dereler ki herbiri kevser şerabı gibi ve lezzette şeker komuşu gibidir. O göle akıp tek bir yerden dışarı çıkar. Ve ortasında iki ada vardır ki küçüğüne gülistan ve büyüğüne ki kalesi vardır Nisin derler idi hâlâ birine Canadası ve birine Nis derler ve o mintaka ha'kı mal ve mülkünü, çoluğunu çocuğunu, parasını pulunu ve giyeceğini o sağ'am kaleye taşıyıp ve oranın sağlamlığına ve kalenin metinliğine sırtlarını dayayıp orada kaldıkları Timurun kulağına gidince İzmir kalesini Firenkten aldıktan sonra o tarafa yöneldi ve sene 805 şabanının 17 inci pazar günü o göle -ki Eğridir gölü demekle şöhet bulmuştur- geldi ve Timurun karınca gibi çok olan askerinden bazı emirler o sağlam hisarın dağa bitişik tarafından musallat olup geri kalan asker etrafını sarıp şehri yaktılar, kale halkı gemilerle Nis kalesine kaçtılar. Timur da kereste toplatıp deri ve postlarla bağlatıp birçok deniz taşıma vasıtası hazırladı ve bunlarla Nis kalesini muhasara edince Şeyh Baba ki dindar ve hisar muhafızlarının ileri gelenlerinden ve dinî meselelerde tanınmış ve o taraf halkının tevceühüne mazhar olmuştu hâlâ Baba Sorei demekle anılmakta ve mezarı o şehirde meşhurdur; Timurun Allah tarafından gönderilmiş defedilmesi kabil olmayan bir belâ olduğunu bilince kaleden çıkup kale halkı için ricada bulundu ve kale muhafızı dahi bağlılığını bildirip kaleyi teslim etti Timur da oradan ayrılarak Akşehire yönelip bir merhale kalınca Yıldırımın öldüğü haberi geldi..»

ta mamliyan tarihî iki kaynağın verdiği diğer kısmı da Osmanlılara geçmişti. Nizamüddin-i Şâmînin verdiği malûmata nazaran 1402 senesinde Ankara civarında Çubuk ovasında cereyan eden Timur-Bayezit harbinde Osmanlı ordusunun mağlûp olmasından sonra idarede vukua gelen ademî merkezîyet sırasında eski Hamidoğulları sülâlesinden veya mahallî ümeradan biri Felekâbada sahip olmuş görünmektedir. Diğer bir nokta da, gerek tabii güzelliği gerekse stratejik ehemmiyeti dolayısıyla daha Selçuklular zamanında büyük ehemmiyet verilerek güzel bir camî ve medrese yapılmış olan ve Anadolu Selçuklularının inkırazından sonra yerlerinde teşekkül eden mülûk-üt tevaiften Hamidoğulları Beyliğinin Uluborlu'dan sonra ikinci merkezini teşkil eden Felekâbad'a (10) Timurun gelmesi, ihtimal şehrin hasanetinden ve kalesinin metanetinden ziyade, bu güzel kasabayı -zaten Akşehire gitmekte olduğundan yolu üzerinde bulunması dolayısıyla- görmek arzusundan olmuş olabilir. Bu tabii güzelliği sebebiyle, maalesef iktisadî vaziyetinin -bilhassa şu son harp senelerinde- pek elverişli olmamasına rağmen, geçen asırlarda birçok Avrupalı

seyyahların nazarı dikkatini celbederek gelip görmüşler ve yazdıkları seyahat namelerinde evsafını eşkâlini uzun uzadıya anlatmışlardır.

Büyük Türk Hükümdarı Timur'un, paytahtı olan Semerkandden kalkarak Anadoluyu şarktan garbe katettikten sonra -ne maksatla olursa olsun- gelip gördüğü bu şehir ve Hamidoğulları Beyliğinin Osmanlılar devrindeki vaziyetini ve askerî ehemmiyetini tebarüz ettiren, Kâtip Çelebinin ve Evliya Çelebinin mutalealarını, gelecek sayılarda gene bu sahifelerde neşredeceğiz.

(10) Hamidoğulları Beyliğinin müessisi Feleküddin Dünder bey, evvelce küçük bir kasaba olan Eğirdir genişleterek merkez yapmış ve kendi adına nisbetle Felekâbat demiştir. Mesalikül'ebzar, Dünder bey'in onbeş bin yaya ve onbeş bin atlı askeri olduğunu ve meşhur beldelerinden başka onbeş kadar da kal'ası olduğunu yazmaktadır.

1314 de Anadolu beyliklerinin itaatlarını temin için Anadoluya gelen İlhâni veziri Emin Çoban'a itaat eden beyler arasında Dünder bey'i de görmekteyiz; hatta Dünder bey İlhâni hükümdar Olcaytu namına Felekâbatta para bile bastırmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu, Anadolu Beylikleri, sahife 15, Ankara 1937.

# Isparta ve yakınları hakkında

Yüz yıl önce bir İngilizin yazdığı seyahat kitabı

HÂMİT DERELİ

(114-115 sayıda İngiliz seyyahı F. V. Arundell'in eserinden Uluborludaki arkeolojik araştırmalarını ve Uluborlu Ağasıyla konuşmalarını anlattığı kısımları dilimize çevirmiştik. Ağa ilkin biraz zorluk çıkarmışsa da sonradan seyyahın ilmi bir maksatla geldiğini gösteren vesikayı görmesi üzerine şehirde dolaşmasına izin vermişti. Arundell Uluborlu'da gördüğü hiç Rumca bilmiyen Hıristiyanlara Türkçe İncil ve başka kitaplar vermekle maksadının yalnız ilmi olmadığını açığa vurmuş olmuyor. Fakat kitabın başka kısımlarında bu maksadın daha iyi belirdiğini göreceğiz. Şimdi seyyahın Uluborlu hakkında yazdıklarına gelelim.)

İç kaleden aşağıda kuzey batısı ve güney doğusu Eğridir gölü ile nihayetlenen münbit ve geniş ovaya bir daha baktık. Burası bana Güzelhisarın üstündeki eski şehrin bulunduğu yerden görülen Menderes ovasını hatırlattı. Fakat Uluborlu kalesinin yüksekliği çok daha fazla idi.

Kasabadaki Türk nüfusu evvelce iki bin hane kadarmış, şimdi bin hane kadar ancak kalmış, üç tane cami var. Uluborlu'da bir gün daha kalabilseydik ihtimal tiyatro, tapınak ve saire harabelerini keşfedecektik. Fakat şimdi bunların bulunması bizden sonra gelecek bir seyyaha kalıyor. Yalvaç civarında

olduğuna artık kat'i surette inanmaya başladığımız Pisidia'nın Antiochia şehrini düşünmekle kafalarımız o kadar meşguldü ki Uluborlu'dan pek fazla gözyaşı dökmeden ayrıldık.

Papasın bahçesinde bulunan kitabe (1)

Apolloniatae Lycii Thraces Coloni meclis ve halkı Augustus'un faziletli ve âdil münnessili «Aurelius Apollonius'u» (bir heykelle şerefledirdiler.)

Buradaki adam evvelki kitabede adı geçen kadının kocası idi. İkisinin de heykellerinin dikilmesi halk tarafından ne kadar sevilip takdir edildiklerini gösterir.

Bu kitabelerden anlaşılıyor ki Trakya'dan gelen muhacirler Lycia'ya yerleşmiş, bu yerleşenlerden bir kısmı da bu Apollonia şehrini kurmuştur. Çünkü Lycia epiyce kuzeye doğru, belki de Pisidia'ya yakın bir yere kadar uzanmakla beraber biz Apollonia'nın Pisidia'da olduğunu ve Apamea ile Antiochia arasında bulunduğunu kabul etmeliyiz. Bunun için Mionnet'in Lycia, Apollonia-sına ait sandığı ve üzerinde Apollonia kelimelerini taşıyan paraların bu şehre ait olması lâzımgelir. Arkadaşım Mr. Boreil bana üzerlerinde aynı kelimeleri bulunan bir çok paralar gördüğünü,

(1) Arundell burada yine kitabenin Yunancasını veriyor. Biz yalnız tercümesini yazmağı kâfi gördük.

fakat Uluborlu kitabeleri keşfedilmeden önce bunların sayısı pek çok olan Apollonia adlı kasabalardan hangisine ait olduğunu bir türlü kestiremediğini söyledi.

(Bundan sonra Arundell Timurlenk'in Uluborlu'ya gelişini, Timurlenk ile Yıldırım Bayezit arasındaki muhabereyi, Ankara muharebesini anlatmakta ve bu muharebeyi Sultan Mahmut II ile Mısırlı Mehmet Ali paşa arasındaki muharebe ile karşılaştırmaktadır. Bugün bu kısımları, Isparta yakınları ile alâkalı olmadığı için tercüme etmiyeceğiz. Arundell Uluborlu'ya dair verdiği izahlara şu suretle devam ediyor:)

Sultanın ve ordusunun Homs ve Beylan muharebelerinden sonra mağlup olarak dağılması İbrahim paşanın önünden bütün engelleri kaldırdı. O da Anadolu içinden Konya kapılarına dayandı. Halk onu her yerde kollarını açarak kabul etmemekle beraber şunu da itiraf etmek lâzımdır ki her gün gitikçe daha fazla seviliyordu. Başka türlü olmasına da ihtimal yoktu. Çünkü galip ve kudretli bir ordunun başında bütün mazlumların veya kendine zulüm edilmiş sananların bir kurtarıcısı sıfatıyla geliyordu. Yeniçerilerin öcünü alacağı ve bütün yenilikleri ortadan kaldıracığı söyleniyordu.

Bunun için bir müsellim veya Ağanın zulmü altında kıvranan bir çok vilâyetler, kasabalar ve köyler bu yüksek ve hiç bir menfaat beklemeyen kurtarıcıya hey'etler gönderiyor, yardım istiyorlardı. Bu yardım çabuk yapılıyor, yüksek makamların meşru sahipleri atılarak yerlerine İbrahim paşanın adamları getiriliyordu. Pek çok hallerde ceza haklı olmakla beraber hepsi aynı

derecede suçlu değildi. Bazen masumlarla kabahatliilerin karıştırıldığı olurdu.

İbrahim paşanın Konya'ya yerleşmesi üzerinden çok zaman geçmemiştir ki Isparta ağasından bir hey'et geldi. Yapılan haksızlıkların cezalandırılması, bilhassa Müsellim'in azledilmesi isteniyordu. (2) İddia olunduğu gibi onun zulüm edip etmediğini bilmiyorum; ihtimal ki şahsi hareketleri böyle bir müracaat için haklı bir bahane teşkil etmiştir. Isparta Hamit vilâyetinin başlıca şehri ve bir Paşalıktır, fakat bu zamanda vali bir müsellimdi. İbrahim paşa iddiaların doğru olup olmadığını araştırmak için memurlar gönderdi. Bunlar padişahlara mümessili hakkında suçlu hükmünü vermekte gecikmediler. Müsellim yerinden atıldı, emlâki müsadere olundu, öldürülüp öldürülmediğinden emin değilim. Yerine gelen zat ise Mısır paşasına sadakat yemini etti. Bunları ve aşağıdaki malûmatı kendisinden öğrendiğim Pisidia'nın peskoposu daha bir çok alâkalı tafsilât verdiyse de o zaman fazla dikkat etmediğim için şimdi anlatmaktan korkuyorum.

Uluborlu Isparta'ya bağlı bir ağalıktır. Ağa Isparta valisi tarafından tayin olunur ve onların emri altındadır. Bunun için kendi üstünün akibetine uğraması şaşılacak bir şey değildir.

Biz Uluborlu'dan ayrıldıktan bir kaç hafta sonra kasabanın islahat komitesi ansızın uğradıkları haksızlıkların artık tahammül olunmaz bir hale geldiğini ve vergi yükünün iç kaledeki dağı kadar

(2) Ün, cilt: 10 sayı, 116 - 117 sahife: 1607 de Vesikalar - Notlar makalesindeki 1 No. lu nota bakınız.



büyük olduğunu keşfettiler. Çünkü aşardan ve harçtan başka bir tenvirat ve tanzifat vergisi de vardı. Bunlar mukavemet için haklı birer sebep olabildilerdi.

Aynı zamanda Uluborlu halkından da bir hey'et Konya'ya gitti. Zavallı dostumuz ağa'nın kendilerine zulüm ettiğinden şikâyet ettiler. İbrahim paşa da haksızlıkları araştırmak ve düzeltmek üzere birkaç memur gönderdi.

Oraya varınca bu efendiler ağayı konağında ziyaret etmeği vakarlarına uygun bulmadılar, fakat memuriyetlerinin verdiği salâhiyete dayanarak onu huzurlarına çağırdılar. Türkiyede hesabat kayıtları ve teftiş beratları olmadığı için araştırmalar uzun sürmedi. Heman aleyhe hüküm verdiler. Huzura çağırılan ağa cesaretle bunu reddetti. İntimal yalnız bir padişaha, o da meşru olarak sadık kalmak istiyordu. Memurlar salâhiyetlerinin böyle hiçe sayılmasına tahammül edemediler. Suçlu ağayı yine çağırdılar. Ağa emre yine itaat etmedi.

«Millete yapılan haksızlıkları düzeltmek vazifesini üzerlerine alan» bu mağrur adamlar büyük bir kuvvetin başına geçerek emirlerini ağanın bulunduğu

hükümet konağı önünde de tekrar ettiler, fayda vermedi. Ağaya kapıları açıp çıkması emrolundu. Ağa iki kardeşiyle ve küçük bir muhafız kıt'asıyla bunun tam aksini yaptı. Her kapı ve pençereyi barikadlarla kapıyarak kendileri de bir muhasaraya karşı koyabilecek en iyi mevzilere yerleştiler: Ve şimdi facia sonuna yaklaştı? -Konağa hücum üstüne hücum yapıldı, fakat küçük kale kahramanca müdafaa ediliyordu. Muhasara edenler bir çok kereler çekilmeğe mecbur oldular.»

Nihayet adaletin muhafazasına me-mur olan ve «zavallı halka yapılan haksızlıkların intikamını almağa gelen» zatlar konaktakileri teslim olmağa mecbur için tesirli, fakat pek de meşru olmıyan bir tedbire başvurular. Konağı ateşe verdiler. Bina tamamiyle ahşap olduğu için alevlerin azgınlığı yiğit ve talisiz ağa ile kardeşlerine ancak iki şık bıraktı. Ya alevler içinde yanıp kül olmak, yahut da hücum edenlerin üzerine saldırarak canlarını pahalıya satmak. Onlar bu ikinci şıkkı tercih ettiler. Yarım saat sonra «millete yapılan haksızlıkları düzeltmek vazifesini üzerine alanların» kurbanı olarak hayata gözlerini yummuşlardı.

# Isparta ve çevresi Köylerine genel bir bakış

— III —

TEVFİK TİĞLİ

E — Çocuk bakımında köylü ailelerin - büyük bir zaruret olmadıkça - birbirlerine yardımları hiss olunur derecede değildir. Esasen bu ailelerin komşu çocuklarına yardım edecek zamanları da yoktur.

Bazı köylerde kırk gününü doldurmayan çocukları komşu ve akraba evlerine götürmezler. Kırkını dolduran çocuğa her yeni gittiği evde; yumurta, mendil, çorap ve ekmek gibi şeyler verilir. Buna köylüler «Sıçanla-dı» derler. Sıçanlıyan çocuğa ne verilirse alınır.

Köyde altı aylık olmayınca çocuğun tırnağı kesilmez. Altı aylık olan çocuğun eli babasının cebine götürülür. Çocuk babasının cebindeki bozuk paralardan bir kısmını avuçlıyarak çıkarabilirse tırnakları kesilir. Bu para ile de pazardan çerez alınır ve fakir çocuklara verilir.

Köylerde çocukların ilk defa dişini gören, çocuğa bir gömlek yapar. Bu hadise yine aile toplantılarına ve bulgur dökme merasimine vesile olur. Bulgur dökme şöyle olur:

Diş çıkaran çocuğun ailesi; içerisine nohut, fasulye katmak suretiyle çokça bulgur kaynatır. Haber verilen akraba ve komşular bu evde toplanırlar. Evde yiyecek ceviz, badem, haşhaş, meneyiş, (c) üzüm, kızılcık, ığde, erik, elma, armut kuruları gibi kış aygıtları da hazırlanarak ayrıca bıcağ, makas, maşa, ığne,

iplik, kalem, defter, ayna ve çocukların yaptıkları bir kısım ziraat âletleri modelleri ile birlikte ortaya konur. Diş çıkaran çocuğu bu aygıt ve eşyanın yanına oturturlar. Topluluk neş'e ve şeta-ret içinde ve bir az da mütecessis bir vaziyette çocuğun bu eşyadan hangisini alacağını ve hangisiyle daha fazla meşgul olacağını beklerler. Zira bu suretle çocuğun istikbali hakkında bir hüküm verilecektir. Meselâ çocuk aynayı almış ise berber, maşayı almış ise demirci, kalemi almış ise kâtip ve ığneyi almış ise terzi olacaktır. Bu merasimde çocuk ailenin hoşuna giden bir parçayı alırsa onun zekâsı ve istidadı hakkında hemen güzel hükümler verilir. Bundan sonra yaşlılardan birisi kaynamış bulgurdan bir kısmını avuçlıyarak çocuğun başından döker, bu bulgur ayrı bir yere konarak fukaraya verilir. Çocuğun eline kına yakılır. Hep birlikte çerezler yenir ve icabederse defter çalınır ve oyunlar oynuyarak dağılırlar.

(\*) Meneyiş; mercimekten biraz daha büyükçe yağlı bir meyvedir. Eğridirin cenubuna düşen köylerde bol miktarda bulunur. Köylüler bunun yağını da çıkarırlar. Gaziantep'te bu meyve ağacına fıstık aşılandığını, gayet bol ve iyi mahsul verdiğini hemşehrim telegraf müdürü Bay Süküti söylemişti. Tabiatın bol miktarda yetiştirdiği bu ağaçlar aşılanırsa bu bölge köyleri için hayli servet temin edilebilir.

Birçok köylü ailelerde bu merasim yapılmazsa çocuğun dışlarının güçlkle çıkacağı zannedilir. Analar ve bilhassa neneler kız çocuklarına çocuk bakımı ile ilgili bilgileri vermeğe çalışırlar. Kız çocukları da ailenin umumî iş ve yaşayışı içinde büyüklerinden gördüklerini yapmağa çalışırlar. Onlara; büyüklere su dökerken ibrığın tutuş ve oturuş şeklini, süpürke kullanmayı, ateş yakmayı, çamaşırları dürüp bohçalamayı yardım ve müdahale ederek öğretirler. Köylerde kız çocukları ağaç ve çeşitli bez parçalarından «niñi» (Bebek), «türlü bohça» gibi bilhassa çocuk bakımına ait taklidî oyuncaklar yaparak meşgul olurlar. Erkek çocuklar da aynı şekilde köyde erkeğe ayrılmış bulunan işlerin icabiyle yetişme ve öğrenme faaliyeti içinde göze çarparlar.

F — Köylerde yakıcı sıcak, çok soğuk, çok yağmur, çamur, sel, dolu ve tehlikeli hayvanlar gibi zarar verici unsurlar karşısında küçük çocukları koruyucu belirli bir tadbirin alındığına şahit olamadım. Köyde çocuk; aile içinde çocuğu avutacak bir ihtiyar yoksa, daimi bir şekilde iş içinde bulunan ana ile birlikte; onun ya sırtında veyahut da çalışma yerlerine göre salıncakta, ağaç ve taş kavuklarında ve pek nadir olarak da -eğer varsa- kulübededir. Beş ile yedi yaş arasındaki çocuklar böyle anlarda sert tabiatle ve tehlikelerle göğüs göğüse çarpışarak ve didişerek evlerine dönerler. Analar taze çocuklarını kendilerinden uzakça ve tehlikeli yerlerde bırakmazlar. Köylerde çocuklar için en tehlikeli hayvan yılan ve akreptir. Köy çocuğu dört beş yaşına girinceye kadar evde yalnız bırakılmak suretiyle ocakta yanmak, damdan düşmek, çivi ve bıçak gibi kesici âletleri oynarken kazaya

uğramak, diğer küçük ve kudretsiz kardeşlerinin idaresinde yürütülmeğe zorlatılmak gibi hallerde felâketli sonuçlar veren hâdiselerle her vakit karşı karşıya bulunurlar. Bu sebeple yanma kırık, çıkık vak'aları çok olur. Bunlardan başka süt çocuklarına vaktinden evvel her çeşit yiyecek maddelerini verirler ve bu yüzden ishal vak'aları yaygın bir şekilde kendisini gösterir.

#### 4 — Çocuk hastalıkları:

A — Kızamık; bu hastalık, her köyde bilinen bir hastalıktır. Sirayetinden kimse endişe etmez. Kızamığa tutulan çocuklara pekmez içirilir. Ve tatlı yiyecekler yedirilir.

B — Karın ağrısı; alelûmum köylülerin sancı tâbir ettikleri bu rahatsızlık çocuklarla ifade taşır. Sancısı tutan taze çocuğun göbeğine çiğ soğan kapatılır. Karnı zeytinyağı, iç, kuyruk, domuz, tavşan ve kuş yağlarıyla ovulur. Ayrıca ayvadana, papatya (Akubacca) gibi çiçekleri, tatlukabuk, zencefil, karanfil, kırmızı ve siyah biber gibi baharat ile kaynatılmış su içirilir.

C — Kulak ağrısı; bu ağrı, çocuk aileyi çok fazla taciz ettiği ve başını iki tarafa sallayarak ağladığı zaman kendisini gösterir. Bu takdirde köylüler çocuğun kulağına derhal tavşan yağı dökerler.

D — Diş sızıları; diş sızlayan çocuklara köylü aileler ekseriyetle tuz, afyon ve yine baharat, gül, nane, kekik yağları ve katran gibi şeyler tatbik ederler. Bunlarla çaresi bulunmıyan ağrılar da ipe kelpedenle ağrıyan diş çekilir.

E — Boğaz ağrısı; boğazı ağrıyan, bademciği şişen çocuklara köylerde «İrvasa» yapılır. Bu ırvasa, bir keçe par-

çasını çocuğun boğazına sarmaktan ve kösele taşını ısıtarak keçenin üzerine koymak suretiyle keçeyi yakmaktan ibaret bir ameliyedir. İrvasadan sonra bu gibi ağrılarda çocuğun boğazını bağlamak, elma ve ayva pişirip bir bezle sarmak, köpek taşı, kaplumbağa eti, tavşan ve domuz yağı, gülyağı, ısınmış kül ve tavşan eti gibi şeyler de sarılır.

F — Köylerde çocuklarda bir de Göbek ağrısı vardır. Bu takdirde çocuğun göbeği çekilir. Göbek çekme işi; bir bezle çocuğun belinin sımsıkı bağlanması ameliyesidir. Buna her yerde «Göbek düşüğü» denir. Göbek düşüğüne ayrıca çömlek kapatılır. Erik pidesi, tuğla, kiremit parçaları ısıtılarak konur ve helva gibi şeyler de sarılır.

G — Kabakulak; buna köylüler «Yazma» derler. Yazma olan çocuğun şışı üzerine bu işe mezun hocalar tarafından kareler çizilerek içine bazı isimler yazılır.

H — Baş ağrısı; bu hallerde çocuğun başına patates, sirkeli bez sarılır. Bir çok köylerde baş ağrısı rahatsızlıklarında nazar işi mevzuubahistir. Sar'a, bayılma, ateşli nöbetlerin menşei nazardır, şeklindeki telâkki kuvvetli bir haldedir. Nazar çok kere köyde malûm olan gök gözlü insanlardan gelir sanılır. Bazan umulmadık birisinin nazarı değebilir olduğu kanaati taşınır. Bilhassa köylü aileler çocuğun kendi ana ve babasının nazarlarının değeceğine inanırlar. Nazar; dikkatli bir bakıştan, «Maşaallah» dememekten gelir. Buna tedbir olmak üzere çocuğa gök boncuk (Göz boncuğu) su mahlûkları kabukları, delikli taşlar, bezde sarılı muska ve çörekotu gibi şeyler takılır. Nazar değ-

miş olan çocuğun başına bir bez örtmek suretiyle tuz kavrulur. Tuzu köyde muayyen kadınlar kavururlar. Bu ameliye; bir tava içine konulan bir miktar tuzun ocakta çıkardığı sesler arasında kadının bir şeyler mıdırdanarak üflemesinden ibarettir. Bu mevzuda muhtelif köylerde muhtelif irvasalar müşahede edilmiştir. Bazı köylerde üzerlik denilen bir otu ocakta yakarak dumanını çocuğa tüttürüyorlar. Çocuk misafirlikten döndükten sonra hastalanmış ise o evin eşiginden yalattırmak, bu eşikten bir parça kopararak çocuğa çiğnetirmek veyahut da yakılmak suretiyle dumanını çektirtmek gibi irvasalar olduğu gibi; bir tepsi içerisine Ayna, bıçak ve bir miktar para konarak ocakta kurşun eritilir. Eriyen kurşun baş şeklinde düğülürse insan nazarı olduğuna; kurşun iğne başı gibi parçalara ayrılırsa nazarın müthiş ve felâketli olduğuna ve sar'a gibi hastalıkların bu müthiş nazardan geldiğine ve yine erimiş kurşun, başlar ve düğümcükler yapmadan yayılırsa nazarın defedileceğine hükmedilir. Kurşunlu sudan hastaya bir yudum içirilerek gerisi odanın dört köşesine serpilir. İrvasacı kadın dualarını okur ve kendisine ne verilirse alır. Tepsi içindeki ekmek köpeğe, paralar fukaralara dağıtılır. Bu suretle hasta çocuk iyileşirse bu irvasalar sayesinde iyileştigiğine ve ölürse nazarı karşılamanın imkânı bulunmadığına inanılır.

İ — Çocukların göz kapaklarında çıkan «İtdirseği» tâbir edilen (arpacık) bir çıban için de çocuğu sokakta yüzüstü yatırarak gözüne bir bez kapatmak suretiyle üzerine koydukları yağlı ekmeği bir köpeğe kaptırırlar. Köylerde belli olan bir de sarılık hastalığı vardır ki bunun menşei bilinen yoktur. Bu hastalığa yakalanan çocukların ya dilleri altından veyahut da kaşlarının ortasından bıçakla çizdirtirler. Kendi idrarlarını karpuz

kabuğunun içine koyarak zerdali ile kaynatıldıktan sonra bir gece ayazlatmak suretiyle içirirler.

Köylerde bilinen ve ad verilen hastalıklar bu mahdut derleme içindedir. Hemen bütün hastalıkların menşeyini soğuk alkınlığında ve nazarda ararlar. Askerlikte sıhhiyecilik yapmış bazı gençlerin getirdikleri bilgi ve görgü, uzun yıllardanberi derin bir bilgisizlik içinde kalmış; diğer taraftan da menfaatleri uğrunda âramsız telkinat ve ameliyat yapan yobazların yoğurup granitleştirdiği geri zihniyetler ve otoriteler karşısında Cumhuriyettenberi açılmış olan okuldan alabildikleri müsbet inanışlarını kafalarında yaşatabilmiş olan genç nesil istisna edilecek olursa köylerimiz maalesef sağlık bilgisinden tamamen mahrum bir durumdadırlar.

5 — Köy çocukları yürümeğe başladıklarından itibaren muhitlerinde bulunan meyve, yumurta, karpuz, kavun, sebze ve otlardan istifade ederler. Yemlik, kuzukulağı, galgan ve çiğdem gibi otları kırlardan toplar ve yerler. İlbahar bu bakımdan da çocukların çok neş'eli oldukları bir mevsimdir. Çocuklar Toklubaşı, gıncırdak, sirken, ebeğömeçi, ilabada, semizotu, kıcıkıcı gibi otları da bilirler. Bunları tarla ve bayırlardan toplayarak pişirmek üzere evlerine götürürler. Köy çocukları bütün sebze ve meyveleri yıkamadan yerler.

6 — Güneş, hava, su, orman, çayır, dere ve göl gibi tabiat nimetleri köy çocuklarının yegâne hayat alanları, enerjisi ve kudret menbalarıdır. Bahar, yaz ve güz mevsimleri çocukların çok faal oldukları mevsimlerdir. Köyde ço-

cuk sabahdan akşama kadar dışardadır. Çayırlarda, derelerde; kiremit kırıklarından, taşlardan ve çöplerden evcikler, değirmenler, su dolabı, çift âletleri, çukurlar, keklik ve kuş tuzakları (bedevre), yapmak ve sularda yıkanmak gibi türlü faaliyetlerle her an tabiatle kucak kucacağa ve sarmaş dolaş olurlar. Bu faaliyetlerde ana ve babalar tarafından evvelden tayin edilmiş bir veçhe yoktur. Çocuk herhangi bir çağda ise içine katıldığı çocuk kümesinin yürüyüşüne göre ayağını uydurur. Çocuğun bedeni ve ruhi inkişafının kontrolü bakımından basit bir bilgiye malik olmıyan ana ve babalar karşısında onun ilk ve son koruyucusu veya vurucusu tabiidir. Kış aylarında köy çocuğu daha çok eve çekilmiş bir vaziyettedir. Şiddetli soğuklarda ve yağmurlu günlerde kapalı yaşayışın icapları içinde günlerini doldururlar. Fakat her fırsatta yine kendilerini dışarıya atmaktan menedemezler. Onlar müsait havalarda köy içinde oyunlar oynarlar, çalı, çırpı toplar ve hayvanların bakımında güçleri yettiği nisbette âilenin yardımına koşarlar.

7 — Köy çocuklarının kedi, köpek, kuzu, buzağı, dana, tay, at, eşek, tavuk, kaz ve ördek gibi hayvanlarla münasebeti çok sıkıdır. Çocuk köyde beş yaşından itibaren oğlak ve kuzu gütmeye başlar. Ağıllarda, sağımlarda, koyunların yıkanmasında, yün ve kılların kırılmasında fesirli olarak yardımcıdır. Yaşları ilerledikçe ve kemiklendikçe hayvanlara biner ve koştururlar. Değirmene giderler. Tavuklara yem verirler, akşam olunca sürüden ve ormandan dönen hayvanları evlerine getirerek yerlerine bağlarlar.

— Devamı var —

# D İ D E B A N

Ispartalı Sadriazam Halil Hamit Paşanın Soyadı

KEMAL TURAN

Osmanlı İmparatorluğunun çöküş devrinde « Babıaliden yetişmiş olan sadrazam Halil Hamit Paşa; hem derdi görmüş, hem de tedavisine başlamış, fakat rakiplerinin galebesi neticesinde kendisini kurban vermiştir. » bu hükmü, rahmetli hakkında 1936 yılında beşinci cilt Türkiyat mecmuasında 56 sayfalık bir tetkik neşreden Or. Prof. İsmail

Hakkı Uzun çarşılı veriyor. Ve Halil Hamit Paşanın Ispartalı olduğunu söyledikten sonra diyor ki «bir kısım tarihçilerin rivayetine göre babası İranlı Hacı Mustafa ağa ve bazılarının yazdıklarına göre de Gürcü Mustafa ağadır. Aile arasındaki an'anada hacı Mustafa ağanın babası Ali ağaya (Dideban oğlu) derlermiş. ( Dideban ) ın gözcü demek olduğu malumdur. Şuhalde tarihlerde müstensih yanlış olarak nokta kalkmış (\*) Gözcü Hacı Mustafa ağa Gürcü olmuş. Osmanlı tarihinde Didebanlar veya Gözcüler bulunduğunu bilmekteyiz.»

## Isparta Türküleri:

### **Evlerinin Önü ( \* )**

*Eulerinin önü mersin*

- (1) *Sular içmem kadınım tersin  
Mevlâm seni bana versin.*

*Al hançeri kadınım vur ben öleyim  
Kapınızda bir tanem kul ben olayım*

*Eulerinin önü susam*

- (1) *Su bulsam da kadınım tersin tersin  
Açsam yüzünü, baksam dursam.*

*Al hançeri kadınım vur ben öleyim  
Kapınızda bir tanem kul ben olayım.*

(\*) Bu türkü Devlet Konservatuarı tarafından tesbit edilmiş ve Ankara Kızılay merkezinin Ankara Halkevinde tertip ettiği müsamerede Halk türküleri arasında söylenmiştir.

(1) Bu mısraların başına birer (Ah) konarak ikişer defa söylenmektedir.

Bu gün Ispartada (Dideban oğulları) adlı bir ailenin halen bulunduğunu bilmeyoruz. Ancak halk arasında (Dideban) kelimesi bambaşka ve fakat aslını hatırlatarak yaşamaktadır. Bu kelime, çok dolaşan veya ince uzun yapılı insanlar için alay mevzuunda kullanılır. On okuyucularının ( Dideban ) kelimesinin halk arasındaki yayılışı üzerinde bizi aydınlatmalarını rica ederiz.

(\*) Eski yazılardaki Z ve R harflerinin arasında yalnız bir nokta farkı vardı. Ve bir şair "kâh bir nokta sukutle gözü gör eyler,, deye noktaları iyi koymayan ve yazmayan bir kâtipten şikâyet eder.

# Cenup illerimizdeki bazı âdetler

Kivre - Kirve-lik ve KALIN alma

NACI KUM

Orta ve batı Anadolu'da görülmeyen bazı gelenek ve görenekler, güney ve doğu illerimiz halkı arasında vardır. Bunlar, Türk soyunun öz türelerinden kopup gelme şeyler olduğundan bir tanıma ve anlatma alaveresi yapılmak Halkevleri yayınları için faydalı olur.

Cenup mintakasında bulunduğum için, buraların halkı arasında önemle riayet edilen iki âdet üzerinde, «Ün» okuyucularına izahlar yapmak isterim.

**KİVRELİK:** Sünnet sağdıçlığı tâbirile ifadelendirebileceğim bu âdet, Adana ve çevresinde çok yayılmıştır. Halk arasında gezip, dolaşırken halkın birbirine sık sık «Kivre» diye seslendiğini duyarsınız. Bu âdet şudur: sünnet ettireceği çocuğu için her baba mutlaka daha evvelden bir (Kivre) bulur. Kivre-Kirve (1) nin iki vazifesi vardır:

Birincisi, çocuk sünnet olurken onu, çırpınması diye kollarını elleriyle ve bacaklarını bacakları ile sıkıca arkasından tutarak sünnet işini kolaylaştırmak, sünnetçinin amelîyesini emniyetle yapmasını temin etmektir.

Kivrenin ikinci vazifesi, sünnet düğününün mühimce bir masrafını ve çocuğun elbise ve fıraşını kendi üzerine almak ve hattâ sünnetçiye ve davetlilere hediyeler vermek suretiyle fedakârlık yapmak.

Bu suretle kivre olan kimse çocuğun ailesi ile yakın bir akrabadan fazla mahrem olmuş olur. Bu vaziyet kadınlarla erkekler arasındaki kaç göçü bile giderir. İki aile arasında torunlarına kadar intikal edecek bir samimiyet ve bağlantı kurulur.

Bununla beraber, çocuk babası da,

kivreliliğin başlangıcında kivrenin yaptığı masraf ve verdiği hediyelerden üstün bir şekilde karşılıklıta bulunur. Bu kaide, bir adamın birkaç erkek çocuğu olduğu takdirde, herbirine bulduğu (kivre)lerin de birbirine yakınlığını temin ettiğinden cemiyet arasında çok güzel bir dirlik ve düzenlik meydana getirmeye yarar. Isparta ve çevrelerinde (güveği)ye (sağdıç)lık yapma gibi bir şeydir. Malûm olduğu üzere, güveğinin sağdıç da onun en samimi arkadaşlarından olacak ve güveğinin masraflarına iştirâk edecektir. Soura da, gelin, sağdıçını kardeş bilerek ondan kaçırmıyacaktır.

Kivrelilik âdetinin, iptidai kavimlerde mukavelenin menşeiini teşkil eden (potlaç) geleneğinden geldiğini, büyük Türk mütefekkirimiz merhum Ziya Gökalp «Türk medeniyeti tarihi: birinci kısım sahife: 55, 58, 178, 179, 190, 191, 233» de açıkça göstermektedir. Tafsilât için bakınız [İstanbul matbaai âmire 1341].

Kivrelilik, Türk aleviliğinde iki karı koca çiftin biribiriyile eş (musahip) olarak kuvvetli bir ahret kardeşliği ve müşterek bir aile nişanları kurmalarına da benzer.

**KALIN:** (2) Bizim bildiğimiz (ağırlık)tır. Evlenecek erkeğin kız tarafına verdiği para ve eşyaya derler. Cenup illerimizde ve bilhassa Antep, Kilis, Meraş havalisinde ve daha ziyade köylerde yayılmış bir halde olan bu âdet çok

(1) «Türk medeniyeti tarihinde», Ziya Gökalp bu tâbiri Kirve olarak almıştır.

(2) Kalın - Ceyiz, emtia, hediye, mehr (nikâh bedeli) Tarama dergisi: Sahife 1063.

kötüdür. Evlenmeyide güçleştiren bu görenek, kadını satılık bir meta haline sokmuştur. Hele bir kız güzel olursa babası, anası için bir servet teşkil eder. Bu kız, evlenmek hususunda kendi arzu ve duygularıyla hareket etmekten mahrumdur. Babası veya velisi kendisini bir meta gibi en çok para verene satar. Aldığı parayı kızın cehizine sarfetmediği gibi, kızıevinden de öyle fazla eşya gitmez.

Kızı isteyen taraf ile kız tarafı arasında ilkin alıp verme kararlaştıktan sonra, bir pazarlık başlar: üçyüz, beşyüz, bin ... lira; davardan, koyundan, sığırdan, deveден (...) şu kadar, bu kadar! Şu şartla, şu taksitle, şu şekilde, bu şekilde! Kararlaştırılır. Kalın, tamamen kız tarafına ödendikten sonra düğüne başlanır. Cenup illerinin düğün âdetleri de oldukça enteresandır. Bu arada benim en çok dikkatimi çeken (Halay dönme) dir. Güzel elbiselerini giyen erkek, kadın bir arada büyük bir yarım çenber teşkil eder, el'ele tutarak davul, zurna havasına ayak uydurarak sekerler ve büyük düğün meydanını dolanırlar.

Yukarıda işaret ettiğim gibi, kalın ağırlığına katlanamıyan birçok delikanlılar gözlerine kestirdikleri kızı kaçırmaktadır. Bu yüzden birçok cinayetler işlenmekte ve canlar heder olmaktadır; fakat bu işte kızların da dahli çoktur; kalın alacağım diye kızını ere vermiyen baba ve ananın bu halinden bıkan kız, sevdiğine haber salarak kendisini kaçırmasını ve kurtarmasını ister.

(Kalın) la evlenen erkekde karısına âdetta maddî bir tasarruf hissi vardır. Kadına darıldığı bir sırada: «ben sana şu kadar kalın verdimi, aldım!» gibi böbürlenmeler olur ve âdetta kadını bir hayvan gibi ağır işlerinde istihdamdan da çekinmez.

Şehirlerde, kasabalarda da yerli halk arasında bu âdet cari ise de erkeğin yaptığı fedakârlıklara karşılık kız tarafı da oldukça zengin bir cehiz hazırlar ve oğlan evini doldurur.

Kalın derdinin önüne geçilmek üzere iki aile arasında (mübadele), yani

değişme usulü de caridir. Tafsile hacet olmadığı gibi kızı, oğlu olan iki aile karşılıklı kız ve oğlan alıp vermek suretiyle kalın bedelini takas, mahsup yaparlar, olur, biter!..

Ziya Gökalp, bu meseleleri, Türk medeniyeti tarihinin 276-277 inci sahifelerinde izah eder. Meselâ, «bu iki amelîye -yani kız kaçırma ve satınalma- çocuğu ile babası arasındaki içtimai akrabalığı tesise hâdimdir. Aynı zamanda erkekle kadın arasındaki izdivaç rabitasını da husule getirir. Bunlar, aynı ihtiyaçtan doğduğu içindir ki satınalma (nişanlanma) ile muvazaalı ve timsali (kız kaçırma) âdetlerinin birbirine sıkı bir surette merbut olduğunu görüyoruz. Bu iki âmeliye, kari ile kocayı muvazaalı bir iktisadi rabita ile, yani kadını iğtinam veyahut işтира suretiyle erkeğin gúya, mülkiyeti altına geçmesi suretiyle kocasına bağladığı gibi, kadından doğacak çocukları da babalarına bağlamış olur. Demek ki: kocalığın ilk şekli, erkeğin kadına malik olması suretinde anlaşıldığı gibi babalığın ilk şekli de babanın evlâdına malik olması suretinde anlaşılmıştır... Bazı cemiyetlerde böyle iktisadi timsallere -yani kalın usulüne- bir takım dinî yahut sihrî timsaller de ilâve olunur. Yıkanma, yahut gelinin üzerine mukaddes bir su serpmeye veya bir hayvan kurban etmek veya güveğinin üzerine kurban kanının serpilmesi, erkeğin evinin eşğine kurban kanının akıtılması gibi âyinler misal olarak zikredilebilir... İslâmî nikâhta muaccel ve müeccel (mehr) in ehemmiyetli bir mevkiî vardır. Bu halin sebebi izdivacın ikinci devrinde bulunan eski arapların teamüllerde iktisadi timsallere büyük bir kıymet vermeleridir. Sahife: 279»

Medeni kanunumuzla evlenme usulleri sağlam ve kolay esaslara bağlanmış olduğu halde, iptidai ananelerin hâlâ güdümlüğü gitmesi ve bununla beraber resmî nikâhsız ve birkâç kadın alma evlenmelerinin yapılması belki de içtimai bir ihtiyaç ve zaruret sevkiledir. Biz bu cihetleri erbabının mutaleasına bırakıyoruz.



# Poyrazın oğlu nasıl evlendirilirdi?..

(Eskiden sürekli, sert soğukları yumuşak havaya çevirmek inancıyla yapılan bir nevi düğünü; folklor bakımından bazı motifleri de taşıması itibarıyla, okurlarımıza naklediyorum)

SALÂHATTİN EZEN

Karlı ve soğuk bir pazar sabahı, kapı çalındı; içeriye bir kadın girdi:

— Hoyrazın oğluyla Kabayelin kızını evlendiriyoruz, düğünümüze buyurun, dedi.

Bir elinde bulgur kesesi, diğerinde pekmez çanağı olan bu kadın gittikten sonra, anneme bu düğüne beni götürmesini rica ettim. Kırmadı; öğleden sonra beraber gittik.

Yıkık bir kapıdan içeriye girdik. Burası oğlan evi imiş. Avluda atası etrafına toplanan birkaç kadın, beni görünce evvelâ şaşırdılar. Sonra:

— Sen mahalle çocuğusun, yabancı sayılmazsın, gel bakalım, dediler.

Yanlarına vardım. Toplanan bulgur ve pekmezden pilâv ile aşure pişiriyorlardı. Böyle bir düğünü hiç görmemiş olduğum için, merakla sağa sola bakarken, karşımdaki dut ağacına asılmış bir kâğıt gördüm; okudum:

«Hoyrazın oğluna kabayelin kızını alıyoruz, düğünümüze buyurun» cümlesi yazılıydı. Bu yazının ne maksatla yazıldığını, ağaca niçin asıldığını sordum.

İhtiyar bir kadın, kelime arar gibi biraz durakladıktan sonra:

— Evlenenlerin kâğıtları asılmıyor mu? Dedi.

Ağaca asılan bu kâğıt ile kadının sözleri tecessüsümü büsbütün artırdı. Bilmediğim kısımları öğrenmek için oradakilerden birine:

— Penbe aba, dedim. Düğüne nasıl başladınız?

İhtiyar komşu:

— Misafirleri çağırarak için okucu (\*)

çıkardık. O, evleri dolaşırken biz de üç yol ayırında eski hasırla uzunkabak kurusu yaktık. Okucunun evlerden topladığı bulgurla pekmezden, pilâvla aşure pişiriyoruz, davetlilere yedireceğiz. Bundan sonrasını da kendi gözünle gör, dedi.

Bu sırada karşıkı evde def, dömbek çalınmağa başladı. Meğer orası kızevi imiş. Gelini okşuyormuş. Eni konu düğün yapıyorlardı. Oraya da gittim. Fakat aralarına girmeğe muvaffak olmadım. Yalnız, eğlenenlere görünmeden türkülerini dinledim:

•Silip süpürdüğüm evler,  
Oturup durduğum yerler,  
Annem seni hergün arar,  
Hey hey hey aman...

Tepsiye koyarlar tuzu,  
Üstüne örterler bezi,  
Annesinin kibar kızı,  
Hey hey hey aman...

Evlerini ıssız koyan,  
Destileri susuz koyan,  
Annesini kızsız koyan,  
Hey hey hey aman...

Anne, hamama vardın mı?  
Yündüğüm yerleri gördün mü?  
Şimdi kıymetimi bildin mi?  
Hey hey hey aman...

Dutun atının başını,  
Silin gözünün yaşını,  
Çağırın oğlan kardeşini.  
Hey hey hey aman...

Hava soğuk olduğu için açıkta daha fazla kalamadım; eve döndüm. Çok geç-

(\*) Okucu: düğüne misafir çağırarak için çıkarılan kadın.

# Ispartada yemek çeşitleri

**Nezahet Özütürk**  
Kız enstitüsü yemek pişirme  
Öğretmeni

Hepimiz biliriz ki: memleketimizin her tarafında yenen yemekler mutlak olarak birbirine benzemez ve her yerin kendine has yemekleri vardır. Meselâ: Adana, Mersin, Antep gibi cenup vilâyetlerin mahallî yemeklerinde yer alan içliköfte, çiğköfte, kubbe. Afyonun ağzıaçığı, Ispartanın kabunesi, toygu-çorbası, düğün kavurması, kabak helvası gibi lezzetine doyulmıyan yemekler memleketimizin diğer taraflarında niçin görülmesin ve yapılmasın?

Nefesefine doyulmıyan böyle güzel yemeklerimiz yalnız bir yere münhasır olarak kalmamalıdır.

Bugün Ispartada araştırmalarım sonucunda sayısı çok olan mahallî yemeklere tesadüf etmekteyim. Bunların herbiriyle ayrı ayrı meşgul olarak, yapılış şekillerinden lezzetinden, zevki okşıyan şekillerinden bahsetmek için bana bu sahada yerli yemeklerin yayımına yer veren Ün mecmuasına teşekkürlerimi sunarım.

Bu sayıda, Ispartanın yalnız kabune, kırmahelva, telhelva, tasetinden bahsedeceğim. Kabune bilhassa düğünlerde, davetlerde, bazan mesire yerlerinde ve

kırmahelva, sanimi aile toplantılarında, gece sohbetlerinde yenir.

## KABUNE

Ölçüler:

- 1 Kilo Pirinç
- 500 Gr. Et (kemiksiz)
- 250 Gr. Soğan
- 2 Kaşık yağ tuz, biber.

Yapılışı:

Et haşlandıktan sonra ufak ufak dildir; halka halka doğranan soğan ilk önce tuz ve biberle oğulur, tencerenin altına döşenir. Üste et, daha üste ılık suda kabarmış pirinç döşenir. En üste temiz bir tabak kapayarak tabağın hizasına gelinceye kadar kaynar et suyu konur, tencerenin kapağı örtülür ateş üzerinde pişirilir.

Güzel bir şekil vererek servis tabağına yerleştirilir.

## TASETI

Ölçüler:

- 1 Kilo. Et
- 250 Gr. Soğan
- 1 Kaşık yağ
- 250 Gr. Patates.
- 100 Gr. Domates

meden annem de geldi. Göremediklerimi de ondan öğrendim.

Gelin okşandıktan sonra, oradakilerden biri güveğ, biri de gelin olmuş. Kolkola girerek oğlan evine gelmişler. Yemek yendikten sonra içlerinden biri şu duayı okumuş: «Elhamdülillah elhamdülillah elhamdülillahillezi etamena ve sadekana vecealna minel müslimin Sufra doluluğu için, hak berekât vermekliği için, ahdiçin, amaniçin, son nefeste

imaniçin, Allah rızası için, Habibullah ruhu için rızaenlillâh fatiha». Daha sonra Elham okunmuş. Nikâh kıyılmış. «Allah dirlik, düzenlik versin» denilerek güveği gerdeğe sokulmuş.

Eğer evliler birbirlerinden memnun olurlarsa hava kabayele dönecek, karlar eriyecemmiş.

Eskiden, bu düğünü, çarşıda, erkekler yaparlarmış ve zamanın kadısı da izinname verir ve nikâhı tescil edermiş.

### Yapılışı:

Soğanlar büyükse dörde bölünür, küçükse bütün olarak konur. Et kuşbaşı doğranır, patates küçük küçük doğranarak tencerenin en altına patates, soğan, üste et gelmek üzere yerleştirilir. Asıl pişirilecek tencereye birden ters olarak çevrilir bu suretle üste kalan et diğer tencerenin alt kısmına yerleştirilir; üstüne bir tabak kapayarak pişirilir. Arzu edilirse kâfi miktarda sarımsak, biber ilâve edilir.

### KIRMA HELVA

#### Ölçüler:

- 1 Ölçü pekmez
- 1 » nişasta

#### Yapılışı:

Bir ölçü nişasta yarım ölçü su ile ezildikten sonra pekmeze karıştırıp ateş üzerine konur ve mütemadiyen tahta bir spatülle karıştırılır, biraz koyulaştıktan sonra bir kaşık yağ ilâve edilir. Karıştırılırken ateş üzerinde spatülle kıyılarak taneleştirilir. Servis tabağına alınır. Sofrada meyve ve kuru yemişle yenir.

İstenirse pekmez yerine şeker de kullanılır.

### TELHELVASI

#### Ölçüler:

- 1 Kilo şeker
- 1/2 Lt. su
- 2,5 Kilo un
- 1 kaşık yağ
- 1/2 limon

### Yapılışı:

1 kilo şeker 1/2 litre su ile ateş üzerinde kaynamaya bırakılır ve kıvama geleceği sırada yarım limon sıkılır. Kıvama geldiğini anlamak için kaynayan şekerden bir damla soğuk suya damlattığımız zaman boncuk halini alırsa olmuş demektir. Ağdalaşmış olan şeker yağlanmış temiz bir mermer üzerine veya yağlanmış bir tabağa çevrilir soğumaya bırakılır. Diğer tarafta bir kilo una bir kaşık yağ ilâve edilerek hafif ateşte miyane kokusu duyuluncaya kadar kavrulur.

Tabakta ılınmış olan ağda en az iki insan en çok dört insan tarafından çocuk bileği kalınlığında avuçlar arasında bir halka haline getirilir; büyük bir sinide bulunan unun üzerine hazırlanan ılık ağda halkası konur. Üzerine un ekilir ve halka bir taraftan diğer tarafa avuç arasında hafif hafif çekilerek çevrilir böylece büyütülür. Tahminen 50 santim kutrunda olduğu zaman bu daire kırılmadan yuvarlak olarak ikiye katlanır. Gene aynı tarafa unla çevrilerek büyütülür. Bu şekilde en az 18 en fazla 25 defa ince saç teli haline gelinceye kadar tekrarlanır; bu suretle unu kendine alır. Soğuk bir yerde bırakılır.

Soğuyan halkayı 4 parçaya bıçakla böler ve her parçayı elimize alarak silkelere böylece helva tellenir.

# Prof Ölsner ile Doçent Yüksek mimar Kemal Ahmet Aru'nun hazırladığı Isparta şehri imar plânı raporu

— II —

**Endüstri mıntakası için nizamât:**

Endüstri mıntakasında fabrika binaları önünde bir yeşil saha bulundurulacaktır. Komşuların duman, kurum ve kirli sulardan zarar görmemesi için tedbirler ittihazı icabeder. Bu meyanda tozdan muhafazayı da nazarı dikkate alınmalıdır. Bu sayılan kusurları önlemek için fabrikaların yüksek bacaları bulunacak, kirli sular kabil olduğu kadar derenin şark kısımlarına gönderilecek, komşuları tozdan muhafaza için de fabrikalarla komşular arasında sıra ağaçlar yetiştirilecek ve yeşillik bu suretle filtre olarak kullanılacaktır.

Ispartada ev sanayiinde tezgâhların bulunduğu odaların ışıklı ve iyi havalandırılmış olmasına da dikkat edilmiştir.

**Büyük Endüstri:** Isparta o kadar müsait hayat şartları arzeder ki bir gün büyük endüstrinin buraya gelip yerleşeceği düşünülebilir.

Büyük Endüstriye yük istasyonunun civarında yer gösterilmelidir. Yük istasyonunun cenubî şarkisinde hattın her iki tarafında gayet müsait tesis imkânları vardır. Bilhassa Isparta için büyük ehemmiyeti haiz olan Antalyaya direkt hat inşası halledildikten sonra büyük endüstri şehirde muhakkak inkişaf gösterecektir.

Amele mahalleleri için de yine bu civarda gayet uygun sahalardan mevcuttur.

**Yeni Tabakhane:** bugünkü şekli ile şehirde kendisine en uygun olan mevkii bulmuştur. Burası sevimli bir şehir kısmı haline getirilebilir. Yeşillik ve münferit ağaçlarla burada bir meydan

tesisi, ustalar, ameleler, işçiler için istirahat yerleri ve kahveler düşünülmelidir. Şehirci içtimai yardım bakımından burada elinden geleni yapması ve Belediyesi'nin de buna muzahir olması lâzımdır.

**Askerî mıntaka:**

Şehrin şimalinde kışlaların yanındaki boş sahalardan askerî yeni tesisatı yerleştirmeğe iyi imkânlar vermektedir. Bu saha iki esaslı ana yol üzerindedir: Afyon ve Eğridir yolları. Demiryolunun boşaltma rayları garnizon havalisinin şimalî şarkisine kadar getirilir. Bu sahanın şimaline yeni askerî hastahane tesisile yerleştirildi. Bu suretle bütün askerî tesisler bir küll halinde bir mevkide toplanacaktır.

**YERLERİ DEĞİŞECEK ve YENİ İNŞA EDİLECEK BİNALAR**

**Hapishane:** Yerleri değişecek binalar meydanında en başta hapishane gelir. Bugün bina büyük ön bahçesile Hükûmet meydanı üzerinde bulunmakta ve bu vaziyet bariz şekilde göze çarpmaktadır. Hapishane kısa zaman sonra yeni binasıyla projede yeri gösterilen mevkie nakledilmelidir. Bugünkü yerinde kalmasına imkân yoktur.

Kışlaların yakınında mahbuslara atölyeler ve bahçeler tesisi için çok daha müsait vaziyetler mevcuttur.

**Askerî hastahane:** Halen askerî hastahane şehrin cenubunda yeni mahallede bulunduğundan şehrin şimalindeki garnizona pek uzaktır. Yerleştiği binalar esasen hastahane için elverişli değildir, nasıl olsa yeni hastahane binaları bir gün inşa edilecektir. Bu se-

beplerden yeni hastahane garnizonun şimalinde projede gösterilen mevkide kabul edilmiş, bu suretle askerî tesisler bir kül halinde bir araya toplanmıştır.

**Hükûmet meydanı** üzerinde yeni binalar: Projede tertipleri gösterildiği veçhile bu meydan üzerine, hapishane-nin bulunduğu köşeye bir sinema binası, karşı sırada Adliye, Postahane, İnhisarlar Müdürlüğü yerleştirildi Şehrin en mühim meydanı olan Hükûmet meydanı bu suretle Ispartanın en büyük ve ehemmiyeli binalarını bir araya toplayan bir esas meydan haline gelecektir. Halen mevcut hükûmet binası üç katıla diğer binalar arasında esasen en hâkim noktada bulunduğundan kuvvetli mimarî tesiri muhafaza edecek ve yeni inşa edilecek diğer binalar ikişer katlı Hükûmete nazaran daha mütevazî mimarî eserler olacaktır.

**Han:** Sebze ve meyva halinin şimali garbisindeki köşeye bir han yerleştirilmiştir. Bu nokta pazarların merkezî bir yeri olduğundan köylüler için bu bina çok faydalı olacaktır. Hanın arkasında araba ve hayvanların yerleştirilmesine müsait sundurmalı bir saha ayrılmalıdır.

**Cenupta Belediyeye intikal etmiş emvali metruke arsaları** üzerinde yapılacak binalar. **Hastahane:** Sivil hastahane eski mezarlığın cenubundaki yüksek sahaya yerleştirilecektir. Bu binaya, hâlen askerî hastahane ilerisinde bulunan bu civardaki hastahane binaları da bağlanabilir.

**Mektep:** Belediyeye intikal etmiş emvali metruke arsaları üzerinde yeni tesis edilecek ikamet mahallesine bir de mektep lâzım olduğundan bu bina da Su deposu gerisindeki saha üzerine yerleştirildi. Mekteplerde sınıfların cenuba bakması iyi bir sureti hâldir.

**Sanat Okulu:** Yeni inşa edilecek sanat okulu da Park ve Çocuk bahçesi gerisindeki büyük saha üzerinde düşünüldü. Bu sahanın şarka müteveccih

bir meyli vardır. Adanın her iki kenarından yol geçer. Dereye yakın bulunması kirli suların akıtılması noktai nazarıdan gayet uygundur.

## ŞEHİRDE YEŞİLLİK

Güzel Ispartayı bugünkü haline büyük bir bahçeye benzetebiliriz. Ev bahçelerinden başka civarın muhteşem peyzajı eski ağaçların kesretle mevcudiyeti, büyük yemiş ve gül bahçeleri Ispartayı baharda bir cennet haline getireceği tahayyül edilir.

**İstasyonla şehir merkezi** arasındaki nümune fidanlığı, sebze bahçeleri büyük bir yeşil saha ihtiyatını teşkil etmektedir. Bu sahalardaki ifraz yolları o suretle geçirilmelidir ki ilerde ikamet ihtiyacı arttığı zaman burası bir ikamet mıntakası haline gelebilsin.

Yukarıda sayılan bütün yeşil sahalardan bütün mevcutlarıyla olduğu gibi muhafaza edilecektir. Bilhassa eski kıymetli ağaçlara Belediye tarafından birer numara verilmesi ve bunların çok yakından muhafazası lâzımdır.

**Ön bahçeler:** Şehrin görünüşünde ön bahçe ve onun tertibatının büyük bir mânası vardır. Bu hususta kanunî ahkâma tamamen riayet edilmeli. Ağır bahçe duvarları ve büyük bahçe kapıları sokak manzarasını bozarlar. Sıra evlerde en iyisi çiçekli çimlen veya sarmaşık sahaları önünde sokaktan bahçeyi ayıran bir çit bulunmalıdır. Yol genişliği 9.50 M. ve ondan fazla olduğu zaman ön bahçenin beş metreden az bırakılması da kâfidir. Bu takdirde binanın ön cephesini saracak uzun saplı nebatlar yetiştirilir. Ve ön bahçe ince bir şerit halinde kalabilir.

**Gezinti yolları:** Bu yollar projede ağaçlıklı yollar olarak gösterilmiştir. 1.45 ve 17 m. lik yollarda geniş muhitli ağaçlar dikilir. Bu yolların kaldırımları geniş olduğundan buna imkân vardır. Şimal cenup istikametindeki yollarda bu ağaçlar kaldırım kenarından bir metre mesafeye diğer yollarda da kal-

dırımından 60 Sm. mesafeye dikilmelidir. Bu suretle şimal cenup yollarında günün her saatinde ağaçların gölgesinden istifade mümkündür.

12 ve bundan az genişlikteki yollarda akasya nevinden küçük muhitli ağaçlar dikilir.

### YEŞİL SAHALAR

**İstasyon caddesinde Spor alanı:** İstasyon caddesi üzerinde büyük bir spor alanı tesis edilmiştir. Şebircilik noktai nazarından bu proje üzerinde fazla düşünülmemiş ve emek sarfedilmemiştir.

İstasyona giden yola muvazi Spor sahası kenarından geçen diğer yolun açılmasına muhakkak ihtiyaç vardır. İstasyon caddesine nazaran sahanın, bilhassa Tribünün şev vaziyeti fashih etmek için kabil olan her şey yapılmalıdır. Bunun için en basit bir sureti hâl projede gösterildiği gibi yola muvazi bir sıra kavak ağacı yetiştirilmelidir. Bu suretle Tribün binasının şev duruşu yoldan bir dereceye kadar görülmemiş olur.

**Diğer Spor sahaları:** Şehirde biri cenupta diğeri şarkta eski mezarlığın arkasındaki sahada iki spor sahası daha kabul edildi. Her ikisinin de futbol ve diğer oyunlar için sahalar düşünülmalıdır.

**Tenis kortları:** Tenis kortu gurupları için Halkevi yakınında imkânlar mevcuttur.

Askerî idare diğer taraftan mâniatı koşular için bir saha ve bir de futbol sahası tesis etmelidir.

**Çocuk bahçeleri:** Projede mevkileri gösterilen yerlere Çocuk bahçeleri tesis edilecektir. Buralarda çocukların oynayacakları gölgelikler, kum havuzları ve en büyüklerinde bir kaç oyun âleti yerleştirilmelidir. Halkevi karşı köşesindeki Çocuk bahçesi bunlar meyânında şehre en yakın ve ehemmiyetli olanıdır. Burasının tertibine Belediye bilhassa itina göstermeli ve yukarıda bahsedilen oyun âletleri, kum havuzları, oturma dinlenme yerleri düşünmeli ve ilerde burada küçük bir yuva binası da inşa

edilmelidir.

**Diğer yeşil sahalар:** Parklar, mektep bahçeler, hastahane bahçeleri, fidanlık yeşil saha ve park sahası olarak kabul edilir. Bu sayılan bahçelerin de bir park şeklinde tertibinde Belediye âmil olmalı, alâkadar idareleri bu işe teşvik etmeli hattâ mecbur tutmalıdır. Bu yeşil sahalар şehrin teneffüs edeceği güzel park sahaları olacaktır.

Yeni mahallede eski hastahane cenubi garbisindeki eski mezarlık bir park haline getirilecek ve halkın buradan istifadesi temin edilecektir.

### ESKİ ESERLER

Eski yapı eserleri tamamiyle yıkılmış bir vaziyette değillerse muhafaza edilmelidir.

Eski eserlerle aynı zamanda bazı mahal ihtiyaçları da karşılanabilir: Meselâ Hastahane, okuma salonu, müze gibi çarşıdaki harap cami bu maksatlardan birisine tahsis edilebilir.

Çeşmeler yurdun en güzel an'anelerinden biridir. Şehrin birçok noktaları bu güzel eserlerle bezenmiştir.

Yeni projede Afyondan gelen yolun kışlalar kavşağındaki müselles üzerinde bir yeni çeşme tesisi düşünülmüştür. Şehirdeki eski çeşme yapıları Belediye tarafından tamir edilmeli ve mümkün olan mevkilerde bunlara su da getirilmelidir.

**Mimar Sinan camii:** Halen çarşıda küçük bir bahçe içinde bulunan Mimar Sinan camii şehrin en kıymetli Mimarî eserlerinden biridir. Halen iki tarafı cadde olduğundan diğer iki tarafındaki esasen ehemmiyetsiz olan dükkânları da kaldırıp bu binayı bir ada içinde bırakmalıdır. Cami hınası etrafındaki bahçe de iyi bir şekilde tanzim edilmeli.

**Şehrin lağım tesisatı:** Şehrin lağım tesisatı da ayrıca düşünülerek bunun için de bir proje tanzimi lâzımdır.

18/4/1943

Doçent Yüksek Mimar  
KEMAL AHMET ARU

# FİHRİST

(Cilt: 5, 6, 7, 8, 9, 10)

Ün'ün 4 ciltlik fihristi 24 üncü ve 48 inci sayılarına konmuştur. 5 inci ciltten sonra tertiplenememişti. Türkiye hacminde yüksek değer taşıyan bazı eserlere ve bilgin araştırmacılarımıza, kendi janrında, ihmal edilemez bir kaynak vazifesini de yaptığını hazla gördüğümüz mecmuanın gittikçe çoğalan nushalarındaki makale ve etüdlerin kolaylıkla bulunmasını sağlamak üzere -yazıcılarının alfabetik sırasıyla ve bu nusha hariç- endeksini koymağı faydalı bulduk.

| <b>Adil Şükrü Akçaoğlu:</b>               | <b>Sayı</b> | <b>Sahife</b> | <b>Bekir Türk:</b>                           | <b>Sayı</b> | <b>Sahife</b> |
|-------------------------------------------|-------------|---------------|----------------------------------------------|-------------|---------------|
| Yalvaçtan ayrılırken<br>(şiir)            | 103/105     | 1442          | Aşk ve çiçek manileri                        | 49          | 703           |
| <b>Adnan Demirtaş:</b>                    |             |               | Şarkılar                                     | 50/51       | 723           |
| Isparta tribününün<br>temel atma merasimi | 67/68       | 941           | Sahilde teselli                              | 51/53       | 734           |
| <b>Ahmet Refik:</b>                       |             |               | Öğüt                                         | 54/55       | 770           |
| Ispartalı Katircioğlu                     | 116/117     | 1623          | Nutuk                                        | 56/57       | 802           |
| <b>Ali Rıza Uysal:</b>                    |             |               | Akılsız kurt                                 | 103/105     | 1456          |
| Ispartada Atatürke<br>ait bir hâtıra      | 56/57       | 804           | <b>Bürhan Toprak:</b>                        |             |               |
| Bugünün İngilteresi                       | 62/63       | 890           | Yunus Emre                                   | 75          | 1039          |
| Halihazır İngiliz<br>terbiyesi            | 69/70       | 974           | <b>Cavit Aker:</b>                           |             |               |
| <b>A. Rıza Yalgın:</b>                    |             |               | Nusrettin hoca hakkında                      | 82/83       | 1144          |
| Güney halk şâirleri                       | 78/79       | 1079          | <b>Celal Özelçi:</b>                         |             |               |
| Gündeşlioğlu                              | 82/83       | 1136          | Nümizmatik tetkikler                         | 82/83       | 1131          |
| Güney yurt halk şairleri                  | 84/86       | 1164          | Eğridirde Yazla                              | 87/90       | 1239          |
| Bayazıdlioğlu ve arap<br>hikâyesi         | 97/98       | 1344          | <b>Cevdet Akçinoğlu:</b>                     |             |               |
| " " "                                     | 99/102      | 1399          | Öğretmen Hüsnü Gür                           | 106/108     | 1485          |
| <b>Ali Yalçınkara:</b>                    |             |               | <b>Ekrem Turan:</b>                          |             |               |
| Hâsret (şiir)                             | 103/105     | 1446          | Bir mektup                                   | 103/105     | 1453          |
| <b>Arslan Türkes:</b>                     |             |               | <b>Emine Kaynak:</b>                         |             |               |
| Gülyurdunda Gölcük                        | 80/81       | 1113          | Bezeme                                       | 73/74       | 1021          |
| <b>A. Rıza Kuyucu:</b>                    |             |               | Örükleme                                     | 75          | 1042          |
| Harp ve sıhhat                            | 80/81       | 1107          | Çakma                                        | 80/81       | 1115          |
| Ömrümüzün törpüleri                       | 84/86       | 1173          | <b>Enver Zeynelgil:</b>                      |             |               |
| Ayıklanacak itiyatlarımız                 | 84/86       | 1178          | Ispartanın zirai durumu                      | 109/111     | 1512          |
| <b>Baki Süha:</b>                         |             |               | <b>Etem Ertem:</b>                           |             |               |
| Isparta                                   | 84/86       | 1151          | Âsar harabeleri                              | 49          | 707           |
|                                           |             |               | Ramazan âdetleri                             | 49          | 710           |
|                                           |             |               | Ispartada kirgezintileri                     | 50/51       | 729           |
|                                           |             |               | " " "                                        | 52/53       | 742           |
|                                           |             |               | Isparta Halkevinin<br>bir yıllık çalışmaları | 109/111     | 1531          |

| <b>Eşref Ertekin:</b>      | <u>Sayı</u> | <u>Sahife</u> | <b>Hasan Göker:</b>             | <u>Sayı</u> | <u>Sahife</u> |
|----------------------------|-------------|---------------|---------------------------------|-------------|---------------|
| Selâmiye                   | 99/102      | 1394          | Ispartaya dair (şiir)           | 71/72       | 993           |
| <b>Faik Aytaç:</b>         |             |               | <b>Hayri Yavru:</b>             |             |               |
| Ispartada atış             |             |               | Nutuk                           | 56/57       | 783           |
| müşabakaları               | 84/86       | 1182          | Hatay ve Lozan günleri          | 64/65       | 916           |
| <b>Fehmi Aksu:</b>         |             |               | 30 Ağustos                      | 66          | 921           |
| Yılanlı oğullarına dair    |             |               | Cumhuriyetin 16 cı yılı         | 67/68       | 939           |
| vesikalar                  | 49          | 699           | <b>Hikmet Turhan Dağlıoğlu:</b> |             |               |
| " " "                      | 54/55       | 758           | Onuncu hicret asrında           |             |               |
| " " "                      | 58          | 814           | Hamideli                        | 54          | 754           |
| Halil Etem Eldem           | 59          | 830           | " " "                           | 58          | 810           |
| Sadırazam Halil Hamit      |             |               | Ağapınarı                       | 58          | 821           |
| paşaya dair                | 64/65       | 908           | Onuncu asırda Hamideli          | 59          | 826           |
| Abdi paşa vakfiyesi        | 78/79       | 1076          | " " "                           | 61          | 861           |
| Piri Mehmet ve Kınalızade  |             |               | Isparta kır kahveleri           | 62/63       | 893           |
| damadı Abdüssemi çelebi    | 82/83       | 1134          | Onuncu asırda Hamideli          | 64/65       | 904           |
| «Hızırname» den parçalar   | 99/102      | 1382          | Isparta tarih ve coğrafyası     |             |               |
| Şair Ahmet Şükrü           | 103/105     | 1443          | hakkında notlar                 | 66          | 922           |
| Abdülmüti çelebi,          |             |               | Onuncu asırda Hamideli          | 73/74       | 1009          |
| Ece halife                 | 106/108     | 1471          | Nüfus meselesi                  | 76/77       | 1047          |
| Ispartada Hariri vakıfları | 109/111     | 1523          | Hamideline ait tarihi           |             |               |
| Dalboyun oğlu vakfı        | 112/113     | 1544          | notlar ve vesikalar             | 76/77       | 1052          |
| Itri'nin bir manzumesi     | 112/113     | 1557          | " " "                           | 78/79       | 1074          |
| Piri Mehmet ve Alâeddin    |             |               | Eğridir                         | 80/81       | 1089          |
| halifeye dair vesikalar    | 112/113     | 1561          | Hüseyin Avni paşaya             |             |               |
| Seyahatı küberada Isparta  |             |               | dair hatıralar                  | 80/81       | 1093          |
| ve mahallî kıyafetler      | 112/113     | 1563          | Isparta                         | 80/81       | 1112          |
| Eski narklar               | 112/113     | 1569          | Onuncu asırda                   |             |               |
| Şeyh Şikem vakfiyesi       | 114/115     | 1585          | Hamideline arazi                | 82/83       | 1121          |
| Mehmet Ali paşa-osmanlı    |             |               | Kınalızade Ali çelebinin        |             |               |
| imparatorluğu muhare-      |             |               | mezarı hakkında                 | 82/83       | 1130          |
| besine dair vesikalar      | 116/117     | 1607          | Isparta meşahiri                | 82/83       | 1140          |
| <b>Fikri Aytaç:</b>        |             |               | Yüzük oyunu                     | 82/83       | 1144          |
| Yazı tekniği ve tatbikatı  | 59          | 833           | Onuncu asırda Hamideli          | 84/86       | 1154          |
| Yazı metodu ve esasları    | 60          | 854           | Ispartanın eski imlası          | 84/86       | 1170          |
| <b>Hakkı Dereli:</b>       |             |               | Isparta meşahiri                | 84/86       | 1175          |
| Nutuk                      | 56/57       | 797           | Hamideline arazi, nüfus,        |             |               |
| "                          | 67/68       | 942           | aşiret vaziyetleri              | 87/90       | 1197          |
| <b>Hakkı Özmen:</b>        |             |               | Ağlasun gezisi                  | 87/90       | 1217          |
| Ispartada hayvan bakımı    | 109/111     | 1516          | Isparta meşahiri                | 87/90       | 1225          |
| <b>Halit Atay:</b>         |             |               | Ispartalı bir kahraman          | 87/90       | 1240          |
| Ispartanın ziraat durumu   | 78/79       | 1082          | Isparta vesikaları              | 91/96       | 1244          |
| <b>Hâmit Dereli:</b>       |             |               | Hamit livası kanunnamesi        | "           | 1260          |
| Isparta ile ilgili bazı    |             |               | Isparta tarihi hakkında         | "           | 1275          |
| garp kaynakları            | 99/102      | 1390          | Eğridir gölü                    | "           | 1290          |
| Isparta havalisine ait     |             |               | Halil Hamit paşa                |             |               |
| bir seyahatname            | 103/105     | 1434          | kütüphanesi                     | "           | 1301          |
| Isparta hakkında bir       |             |               | Anadolu-Selçuk tarihi           | "           | 1308          |
| ingilizin seyahatnamesi    | 109/111     | 1518          | Türkiye maarif tarihi           | "           | 1309          |
| " " "                      | 114/115     | 1575          | Divanı lûgatü'türk              | "           | 1311          |



|                                                     | Sayı    | Sahife |
|-----------------------------------------------------|---------|--------|
| Osmanlı tarihi teşkilâtına methal                   | 91/96   | 1312   |
| Ata sözleri                                         | "       | 1313   |
| Bir anonim tarihi âliosman                          | "       | 1314   |
| Halkevi çalışmaları                                 | "       | 1316   |
| Vesikalar                                           | "       | 1317   |
| Yurttan manzaralar                                  | 97/98   | 1326   |
| Şarkî Karaağaç kazası                               | "       | 1334   |
| Eski eserler hakkında gerekli bilgiler              | "       | 1346   |
| Dil bayramı-dil hareketleri                         | 99/102  | 1355   |
| Beyşehir - Burdur gölleri ve gölcük                 | "       | 1371   |
| Eğridirde mimarî eserler                            | "       | 1383   |
| Isparta iline ve büyük-lerine dair                  | "       | 1391   |
| Hızırbey vakfiyesi                                  | "       | 1405   |
| Halk edebiyatından parçalar                         | "       | 1409   |
| Bibliografya                                        | "       | 1410   |
| Vesikalar                                           | "       | 1422   |
| Yılanlı oğullarına dair vesikalar                   | 109/111 | 1504   |
| <b>Hilmi Dilmen:</b>                                |         |        |
| Eczacı Emin Tekeli                                  | 52/53   | 739    |
| Evlenme istatistiği                                 | "       | 750    |
| Eczacı Emin Tekelinin hayatı                        | 54/55   | 767    |
| On gecesi                                           | 59      | 836    |
| <b>Hıfzurrahman Raşit:</b>                          |         |        |
| Bir dersanede beş sınıf nasıl yetiştirilir?         | 66      | 924    |
| Beş sınıflı köy mektebi öğretmenini nasıl yetiştir? | 69/70   | 979    |
| <b>Hüseyin Nail:</b>                                |         |        |
| Yurtsevgisinde şuurlaşma                            | 97/98   | 1323   |
| <b>Hüseyin Namık Orkun:</b>                         |         |        |
| Isparta Yer adlarından tarihi istihraçlar           | 103/105 | 1432   |
| On mecmuası                                         | 109/111 | 1496   |
| Ispartada Türk boyları                              | 112/113 | 1543   |
| <b>Hüsnü Işık:</b>                                  |         |        |
| Ispartada meyveli ağaçlar fidanlığı                 | 82/83   | 1146   |
| <b>"Profesör,, İhsan Abidin:</b>                    |         |        |
| Anadoluda ziraat yetiştirme durumu                  | 82/83   | 1128   |

|                                                                                 | Sayı    | Sahife |
|---------------------------------------------------------------------------------|---------|--------|
| <b>İhsan Kazandıoğlu:</b>                                                       |         |        |
| Gönen köy enstitüsü                                                             | 109/111 | 1502   |
| <b>İskender Fahrettin Sertelli:</b>                                             |         |        |
| Nusrettin hocaya ait notlar                                                     | 82/83   | 1143   |
| Bir Isparta halısının başına gelenler                                           | 99/102  | 1395   |
| <b>Kâzım Aydar:</b>                                                             |         |        |
| (Y. Mühendis ve Isparta mebusu)                                                 |         |        |
| Isparta gölcüğü                                                                 | 114/115 | 1573   |
| <b>Kemal Ahmet Aru:</b>                                                         |         |        |
| Isparta şehri imar planı raporu                                                 | 116/117 | 1615   |
| <b>Kemal Akgün:</b>                                                             |         |        |
| Ebedî Şefin hayatı ve hizmetleri                                                | 67/68   | 944    |
| <b>Kemal Gökçura:</b>                                                           |         |        |
| Isparta vilâyeti tarla ziraatı                                                  | 87/90   | 1217   |
| <b>Kemal Turan:</b>                                                             |         |        |
| Atatürk için                                                                    | 56/57   | 775    |
| Evliya Çelebi seyahat-namesinde Isparta                                         | 61      | 865    |
| İbrahim Demiralaya ait hâtıralar                                                | 62/63   | 878    |
| Lozanın on altıncı yıldönümü                                                    | 64/65   | 897    |
| İbrahim Demiralaya ait hâtıralar                                                | 64/65   | 902    |
| Kâtip Çelebinin «Cihan-nüma» sında Isparta Cumhuriyetin 18 inci yılına girerken | 78/79   | 1071   |
| Isparta gölcüğünde bir tecrübe                                                  | 82/83   | 1119   |
| Lozan - Montrö                                                                  | 87/90   | 1195   |
| İbni Batute seyahatnamesinde Isparta ve Eğridir                                 | 87/90   | 1202   |
| Halkevlerinin ve odalarının onuncu yılı                                         | 91/96   | 1259   |
| Notlar ve iktibaslar                                                            | 91/96   | 1267   |
| Tek kıymet                                                                      | 97/98   | 1325   |
| Kayılı gelin                                                                    | 99/102  | 1357   |
| Eğridir gölü ayağının akıtılması                                                | 99/102  | 1406   |
| Uluborluda bir gün                                                              | 102/105 | 1441   |
| Birinci İnönü zaferi günlerinde Isparta                                         | 106/108 | 1459   |
| Millî Şefin Ispartay- şereftendir-meleri ve On'a yüce hitafatları               | 109/111 | 1493   |

|                                         | Sayı    | Sahife |                                                   | Sayı    | Sahife |
|-----------------------------------------|---------|--------|---------------------------------------------------|---------|--------|
| Ispartaya bol çiçek ve ışık veren sular | 109/111 | 1510   | Dördüncü Nis                                      | 60      | 843    |
| Eğridirde bir kurs                      | 112/113 | 1541   | Köylü miras destanı                               | 60      | 852    |
| Cumhuriyetin yirminci yılı              | 114/115 | 1571   | Halkevlerinin yedinci yıldönümü münasebetile      | 60      | 859    |
| Ispartada sanat okulu                   | 116/117 | 1599   | Kutlu bir hâtıra                                  | 61      | 870    |
| <b>Mahmut Kıyıcı:</b>                   |         |        | 30 Ağustos                                        | 66      | 935    |
| Zehirli harp maddeleri                  | 76/77   | 1061   | Alanya beyi oğlu Lütfi beyin mezar taşı           | 75      | 1035   |
| Hasta gönül (şiir)                      | 82/83   | 1139   | Antalya vilâyeti tarihi                           | 78/79   | 1072   |
| Atabey ve tarihi                        | 84/86   | 1160   | Şah İsmâile niçin «Hatai» denmiştir?              | 80/81   | 1103   |
| Ceddinin ruhuna ithaf                   | 84/86   | 1163   | Yalvaç adının menşei                              | 84/86   | 1153   |
| Ağrusun tarihi                          | 87/90   | 1219   | Ispartalı âşık Seyranî                            | 99/102  | 1367   |
| Atabeyde folklör tetkikleri             | 91/96   | 1304   | Şair Şeyhî Hasan                                  | 106/108 | 1475   |
| » » »                                   | 109/111 | 1521   | Atabey methiyesi (şiir)                           | 109/111 | 1520   |
| » » »                                   | 114/115 | 1596   | Seyranî hacı Ahmetten parçalar                    | 112/113 | 1546   |
| <b>Mehmet Çakırtaş:</b>                 |         |        | Selâmiye destanı hakkında                         | 112/113 | 1558   |
| Selvi ağacı, Isparta yaylası            | 114/115 | 1597   | Isparta çulhacılığına ait vesika                  | 116/117 | 1605   |
| Isparta yaylasında                      | 116/117 | 1609   | <b>Na-kıp:</b>                                    |         |        |
| <b>Mehmet Halit Bayrı:</b>              |         |        | Şarkı                                             | 49      | 705    |
| Ispartada yağmur duası                  | 91/96   | 1285   | <b>Naki Tezel:</b>                                |         |        |
| <b>M. Mesut Kuman:</b>                  |         |        | «Masal» hakkında                                  | 97/98   | 1351   |
| Hamit beyin adı geçen mühim bir vesika  | 97/98   | 1340   | » »                                               | 99/102  | 1419   |
| Türk, Selçuk ve Kayı isimleri           | 99/102  | 1359   | » »                                               | 103/105 | 1449   |
| <b>Mehmet Yılmaz Tuzcu:</b>             |         |        | <b>Nazik Erik:</b>                                |         |        |
| Talebenin okul dışı faaliyeti           | 69/70   | 969    | Türk dilinin ana hatları hakkında konuşma         | 52/53   | 744    |
| <b>Mithat Gülcü:</b>                    |         |        | <b>Nazım Örensun:</b>                             |         |        |
| Gülcü İsmail efendi                     | 103/105 | 1447   | 23 Nisan                                          | 49      | 697    |
| <b>Muammer Ergün:</b>                   |         |        | Isparta coğrafyası                                | 49      | 704    |
| Gurbet ve sen (şiir)                    | 103/105 | 1442   | 19/ Mayıs /1919                                   | 50/51   | 713    |
| <b>Mustafa Hakkı Ağlarcıoğlu:</b>       |         |        | Isparta coğrafyası                                | »       | 715    |
| Boyanan mezar                           | 84/86   | 1187   | Güzel Ispartam                                    | 52/53   | 733    |
| Minasından Ayazmanaya                   | 84/86   | 1191   | Isparta coğrafyası                                | »       | 736    |
| Ayazma ve Ayazmanada                    | 87/90   | 1240   | Cumhuriyetin 15 inci yıldönümü                    | 54/55   | 751    |
| Çamaşırıcı Havva ana                    | 99/102  | 1415   | Millî şuurun muhtevasında yaşayan kudret, Atatürk | 56/57   | 776    |
| <b>Müzeyyen Ağlarcıoğlu:</b>            |         |        | <b>Necati (efendi) :</b>                          |         |        |
| Ispartada nüfus                         | 49      | 706    | Isparta maarif tarihine ait defter                | 87/90   | 1206   |
| <b>Naci Fikret Baştak:</b>              |         |        | <b>Necip Öngül:</b>                               |         |        |
| Sağalası                                | 99/102  | 1360   | Kapıdağına,                                       | 106/108 | 1488   |
| <b>Naci Kum:</b>                        |         |        | <b>Neşet Çağatay:</b>                             |         |        |
| Bora - Fırtına                          | 50/51   | 726    | Isparta hakkında birkaç tarihî vesika             | 97/98   | 1331   |
| Isparta - Kayseri tarih birliği         | 52/53   | 738    |                                                   |         |        |
| Arkeolojik bakımdan Isparta ili         | 58      | 817    |                                                   |         |        |

|                          | Sayı    | Sahife |                           | Sayı    | Sahife |
|--------------------------|---------|--------|---------------------------|---------|--------|
| Onbeşinci asır sonunda   |         |        | Maniler                   | 99/102  | 1402   |
| Isparta                  | 103/105 | 1436   | Fıkralar                  | 106/108 | 1489   |
| "    "    "              | 106/108 | 1467   | Atalar sözü               | 109/111 | 1536   |
| Onuncu yılda «Ön»        | 109/111 | 1501   | Tâbirler                  | 112/113 | 1567   |
| Onbeşinci asır sonunda   |         |        | Şair Ali Ragıp            | 114/115 | 1593   |
| Isparta                  | 112/113 | 1550   | <b>Nuri Tütüncü:</b>      |         |        |
| "    "    "              | 114/115 | 1578   | Vazife tashihiinde esaslı |         |        |
| "    "    "              | 116/117 | 1603   | noktalar                  | 71/72   | 994    |
| <b>Neşet Köseoğlu:</b>   |         |        | <b>Osman Atasoy:</b>      |         |        |
| «Ön» on yaşına girerken  | 109/111 | 1498   | Köy enstitüsü (şiir)      | 106/108 | 1463   |
| Barlada Çarşnigir paşa   |         |        | <b>Ömer Güllü:</b>        |         |        |
| camii ve eski eserleri   | 116/117 | 1601   | Yapı kooperatifi          | 52/53   | 735    |
| <b>Nevzat Aklemen:</b>   |         |        | Köy kalkınmasında         |         |        |
| Kiraz bayramı            | 62/63   | 896    | kültürün rolü             | " "     | 741    |
| <b>Numan Yılmaz:</b>     |         |        | Nutuk                     | 56/57   | 792    |
| Ninni                    | 49      | 712    | Halkevi açılış yıldönümü  | 67/68   | 940    |
| <b>Nuri Katırcıoğlu:</b> |         |        | Üzümcüler birliği         | 75      | 1033   |
| Esnaf destanı            | 50/51   | 724    | Isparta tabaklığı         | 112/113 | 1565   |
| Atalar sözü              | 50/51   | 727    | <b>Ömer Sağtekin:</b>     |         |        |
| "    "                   | 58      | 819    | İsmet İnönüne (şiir)      | 75      | 1043   |
| Ispartanın iki ninnisi   | 58      | 828    | Nedimin ruhuna (şiir)     | 75      | 1046   |
| Miras destanı            | 59      | 835    | <b>Ömer Zeki Defne:</b>   |         |        |
| Atalar sözü              | 59      | 838    | Ispartanın halıları gül   |         |        |
| İki mevlüd duası         | 60      | 844    | kokâr (şiir)              | 97 98   | 1339   |
| Atalar sözü              | 60      | 849    | Ben bir esürük bülbülüm   |         |        |
| "    "                   | 61      | 868    | (şiir)                    | 109/111 | 1538   |
| Köylü mirası destanı     |         |        | <b>Raif Yelkenci:</b>     |         |        |
| hakkında                 | 61      | 872    | Büyük Türk şairi Yunus    |         |        |
| Atalar sözü              | 62/63   | 886    | Emre kimdir?              | 71/72   | 991    |
| Bilmeceler               | 64/65   | 918    | "    "    "               | 73/74   | 1017   |
| Atalar sözü              | " "     | 919    | <b>Remzi Ünlü:</b>        |         |        |
| "    "                   | 66      | 934    | Nutuk                     | 56/57   | 789    |
| Halk edebiyatı           | 66      | 936    | <b>Rifat Çamıdağ:</b>     |         |        |
| "    "                   | 67/68   | 957    | Isparta gölünde akşam     |         |        |
| Atalar sözü              | " "     | 961    | (şiir)                    | 116/117 | 1627   |
| Halk edebiyatı           | 71/72   | 1002   | <b>Rıza Kaynak:</b>       |         |        |
| Atalar sözü              | 73/74   | 1026   | Yenişarlı Hoca Ragıp      | 76/77   | 1058   |
| "    "                   | 75      | 1044   | "    "    "               | 78/79   | 1084   |
| Sel destanı              | 76/77   | 1069   | Türk askeri (şiir)        | 80/81   | 1109   |
| Atalar sözü              | 78/79   | 1085   | Hoş geldin İnönü (şiir)   | 84/86   | 1181   |
| Halk edebiyatı           | 80/81   | 1116   | Fatmacık, kan kusl.       | 116/117 | 1629   |
| Atalar sözü              | 82/83   | 1142   | <b>Rıza Kütütan:</b>      |         |        |
| Bilmeceler               | " "     | 1148   | Yağbasan - Yağbasan       | 52/53   | 740    |
| Ispartanın methine dair  | 84/86   | 1172   | Onbeş baharın son hazanı  | 56/57   | 806    |
| Atalar sözü              | " "     | 1180   | Gülyurdu bahar            | 62/63   | 887    |
| "    "                   | 87/90   | 1236   | <b>Rıza Onaran:</b>       |         |        |
| "    "                   | 91/96   | 1305   | Nutuk                     | 64/65   | 917    |
| "    "                   | 97/98   | 1348   | "                         | 66      | 931    |
| "    "                   | 99/102  | 1398   |                           |         |        |

| Rüvide Sinanoğlu:           | Sayı    | Sahife |                              | Sayı    | Sahife |
|-----------------------------|---------|--------|------------------------------|---------|--------|
| Ispartadan uzakta           | 99/102  | 1365   | Ispartada 938 / 939 yılı     |         |        |
| <b>Sadık Bilgiç:</b>        |         |        | kültür durumu                | 58      | 809    |
| Eski - yeni düğün şekilleri | 62/63   | 885    | " " "                        | 59      | 825    |
| Eşsiz bir mesire - Kızıldağ | " "     | 885    | " " "                        | 60      | 841    |
| Evliliğin önemi             | 66      | 938    | " " "                        | 62/63   | 873    |
| <b>Sadri Ertem:</b>         |         |        | 15 Mayıs, Tayyare            |         |        |
| İbrahim Demiralay           | 61      | 860    | şehitleri ihtifali           | 62/63   | 875    |
| <b>Sait Demirdal:</b>       |         |        | Gönen eğitimci yetiş-        |         |        |
| Keçiborlu ve kökürt         | 50/51   | 720    | tirme kursu                  | 67/68   | 950    |
| Taşirci hacı Mehmet Feyzi   | 60      | 845    | Türkiyedeki zelzele          |         |        |
| " " " "                     | 61      | 866    | felâketi                     | 69/70   | 963    |
| Miras destanı ve sevdâyı    | 62/63   | 880    | Türkiyede ilk tedarisat      | 71/72   | 983    |
| Fassal Mustafa              | 67/68   | 959    | Kültür durumu                | 76/77   | 1057   |
| Ekmekçi Ayşesi              | 69/70   | 977    | <b>Şükriye Güler:</b>        |         |        |
| Fassal Mustafa              | 71/72   | 999    | Ispartada kültür             |         |        |
| Şair Kâmil                  | 73/74   | 1014   | hareketleri                  | 69/70   | 965    |
| Uluborluda eski eserler     | 75      | 1037   | <b>Tabir Erdem:</b>          |         |        |
| " " "                       | 78/79   | 1081   | Hamidoğulları tarihi         | 49      | 702    |
| " " "                       | 84/86   | 1167   | <b>Talat Erten:</b>          |         |        |
| " " "                       | 87/90   | 1204   | Ispartanın coğrafi, iktisadi |         |        |
| " " "                       | 91/96   | 1300   | vaziyeti ve iklimi           | 87/90   | 1233   |
| " " "                       | 106/108 | 1473   | <b>Tevfik Çakmakçı:</b>      |         |        |
| Şair Çopur Ali              | " "     | 1479   | Ispartanın imar planı        | 109/111 | 1527   |
| Komşu kızı (şiir)           | 109/111 | 1526   | <b>Tevfik Tıgılı:</b>        |         |        |
| Yarım asır önce Isparta     | 116/117 | 1626   | Gönen eğitimci               |         |        |
| <b>Salih Zeki Aktay:</b>    |         |        | kursunda                     | 64/65   | 898    |
| Hüseyin Avni paşa           | 91/96   | 1307   | Isparta çevresi köylerine    |         |        |
| <b>Sami Hekimci:</b>        |         |        | genel bir bakış              | 114/115 | 1581   |
| Uluborluda düğün âdetleri   | 76/77   | 1059   | " " " "                      | 116/117 | 1610   |
| <b>Sedat Kansu:</b>         |         |        | <b>Turgut Akkaş:</b>         |         |        |
| Eğridir kazası              | 87/90   | 1212   | Atam                         | 56/57   | 808    |
| <b>Semiha Sami:</b>         |         |        | İbrahim Demiralay            | 61      | 859    |
| Ağlasun paraları            | 99/102  | 1363   | İnkılâpçılık - Muhafaza-     |         |        |
| <b>Süleyman Artun</b>       |         |        | kârlık                       | 80/81   | 1087   |
| Okullarda kum işleri        | 62/63   | 894    | Köylü (şiir)                 | 84/86   | 1181   |
| <b>Süleyman Sami:</b>       |         |        | Saadet, felâket telâkkisi    | " "     | 1184   |
| Isparta suları ve           |         |        | Neşe, hayat                  | 87/90   | 1215   |
| şadırvanları                | 87/90   | 1210   | Ispartadan renkler           | 91/96   | 1288   |
| <b>Süleyman Telli:</b>      |         |        | İnkılâp ve irade             | 103/105 | 1430   |
| Isparta ili ilkokulları     | 50/51   | 718    | İlk şamar                    | " "     | 1452   |
| <b>Şaban Tüzün:</b>         |         |        | Tek yol                      | 106/108 | 1462   |
| Gül diyarının kızı (şiir)   | 106/108 | 1470   | Türke doğru                  | " "     | 1464   |
| <b>Şefik Seren:</b>         |         |        | Yaşa «Ün»                    | 109/111 | 1495   |
| Böcüoğlu Süleyman           |         |        | Bir öğüt karşısında          | 112/113 | 1539   |
| Sami hayatı                 | 66      | 927    | <b>Zehra Durulu:</b>         |         |        |
| " " "                       | 67/68   | 953    | Sınıf ve okul kütüpha-       |         |        |
| <b>Şevket Aydın:</b>        |         |        | neleri                       | 71/72   | 1005   |
| Ölmeyen ölü                 | 56/57   | 780    | " " "                        | 73/74   | 1022   |

|                                              | Sayı  | Sahife     |                                         | Sayı    | Sahife |
|----------------------------------------------|-------|------------|-----------------------------------------|---------|--------|
| Ziya Fahri Fındıklıoğlu                      |       |            | Evimizden haberler                      | 75      | 1046   |
| Kültürde ademi merke-<br>ziyet               | 91/96 | 1257       | Köy ve köycülük                         | 76/77   | 1055   |
| Yekta Karamustafa:                           |       |            | Halkevinde açılan<br>kurslar            | "       | 1070   |
| Ecel utansın                                 | 67/68 | 947        | Bir not (Konyadan)                      | 99/102  | 1048   |
| İktibaslar, notlar, tebliğler:               |       |            | Milli Şef İsmet İnönünün<br>nutku       | 103/105 | 1427   |
| Resni tebliğ                                 | 56/57 | 771<br>772 | Şair Kâmilin defterinden                | "       | 1455   |
| Yüce Şef İnönünün nutku                      | " "   | 773        | Birkaç söz                              | "       | 1455   |
| Yüce Şef İnönünün Türk<br>milletine beyanâtı | " "   | 774        | Şair Kâmilin defterinden                | 106/108 | 1484   |
| Acıklı bir ziya                              | 61    | 857        | Mahmut Esat efendi                      | 106/108 | 1486   |
| İbrahim Demiralayın<br>cenaze töreni         | 61    | 872        | Haberler                                | "       | 1490   |
| İspartada 23 Nisan çocuk<br>bayramı          | 67/68 | 944        | Gerali türküsü                          | 112/113 | 1549   |
| Atamızın ölümünün<br>dönüm yılı              | 71/72 | 989        | Âşık Mehmet Dizarinin<br>defterinden    |         | 1570   |
| 23 Nisan                                     | 73/74 | 1007       | İspartalı âşık seyraninin<br>divanından | 114/115 | 1598   |
| 19 Mayıs ve gençlik<br>bayramı               | 75    | 1031       | Gülyâğının nef'i                        | 116/117 | 1628   |
| Müzik hakkında                               | "     | 1043       | beyanındadır                            |         |        |

# Isparta Genel Coğrafyası

Harita binbaşılığında emekli, hemşehrimiz Nuri Katırcıoğlunun özenle hazırladığı «Isparta genel coğrafyası» adlı eseri, Halkevimiz yayınları arasına konmuştur. Eserde, muhiti her bakımdan aydınlatan çeşitli konuların, gençlerimizi ve ilkokul talebe ve öğretmenlerimizi ilgilendireceğine şüphe etmiyoruz. Okurlarımız, gelecek sayıdan itibaren bu eseri On sütunlarında takip edebileceklerdir.

## Isparta kıyafetleri albümü

Halkevimiz, Isparta ve çevresinde giyilmiş, yerli kıyafetlerin tesbiti işini önemle kovalamakta ve kıyafetlerin devirlere göre çeşitli şekillerini tarihi vesikalara, bulunabilen örneklerine dayanarak boyalı resimle tesbit etmektedir. Her kıyafetin ve bunu tamamlayan her parçanın adı, kullanıldığı zaman, kumaş cinsi, dokunuş yeri, işlenişi tarzı vesairesi hakkında ayrıca malûmatı da ihtiva etmek üzere, Kız Enstitüsü öğretmeni Bayan Beraetin değerli firçasından çıkararak, hazırlanmakta olan bu yerli kıyafet Albümünün, ilk fırsatta renkli olarak bastırılması da düşünülmektedir.

---

Umumî neşriyatı idare eden: Kemal Turan

İntiyaz sahibi: Hilmi Çakmakçı

---

Basıldığı yer: Isparta Matbaası — Isparta